Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Економічний факультет
Кафедра фінансів і кредиту
(Україна)
Львівський національний університет імені Івана Франка
Економічний факультет
Кафедра фінансів, грошового обігу і кредиту (Україна)
Fil. Dr. Jan-U. Sandal Institute
(Norway)
Alexandru Ioan Cuza University of Jași (Romania)
The College of Business and Entrepreneurship in Ostrowiec Świętokrzyski
Faculty of Social and Technical Sciences
Department of Economics
(Poland)

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

V Міжнародна науково-практична конференція
27 квітня 2023 року

Чернівці
2023

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Економічний факультет
Кафедра фінансів і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка
Економічний факультет
Кафедра фінансів, грошового обігу і кредиту (Україна)
Fil. Dr. Jan-U. Sandal Institute
(Norway)
Alexandru Ioan Cuza University of Jaşi (Romania)
The College of Business and Entrepreneurship in Ostrowiec Świętokrzyski
Faculty of Social and Technical Sciences
Department of Economics
(Poland)

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

V Міжнародна науково-практична конференція

Чернівці
27 квітня 2023 року

Чернівці
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
2023

УДК 336.02:330.34(082)

Ф 59

Відповідальні за випуск:

Доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів і кредиту **П.О. Нікіфоров**

Кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів і кредиту **О.М. Гладчук**

Матеріали друкуються в авторській редакції.
Відповідальність за достовірність та точність поданих матеріалів
несуть автори.

Ф 59 **Фінансові** інструменти сталого розвитку економіки : матер. 5-ої міжнар. наук.-практ. конференції (Чернівці, 27 квітня 2023 р.). – Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. – 496 с.

ISBN 978-966-423-787-8

До збірника включено тези виступів науковців, представників органів місцевого самоврядування, студентів, присвячені розв’язанню проблем досягнення стабільного розвитку економіки завдяки використанню фінансових інструментів.

УДК 336.02:330.34(082)

ISBN 978-966-423-787-8

© Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, 2023

ЗМІСТ

ФІНАНСОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Варналій З.С. Перешкоди та шляхи зміцнення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва України в умовах війни та повоєнної модернізації 11
Коваленко В.В., Криса К.М. Особливості фінансового моніторингу в період дії воєнного стану 16
Крупка М.І., Пшик Р.М., Марич М.Т. Особливості формування фінансової стратегії вітчизняних підприємств як передумова сталого економічного розвитку в умовах війни 19
Лютий І.О. Фінансова політика держави в умовах війни на території України 24
Мельник О.М. ICO як альтернативний спосіб залучення інвестицій в економіці, яка швидко цифро візується 27
Пірен М.І. Суспільно-політичні причини економіко-фінансової кризи та проблем сталого розвитку в Україні 31
Радіонов Ю.Д. Система державних фінансів України в умовах воєнного стану 34
Ставицький А.В., Харламова Г.О. Формування прозорої політики фінансування сектору оборони та безпеки 39
Tkachuk I. The role of the Ukrainian civil society institutions in the system of ensuring the financial security of the state 42
Бак Н.А., Герасим К.М. Фінансове забезпечення територіальних громад в умовах воєнного стану: вектори змін 46
Гасій О.В., Сагачко Є.О. Ресурси домогосподарств: реалії часу 50
Grecu I.M. Romania's unconditional solidarity on Ukraine's during and post-war financial and social recovery process 53
Грубляк О.М. Бюджетне фінансування заходів відбудови регіонів України 57
Корбутяк А.Г., Сокровольська Н.Я. Виклики фінансового забезпечення місцевих бюджетів в умовах воєнного стану 61
Косяченко К.Е. Особливості фінансової діяльності держави в період децентралізації влади 65
Кучерівська С.С. Значення і перспективи розвитку загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні 68

Кушнір О.К. Фінансування освіти як запорука сталого розвитку економіки 72
Легкоступ І.І., Саінчук Н.В. Місцеві бюджети України в умовах воєнного стану 76
Марусяк Н.Л. Фінансова безпека підприємств в умовах війни 80
Онофрійчук В.П., Онофрійчук А.П. Боргова стійкість у світі та Україні в умовах триваючої агресії рф проти України 82
Сторощук Б.Д., Чурко В.В. Тенденції трансформації монетарної політики 86
Третякова О.В. Заощадження домогосподарств – як інвестиційне джерело розвитку економіки України 91
Харабара В.М., Ткач І.М. Фінансовий ринок України: загрози, проблеми та перспективи 94
Юрій Е.О. Особливості публічних закупівель в Україні в умовах воєнного стану 98
Лоїк Р.В. Цифровізація економіки України: проблематика, виклики та перспективи 101
Налутка П.В., Завербний А.С. Напрямки зміцнення фінансової системи України в умовах війни шляхом впровадження інструментів репутаційного менеджменту 105
Братішко Н.А. Відповідальність за порушення фінансового законодавства: актуальні питання теорії 109
Журавель К.О. Проблеми та перспективи розвитку фінансової системи України в умовах війни 113
Іванян Д.Г. Особливості камеральних податкових перевірок в Україні 116
Кравченко К.О., Легкоступ І.І. Інфляція як економічне явище, її стан та перспективи в Україні 119
Лисянський С.М. Прибутковість банків – сучасні реалії та виклики 123
Плотнікова А.О. Вплив воєнного стану на стабільність банківської системи України 127
Сидоренко А.А. Сучасний стан та перспективи розвитку фінансового права у період воєнного стану 131
Соколюк М.В. Митні платежі як складова формування дохідної частини державного бюджету України в умовах воєнного стану 134
Хищенко А.М. Фіскальна достатність єдиного податку в умовах воєнного стану 138

ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ В СИСТЕМІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Ванькович Д.В. Фінансова політика “зеленого” інвестування в Україні 142
Дем’янишин В.Г., Дем’янишин В.В. Напрями удосконалення формування та використання фінансових ресурсів бюджетних установ у процесі реформування системи управління публічними фінансами 146
Іванов Ю.Б., Шликова В.О. Кількісний аналіз податкових заходів, застосованих країнами світу у відповідь на кризу Covid-19 149
Кічурчак М.В. Бюджетне фінансування сектору інформації та комунікації в країнах ЄС для сталого розвитку: досвід для пост-воєнної відбудови креативних індустрій 152
Коваленко В.М., Козицький А.В., Тиндик О.І. Фінансова політика збереження економічного потенціалу України в умовах воєнного стану 155
Крупка М.І., Рущишин М.О. Фінансування інноваційної діяльності як чинник розвитку сучасного підприємництва 159
Sandal J-U. Pianoforte 163
Тимченко О.М. Фінансові важелі підвищення якості викладання у вищих навчальних закладах 167
Биндю В.А., Попель Л.А. Інвестиційні ресурси як джерело соціально-економічного розвитку держави 170
Бороденко Т.М. Митна політика України - фактори впливу 173
Гапонюк М.А. Розширення транскордонної торгівлі: нова комп’ютеризована транзитна система 177
Кармалюк С.П. Залучення фінансів благодійними організаціями України в другій половині XIX – на початку XX ст. 181
Кир’язова Т.О., Садчикова О.О. Перспективи уніфікації податкової системи України до європейських вимог 184
Кир’язова Т.О., Чудновець С.О. Європейський досвід функціонування місцевих бюджетів 188
Кульбачний С.В. Фінансові аспекти сталого розвитку у працях Вернадського та його послідовників 192
Lobonț O.R., Man C.(M.), Țăran A.M., Vătavu S. How social progress contributes to transition performance? 195

Мединська Т. В., Бойчук А. С. Переваги та недоліки цифровізації оподаткування в Україні 197
Нечипоренко А.В. Публічні фінанси в умовах воєнного стану в Україні 201
Новосьолова О.С., Левченко О.Ю. Дослідження фіскальної ефективності податку на додану вартість в Україні..... 204
Олексин А.Г., Будз М.Ф. Управління публічними фінансами в умовах подолання наслідків економічної кризи..... 208
Сторощук Б.Д., Морар В.Г. Стан благодійної сфери, як важливий фактор розвитку фінансового сектора держави 212
Szczerbak M. The Polish financial market and the challenges of sustainable development - green bonds..... 218
Ткач Є.В., Банарик В.О. Вплив історії (історичної пам'яті) як соціального капіталу і нематеріального активу на розвиток економіки 221
Ткачук Н.М. Система формування доходів бюджетів територіальних громад: теоретичні аспекти побудови 224
Тулуш Л.Д., Самошкіна О.А. Особливості фінансового забезпечення державної підтримки агросектору України у воєнний період..... 228
Юшко С.В. Податковий контроль за правомірністю нарахування і сплати до бюджету податку на доходи фізичних осіб 233
Криворот Н.В. Вплив мита на сталий розвиток: виклики та можливості 237
Кульматицька В. Проблематика фінансування охорони здоров'я в Україні 241
Кучеровська В.О. Роль публічних фінансів у досягненні сталого розвитку: виклики та можливості..... 245
Пантюхіна Т.А. Механізм митно-тарифного регулювання в умовах сталого розвитку 248
Пономарьова В.С. Зміни податкової звітності з податку на майно для юридичних осіб..... 252
Садчикова О.О., Діброва О.Л. Перспективи модернізації податку на доходи фізичних осіб в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду 255
Штундер В.Є. Колізійні питання та визначення бюджетного процесу в Україні..... 259
Яворівська С.В. Система пенсійного забезпечення: теоретичні засади..... 262

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ФІНАНСОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Нікіфоров П.О. Розвиток бізнес-моделей банків за екосистемним підходом як стратегічна банківська інновація 266
Островська Н.С. Формування євроінтеграційних впливів на функціонування банківської системи України 270
Плиса В.Й. Проблеми формування та шляхи оптимізації фінансового потенціалу страхового підприємництва в умовах повоєнного відновлення економіки України 274
Пшик Б.І., Адамик М.С. Розвиток фінансових продуктів у сфері управління цільовим капіталом 278
Циганова Н.В. Роль банків у забезпеченні сталого розвитку 282
Антохова І.М., Биндю В.А., Попель Л.А. Напрями активізації лізингової діяльності комерційних банків 286
Арич М.І., Левон М.М. Роль та перспективи ратифікації в Україні Рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи щодо використання генетичної інформації для цілей страхування 289
Артімонова І.В., Славець В.В. Аналіз фінансових результатів діяльності АТ «Креді Агріколь Банк» та їх роль у розвитку національної економіки 293
Бабух І.Б., Зрибнєва К.С. Цифровізація та нові підходи в маркетинговому аналізі діяльності комерційних банків 297
Бодаковський В.Ю., Андрущак Є.М. Роль фінансових посередників у розвитку підприємництва в Україні 300
Вишивана Б.М. Модернізація платіжного ринку України в умовах цифровізації економіки 303
Гладчук О.М. Ділова репутація банку як важлива складова його нематеріальних активів 307
Дроботя Я.А., Дорошенко О.О. Безпека платіжних систем 310
Заславська О.І. Проблематика та необхідність роботи банків із непрацюючими кредитами в умовах війни 312
Марич М.Г. Діяльність фінансових посередників на фінансовому ринку України 316
Попова Л.В. Вплив технологічних інновацій на страхову галузь: світові тенденції 320
Чубарь О.Г. Форвардні валютні контракти як інструмент хеджування: особливості та перспективи використання в Україні 323

Посмітна М.В. Макропруденційна політика НБУ як елемент фінансової стабільності країни 326
Шірінян Е. Банківська екосистема з позицій теорії відкритих систем 330
Гакман С.Я. Роль державних банків у забезпеченні сталого розвитку економіки під час війни 332
Пацкаль О.М. Фінансові посередники та їх роль на фінансовому ринку 336
Петканич М.-В. М. Напрями використання бізнесом та фізичними особами офшорних фінансових центрів 339

СТРУКТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСІВ БІЗНЕСУ ЯК УМОВА СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Антохов А.А., Клевчік Л.Л. Організаційна культура та інформаційно-фінансова безпека підприємства 344
Бурлуцька С.В., Бурлуцький С.В. Методично-аналітичне забезпечення стратегії пружності сталого розвитку 347
Зянько В.В., Зянько В.В. Вплив валютного ринку на економічний розвиток країни 351
Ковальчук Т.М., Вергун А.І. Теоретико-методичні засади аналізу фінансової стійкості підприємства 353
Кужелєв М.О. Фінансові аспекти функціонування металургійних підприємств України в умовах війни 357
Поченчук Г.М. Фінансові інструменти для розвитку малого і середнього бізнесу 360
Tereshchenko O. Tools for demotivating financial and economic activity of international corporations in dictatorial jurisdictions 363
Tulai O., Alekseyenko L. Financing affordable housing in the context of the development of stable international social partnership 367
Aleksieienko I.I., Poltinina O.P. Financial mathematics as a tool for business valuation 370
Бєлов О.В. Стимулювання розвитку високотехнологічного виробництва у Чехії 374
Водянка Л.Д., Філіпчук Н.В. Українська стартап-система в умовах війни 378
Гаватюк Л.С., Бірюков О.В. Сутність та принципи оцінки інтелектуальної власності на підприємствах 381

Гаватюк Л.С., Лунгу Я.С. Сутність та необхідність аналізу фінансового стану підприємства 385
Грешко Р.І., Харабара В.І. Вплив ризиків і загроз на фінансову безпеку підприємств 388
Гринюк Н.А. Фінансові відносини кооперативних підприємств: світовий досвід 392
Євдокімова М.О. Проблеми фінансового планування і прогнозування підприємств а395
Запухляк В.М. Вплив людських ресурсів і комунікацій на фінансові результати діяльності організації 398
Кобеля З.І. Необхідність кластеризації туристичного бізнесу для економічного розвитку регіонів 401
Ковальчук Н.О. Соціальна відповідальність бізнесу в умовах війни 405
Кузь В.І. Оподаткування доходів фізичних осіб: соціальний аспект 408
Лелюк С.В. Організація фінансового менеджменту суб'єктів господарювання із використанням цифрових технологій як умова сталого розвитку 412
Никифорак І.І., Білик І.І. Удосконалення елементів облікової політики в системі управління дебіторською заборгованістю підприємства 416
Павленко О.П. Сучасні тенденції страхового забезпечення медичних послуг в Україні 418
Ткаченко А.А., Бойко Т.Ю. Управління витратами на вітчизняному підприємстві в умовах сталого економічного розвитку 421
Федишин М.П. Зелене фінансування: аналітичний огляд світового ринку зелених облігацій 425
Florea A.I. Electricity price bubbles and their implications on business profitability in times of crisis 428
Wikarczyk A. Green bonds as a formula for raising capital in accordance with the concept of sustainable development – theory and practice (examples) 431
Гуменюк Р.В. Напрями управління фінансовою безпекою співінвесторів 436
Кириченко Ю.В., Зілінська А.С. Відновлення економіки: стан і потреби бізнесу та територіальних громад 440
Ватащук В.Ю. Інституційно залежний характер ринків в контексті міжнародних інвестицій у нерухомість 443
Ременяк А.В. Антикризове управління фінансово-економічним потенціалом страхової компанії 447

ПОВЕДІНКОВІ ФІНАНСИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Заволічна Т.Р., Гордіца Т.М. Аспекти фінансування діяльності екологічних громадських організацій з позицій маркетингового менеджменту 450
Ільницький В.С. Вплив поведінкових фінансів на фінансові результати діяльності підприємства 454
Лебедєв М.В., Островська О.А. Емоційний та психологічний чинники у фінансовій поведінці контрагентів 455
Пунговський Д.М. Поведінкові фінанси, як галузь економічної науки 459
Халявка Я.С., Островська О.А. Виникнення й розвиток фінансових криз у контексті поведінкових фінансів 462

МІЖНАРОДНІ ФІНАНСОВІ ВІДНОСИНИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ «ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ 2030»

Biloskurskyi R. Overcoming challenges and barriers to international financing of sustainable development goals by 2030 465
Lopatynskyi Y. Sustainable finance 469
Todua Kh. Sustainable Development and Quality of Life in Georgia 473
Циганов С.А. Особливості реалізації політики сталого розвитку в країнах Європи в умовах глобально нестабільності 479
Абрамова А.С. Фінансові перспективи світового еколого-економічного розвитку 483
Іваницький М.Г., Ярема В.В. Оборонні закупівлі у державах-членах НАТО 486
Кудирко Л.П., Ткаленко С.І. «Зелені фінанси» у вимірі структурних асиметрій міжнародного портфельного інвестування в Україну 490
Малишко Є.О., Чернишов В.В. ІТ-технології в міжнародних фінансах 493

ФІНАНСОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ
Тематичний напрям 1

УДК 336.64

Варналій З. С.
д.е.н., професор кафедри фінансів
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПЕРЕШКОДИ ТА ШЛЯХИ ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Повномасштабна війна в Україні характеризуються необхідністю надання гідних, науково обґрунтованих, відповідей на виклики національної безпеки, як на макрорівні, так і на мезо- і на мікрорівні [1]. Особливого значення набуває фінансова безпека суб'єкта підприємництва, що характеризується його здатністю забезпечувати захист своїх фінансових інтересів, стійкістю до негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз для підприємства, а також здатністю забезпечувати короткострокову і довгострокову фінансову рівновагу та стійку фінансову стабільність [2]. Нині більшість суб'єктів підприємництва України перебувають у нестійкому фінансовому становищі через економічні та політичні проблеми. Зокрема, початок повномасштабної війни та запровадження воєнного стану створюють реальні ризики та загрози для ведення бізнесу, половина якого було закрито.

Основними негативними реаліями, що впливають на ведення підприємницької діяльності сьогодні є: посилення економічної незахищеності через військові дії; погіршення умов праці через закриття та фізичну руйнацію підприємств; зниження чисельності економічно активного населення; збільшення фінансових загроз для економіки тощо.

З метою визначення значних гострих проблем фінансової безпеки суб'єктів підприємництва України в умовах війни, повоєнної модернізації та шляхів її

зміцнення у грудні 2022 – січні 2023 року було проведено соціологічне дослідження «Фінансова безпека суб'єктів підприємництва в умовах війни та повоєнного відновлення». Це дослідження організували та провели науковці кафедри фінансів економічного факультету Київського університету імені Тараса Шевченка спільно з фахівцями Всеукраїнської громадської організації «Асоціація платників податків України».

Для визначення основних характеристик та особливостей фінансової безпеки суб'єктів підприємництва доцільним є використання експертної оцінки, здійснення соціологічного дослідження, яке являє собою систему теоретичних і емпіричних процедур. Саме з цією метою й було проведено експертне опитування серед працівників підприємств, а також науковців і освітян, в якому взяли участь 225 респондентів практично з усіх регіонів України. Зокрема, на питання щодо розуміння методів, способів захисту підприємства від загроз його фінансовій безпеці, більшість респондентів, а саме 36% вважають що підприємства захищені недостатньо, 21% - задовільно, 16% - взагалі не захищені, 13% відповіли, що під час війни захист підприємств взагалі неможливий, а десята частина не змогла відповісти.

Спеціальні процедури виявлення та моніторингу ризиків, дозволяють збільшити рівень фінансової безпеки підприємства, завдяки більш оперативної та системної реакції на негативні чинники впливу та відповідні ризики. Водночас, більшість респондентів (41%), зазначають про недостатнє використання цих процедур, 18% респондентів зазначили взагалі відсутність цих процедур, 18% респондентів не можуть відповісти. І тільки 5% вбачають реалізацію цих процедур у повній мірі.

Специфічним інструментом, який при системному використанні, допомагає підвищити рівень фінансової безпеки суб'єктів підприємництва є карта загроз фінансової безпеки. Даний інструмент доцільно використовувати починаючи від середніх підприємств. Проте в певних випадках він доцільний і для малих підприємств. Але майже половина респондентів (49%) зазначають, що в їх організаціях карта загроз не складається взагалі. 23% респондентам

важко відповісти. 6% респондентів зазначають, що їх організації складають карти не системно, а одноразово. Лише 3% з опитаних зазначили, що їх організації систематично складають карти загроз фінансовій безпеки.

Більш ефективному виявленню помилок в роботі підприємства є регламентація процедур внутрішнього контролю, що опосередковано підвищую рівень фінансової безпеки підприємства. Значна частина респондентів відповіла, що дані процедури регламентовані частково (41%), 26% респондентів зазначили, що організації де вони працюють взагалі не регламентують ці процедури, 19% респондентам важко відповісти, а 13% респондентів вважають що дані процедури повністю регламентовані.

В цілому за аналізом відповідей на низку питань видно системні проблеми, які потребують вирішення. Зокрема це: не системність заходів протидії загрозам фінансової безпеки, особливо це актуально у військовий час; часткова відсутність ресурсів необхідних для побудови механізму забезпечення фінансової безпеки підприємств (це можна пояснити намаганням підприємств виживати у такі скрутні часи); недостатня синергія керівників та працівників у побудові системи фінансової безпеки на підприємстві.

Щодо перешкод забезпечення фінансової безпеки суб’єктів підприємництва, необхідно зазначити, що сучасні умови воєнного стану є надзвичайно складним етапом розвитку української економіки, що зумовлюють нові реалії функціонування як країни в цілому, так і окремих суб'єктів підприємництва зокрема. Комплекс загроз зовнішнього і внутрішнього характеру актуалізує проблему трансформації системи управління, яка б сприяла забезпеченню розроблення та імплементації інструментів швидкого реагування на турбулентні зміни зовнішнього середовища. Зростає роль ефективного управління фінансовою безпекою як на рівні держави, так і на рівні галузей та окремих суб'єктів підприємництва.

За результатами опитування найбільша частина (28%) респондентів вважає саме воєнні дії найбільшою перешкодою для ведення підприємницької діяльності в Україні. При цьому 15% опитаних вважає найбільшою

перешкодою корупцію міської влади; 9% - брак фінансових коштів; 9% - брак кваліфікованої робочої сили. Дещо менша частка респондентів важає найбільшими перешкодами високі податки, низький купівельний попит споживачів, політичні ризики. По 4% опитаних до найбільш важливих перешкод ведення бізнесу віднесли: складні процедури державної реєстрації бізнесу та складні процедури отримання дозвільних документів.

Не зважаючи на значні перешкоди ведення підприємницької діяльності в умовах повномасштабної війни, більше третини (36%) опитаних респондентів очікує покращення становища в майбутні декілька років. При цьому 20% опитаних вважає, що ситуація в короткостроковому періоді не зміниться, а 18% респондентів очікують погіршення. Таким чином очікування українського бізнесу в короткостроковій перспективі залишаються оптимістичними. Бізнес поступово адаптується до роботи в умовах війни.

Суб'єкти підприємництва дещо послабили негативні очікування щодо динаміки обсягів виробництва товарів та послуг упродовж наступних кількох років. Також поліпшилися прогнози майбутньої ділової активності підприємств. Більш оптимістично налаштовані підприємці та в оцінках темпів майбутньої інфляції та її впливу на споживчі настрої й купівельну спроможність населення. А ось девальваційні очікування знову погіршилися, в те, що гривні вдасться зберегти теперішні позиції у протистоянні з євро і доларом, бізнес майже не вірить.

Таким чином, в Україні ефективний розвиток бізнесу стримує воєнні дії, нестабільна політична, економічна та правова сфери. Важливою проблемою на сьогодні є створення відповідних умов для функціонування підприємств в Україні. Аналізуючи результати проведеного дослідження, можна зробити висновок, що за сучасних умов розвиток бізнесу в країні стримується на організаційних стадіях як створення, так і функціонування підприємств. Для усунення цих перешкод фахівцями висувається в основному пропозиція щодо зміни державної політики в бік сприяння відповідному розвитку підприємництва.

Основними шляхами мінімізації загроз фінансовій безпеці підприємств в умовах війни та повоєнне відновлення є:

− формування ефективної системи управління фінансами, яка здатна забезпечувати компроміс між інтересами розвитку підприємств, наявністю достатнього рівня грошових коштів і забезпеченням платоспроможності;

− створення сприятливих умов для збільшення ефективності функціонування підприємства через підтримання його достатнього рівня фінансової стійкості та ліквідності;

− організація оптимальної організаційної структури, пошук та утримання висококваліфікованих працівників;

− запровадження систематичного моніторингу граничних значень індикаторів фінансової безпеки підприємства;

− оцінка рівня сучасності, достатності та продуктивності матеріально-технічної бази, пошук резервів їх покращення;

− забезпечення дієвого правового захисту всіх напрямів діяльності підприємства, слідкування за змінами нормативно-правових актів;

− досягнення дієвого захисту фінансових інтересів та внутрішньої інформації підприємства, належного рівня взаємодії всіх структурних підрозділів компанії тощо.

Список використаних джерел

1. Варналій З.С. Зміцнення фінансової безпеки України в умовах воєнного стану та повоєнний період. *Сталий розвиток: виклики та загрози в умовах воєнного стану*: мат. міжн. науково-практ. інтернет-конф., 09.06. 2022 р. Полтава : Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2022. С. 103-104.

2. Варналій З.С., Бондаренко С.М. Фінансова безпека підприємств України як чинник забезпечення їх фінансової стабільності. *Економіка і регіон. 2022*. № 4 (87). С. 301-307. DOI: https://doi.org/10.26906/EiR.2022.4(87).

УДК 336: 341.233.1

Коваленко В. В.
д.е.н., професор кафедри банківської справи
Одеський національний економічний університет
Криса К. М.
здобувачка вищої освіти
Одеський національний економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Фінансовий моніторинг – це процес, що передбачає дії суб'єктів відповідно до законодавства з метою виявлення доходів, які були отримані незаконним шляхом, та запобігання фінансуванню тероризму. Фінансовий моніторинг є особливою формою фінансового контролю. Досить влучне трактування фінансовому моніторингу надали М. Бормотова та К. Мухіна, вчені пропонують визначати «фінансовий моніторинг» як систему контролю за фінансовими операціями, яка має на меті запобігання та протидію легалізації коштів та іншого майна, одержаного злочинним шляхом, як на рівні окремих суб'єктів господарювання, так і на національному рівні [1, с.293].

Банки та інші фінансові установи здійснюють фінансовий моніторинг, перевіряючи своїх клієнтів та аналізуючи їхні фінансові операції. Якщо вони виявляють підозрілі операції, то інформують Державну службу фінансового моніторингу та правоохоронні органи України.

З початку введення воєнного стану в Україні, зміни у нормативно-правовому регулюванні зазнали банківський та фінансовий сектори. Одним із основних законодавчих актів щодо фінансового моніторингу виступає Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення».

З дня набрання чинності введеного Указом Президента України Про введення воєнного стану в Україні, затвердженим Законом України Про

затвердження Указу Президента України, на період до припинення або скасування воєнного стану в Україні діють такі правила фінансового моніторингу [2]:

1) Фінансові транзакції, які не потребують визначення джерел походження коштів під час воєнного стану.

Банки не здійснюють перевірки джерел походження коштів, що передбачені Базовим Законом та нормативно-правовими актами Національного банку України, при зарахуванні клієнтами готівкових коштів на:

✓ рахунки Збройних Сил України для надання допомоги Збройним Силам України та спеціальний рахунок, відкритий Національним банком України для збору коштів на підтримку Збройних Сил України;

✓ поточний рахунок Міністерства соціальної політики України, відкритий в Національному банку України для благодійної допомоги та забезпечення підтримки найуразливіших категорій населення;

✓ рахунки банків України для придбання облігацій внутрішньої державної позики «Військові облігації».

2) Спрощена процедура ідентифікації та верифікації покупців військових облігацій.

Банки України мають право для відкриття фізичним особам здійснювати такі методи ідентифікації та верифікації:

✓ використовувати копії документів отриманих системами дистанційного обслуговування; електронною поштою із використанням КЕП;

✓ встановлення власності на отримані копії документів від фізичних осіб шляхом взаємодії через відеозв'язок.

3) Спрощенні заходи перевірки клієнтів та актуалізація даних про клієнта:

✓ якщо немає можливості встановити з клієнтом контакт або в разі закінчення строку дії, втрати чинності чи визнання недійсними документів, можна не здійснювати заходи актуалізації;

✓ можна приймати від клієнта документ, строк дії якого закінчився або до якого своєчасно не вклеєна фотокартка.

4) НБУ припиняє планові перевірки на період воєнного стану.

Важливим джерелом, яке спрямоване на регулювання питань у сфері фінансового моніторингу є введення певних обмежень [3], а саме:

- ✓ заборона на видачу готівкових коштів у сумі, що перевищує 100000 гривень з усіх рахунків клієнта у день у національній валюті та іноземній валюті в еквіваленті, крім окремих випадків;
- ✓ заборона на видачу готівкових коштів за межами України з усіх рахунків клієнта, суми що перевищує 12500 гривень на кожні 7 календарних днів, та не більше 50000 грн на місяць.

Національний банк у лютому 2023 р. застосував до двох банків та дев'яти небанківських фінансових установ заходи впливу за порушення у сфері фінансового моніторингу та валютного законодавства, а сам: АТ «А-Банк» – письмове застереження; АБ «Укргазбанк» – штраф у розмірі 65 млн грн; ТОВ «АМІДРІ», ТОВ «Б.І.Г.», ТОВ «СБ «СІНЕРДЖИ№ – штрафи в розмірі 1 700 грн до кожної установи; ТОВ «ПРЕМІУМ ФІНАНС», ТОВ «ФК «АКСІОМА», ТОВ «ФК «ЛІБЕРТІ ФІНАНС», ТОВ «ФК «МАГНАТ», ТОВ «ФК «УФОГ» – письмове застереження; ТОВ «ФК «ВАЛТА ГРУП» – штраф у розмірі 330,4 тис грн; ТОВ «ФК ПАРТНЕР» – штраф у розмірі 233,7 тис грн.

Головні акценти ризик-орієнтованого нагляду Національного банку України у сфері фінансового моніторингу зосереджені на готівкових та схемних операціях, фіктивному підприємництву, публічних діячах (PEP), ідентифікації кінцевих бенефіціарних власників та фінансування тероризму.

Для виявлення фінансових операцій, які підлягають фінансовому моніторингу, зокрема від осіб, що залучені до збройної агресії рф проти України, рекомендується використовувати списки таких осіб, які доступні на веб-сайтах Європейської комісії; Міністерства фінансів США (список OFAC); РНБОУ; «Окупант», інформаційний ресурс Апарату РНБО України; офіційні сайти державних органів іноземних країн, з переліками підсанкційних осіб тощо [4].

Отже, головні зміни в сфері фінансового моніторингу стосуються спрощення проведення фінансових операцій з готівковими коштами, які перераховуються фізичними особами для підтримки Збройних Сил України та найбільш уразливих категорій населення, а також покращення механізмів ідентифікації та перевірки окремих категорій покупців внутрішніх державних облігацій «Військові облігації».

Список використаних джерел:

1. Уткіна М.С. Фінансовий моніторинг як один із засобів протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №7. С. 292-295.
2. Про особливості виконання окремих вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду з питань реалізації і моніторингу ефективності персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) протягом дії воєнного стану: Постанова Національного банку України від 23.03.2022 № 60. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0060500-22#Text
3. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова Національного банку України №18 від 24.02.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text
4. Як працює фінансовий моніторинг в умовах воєнного стану. URL: https://biz.censor.net/m3363747

УДК 336

Крупка М.І.
д.е.н., проф., завідувач кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка
Пшик Р.М.
магістр кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка
Марич М.Т.
здобувач кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ПЕРЕДУМОВА СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ВІЙНИ

В умовах трансформації фінансової системи в Україні, розбудови ринкових відносин, повномасштабної військової агресії росії фінансова

стратегія стає важливою складовою успішної діяльності будь-якого підприємства, яка передбачає план дій, що визначає спосіб управління його фінансовими ресурсами з метою забезпечення сталого економічного розвитку. Фінансова стратегія здійснення самостійної діяльності повинна вписуватись в загальну стратегію підприємства, бути адекватною їй по цілях та завданнях [1-2; 4]. Саме в ній відображені основні плани та напрями його розвитку в стратегічному періоді, під який і формується функціональна фінансова стратегія, що відображає певні фінансові індикатори. Але, якщо розглядати стратегічне управління як систему, важливо відзначити, що фінансова стратегія має силу зворотної дії, оскільки саме її наявність чи відсутність необхідної кількості фінансових ресурсів виступає вирішальним фактором при виборі, а в подальшому реалізації стратегічних цілей і завдань. В такому випадку фінансову стратегію потрібно розглядати як базову [5].

Роль фінансової стратегії в управлінні підприємствами полягає в тому, щоб забезпечити ефективне використання фінансових ресурсів. З її допомогою фінансовий менеджмент може вирішити такі завдання як раціоналізація витрат, оптимізація структури капіталу, збільшення віддачі активів і підвищення інвестиційної привабливості компанії. Наявність фінансової стратегії дає змогу його керівництву адаптуватися до змін у внутрішньому й зовнішньому середовищі, забезпечуючи гнучкість у виборі фінансових інструментів і тактик, а також є важливим фактором у разі можливості залучення інвесторів і кредиторів.

Однак сучасні умови ведення бізнесу, які зумовлені з одного боку війною й ускладненням логістики, а з іншого посилення конкурентної боротьби, глобалізаційних процесів та інтеграції вітчизняної економіки у світовий простір унеможливлюють використання українськими підприємствами напрацьованих роками типових механізмів стратегічного планування й потребують новітніх стратегічних підходів до здійснення їхньої діяльності та розроблення дієвого механізму впровадження системи стратегічного планування відповідно до змін зовнішнього середовища.

Сьогодні на формування фінансової стратегії вітчизняних підприємств, на наш погляд, впливають такі особливості:

- Війна росії проти України, яка призвела до погіршення та нестабільності фінансового стану більшості вітчизняних компаній через морську блокаду, здорожчання перевезень товарів, запровадження обмежень на міжнародні розрахунки, девальвацію гривні й фактичне припинення інвестиційної активності бізнесу, крім вимушеної релокації. З огляду на що постала потреба в пошуку альтернативних джерел фінансування, передусім залучення кредитів від міжнародних фінансових організацій та розвиток експортно-імпортних відносин з іншими країнами. Водночас підприємства повинні зосередитися на зменшенні витрат й підвищенні ефективності виробництва, що допоможе забезпечити фінансову стійкість та конкурентоспроможність на світовому ринку.
- Нестабільність економічного середовища, зокрема, фірми повинні бути готові до негативних змін таких як інфляція, зниження валютного курсу гривні, зростання дебіторської заборгованості, зміни в законодавстві тощо. Для зменшення впливу цих факторів на фінансові показники підприємства, необхідно розробляти гнучку фінансову стратегію, яка дасть можливість швидко реагувати на зміни у економічному середовищі й адаптуватися до нових умов.
- Низький рівень розвитку фінансового ринку України порівняно з розвиненими країнами, що ускладнює та здорожчує залучення фінансових ресурсів для розвитку бізнесу. За таких умов компанії повинні використовувати альтернативні джерела фінансування, такі як міжнародні кредитні лінії, лізинг, факторинг тощо, або залучати іноземних інвесторів. Окрім цього, важливо швидко реагувати на зміни на ринку, адаптуватися до них й ефективно використовувати наявні фінансові ресурси.
- Необхідність максимального використання внутрішніх ресурсів, оскільки у воєнний час залучати іноземний приватний капітал на міжнародному ринку неможливо. Тому важливо забезпечити оптимальне використання

власних фінансових ресурсів. Також доцільно розглядати можливості залучення додаткових джерел фінансування, таких як банківські кредити, програми державного кредитування бізнесу, надання гарантій та пільг тощо.

- Високий рівень корупції. Корупційні схеми можуть включати підкуп державних службовців для отримання конкурентних переваг в укладанні контрактів, відхилення від законодавства для зменшення податкових зобов'язань або збільшення дотацій, а також використання нелегальних методів для отримання доступу до фінансових ресурсів. В майбутньому це може призвести до втрати довіри з боку інвесторів, погіршити репутацію компанії в очах суспільства і, в підсумку, зменшити конкурентоспроможність фірми. Тому важливо налагодити ефективний контроль за фінансовою діяльністю держави, зменшити бюрократизацію й підвищити прозорість укладання контрактів, а також проводити аудити та ревізії фінансової звітності державних компанії та організацій.

Як показує практика, невизначеність і мінливість ситуації в країні вимагають від суб'єктів господарювання пошуку нових механізмів зміцнення конкурентних позицій, що потребує періодичного перегляду та реформування їхніх фінансових стратегій на основі оцінювання поточного стану ринку та моніторингу інформаційно-аналітичного простору й залежить від таких чинників як:

- Розмір та структура компанії – це впливає на обсяг і потребу в фінансових ресурсах, а також на вибір оптимальних фінансових інструментів.
- Галузь, в якій діє підприємство – фінансова стратегія може бути різною для різних галузей залежно від особливостей їхнього функціонування.
- Ринкові умови – конкурентна ситуація на вітчизняному ринку, рівень доступу на іноземні ринки та інші чинники, які можуть вплинути на збільшення або зменшення попиту на продукцію фірми.
- Рівень інноваційності – більш інноваційні підприємства можуть потребувати більш гнучкої та адаптивної фінансової стратегії, яка дасть їм

змогу швидко реагувати на зміни ринкових умов та впроваджувати нові проєкти.

- Фінансовий стан – стабільність та рентабельність підприємства можуть вплинути на можливості для інвестування і залучення фінансових ресурсів.

Нові вимоги до формування адекватного механізму фінансового управління господарюючих суб'єктів зумовлюють необхідність переусвідомлення підходів у напрямі забезпечення сталого розвитку, які пов'язані з використанням сучасних систем та інструментів управління вартістю й розробленням фінансової стратегії на довготривалу перспективу [3].

Отже, фінансова стратегія є важливим елементом успішного управління сучасним підприємством та дає змогу визначити, які фінансові ресурси потрібні для досягнення стратегічних цілей фірми і як вони будуть залучені, використані й розподілені в майбутньому. Війна росії проти України створює ще більші виклики та загрози для фінансової системи країни, фінансової стабільності вітчизняних компаній, адже вони повинні здійснювати свою господарську діяльність з урахуванням різних сценаріїв розвитку подій, а тому необхідність формування фінансової стратегії за цих умов може стати ключовим чинником виживання та подальшого успішного розвитку кожного підприємства.

Список використаних джерел:

1. Бланк І.О. Фінансова стратегія підприємства. Київ : Ніка Центр, 2008. 520 с.
2. Гордієнко П.Л., Дідковська Л.Г., Яшкіна Н.В. Стратегічний аналіз : навч. посіб. Київ : Алерта, 2008. 478 с.
3. Костирко Л.А., Терещенко О.О., Костирко Р.О., Середа О.О. Вартісно-орієнтоване управління фінансами підприємств: навч. посіб. Сєвєродонецьк : вид-во СНУ імені В. Даля, 2019. 466 с.
4. Лукіна Ю.В. Формування та реалізація стратегії управління фінансами підприємства. *Фінанси України.* 2008. № 3. С. 113
5. Мартиненко В.П. Концептуальні аспекти фінансової стратегії підприємства. *Економічний вісник НТУУ "Київський політехнічний інститут"*. №19. 2021. С. 78-81.

УДК 338.2

Лютий І.О.
д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВІЙНИ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Початок XXI століття визначив, що найактуальнішими проблемами світового економічного розвитку є наслідки світових фінансових криз, поглиблення диференціації в грошових доходах як на рівні окремих країн, так і в кожній країні окремо. Фінансова політика держави повинна забезпечити розв'язання даних суперечностей, хоча одночасно вона є заручницею демократичних процесів.

Ілюзія права вибору в умовах існуючої демократії базується на використанні сучасних політтехнологій управління виборчим процесом, сегментацією виборців за окремими соціальними групами та економічними інтересами. Окреме місце в цьому процесі займає бюрократична еліта суспільства, що включає апарат чиновників державних інститутів влади. Саме вона, залишаючись незмінною при будь-яких результатах виборів і політичного курсу партії влади, управляє країною та визначає цілі й механізм реалізації фінансової політики держави.

Фінансова політика реалізує компроміс між економічними інтересами окремих суб'єктів в системі фінансових відносин стосовно реалізації їх права власності на окремі види грошових доходів. З іншої сторони, всі суб'єкти системи фінансових відносин в умовах існуючої державної, а на сьогодні, і глобальної світової системи об'єднані в різні форми організації, а саме: державні і міждержавні інститути, різні форми організації бізнесу, соціальні та громадські організації, фінанси домогосподарств, персональні фінанси. При цьому, всі вони, є складовими системи публічних фінансів держави.

Серцевиною системи публічних фінансів держави є персональні фінанси,

які реалізують право приватної власності в умовах демократичного устрою та сучасної ринкової економічної системи. Сама демократизація в межах сучасного суспільства визначає пріоритетність ролі індивідуума, що визначається Конституцією країни та тих функціях, які покладаються на державу. Сучасне демократичне суспільство реалізує тенденцію до посилення значення суспільних функцій держави, що зумовлює зростання ролі системи державних фінансів і фінансів окремих територій, але при цьому, пріоритетами в загальній структурі видатків є витрати на соціальні програми та реалізацію потреб окремого індивідуума.

Дослідження сучасної фінансової політики в Україні обґрунтовує необхідність виділення трьох моделей її реалізації, а саме:

1) в умовах мирного стану;

2) в період війни;

3) фінансова політика відновлення України.

Стратегічні цілі кожної моделі фінансової політики можуть співпадати, це перш за все, відноситься до цілей, які повинні забезпечити позитивну динаміку зростання ВВП та грошових доходів громадян. Проте, сучасні виклики в період повномасштабної війни на території України визначають єдину пріоритетну ціль сьогодення для всього суспільства – забезпечення Перемоги та деокупацію території. В цьому контексті пріоритетними цілями фінансової політики повинні стати забезпечення необхідного та повноцінного фінансування ЗСУ та сектору безпеки та оборони країни. Відповідно, на перше місце стає питання оптимізації джерел фінансування видатків сектору безпеки та оборони України та контроль за цільовим характером використання даних коштів.

Таблиця 1

Видатки на оборону Державного бюджету України

Роки	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2021	2022	2023
% до суми всіх видатків	3.67	6.36	9.01	8.67	8.86	9.84	9.94	9.35	8.56	42.24

Таблицю складено автором на основі джерела [1]

Аналіз видатків державного бюджету України за період з 2013-2022 рр. свідчить про відсутність державної політики, яка б реалізовувала цілі забезпечення національної безпеки та оборони держави. Відсутність необхідної позитивної динаміки зростання обсягів витрат на оборону та безпеку держави в умовах військового конфлікту на території України починаючи з 2014 року свідчить про ігнорування або нерозуміння з боку керівництва країни існуючої загрози до моменту повномасштабного вторгнення військ рф на територію України.

Так, видатки на оборону країни змінювались з 3,67 % у 2013 році до 6,36 відсотків у 2014 році, 9,01 відсоток у 2015 році, 8,56 відсотків у 2021 році. Ми бачимо, що не зважаючи на ті виклики та загрози, що існували з боку росії в Україні не було єдиної політики пріоритетного фінансування через механізм державного бюджету переозброєння та забезпечення Збройних Сил України, що мало негативні наслідки, особливо в перші місяці повномасштабної агресії з боку росії. В результаті декількох секвестрів Закону про Державний бюджет на 2022 рік було враховано необхідність пріоритетності фінансування оборони країни, її Збройних Сил. Так, якщо у Законі про державний бюджет України на 2022 рік прийнятому у грудні 2021 року стаття видатків на оборону складала 9,9 відсотка від загальної суми видатків, то у результаті внесених змін по факту вона склала 42,24 відсотка [2].

Державний бюджет 2023 року віддзеркалює макроекономічні дисбаланси, що склалися в Україні в результаті військової агресії росії, а саме: окупація більше 20 відсотків території, руйнація підприємств, соціальної та критичної інфраструктури, а також наслідки падіння ВВП у 2022 році більш як на 35 відсотків.

Державний бюджет 2023 року базується на реаліях економічної ситуації та визначає пріоритети пов'язані з необхідністю забезпечити необхідним фінансовим ресурсом Збройні Сили України та сектор оборони та безпеки держави. Так, згідно Закону про Державний бюджет на 2023 рік пріоритетами державного бюджету є національна безпека й оборона країни – 1141 млрд. грн.

(майже 50 відсотків всього бюджету); охорона здоров'я – 176,1 млрд. грн.; освіта – 156 млрд. грн.; підтримка ветеранів – 6,8 млрд. грн.; на захист та забезпечення пенсіонерів – 873,9 млрд. грн. При цьому, індексація «5-7-9» відсотків збережеться. Важливою статею видатків є фінансування наслідків ліквідації збройної агресії – 35,1 млрд. грн. [3].

При цьому, вже у 2023 році Верховна Рада України ухвалила закони щодо змін до Державного бюджету України, а саме 24 лютого 2023 року збільшено видатки державного бюджету на 5,5 млрд грн. для фінансування новостворених Міністерства відновлення та Державного агентства відновлення, а 21 березня 2023 року було внесено зміни, що передбачають збільшення видатків на 537, 2 млрд. грн., з них 96,5 відсотка спрямовані на сектор національної безпеки і оборони.

Список використаних джерел:

1. Видатки державного бюджету України // МінФін. 2013-2022. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/2023/.
2. Закон України «Про Державний бюджет України 2022 рік зі змінами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text
3. Закон України «Про Державний бюджет України на 2023 рік. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text].

УДК 336.747

Мельник О.М.
д.е.н., професор кафедри економічної теорії
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

ICO ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ СПОСІБ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІЦІ, ЯКА ШВИДКО ЦИФРОВІЗУЄТЬСЯ

Хоча конференція присвячена обговоренню фінансових інструментів сталого розвитку, але потрібно чітко розуміти той факт, що вся сучасна економіка існує в умовах глобалізації та цифровізації. А це створює певну

зовнішню рамку, у якій тільки і може вибудовуватись процес сталого розвитку. Також тут треба звернути увагу і на той факт, що без залучення зовнішніх для відповідних територій та проектів інвестицій, (що особливо актуально для країни, територія якої зазнала руйнації під час воєнних дій) ці території продовжують знаходитись у стагнації, а проекти найчастіше залишаються лише проектами, які є перспективними, проте не завжди і не у повному обсязі реалізованими. І з цієї точки зору важливими стають конкретні способи та фінансові інструменти залучення інвестицій у розвиток відповідних територій та проектів.

При цьому цифровізація економіки сама по собі вже створила потужний механізм доведення необхідної інформації саме до того споживача, для якого вона є найважливішою. А тому виникають дієві можливості не тільки для поєднання однодумців, а й для швидкої акумуляції зовнішніх для відповідних територій та проектів коштів, які дають можливість активно їх реалізовувати.

Новим способом залучення зовнішніх інвестицій у проекти післявоєнної модернізації (і в першу чергу у криптовалютні проекти) став ICO чи випуск певної (фіксованої) кількості нових одиниць криптоактивів (криптовалют), які отримані разовою чи прискореною генерацією.

Важливість розгляду цього механізму залучення зовнішніх інвестицій обумовлена тим фактом, що криптоактиви (криптовалюти) нині стають звичним явищем економічного життя практично всіх країн. І хоча самі криптоактиви в силу своєї новизни займають поки що невелику частку ринку фінансових активів, проте з кожним роком їх роль поступово зростає, а самі вони приваблюють все більше користувачів. По суті, нині за посередництва блокчейн технології та криптоактивів швидко відбувається процес створення маси децентралізованих платіжних систем, які стають альтернативою традиційним платіжним системам. При цьому хоча характеристики різних криптоактивів істотно відрізняться, проте багато з них мають свої переваги у порівнянні з традиційно діючими платіжними системами. Зокрема, це переваги у анонімності, легкості, швидкості та дешевизні транзакцій.

Тепер детальніше щодо ICO. ICO (Initial coin offering) в сучасних умовах виступає як новий спосіб залучення інвестицій у проекти, пов'язаний із випуском певної (фіксованої) кількості нових одиниць криптоактивів (криптовалют), які отримуються шляхом разової чи прискореної генерації, що дає змогу активно залучати у ці проекти зовнішні інвестиції. ICO являє собою первинне розміщення активів і до певної міри є аналогом первинного публічного розміщення акцій компаній. По суті це розміщення призначене для залучення інвестицій, як правило, в технологічні стартапи. Також ICO іноді називають своєрідною краудфандинговою платформою. Механізм процедури ICO наступний. Коли стартап-компанія потребує грошей для свого запуску, вона створює свій криптоактив (криптовалюту) та здійснює її емісію поза технологією майнінгу, яка є характерною, наприклад, для біткоіна. Покупці відповідної кількості первинних одиниць цього криптоактиву (криптовалюти) можуть мати права, що відмінні від тих, які є у покупців акцій відповідної компанії. Зокрема певна (фіксована) кількість первинних одиниць криптоактиву (криптовалюти) може давати право їх власнику на обмін цієї кількості одиниць на майбутні послуги або товари цієї компанії.

Після визначення обсягу первинної емісії криптоактиву поза технологією майнінгу (поки без його продажу) компанія публікує загальний опис свого проекту чи так званий «білий папір» (White Paper). У цей опис проекту включають: його головну ідею та мету, детальний розпис майбутнього плану дій, план та термін розміщення криптоактиву (криптовалюти), який зазвичай називають токеном та інші технічні деталі. Інвестори, які ознайомилися з проектом та вирішили інвестувати у нього свої гроші, купують ці випущені компанією криптоактиви (криптовалюти) первинного розміщення. Токенами одиниці нового криптоактиву (криптовалюти) називаються тому, що вони часто виконують роль не повноцінної криптовалюти із власним блокчейном, а реалізують функцію «замінника» цінних паперів, який призначений для представлення загального цифрового балансу по відповідному активу. Крім того, токени створюються на платформі вже готового криптоактиву

(криптовалюти). Наприклад, сьогодні найвідомішою крипто платформою для випуску нових токенів є криптовалюта Ефіріум. Менш відомими є НЕМ, Стелар та інші.

Коли інвестор купує токен, то він очікує на отримання прибутку від підвищення ціни цього активу у майбутньому або хоче отримати зиск від послуг чи товарів компанії в обмін на ці токени. Також ICO відрізняється від IPO тим, що токени може купити будь-хто, хоча самі вони не дають права на частку у власності компанії. Окрім того, ICO не потребує складної процедури та оформлення документів, ICO також сьогодні юридично досить слабко регулюється, а тому інвестори у токени іноді сильно ризикують, покладаючи свої надії лише на загальну ідею стартапу.

Правовий статус ICO в окремих країнах відрізняється. Специфічний правовий режим існує в США із їх прецедентним правом. До 2017 року розміщення токенів там ніяк не регулювалося. Проте у 2017 році стався прецедент з компанією «The DAO», яка успішно здійснювала продаж своїх токенів. Проте Комісія з цінних паперів та бірж США зупинила таку діяльність цієї компанії та визнала її незаконною. Комісія застосувала до компанії федеральний закон 1937 р. щодо цінних паперів та визнала токени цієї компанії цінними паперами. У своєму звіті про розслідування даної справи Комісія зазначила, що покупці токенів компанії могли використовувати їх з двома цілями: 1) могли отримати на них дивідендний дохід від діяльності компанії, а 2) могли продати їх на ринку для отримання прибутку від підвищення ціни цього активу. Через це Комісія постановила, що дані токени є цінними паперами [1]. Подібний висновок був обумовлений тим, що крім токенів, що дають право на першочергове отримання товарів (послуг) компанії (утилітарні токени), існують і дивідендні токени, які можуть давати право їх власнику на участь у майбутньому прибутку компанії.

Найбільш ліберальне ставлення до ICO і розміщення токенів існує у Швейцарії, де токени не вважаються цінним папером та дозволені до вільного розміщення [2]. Канада також має прецедент дозволу ICO без статусу токенів

як цінних паперів, Велика Британія має правову невизначеність щодо цього. Загалом більшість країн Європи поки має невизначений статус з цього питання, проте Європейська служба з нагляду за ринком цінних паперів зазначає, що ICO може діяти як в цій юрисдикції, так і розцінюватися як IPO [3].

Список використаних джерел:

1. Securities and exchange commission securities exchange act of 1934 / The DAO // Report of Investigation Pursuant to Section 21(a) of the Securities Exchange Act of 1934 – Release No. 81207 – July 25, 2017.
2. Швейцарія: як і чому невелика країна стала столицею крипто світу.] // Forklog. URL: https://forklog.com/shvejtsariya-kak-i-pochemu-nebolshaya-strana-stala-stolitsej-kriptomira/
3. Попередження та публікація для інвесторів: Офіційний сайт Європейського управління з нагляду за ринком цінних паперів. URL: https://www.esma.europa.eu/search/site/ICO/

Пірен М. І.
д. соц. н., проф. кафедри педагогіки та соціальної роботи
факультету педагогіки, психології та соціальної роботи
Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича
заслужений діяч науки і техніки України

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРИЧИНИ ЕКОНОМІКО-ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ ТА ПРОБЛЕМ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

«Та людина, яка вирішить
проблему грошей, зробить
для людей більше, ніж
полководці усіх часів».
Г. Форд

Суттю сучасних соціально-політичних та фінансово-економічних відносин між народами у світі та в Україні є вихід з глобальної кризи. Для України надзвичайно важливо отримання перемоги у війні та відбудова розорених міст, сіл й приведення до упорядкування різних інфраструктур. Щоб при таких обставинах утвердити сталий розвиток в українському суспільстві потрібна неабияка кількість мислячих фахівців-патріотів та відповідно фінансове забезпечення реалізації сталого розвитку. Про який в сучасному

українському суспільстві у роздумах урядовці та громадяни України. У працьовитого народу, яким і є українці, сьогоднішні проблеми як і завжди пов’язані з реаліями позитивного майбутнього, якому сприяють і допомагають група країн-партнерів та віра українського народу в Божу Благодать.

Як відомо, сучасна українська економіка переведена, по суті, на військові рейки, більшість західних грошей-грантів і кредитів – іде на потреби армії. Міжнародний валютний фонд (МВФ) уперше погодив програму для фінансування України на наступні чотири роки (до 2026 р.) на суму 115 млрд. доларів, - це власне кажучи, кошти МВФ. Ще 20 млрд. доларів – реструктуризація зовнішніх боргів України, 60 млрд. доларів – пільгові кредити, 20 млрд. доларів – гранти [2; с.8].

Фінансова децентралізація та запровадження стимулюючих фінансових механізмів для об’єднаних територіальних громад стали поштовхом для активного життя у громаді в період до повномасштабного воєнного вторгнення росії в Україну (до 24 лютого 2022 р.). Громадяни отримали можливості залучати інвестиційні ресурси та використовувати їх при потребі. Фінансову систему місцевого самоврядування громадяни розглядали як механізм сталого розвитку економічної підсистеми території, а функціональний підхід став визначальним критерієм удосконалення системи управління місцевими фінансами.

Війна внесла свої корективи в усі сфери суспільної динаміки. Однак життя продовжується, завдання полягає у тому, щоб розробити просторову модель, наділену законодавчими повноваженнями у сфері фінансів та побудувати такий рівень взаємодії між органами влади та жителями територіальних громад, переселенцями з фронтових зон, який би максимально розкрив наявний фінансовий потенціал територіальної громади, додаткові кошти від різних спонсорських організацій країн-партнерів. У даному разі важливо теж забезпечити високий рівень якості контролю за дотриманням законності та сприяв соціальному забезпеченню людей у територіальних громадах, що цього потребують.

Україна сьогодні знаходиться у кризовому стані з багатьох причин, тому перед громадянами, урядовцями, фахівцями високого професійного та морально-відповідального рангу стоїть завдання відповідальності та витримки і на майбутнє проблема сталого розвитку, використовуючи усі можливості, в тому числі інноваційних технологій сьогодення, а також подолання корупції та інших негативів, які мають місце у кожному людському суспільстві. Саме тому, навіть під час війни освітянам, науковцям, громадським організаціям потрібно протистояти цьому негативу.

Системно-управляючими принципами антикорупційної боротьби є: прозорість державного та місцево-територіального управління, зменшення бюрократії, мінімізація прямого контакту з чиновниками, громадський контроль над владою, громадські слухання як на державному, так і на місцевому рівнях (територіальних громадах). Усі ці принципи вбирає в себе електронне самоврядування, яке створює умови прозорих комунікацій між громадянами і чиновниками. Це ставить перед сучасною освітою, яка готує фахівців-професіоналів завдання формувати антикорупційну культуру, яка сприятиме утвердженню в Україні сталого розвитку.

Проблема формування антикорупційної культури у особистості фахівця є складною, бо жодна з країн світу немає повного імунітету від корупції. Стан корупції у світовій практиці відрізняється лише обсягом проявів та масштабами впливу на соціально-економічному, фінансовому та політичному рівнях. Прагнучи навести в сучасному українському суспільстві порядок, освітяни, мислячі, чесні чиновники-професіонали запропонували багато різних програм щодо ефективного управління в українському суспільстві. Сучасні недоліки в управлінській культурі українського суспільства – це спокуса до влади для непрофесіоналів, безмірна жадоба до багатства, нечестивість окремих судово-контрольних фахівців до певної міри сприяють проявам корупції, що шкодить становленню суспільства сталого розвитку.

Однак, при усіх проблемних ситуаціях, які створила Україні війна росії, найбільшою причиною для російських урядовців є невдоволення обраного

курсу українців – вступ в ЄС і НАТО, а також самостійність і побудова незалежної демократичної держави Україна. Ми, українські громадяни, віримо в обраний нами шлях, переможемо “путінську кліку” і побудуємо демократичну, миротворчу державу, бо наша мрія справедлива, з нами Господь Бог!

Список використаних джерел:

1. Бак Н. А. Фінанси : метод. реком. до самост. роботи. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. 84 с.
2. Ганський О. Гроші за війну і реформи. *Україна молода*. 12 квітня. 2023 р. С. 8
3. Дребін Г.М. Структура вхідного вихідного грошових потоків та їх роль у кругообігу капіталу на підприємстві. *Інноваційні виміри розвитку економіки в умовах глобалізації*: матеріали Ювілейної міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 70-річчю буковинського державного фінансово-економічного університету (м. Чернівці, 15 жовтня 2014 року) / гол. ред. В. В. Прядко. Чернівці: Технодрук, 2014. 452 с. С. 178-181.
4. Колос Богдан. Управління державою ІІІ тисячоліття, або Стратегія і тактика побудови Української національної держави. Львів: Ініціатива, 2004. 976 с.
5. Менеджмент і адміністрування: підручник для бакалаврів. Чернівці: Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. 2022. 684 с.
6. Пірен М. І. Європейські цінності – детермінанта змін в сучасній Україні: навч. посібник – практикум / Марія Іванівна Пірен. Чернівці : Друк Арт, 2016. 256 с.
7. Пірен М.І. Суспільно-політична динаміка, виклики, війна: громадянсько-патріотична Єдність українців на перемогу : навч. – просвіт. посіб. / М. І. Пірен. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 280 с.

УДК 336.131

Радіонов Ю.Д.
д.е.н., начальник відділу адаптації
та імплементації міжнародних
стандартів Рахункової палати

СИСТЕМА ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Система управління державними фінансами завжди мала і має важливе, стратегічне значення для країни, оскільки забезпечує регулювання фінансової сфери з метою розвитку галузей національної економіки, підтримки населення,

адміністративно-територіальних одиниць. Її потенціал є важливим інструментом підвищення добробуту громадян, формування основ зростання рівня та якості життя у кожному населеному пункті країни. Ефективність функціонування системи управління державних фінансів позитивно впливає на стабільність бюджетної, фінансової та економічної політики країни. Є чинником досягнення вагомих результатів, забезпечення сталої динаміки соціально-економічного розвитку держави. Різного роду дисбаланси викликані ендогенними та екзогенними чинниками підривають стійкість системи, гальмують соціально-економічний розвиток країни. Водночас, ефективний розподіл, управління та використання державних фінансів є інструментом сталого розвитку, формування засад економічного зростання.

Структуру державних фінансів становлять: централізовані та децентралізовані фонди цільового призначення, фінанси комунальних та державних підприємств, державний та місцеві бюджети, особисте державне і майнове страхування, державний кредит.

Кожна частина державних фінансів має власну орбіту функціонування, тісно взаємодіючи з її структурними елементами. Держава, здійснюючи розподіл та перерозподіл ВВП, використовує фінанси, як головний об'єкт фінансових відносин. Формування і використання державних фінансів базується на системі відносин, суб'єктами яких є: держава, юридичні організації, фізичні особи, а об'єктом - ВВП.

На думку міністра фінансів України С.М. Марченка, державні фінанси – це фінанси не тільки сектору загального державного управління, а державного сектору в цілому [1, с.19].

У зарубіжних країнах державні фінанси переважно зводяться до управління доходами, витратами та борговими зобов'язаннями держави. При цьому, визначаються такі складові державних фінансів, як фінанси, що знаходяться в управлінні центрального уряду, регіональних органів державного управління та місцевих урядів.

В сучасних умовах, державні фінанси є основою сталого розвитку економіки, розбудови соціальної інфраструктури, базисом зростання доходів, підвищення добробуту громадян, надання населенню в достатній кількості соціальних послуг, суспільних благ.

Варто визнати, що незважаючи на значну роль державних фінансів у розбудові національної економіки, забезпечення стабільності фінансової системи, вони досі не виділяються, як окрема самостійна ланка економічного сектору України. Їх функції, так само, як і складові елементи дещо розмиті і не достатньо чітко прописані у законодавчих та інших нормативно-правових документах, що певним чином впливає на їх розвиток. Так, у Законі України від 21.09.2006 №185-V «Про управління об‘єктами державної власності» [2]. теж немає чіткості та й відсутня регламентація управління сферою державних фінансів країни.

На нашу думку, дуже важливо в бюджетному законодавстві закріпити та регламентувати розвиток системи управління державними фінансами (PFM) із чітким визначенням функцій, змісту, об‘єкта та суб‘єкта, класифікаціє елементів, що позитивно вплине на якість цієї системи, суттєво підвищить рівень її ефективності, дієвості в розв‘язанні складних соціально-економічних завдань [3, с.48].

Ефективність системи державних фінансів позитивно впливає на збалансованість роботи фінансової системи країни, усієї макроекономічної стабільності. Широкомасштабне вторгнення росії на територію України (24 лютого 2022 року) підірвало основи стійкості державних фінансів. Варто зазначити, що до повномасштабного вторгнення росії на територію України, у системі державних фінансів було й так багато проблем, які демонстрували їх незначну ефективність, що впливало на її стабільність та дієвість. Наприклад, недостатня регулююча основа для впровадження реформ та інших трансформаційних змін, контролю економіки в умовах економічних перетворень. Як результат, виникали різні тіньові схеми відтоку державних фінансів від намічених цілей, у тому числі, через неефективний розподіл та

використання бюджетних коштів. Війна не лише загострила хронічні проблеми, а й привнесла нові виклики, пов’язані з воєнним станом.

Проведений нами аналіз стану державних фінансів засвідчив, що війна негативно вплинула на їх стійкість, збалансованість, оскільки призвела до падіння доходів бюджету, зростання дефіциту. Адже, обставини, що склалися вимагали від держави термінових заходів, зокрема щодо регулювання питань забезпечення надання мінімальних державних послуг, підтримки суб’єктів господарювання, у тому числі за рахунок антикризового регулювання. Варто відзначити, що державні інституції згуртувалися над навислою загрозою. Так, Верховна Рада України ухвалила низку законів, які лібералізували податкову систему України, знизили фіскальне навантаження на бізнес. Тут важливо відмітити, що прийняті рішення не ставили за мету збільшення обсягу бюджетних надходжень, так само, як не містили належного фінансово-економічного обґрунтування, що впливає на регулюючий ефект. Тому, вже зараз необхідно зважено оцінити прийняті управлінські рішення, щоб не допустити зниження фіскальної функції податків та запобігти можливим шахрайським схемам уникнення від їх справляння, а також забезпечення формування сприятливого бізнес-клімату, запровадження стандартів прописаних в директивах ЄС.

Незважаючи на те, що війна триває, все ж необхідно зараз прогнозувати подальший розвиток системи управління державними фінансами. І, навіть якщо є ризики значних руйнувань об‘єктів інфраструктури, то ніхто не забороняє планувати або розробляти нові прогресивні методи управління, ставити конкретні завдання, намічати шляхи покращення ефективності функціонування системи державних фінансів у нових поствоєнних реаліях. Звісно ж, основною передумовою для проведення економічних реформ, а також післявоєнної відбудови економіки країни є гарантія безпеки від Збройних сил України щодо неможливості відновлення бойових дій на території України. Тобто, безпека, як суспільне благо дає можливість розвитку не лише системи управління державними фінансами, а також пожвавлення ділової активності, притоку

приватних інвестицій, відновлення повної економічної діяльності, формування засад розвитку конкурентоспроможності бізнесу тощо. Необхідно поглибити інтеграційні процеси у всій фінансовій політиці України шляхом тісного співробітництва, у тому числі, на двосторонній основі з різними міжнародними організаціями, фінансовими інституціями, зокрема: СОТ, ООН, Митний союз, Світовий банк, МВФ, ЄС тощо. Це важливо, як для мобілізації коштів на нинішні потреби армії, так і відновлення країни у поствоєнний період.

Екологічні, соціальні, політичні, економічні виклики, які постійно виникали в державі, як до війни, так і під час неї, давно вимагають переосмислення ролі та значення державних фінансів у вирішенні сучасних, суспільних проблем, переформатування стосунків влади та суспільства, трансформації управлінської вертикалі, застосування нових підходів до управління та використання державних фінансів.

Робота усієї системи управління державних фінансів країни повинна бути спрямована на успішне виконання її функцій, у тому числі, розвиток фінансової інфраструктури. Це звузить термін прийняття рішень і запобігатиме невідповідностям, які часто ускладнюють процес прийняття рішень з його забезпечувальним компонентом.

Список використаних джерел:

1. Марченко С.М. Стратегічне управління державними фінансами: євроінтеграційний курс, міжнародні тренди, національні особливості. *Фінанси України*. 2022. №1. С.7-26
2. Закон України від 21.09.2006 №185-V «Про управління об‘єктами державної власності». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-16#Text
3. Радіонов Ю.Д. Державні фінанси у воєнний та поствоєнний періоди. *Фінанси України*. 2022. № 10. С. 44-65. URL: https://doi.org/10.33763/finukr2022.10.044

УДК 336.5

Ставицький А.В.
д.е.н., професор кафедри економічної кібернетики
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Харламова Г.О.
д.е.н., доцент кафедри економічної кібернетики
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ФОРМУВАННЯ ПРОЗОРОЇ ПОЛІТИКИ ФІНАНСУВАННЯ СЕКТОРУ ОБОРОНИ ТА БЕЗПЕКИ

Умови повномасштабного вторгнення в Україну та посилення терористичних загроз ставлять перед сектором оборони та безпеки актуальні завдання, зокрема реформування інститутів та формування ефективного військового бюджету. Діяльність сектору безпеки визначається положеннями Стратегії національної безпеки України, Воєнною доктриною та Стратегічним оборонним бюлетенем [1-2]. Проблема визначення пріоритетів фінансування є актуальною для більшості країн. У США, Великобританії та Франції започатковані огляди розвідки та внутрішньої безпеки, які дозволяють певним чином визначати пріоритети фінансування сектору оборони.

Питання, пов’язані з фінансуванням сектору оборони, є предметом наукового інтересу багатьох вітчизняних і зарубіжних авторів [3-4], якими комплексно було досліджено питання фінансового забезпечення оборонного сектору та формування і використання оборонного бюджету.

Метою дослідження є ефективна імплементація економетричних підходів до аналізу фінансування сектору оборони та безпеки для надання виважених практичних рекомендацій щодо підвищення прозорості політики фінансування цього сектору. Для аналізу взято наступні доступні у відкритому доступі показники: видатки зведеного бюджету на сектор оборони, відсоток обсягу фінансування сектору від ВВП, надходження військового збору та фінансування МВС України.

Фінансування оборони в Україні зростало з 4416 млн грн у 2000 році до 127527,3 млн грн у 2021 році, з найбільшим зростанням у 2018 році, а обсяг видатків на військову оборону становив 96% від загальної суми. Зниження видатків на оборону України в 2019-2021 роках можна пояснити економічними наслідками пандемії COVID-19 та неефективним розподілом коштів Державного бюджету. Незважаючи на те, що відсоток фінансування сектору зріс з 2015 року та досягнув одного з найвищих значень у 2021 році, воно все ще не досягає стандартів країн-членів НАТО. Основна складова оборонних видатків, відповідно до стандартів НАТО, повинна бути спрямована на утримання особового складу, підготовку військ та закупівлю зброї і військової техніки, але в Україні співвідношення витрат є зовсім іншим. В той же час, військовий збір, який був запроваджений з початком російської збройної агресії в 2014 році, складаючи податок на дохід у розмірі 1,5% приніс до державного бюджету 28,6 мільярда гривень у 2021 році та 131,9 мільярда за весь період з 2014 по 2021 рік. Міністерство внутрішніх справ України з 2014 року мало стрімкі темпи зростання фінансування - з 12,1 млрд грн. до 98,31 млрд грн. у 2021 році.

Прогнозна екстраполяція, не враховуючи будь-яких екстернальних факторів, показує, що видатки до 2026 року не перевищать значення на 2021 рік, при збереженні тенденцій, до яких не входять військові реалії сьогодення. Моделювання залежності надходжень військового збору, видатків зведеного бюджету на сектор оборони, відсотку обсягу фінансування сектору від ВВП та фінансування МВС України показало майже 90% статистично значущу кореляцію між часовими рядами.

Задля покращення ефективності фінансового забезпечення обороноздатності України варто запровадити такі заходи:

1) зменшення кількості таємних закупівель та впровадження конкурентних процедур під час проведення таємних закупівель (потребує зміни законодавства);

2) удосконалення механізму ціноутворення на військову продукцію є

рекомендацією для збалансування інтересів державних замовників та виробників озброєння та військової техніки, але для її впровадження необхідні зміни до законодавства;

3) відмова від ведення реєстру виконавців державного оборонного замовлення шляхом спрощення процедур та запровадження зрозумілої і прозорої процедури ліцензування виробництва озброєння та військової техніки (ОВТ) (може підвищити ефективність взаємодії державних замовників та виробників ОВТ, спростити доступ нових виробників до ринку ОВТ і збільшити прозорість фінансування таких процесів, потребує зміни законодавства);

4) спрощення процедур одночасно із запровадженням захищених автоматизованих систем обробки інформації та документообігу [5], що дозволить забезпечити оперативне та достовірне планування, уточнення, коригування та звітування про виконання державних оборонних замовлень (потребує зміни законодавства).

Для забезпечення ефективного фінансування оборонного сектору України необхідно здійснювати реформування структури бюджетних програм, підвищувати фінансове забезпечення через різні джерела та покращувати систему фінансового контролю.

Отже, успішне впровадження рекомендацій значно збільшить прозорість використання державних коштів, сприятиме розвитку оборонної промисловості та дасть можливість забезпечити сектор безпеки і оборони тими зразками озброєння та військової техніки, а також особовим складом, які дозволять ефективно реагувати на поточні загрози.

Список використаних джерел:

1. Стратегія національної безпеки України "Україна у світі, що змінюється", затверджена Указом Президента України №105 від 12 лютого 2007 року (в редакції Указу Президента України № 389/2012 від 8 червня 2012 року).
2. Воєнна доктрина України, затверджена Указом Президента України №648 від 15 червня 2004 року (в редакції Указу Президента України №390/2012 від 8 червня 2012 року).

3. Гавриш О., Їжак О. "Пріоритети фінансування сектора безпеки України у порівнянні з провідними європейськими країнами". Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/prioriteti-finansuvannya-sektora-bezpeki-ukraini-u-porivnyanni-z (дата звернення: 13/12/2022).
4. Левчук О. В. Фінансове забезпечення Збройних сил України: тенденції та основні шляхи реформування : збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняховського. 2020. № 2(69). С.53. URL : http://znp-cvsd.nuou.org.ua/index (дата звернення: 15/12/2022).
5. Nate S., Stavytskyy A., Kharlamova G. Index of the Openness and Transparency of Budgeting and Financial Management of the Defence and Security Sector: Case of Ukraine. *Sustainability*, 2023, 15(7), 5617; https://doi.org/10.3390/su15075617.

УДК: [336.563:061.2] (477)

Iryna Tkachuk
Doctor of Economics, Associate Professor,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

THE ROLE OF THE UKRAINIAN CIVIL SOCIETY INSTITUTIONS IN THE SYSTEM OF ENSURING THE FINANCIAL SECURITY OF THE STATE

Civil society institutions (CSIs) can be both subjects of the system of economic security and financial security, as its element, which carry out measures to eliminate, countermeasures and reduction of the consequences of specified threats, as well as tools for the implementation of criminal actions.

Let's consider CSIs in each of these roles.

CSIs as subjects of combating illegal processes in the economy

National Institute of Strategic Studies in accordance with the Decree of the President of Ukraine No. 68/2016 "On promoting the development of civil society in Ukraine" dated February 26, 2016 [4], prepared an analytical report "Development of civil society of Ukraine in conditions of internal and external challenges", which states that in the period after the Revolution of Dignity, one of the main directions of activity of the public sector is "reaction to internal threats to the national security of Ukraine, in particular to delays in the implementation of reforms and total defeat by

the corruption of state authorities"[4]. We do not fully agree with this statement, since the goals of NGOs activity in Ukraine can be very different, and their number is so large that even the declaration of a certain SCIs association, in which a certain direction is defined as a priority for it, is not representative. Nevertheless, the demands for the initiation of anti-corruption cases against government officials and the holding of relevant actions initiated by the SCIs have resonated in society, which gives grounds for asserting their significant potential in this direction.

Let's consider several successful examples of NGOs fighting corruption.

«ProZorro». This is a system of electronic public procurement that has been in operation since 2015. It is aimed at "...ensuring transparency and efficiency in the use of budget funds, preventing corruption through public control and expanding the range of suppliers" [4; 7].

Public organization «Transparency International Ukraine». It serves as a guarantor of the system's operation and has undertaken to maintain the system until the moment it is handed over to the state [8].

Civil movement "CHESNO". As indicated on the official website of this movement, it aims to stimulate transparency, accountability and openness of government representatives in their work and to form a demand for quality politics among citizens of the state [1].

In addition to these and many other examples of NGOs' large-scale struggle against manifestations of corruption, there are also regional CSOs that conduct similar work at the regional level.

IGS as a tool for committing illegal acts.

NGOs act as a kind of indicator that reacts to all processes taking place in society, and this reaction is characterized by two vectors: CSIs, depending on the circumstances, act both to support a certain phenomenon and to oppose it. Accordingly, corruption, which has practically penetrated all spheres of public life, not only motivates representatives of NGOs to fight it but also deforms the values of civil society itself, stimulating representatives of the authorities to engage in corrupt activities and money laundering activities.

According to the data of the public organization "Transparency International", according to the results of 2018, Ukraine took the 120th place out of 180 countries in the world according to the corruption perception index, scoring 32 points out of a possible 100 (0 - absolutely corrupt in perception, 100 - absolutely not corrupt in perception) [2].

It is obvious that such a high level of perception of corruption could not help but be reflected in the activities of NGOs. Thus, back in 2012, experts of the Razumkov Centre, based on the results of a large-scale sociological survey, concluded that NGOs are prone to corruption [5], and these organizations are most prone to it in the following areas: health care, medicine (5.9 points); business development (5.6 points); protection of citizens who suffered as a result of the accident at the Chornobyl NPP (5.5 points); fight against corruption (5.3 points); socio-political activity and development of legislation (5.1 points). According to the interviewed experts, the most favourable circumstances for the emergence of corruption in the activities of NGOs include: financing of political parties (7.3 points); state funding (6.6 points); financing by local self-government bodies (5.7 points); conducting activities (public, research, etc.) for remuneration from the political parties (5.6 points) [5].

Another major problem is the illegal use of NGOs in the system of legalization of proceeds of crime and financing of terrorism.

According to the State Statistics Service, from 30% to 40% of registered central bodies of public organizations report on their activities every year, while other organizations are not found by the place of registration. Such public organizations are often created only to legalize a certain amount of funds obtained through criminal means.

Thus, given the above and the fact that CSOs have non-profit status, in the Law "On Prevention and Counteraction of Legalization (Laundering) of Criminal Proceeds, Financing of Terrorism and Financing of the Proliferation of Weapons of Mass Destruction" to financial transactions that are subject to mandatory financial

monitoring, the transfer or receipt of funds by a non-profit organization is included [3].

However, it is necessary to pay attention to the fact that the use of NGOs in the process of the legalization of funds obtained through criminal means has become a common practice for countries in which there is no appropriate control by the state in this area. For example, in India, the laundering of such funds has become widespread among government officials [6].

Therefore, civil society institutions are an important subject of the financial security system of the state, which should be considered in two roles: as subjects that fight against these threats, and also as a tool for committing criminal acts. The following scientific studies will be devoted to the empirical study of the influence of the mentioned methods on political corruption and the capacity of the use of budget funds.

References

1. Public movement "CHESNO". URL: https://www.chesno.org/
2. Index of perception of corruption - 2018. Transparency international / Office. website. URL: https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2018.
3. On prevention and countermeasures against the legalization (laundering) of proceeds of crime, the financing of terrorism and the financing of the proliferation of weapons of mass destruction: Law of Ukraine dated November 24, 2018 No. 1702-VII. Art. 15. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18.
4. On promoting the development of civil society in Ukraine: Decree of the Pres. of Ukraine dated February 26, 2016 No. 68/2016. URL: https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/68/2016.
5. A disease of society. Law and Business. URL: https://zib.com.ua/ua/print/45780-sociologi_neuryadovi_organizacii_shilni_do_korupcii.html.
6. India today. Exclusive: How NGOs are helping black money hoarders launder their dirty cash. URL: https://www.indiatoday.in/mail-today/story/black-money-money-laundering-ngo-modi-government-demonetisation-354699-2016-11-30.
7. Prozzoro. URL: https://prozorro.gov.ua/news.
8. Transparency International Ukraine. URL: https://ti-ukraine.org/about/.

УДК 336.2:352(477)

Бак Н.А.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Герасим К.М.
здобувачка вищої освіти
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВЕКТОРИ ЗМІН

Відтоді, як росія почала повномасштабне вторгнення, пріоритети та завдання органів місцевого самоврядування (*далі* – ОМС) істотно змінилися. При цьому вони суттєво диференціювалися залежно від місця розташування територіальних громад (*далі* – ТГ), їхньої віддаленості від лінії фронту. Одночасно трансформувалися склад і структура джерел фінансування потреб ТГ, надходження з яких акумулюються в місцевих бюджетах, а також механізм використання бюджетних ресурсів [1]. З об'єктивних причин, у 2022 р. місцеві бюджети отримали на 25,6 млрд грн доходів менше, ніж у 2021 р. Їхня дохідна частина виконана в цілому на 93,7% до запланованих уточнених показників. На відміну від попереднього року, в 2022 р. левову частку (майже 71%) усіх доходів місцевих бюджетів сформували податкові надходження. В мирний час такі показники могли б віддзеркалити зростання рівня фінансової самодостатності ТГ. Але не в умовах воєнного стану. Адже зменшення частки міжбюджетних трансфертів відбулося, насамперед, через ненадання субвенцій інвестиційного призначення, а також через зростання обсягу надходжень ПДФО на 60,0 млрд грн (або +28,3% до попереднього року) [2].

Наведені показники є узагальненими. В дійсності для місцевих бюджетів сьогодні характерна різка диференціація. Якщо в 175 ТГ бюджетні ресурси в 2022 р. зросли більше, як на 40% у порівнянні з 2021 р., то 523 ТГ отримали менший обсяг такого ресурсу, ніж у попередньому році. З них 123 ОМС не змогли забезпечити виконання планових показників дохідної частини власних бюджетів навіть наполовину [3].

Зазначене вказує на актуальність питання подальшого фінансового забезпечення ТГ. Його механізм і джерела – основа функціонування ОМС, які через децентралізацію стали основними надавачами публічних послуг для громадян. Це надважливо, адже вітчизняна економіка впала більш, ніж на третину, через війну, і є мало шансів на значне поліпшення темпів її розвитку в 2023 р. За розрахунками Міністерства фінансів України, ресурс місцевих бюджетів цьогоріч становитиме 605,1 млрд грн, з яких 184,2 млрд грн - трансферти з Державного бюджету України [4]. Ці суми порівнянні з показниками 2022 р. Тому для ОМС важливим завданням залишається оптимізація джерел фінансування власної діяльності в умовах триваючої війни та високої інфляції.

Незважаючи на позитивні результати реформи бюджетної децентралізації, ОМС мінімум на чверть залишаються залежними від центральних органів влади. Цей вплив зумовлений отриманням, насамперед, субвенцій, які виконують важливі соціальні функції. У Державному бюджеті України передбачено спрямування в 2023 р. на користь ОМС 142,7 млрд грн - на медичні гарантії обслуговування населення, 87,5 млрд грн - на освітні потреби, 23,9 млрд грн - на здійснення владних компетенцій на деокупованих і тимчасово окупованих територіях. Спланово фінансування резервного фонду на 20,5 млрд грн, з яких: 16,1 млрд грн - на фонд ліквідації наслідків збройної агресії, 16 млрд грн - на будівництво та ремонт місцевих і комунальних доріг, 2 млрд грн - на фінансування Державного фонду регіонального розвитку.

Держбюджетом 2023 року передбачено централізований розподіл субвенцій, за рахунок яких мають бути фінансово підтримані навчальні заклади, педагогічний персонал і здійснена оплата комірного. Але розмір освітньої субвенції буде меншим від минулорічного на 20%. Щоб уникнути доволі негативних наслідків (невиплати чи зменшення розміру оплати праці вчителів, масової міграції дорослих і дітей до місць з ліпшою освітою, в тому числі за кордон, втрати доходів і робочих місць у ТГ), ОМС змушені будуть

перерозподіляти видатки, жертвуючи потребами місцевого економічного розвитку й добробутом багатьох співгромадян.

Досі центральна влада своєчасно виконувала свої зобов'язання перед ОМС щодо надання трансфертів соціального призначення. Проте триває загроза через можливість ще одного широкомасштабного російського наступу, атак на критичну інфраструктуру та інші ризики, пов'язані з війною. Економічна активність і, як наслідок, рівень виконання бюджетів залежатиме від інтенсивності війни (включаючи рівень шкоди інфраструктурі та бізнесу), а також від її тривалості. Також уповільнення інфляції до нижчого рівня, ніж у розрахунках державного бюджету, може призвести до зменшення доходів. Національний банк України очікує сповільнення інфляції до 18,7% у 2023 р. (при закладених у бюджеті 28,4% у середньому до попереднього року) [5]. Вже є перші наслідки означених процесів (у січні 2023 р. державний бюджет за основними податковими надходженнями поповнився на 61,6 млрд грн при розрахованому МФУ показнику на рівні 66,5 млрд грн).

Тому вважаємо, що перед ОМС стоїть завдання максимізувати використання внутрішнього дохідного потенціалу ТГ, у тому числі шляхом взаємної координації дій з центральними органами влади. Насамперед, йдеться про необхідність повернутися до довоєнної моделі податкової системи – поступово скасувати надзвичайні заходи в оподаткуванні (податкові пільги), прийняті під час війни. Одночасно ОМС повинні активізувати зусилля по детінізації функціонування суб'єктів малого бізнесу, які є важливими платниками податків для місцевих бюджетів (єдиний податок, ПДФО з доходів, виплачених найманим працівникам).

Задля підтримки створення власної справи та розширення бізнесу, уряд запустив грантову програму «ЄРобота» [6]. Однак цього недостатньо, щоб суттєво збільшити кількість робочих місць і податкових надходжень до місцевих бюджетів. ОМС повинні долучитися до реалізації цієї програми, забезпечивши консультативну підтримку грантоотримувачам, сприяючи їм у

вирішенні питань розміщення бізнесу тощо, а також ініціюючи власні подібні програми.

Для ОМС особливої ваги сьогодні набули фахові компетентності їхніх працівників у сфері фінансового менеджменту, які потрібно використати в інтересах ТГ. Крім внутрішніх резервів, ОМС доцільно знати й використовувати фінансові можливості міжтериторіальної співпраці, а також відповідний міжнародний потенціал. ТГ можуть і повинні звертатися до закордонних партнерів за допомогою та гуманітарною підтримкою, розширювати зовнішнє фінансування, а також співпрацювати з вищими рівнями влади іноземних країн і організацій. Наразі Асоціація міст України формує платформу Cities4Cities [7], сприяє залученню зовнішнього фінансування та відбудові України разом з міжнародними організаціями.

Навіть у стані війни, яка накладає значні обмеження на розвиток і поліпшення матеріального становища ТГ, центральна влада та ОМС можуть знайти ефективні механізми, які продуктивні для досягнення мети – як мінімум, зберегти рівень життя громадян і забезпечити їхню безпеку. Тому базовим вектором залишається ініціатива ОМС. Її реалізація сприятиме стабілізації джерел фінансування ТГ, ймовірно, залученню додаткового фінансового ресурсу в економіку та інфраструктуру ТГ, що забезпечить нові робочі місця та відповідно додаткові податкові надходження до місцевих бюджетів. Усі наведені вище заходи не лише допоможуть Україні пришвидшити перемогу над ворогом, а й закладуть міцний фундамент для швидшого відновлення після війни.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 9 черв. 2021 р. № 590. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2021-%D0%BF#Text
2. OpenBudget : *веб-сайт.* URL : https://openbudget.gov.ua/local-budget?id=26000000000 (дата звернення: 01.04.2023).
3. Онищук І. Аналіз виконання місцевих бюджетів за 2022 рік. *Децентралізація.* URL : https://decentralization.gov.ua/news/16105 (дата звернення: 01.04.2023).

4. Міністерство Фінансів України : *веб-сайт*. URL : https://mof.gov.ua/uk (дата звернення: 10.02.2023).
5. Національний банк прогнозує зниження інфляції в цьому році та повноцінне відновлення економіки з 2024 року. Інфляційний звіт. *Національний банк України.* URL : http://surl.li/fmnbm (дата звернення: 10.03.2023).
6. єРобота. Урядова програма безповоротних грантів для створення та розвитку власного бізнесу. URL : https://erobota.diia.gov.ua (дата звернення: 12.02.2023).
7. Cities4Cities. Matching platform for Ukrainian and other European cities. URL: https://www.cities4cities.eu/LandingPage/Index?ReturnUrl=%2F (дата звернення: 14.02.2023).

УДК: 330:336

Гасій О. В.
к. е. н., доцент кафедри фінансів та банківської справи
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»
Сагачко Є.О.
здобувачка вищої освіти
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

РЕСУРСИ ДОМОГОСПОДАРСТВ: РЕАЛІЇ ЧАСУ

Відновлення вітчизняної економіки прямо залежить від ефективності використання внутрішніх фінансових коштів усіма суб'єктами грошових відносин, зокрема домогосподарств. В умовах воєнного стану, погіршенням фінансового становища фізичних та юридичних осіб, ростом рівня безробіття тощо говорити про високі інвестиційні можливості домогосподарств не приходиться. Фінансове становище домогосподарств погіршується, що пов'язано із «заморожуванням» заробітних плат на рівні 2021 року в державному секторі, зростанням вартості тарифів, розгортанням інфляційних процесів, втратою робочих місць, «проїданням» заощаджень тощо. Тому вивчення проблем формування та використання коштів домогосподарств в сучасних умовах є актуальним.

За офіційними даними Національного банку України, цікавою для аналізу є динаміка коштів домогосподарств, розміщених на депозитних рахунках банків у 2022 році в умовах воєнного стану (табл. 1) [1, 4].

Таблиця 1

Депозити домогосподарств у 2022р., млрд грн

Місяць	Усього	на вимогу	до 1 року	від 1 року до 2 років	більше 2 років
січень	773 831	452 457	207 835	103 083	10 456
лютий	757 665	449 299	197 204	100 949	10 213
березень	824 069	533 220	183 185	97 543	10 122
квітень	835 060	551 902	177 620	95 813	9 725
травень	833 896	554 902	174 596	94 732	9 666
червень	863 705	588 127	173 666	92 377	9 535
липень	928 849	632 875	188 005	96 839	11 131
серпень	940 250	641 321	193 917	93 947	11 066
вересень	953 572	647 876	202 790	92 063	10 843
жовтень	963 991	650 753	212 842	90 034	10 363
листопад	987 389	665 163	225 452	86 623	10 151
грудень	1 045 731	711 848	238 154	85 359	10 369

За даними табл. 1 можемо відзначити, що за останній рік обсяг розміщених коштів на рахунках домогосподарств збільшився на 35,1 %, або на 271 900 млрд грн., тобто з 773831 до 1045731 млрд грн. При цьому, обсяг депозитів у національній валюті збільшився більшими темпами, ніж в іноземній. Короткострокові депозити на вимогу власника склали 58-68% депозитного портфеля домогосподарств. Кошти, розміщені з терміном до 1 року зросли на 15% за 12 місяців. Довгострокові вкладення підвищеним попитом не користуються. Їх динаміка була майже незмінною протягом усього 2022 року.

На нашу думку, позитивні тенденції співпраці домогосподарств та банків визначені виваженою політикою НБУ в сучасних умовах щодо забезпечення стабільності монетарної сфери, що визначило високий рівень довіри населення до банків. Сьогодні держава дає 100-відсоткові гарантії на депозити в банках.

Однак, стрімке зростання обсягів ресурсів на депозитних рахунках населення не завжди може мати позитивні наслідки. Навпаки, протилежною реакцією можуть стати макроекономічні дисбаланси [3]: інфляція та зміна курсу за рахунок тиску на курс через високий попит. При цьому, валютні інтервенції вплинуть на зменшення обсягу валютних резервів.

У боротьбі за клієнта сьогодні банки можуть підвищувати вартість депозитів. Одночасно, за високих фінансових ризиків щодо майбутніх виплат, пересторогою населення до довготермінових розміщень заощаджень на депозиті рахунки, нагальності мобільного доступу до коштів, наданих кредитних канікул клієнтам та відміною або скорочення комісій, не всі банки можуть собі це дозволити. Девіз роботи банків «фокус – не прибуток, а підтримка».

Підтвердженням цьому є результати опитування населення щодо ідентифікації основних чинників, які впливають на прийняття рішень щодо депозитів. До таких належать [2]: довіра до банку – 23%; надійність банківських депозитів – 7%; зростання вартості депозитів – 25%; інвестиційний мотив – 16%; недовіра до банків – 29%.

Таким чином, фінансові ресурси домогосподарств є елементом невикористаних можливостей для підтримки макроекономічної стійкості економіки. Наразі «воєнна» динаміка показників залучених банками коштів підтверджує: робота ведеться вірна на рівні держави (включно з НБУ), і на рівні банків. В цих умовах потрібно визначити шляхи залучення населення до ринку військових гривневих ОВДП для розширення фінансування дефіциту бюджету з внутрішніх джерел.

Список інформаційних джерел:

1. Офіційний сайт Національного банку України / Статистика фінансового сектора / Грошово-кредитна статистика. URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial (дата звернення 19.03.2023 р.).
2. Коробкова О. Як війна вплинула на депозити і чого надалі очікує банківська система на депозитному ринку. 09.05.2022. URL: https://nabu.ua/ua/olena-korobkova-47.html
3. Юрчишин В. Про ресурси домогосподарств. URL: https://razumkov.org.ua/komentari/pro-resursy-domogospodarstv (дата звернення 19.03.2023 р.).
4. Шиндер О.В. (2010). Соціальна роль банків у розвитку регіонів. *Економіка та держава.* Вип. 4. С. 97-99. URL: http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/5428/1/Shinder_O_V_Sotsialna_rol_bankiv_u_rozvitku_002.pdf

JEL: P33, P45, H56, O10

Grecu I. M.
PhD in Economics, West University of Timișoara, Faculty of Economics and Business Administration, Doctoral School of Economics and Business Administration, Timișoara, Romania

ROMANIA'S UNCONDITIONAL SOLIDARITY ON UKRAINE'S DURING AND POST-WAR FINANCIAL AND SOCIAL RECOVERY PROCESS

Summary: The article analyzes the ways, aid schemes and forms of involvement through which Romania contributed and contributes to the financial and social reconstruction of Ukraine during and following the geopolitical conflict with Russia, which includes financial, social, educational, medical and linguistic support for refugees.

Introduction:

The geopolitical conflict between Russia and Ukraine led to a decrease in Ukraine's economy by approximately 30% in 2022, after a 35% decrease first estimation [Irtyshcheva et. al., 2022], with an estimated need of 411 billion dollars for its reconstruction. As a result, almost 8 million people ended up living in poverty line in Ukraine at the end of 2022 [World Bank, 2023].

Ukraine Relief, Recovery, Reconstruction and Reform Trust Fund (URTF) was established to save the country and its citizens and to guarantee capital injection,

assist in job creation, speed up the growth of Ukraine's technology sector, contribute to food security by importing and exporting Ukrainian grains, provide temporary housing for internally displaced people, and repair residential structures damaged by the country's recent war. IFC offered a $2 billion package of help for Ukraine's private sector in December, with a focus on agribusiness and the provision of basic commodities and services. IFC is assisting the government in coming up with a strategy to entice private capital and expertise for the reconstruction. To date, through the World Bank, $18.5 billion have been allocated for projects and investment funds [World Bank, 2023].

Immediately after the start of the armed conflict on the territory of Ukraine, Romania, neighbouring it in the North and North-East, acted firmly and quickly to provide unconditional aid to all refugees arriving in the country. Ukraine is not just a simple neighbour of Romania, but an important business and trade partner, the collaboration between the two states having multiple benefits for the citizens of both states and for strengthening and maintaining diplomatic relations between them. Although we are talking about two completely different states, one of which, Romania, is a member of the European Union, Romania's reaction to the fall of Ukraine following the war is similar to the natural reaction that Romania would have had if its own territory had been attacked.

The aid granted to refugees from Ukraine was thought and offered as aid for brothers, for citizens of the same world, with the same particularities and common points, citizens united by the desire for safety, stability, health and a chance for a new life in a new country. Solidarity, in all its forms, has marked the relationship between Romania and Ukraine since the beginning of the war until now, the donations from the Romanian citizens and the state, as well as the aid schemes granted by the state being the saving solutions for the moment for the refugees.

In February 2022, Romania launched the world's first platform dedicated to refugees from Ukraine, 'refugees.ro', which connects refugees with volunteers or companies willing to contribute financially for those Ukrainians in need, offering shelter, education, jobs, access to medical services and fast adaptation to the host

country. (refugees.ro). Also, the National Union of County Councils from Romania (UNCJR) organizes fundraising to support the Ukrainian population with the provision of strictly necessary products, sanitary materials and medicines [uncjr.ro, 2023].

There are approximately 107 thousand Ukrainian refugees in Romania [gov.ro, 2023]. For Ukrainian refugees more than 106 million euros of public funds have been allocated for accommodation and food and 12 million euros for transport since February 2022 untill now. Currently, Romania grants refugees 2000 RON/family (400 euros), in the case of people who get a job in Romania and enroll their children in schools in Romania. Refugees from Ukraine will continue to receive free medical, social and educational services in Romania. Currently, Romania spends approximately 350 thousand euros per day to support and help refugees, a fact that also indicates its future involvement with monetary funds in the post-war reconstruction of Ukraine and the strengthening of trade relations and the increase in imports of agricultural products and other goods from Ukraine. Of course, the reconstruction of Ukraine will also be supported by the facilitation of investments in Romania [Irtyshcheva et. al., 2022].

In order to help Ukraine's economy, Romania offered logistic routes for goods exported by Ukraine to quickly transit Romania and reach the customer, considering the fact that by the Azov Sea this was no longer possible, as Ukraine's sea routes were closed for reasons of national security [Vladislav, 2022]. Recently The European Commission has approved a €4 billion scheme for Romania to support companies of all sizes and sectors in the context of Russia's invasion of Ukraine [European Commission, 2023].

Last but not least, the most important form of solidarity that Romanians could give to their Ukrainian neighbours is the soul one, Romanians being marked by the situation of their brothers across the border and the suffering to which they were, involuntarily, subjected. The mobilization of the Romanians, among all the citizens of Europe, respectively the European Union, was the most significant and admired in recent months, not only from the financial perspective of the funds and forms of aid that the refugees benefited from, but also from the perspective of Romanians care and

desire to unconditionally help those in need in this crisis. Many Romanians now provide for the citizens of Ukraine, voluntarily, free of charge, access to various schooling, qualification, language courses, offer help to children and the elderly and help the authorities in order to place refugees on the labor market and obtain jobs stable work for them.

Conclusion:

Romania's help and involvement were appreciated by all countries, but the greatest satisfaction of the Romanian citizens and the authorities is given by the good which has been done for Ukraine and the help offered without hesitation, regardless of the economic situation of the own country, help that brings and keeps together in the long term individuals who can truly be called people.

Also, the aid from Romania will contribute significantly to the economic recovery of Ukraine after the war and to maintain an upward trend of the economy and the well-being of its population. The war brought to Romania's attention an important business partner, insufficiently valued before, commercial relations with Ukraine being strengthened and expanded in recent months, especially in terms of agricultural products.

References:

1. Vladislav L., (2022), THE IMPACT OF THE "GRAIN DEAL" ON GLOBAL FOOD COMMODITIES EXPORTS: NORTHERN BLACK SEA REGION CASE (ROMANIA, RUSSIA, UKRAINE), *International agricultural journal*, No. 5, 796-810. 10.55186/25876740_2022_6_5_50;
2. Irtyshcheva I., Kramarenko I., Sirenko I., (2022), THE ECONOMY OF WAR AND POSTWAR ECONOMIC DEVELOPMENT: WORLD AND UKRAINIAN REALITIES, *Baltic Journal of Economic Studies*, Vol. 8 No. 2, 78-82. https://doi.org/10.30525/2256-0742/2022-8-2-78-82
3. Gov.ro, (2023), ROMANIA'S RESPONSE TO THE UKRAINIAN REFUGEE CRISIS, ANNUAL STATUS REPORT ROMANIA DEC 2022, 1-31.
4. Worldbank.org, (2023), The World Bank In Ukraine, https://www.worldbank.org/en/country/ukraine
5. Refugees.ro, (2023), https://refugees.ro/about-us/.
6. Unjcr.ro, (2023), https://uncjr.ro/web/solidaritate-cu-ucraina/.
7. European Commission, (2023), EU Solidarity with Ukraine, https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/index_en.

УДК 332

Грубляк О.М.
к. е. н, доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

БЮДЖЕТНЕ ФІНАНСУВАННЯ ЗАХОДІВ ВІДБУДОВИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Регіональна політика є ефективною, якщо вона має послідовний та цілеспрямований характер. Саме з цією метою в багатьох європейських країнах і в Україні, в тому числі, розробляється Державна стратегія регіонального розвитку [1], де визначаються стратегічні та тактичні цілі та заходи для їх досягнення. Головним інструментом реалізації Стратегії є Державний фонд регіонального розвитку, кошти з якого можуть отримати місцеві бюджети на виконання проектів, які відповідають Стратегії розвитку. Однак внаслідок збройної агресії росії цей ресурс є недостатнім для відновлення інфраструктури регіонів, що постраждали. Тому у жовтні 2022 року внесено зміни до Закону України «Про Державний бюджет України на 2022 рік» [2], відповідно до яких створено Фонд ліквідації наслідків збройної агресії. Цей Фонд створено у вигляді спеціального фонду у складі державного бюджету, щоб профінансувати значну частину видатків з відновлення інфраструктурних об’єктів.

За даними damaged.in.ua відповідно до проекту «Росія заплатить» станом на лютий 2023 року загальна сума збитків через повномасштабне вторгнення росії, завдана інфраструктурі України, складає 143,8 млрд доларів. В основному це такі об’єкти: житлові будівлі (53,6 млрд дол), інфраструктура (36,2 млрд дол), активи підприємств (11,3 млрд дол), освіта (8,9 млрд дол), АПК (8,7 млрд дол), енергетика (8,1 млрд дол), ліс (4,5 млрд дол), транспорт (3,1 млрд дол), торгівля (2,6 млрд дол), заклади культури та спорту (2,2 млрд дол), охорони здоров’я (1,8 млрд дол), ЖКГ (1,4 млрд дол), соціальної сфери (0,2 млрд дол) та інші [3].

Доходами Фонду ліквідації наслідків збройної агресії визначено:

1. Кошти, отримані у зв'язку з виконанням Закону України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів» та Закону України «Про санкції». На сьогодні примусово вилучені кошти держави-агресора з рахунків банків з російським капіталом, що ліквідуються: «Міжнародного резервного банку» (колишній «Сбербанк») та «Промінвестбанку» - до державного бюджету перераховано 17 млрд гривень.

2. 50% коштів, що перераховуються Національним банком України за результатами його діяльності у поточному році (у державному бюджеті на 2023 рік заплановано 35,5 млрд грн).

Однак запланованих надходжень Фонду на 2023 рік буде недостатньо навіть для фінансування окремих видатків. Тому якщо Фонд ліквідації наслідків збройної агресії має стати реальним фінансовим механізмом забезпечення потреб країни з відновлення втраченої інфраструктури, обійтись без додаткових джерел його наповнення неможливо.

Видатки Фонду ліквідації наслідків збройної агресії на 2023 рік затверджено у сумі 35,5 млрд грн та мають бути спрямовані на: «будівництво, капремонт громадських будівель (які були зруйновані або пошкоджені внаслідок збройної агресії РФ) і захисних споруд цивільного захисту; будівництво, реконструкцію, капремонт об'єктів критичної інфраструктури, пов'язаних з наданням послуг водо-і тепло-, електро- і газопостачання (які були зруйновані або пошкоджені внаслідок збройної агресії РФ); будівництво, реконструкцію, капремонт будівель для забезпечення житлом ВПО та осіб, які втратили житло внаслідок збройної агресії РФ; розроблення проектно-кошторисної документації для об'єктів, зруйнованих внаслідок збройної агресії РФ; закупівлю шкільних автобусів, спецтранспорту для закладів охорони здоров'я та комунальних підприємств з благоустрою територій; придбання житлових приміщень для громадян України, відповідні об'єкти нерухомого майна яких знищено внаслідок збройної агресії РФ; закупівлю медичного

обладнання та устаткування для закладів охорони здоров’я, які постраждали від воєнних дій та/або були на тимчасово окупованій території, за умови наявності придатного для використання приміщення, де можливо розмістити таке медичне обладнання та устаткування; закупівлю комп'ютерного та мультимедійного обладнання (яке було знищено, пошкоджено або викрадено) для закладів освіти, що знаходяться на територіях, які постраждали внаслідок збройної агресії РФ» [4].

Умовами виділення коштів Фонду ліквідації наслідків збройної агресії є:

1) будівництво, реконструкція, капітальний ремонт, придбання тих основних фондів, що віднесено до комунальної або державної власності;

2) якщо регіон чи територіальну громад віднесено до території відновлення: де відбувалися бойові дії; які були тимчасово окуповані; зазнали руйнувань об’єктів інфраструктури внаслідок ведення бойових дій; мають різке погіршення соціально-економічного розвитку і значне переміщення людей;

3) чи включено проекти до регіонального плану відновлення та розвитку;

4) спроможність власників таких об’єктів на подальше власне фінансування та їх утримання;

5) гранична вартість 1 кв. метра загальної площі житла не може перевищувати опосередковану вартість спорудження житла за регіонами України.

Звернення про виділення коштів від Фонду ліквідації наслідків збройної агресії можуть подавати представники обласних, Київської міської держадміністрацій до Мінінфраструктури, Міненерго, МОЗ та МОН.

Однак, на сьогодні питання функціонування Фонду ліквідації наслідків збройної агресії викликає багато запитань. Зокрема, такими є:

1) немає чітко розробленої процедури пріоритезації напрямів фінансування, що становить значний ризик, який може призвести до неефективної структури витрати Фонду та корупції;

2) не розроблений Кабінетом Міністрів України порядок використання таких коштів. Тож у 2022 року відновлення критичної

інфраструктури фінансували за рахунок коштів з резервного фонду державного бюджету;

3) органи місцевого самоврядування змушені узгоджувати свої проєкти з обласними адміністраціями, щоб їх включали до планів відновлення та розвитку, що порушуватиме їхні інтереси та може призвести до корупції з боку ОДА (ОВА);

4) середня ринкова вартість 1 кв. м первинного житла в Україні значно перевищує опосередковану вартість, визначену Кабінетом Міністрів України, що вплине на якість відновленого чи збудованого житла за рахунок Фонду.

Отже, Фонд ліквідації наслідків збройної агресії створено з метою забезпечення фінансування першочергових заходів з відновлення інфраструктури, яка постраждала внаслідок бойових дій. Проте ряд бюрократичних процедур може стати на заваді його ефективного використання. Тому необхідно якнайшвидше вжити заходів зі сторони органів державного влади щодо повноцінного, зрозумілого та прозорого функціонування цього Фонду та усунути ці недоліки.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки: Кабінет Міністрів України, Постанова від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text (дата звернення: 7.04. 2023 року).
2. Про Державний бюджет України на 2022 рік: Закон України від 2 грудня 2021 року № 1928-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text (дата звернення: 7.04.2023 року).
3. Проект "Росія заплатить". Оцінка збитків інфраструктурі України. URL: https://damaged.in.ua/damage-assessment (дата звернення: 7.04.2023 року).
4. Про затвердження Порядку використання коштів фонду ліквідації наслідків збройної агресії: Кабінет Міністрів України, Постанова від 10 лютого 2023 р. N 118. URL: https://ips.ligazakon.net/document/KP230118 (дата звернення: 7.04. 2023 року).

УДК 336.6

Корбутяк А.Г.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Сокровольська Н.Я.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ВИКЛИКИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Проблемні питання функціонування місцевих бюджетів стали ще більш актуальними під час війни, коли додалася важлива потреба - перемогти. В пріоритеті стала допомога армії, а також фінансування відновлення інфраструктури, потреби ВПО, допомога релокованому бізнесу, забезпечення поточних витрат, фінансування проєктів відновлення.

За даними міністерства фінансів за результатами 2022 року до загального фонду місцевих бюджетів надійшло 398,1 млрд грн, що на 46,2 млрд грн більше порівняно з 2021 роком. Основними доходами загального фонду місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) за 2022 рік були: 272,2 млрд грн - податок на доходи фізичних осіб (ПДФО); 47,2 млрд грн – єдиний податок; 29,6 млрд грн – податок на землю; 7,1 млрд грн – податок на нерухоме майно; 13,1 млрд грн – акцизний податок; 3,3 млрд грн – надходження плати за адміністративні послуги; 12,2 млрд гривень - податок на прибуток підприємств приватного сектору економіки; 13,4 млрд гривень – доходи від інших податків. Приріст доходів загального фонду місцевих бюджетів по окремих областях України становив більше 30%, а саме: Львівська область (+43,2%), Житомирська (+42,0%), Закарпатська (+41,9%), Волинська (+37,7%), Хмельницька (+34,5%), Чернівецька (+33,9%), Івано-Франківська (+31,7%). Приріст доходів по цих областях пов’язаний, зокрема, з тим, що у ці області перемістилися здебільшого внутрішньо переміщені особи та бізнес із територій, де ведуться або велися бойові дії, або з територій, які були чи є тимчасово окупованими збройними формуваннями рф [2].

Незважаючи на війну рф проти України, завдяки швидкій адаптації органів державної влади та органів місцевого самоврядування вдалося забезпечити виконання та збільшення доходів загального фонду місцевих бюджетів на +113,1% порівняно з 2021 роком.

За рахунок цих ресурсів органи місцевого самоврядування і надалі мають можливість забезпечувати фінансування першочергових потреб на місцевому рівні. Що стосується планових показників на 2023 рік, то загальний обсяг ресурсів для місцевих бюджеті на 2023 рік становить 605,1 млрд грн.: доходи місцевих бюджетів – 420,9 млрд грн; за загальним фондом – 397,5 млрд грн; за спеціальним фондом – 23,4 млрд грн; трансферти з державного бюджету – 184,2 млрд грн.

Ключовими новаціями для місцевих бюджетів на 2023 рік стало наступне: продовжено норму щодо **зарахування збільшеного нормативу ПДФО** до бюджетів сільських, селищних, міських територіальних громад на рівні 64% за рахунок зменшення нормативу зарахування **ПДФО** до державного бюджету (21%), горизонтальне вирівнювання для бюджетів місцевого самоврядування здійснено на основі очікуваних надходжень **ПДФО у 2022 році**; утворено фонд ліквідації наслідків збройної агресії в обсязі 52,5 мільярди гривень на 2023 рік; удосконалено механізм визначення ліміту загального обсягу місцевого та гарантованого боргу; упорядковано норми щодо фінансування охорони здоров'я у зв'язку із переходом на механізм державних фінансових гарантій; виключено із видатків місцевих бюджетів видатки на фахову передвищу освіту на умовах державного замовлення (стаття 90; встановлено зарахування до державного бюджету єдиного податку, платником якого є електронний резидент (е-резидент); до місцевих бюджетів і надалі зараховуватиметься ПДФО з **грошового забезпечення військовослужбовців.**

У 2023 запроваджено - додаткову дотацію на виконання повноважень органів місцевого самоврядування на деокупованих, тимчасово окупованих та інших територіях України, що зазнали негативного впливу. Передбачена сума трансферту складає 24 мільярди гривень.

Якщо говорити про виклики бюджету, то ніколи кошти місцевого бюджету не забезпечувати реалізацію в повному обсязі усіх повноважень, тому чим більше фінансових ресурсів з'являється – тим більше можливостей їх використання задля розвитку та задоволення потреб громадян.

Тому, залишається актуальним ресурсне забезпечення єдиного казначейського рахунку , яке здійснюється згідно Постанови КМУ №590 «Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану». У цьому документі визначені пріоритети бюджетних видатків як за загальним, так і за спеціальним фондом, включаючи видатки місцевих бюджетів на обслуговування і ремонт об'єктів критичної інфраструктури, придбання комунальної техніки, будівництво та придбання житла для ВПО і інші важливі напрямки. У рамках цього з метою дієвості та ефективності процесу казначейського обслуговування розпорядників та одержувачів бюджетних коштів, інших клієнтів Державною казначейською службою України впроваджено Систему дистанційного обслуговування клієнтів через програмно-технічний комплекс «Клієнт Казначейства – Казначейство». Це дозволяє розпорядникам і одержувачам бюджетних коштів зменшити витрати часу та інші витрати на розрахунково-касове обслуговування.

Це доречно і з тієї сторони, що є значна частина окупованих територій і не всі органи місцевого самоврядування змогли перемістится на підконтрольну українській владі територію, тому, окремі розпорядники коштів виїхали на підконтрольну територію і виконують свої функції дистанційно.

Основним завданням держави і органів місцевого самоврядування є забезпечення достатнього рівня ліквідності ЄКР для здійснення першочергових видатків сектору. Крім того, тимчасово вільні залишки коштів на рахунках місцевих бюджетів можуть спрямовуватись на придбання державних цінних паперів, а не для розміщення на банківських депозитних рахунках. У порівнянні з відсотковими ставками за депозитами, купівля ОВДП більш

вигідна, а також є значною допомогою сектору національної безпеки та оборони України.

Крім того актуалізувалася проблема збільшення податкового боргу. Зокрема, зміни до бюджетного та податкового законодавства спричинили зменшення фактичних надходжень податків до місцевого бюджету. Сума боргу станом на 1 лютого 2023 року становила 146,6 млрд грн , що майже дорівнює податковим надходженням до загального фонду державного бюджету за січень і лютий 2023 року. Однак, значна частина цього боргу є "мертвим" боргом попередніх років, тому не можна розраховувати на його повернення [1].

Тому потрібно розширити функціонал місцевого самоврядування в питанні збору місцевих податків, особливо майнових (плати за землю, податку на нерухоме майно), всі ці заходи збільшать надходження до місцевих бюджетів. Резервами наповнення місцевих бюджетів повинні стати: усунення недоліків в управлінні комунальними підприємствами і виведення їх із збитковості; встановлення податків на нерухомість, запровадження туристичного збору, податку за лісові землі, збір за паркування; залучення до сплати ПДФО відокремлених підрозділів юридичних осіб, в т.ч. підрозділів ЗСУ, працевлаштування ВПО, створення нових робочих місць, залучення інвесторів; більш ефективне управління земельними ресурсами, зокрема перегляд діючих договорів оренди, проведення інвентаризації, системне ведення обліку земель, своєчасний перегляд орендної плати, формування бази даних платників податків плати за землю тощо.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний барометр – лютий -2023р. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/Byudzhetnii---barometr-lyutii---2023.pdf
2. Держбюджет-2023 для місцевих бюджетів та ОМС. URL: https://oblikbudget.com.ua/news/59552-derzhbyudzhet-2023-dlya-mistsevikh-byudzhetiv-ta-oms
3. Місцеві бюджети 2023: пріоритети громад та механізми підтримки від держави - тези обговорення. URL: https://decentralization.gov.ua/news/16106
4. Русін В. Особливості функціонування органів Державної казначейської служби України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2154

УДК 330.3

Косяченко К. Е.
к.ю.н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ В ПЕРІОД ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ

Формування демократичної держави з децентралізованою політичною владою обумовлює процес реформування в усіх сферах життя. На сьогодні актуалізуються питання муніципальної реформи, що обумовлена необхідністю взаємної конвергенції європейських стандартів функціонування органів публічної влади на засадах децентралізації по основних напрямках життєдіяльності територіальної громади. За таких умов нагально необхідними є дослідження питання оптимізації реформування функцій і повноважень органів публічної влади із врахуванням тенденцій суспільних трансформацій, що відбуваються в Україні.

З початком адміністративно-територіальної реформи в Україні активізовано процес фінансової децентралізації, що має за мету оптимізувати перерозподіл бюджетних ресурсів задля формування фінансової самодостатності населених пунктів, зокрема сільських поселень, активізації їхнього економічного розвитку та підвищення рівня життя населення. Донині сільська місцевість мала незначні фінансові можливості для активізації відтворювальних процесів та формування економічного підґрунтя збереження людського капіталу на селі. Наслідком такої політики стало зниження життєвого рівня сільського населення, що посилило урбанізаційні прагнення селян та активізувало процес незворотної міграції з села в місто. Ці прогалини в управлінні сільською місцевістю можуть бути мінімізовані шляхом нарощування фінансового потенціалу, ефективним його використанням і переходом до впровадження новітніх стратегічних напрямів розвитку відповідно до переваг, які надає фінансова децентралізація. Реалізація

фінансової децентралізації – новий етап в адміністративно-територіальному, економічному, демографічному розвитку сільської місцевості, що триває в умовах обмеженості фінансових ресурсів об'єднаних територіальних громад (ОТГ), їхньої дотаційності, неефективного використання здобутих фінансових можливостей унаслідок некомпетентності місцевого керівництва і незнання ним особливостей бюджетної реформи.

Фінансова децентралізація – це процес делегування державою повноважень і фінансових ресурсів для їх реалізації органам місцевого самоврядування. За висновками більшості експертів, її вплив на певні територіальні громади, розвиток поселенської інфраструктури та рівень життя є неоднозначним, оскільки вона містить певні ризики, пов'язані з: недостатньою наповнюваністю сільських бюджетів унаслідок законодавчого обмеження доходної бази тих поселень, що не входять до складу ОТГ, низького залучення інструментів фінансового забезпечення, професійної некомпетентності та безініціативності місцевого керівництва, недотримання вимог відносно мінімальної чисельності населення громади (5 тис. осіб); значною дотаційністю місцевих бюджетів у сільській місцевості; зростанням надмірного фінансового навантаження на фінансово самодостатні села з боку бідних сільських поселень ОТГ; низькою ефективністю витрат місцевого бюджету внаслідок відсутності у переважної більшості ОТГ програм соціально-економічного розвитку; ймовірним уповільненням процесу фінансової децентралізації за умови спротиву локальних еліт та активізації їхньої боротьби за матеріальні засади врядування. Сільські поселення України мають значно менший фінансовий потенціал для саморозвитку ніж населені пункти більшої людності внаслідок незначної концентрації економічного капіталу. Загальновизнано і підтверджено дослідженнями залежність між фінансовою спроможністю та високою людністю поселення [1, с. 3].

Децентралізація відкриває значні перспективи для забезпечення спроможності місцевого самоврядування самостійно вирішувати питання місцевого життя, зокрема підвищення ролі громадян, їх впливу на процес

прийняття та втілення рішень щодо забезпечення умов соціального та економічного розвитку суспільства [2, с. 285].

Законодавець, враховуючи необхідність проведення поетапного процесу децентралізації, вніс відповідні зміни до Бюджетного кодексу України, починаючи з 28 грудня 2014 року Законом № 80-VII та протягом всього 2015 року. Це дало вже певний фінансовий результат [3]. Позитивним є те, що законодавець спрощує процедуру надання місцевих гарантій та здійснення запозичень від міжнародних фінансових організацій, посилює відповідальність галузевих міністерств за реалізацію державної політики у відповідній галузі та ефективність використання бюджетних коштів, удосконалює казначейське обслуговування бюджетних коштів та надає можливість місцевим бюджетам переходу на банківську форму обслуговування коштів бюджету розвитку місцевих бюджетів та власних надходжень бюджетних установ.

Наступним кроком стало прийняття в Україні законів «Про добровільне об'єднання територіальних громад» та «Про засади державної регіональної політики». Ці закони покликані подолати проблему обмеженості у своїх можливостях місцевих територіальних утворень і дозволить перейти до планування інфраструктурних проектів на місцевому рівні.

Головні завдання такої системи та шляхи їх реалізації полягають у наступному: забезпечення бюджетної автономії та фінансової самостійності місцевих бюджетів: – автономність місцевих бюджетів гарантована Конституцією України, тобто самостійне формування місцевих бюджетів, а не за принципом «згори вниз» чи «знизу вгору»; – незалежне формування та затвердження місцевих бюджетів (бюджетний процес не залежатиме від прийняття державного бюджету); – започаткування переходу від триступеневої до двоступеневої бюджетної моделі; – закріплення за кожною ланкою самоврядування (громада, районний, регіональний) стабільної дохідної бази для реалізації їх функцій та стимулювання податкоспроможних громад тощо [4, с. 77].

Модернізація бюджетної системи України на засадах децентралізації потребує переходу до нової парадигми державного управління, що ґрунтується

не на протиставленні органів влади різних рівнів, а на чіткому розподілі повноважень між органами державної влади та місцевого самоврядування. Безумовно, розподіл повноважень щодо надання суспільних благ та прийняття відповідних бюджетних рішень у кінцевому підсумку є політичним рішенням, але для забезпечення ефективного функціонування бюджетної системи необхідно, щоб такий розподіл базувався на економічних критеріях [5].

Отже, в Україні процес фінансової діяльності держави в період децентралізації влади відбувається досить активно, послідовно, з достатньо повною нормативною законодавчою розробкою цього процесу, що є позитивним кроком України в державно-правовому розвитку, як на місцевому рівні, так і на державному.

Список використаних джерел:

1. Оцінка фінансової спроможності 366 ОТГ за 2017 рік (у розрізі областей) / Рада Європи; Центр «Соціальні індикатори». Council of Europe, лютий 2018. 48 с.
2. Тарасенко Т. Проблема децентралізації в реформуванні місцевого самоврядування в Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2014. Вип. 2. С. 277-286.
3. Бюджетний кодекс України: Закон від 8 липня 2010 р. № 2456-VI. Відомості Верховної Ради України. 2010. № 50-51. Ст. 572.
4. Устинова І. П. Фінансово-правові аспекти процесу децентралізації державного управління в Україні в сучасних умовах. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2015. № 3. С. 77-83.
5. Остапчук В.О. фінансова децентралізація в Україні: поточний стан та перспективи розвитку. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. URL: http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2017/23-2-2017/17.pdf.

УДК 364.1

Кучерівська С. С.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ЗНАЧЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Право громадян на забезпечення достатнього рівня добробуту, підтримку, допомогу при настанні різних соціальних ризиків, тобто на соціальний захист,

закріплено ст. 46 Конституції України. Для економічно активного населення це право гарантується через систему загальнообов'язкового державного соціального страхуванням (ЗДСС). Реалізація такого права відповідає світовій практиці та регулюється багатьма міжнародними документами (Загальна декларація прав людини; Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права; Стратегія Міжнародної організації праці; Європейська соціальна хартія).

Як було зазначено на симпозіумі USAID сучасний етап розвитку суспільства характеризується зростанням світової економіки із посиленням економічної напруги та виникненням нових соціальних ризиків. Під впливом ускладнення демографічних проблем, релігійних та культурних розбіжностей запроваджені нові «сфери допомог» з більш сучасними підходами, інструментами, моделями [1]. Багато національних проблем поглибилися під впливом глобальних ризиків XXI століття. У результаті все частіше постає питання про зміну ролі держави та підходів до реалізації соціальної функції, природи економічних явищ і процесів. У той же час, зважена політика потребує глибокого розуміння минулого, теперішнього та майбутнього.

У процесі індустріального розвитку суспільства у 19 ст. індивідуальне страхування виявилося недостатнім для убезпечення громадян: посилювало соціальну різницю між верствами населення, не сприяло зацікавленості в трудовій діяльності. Відповідно, канцлером Німеччини Отто фон Бісмарком було запропоновано механізм задоволення соціальних потреб населення спільними зусиллями через сплату внесків робітниками і роботодавцями на соціальне і пенсійне страхування. Саме запровадження страхового принципу було вагомим чинником розвитку соціальної захисту в різних країнах. У результаті громадяни отримали більший захист у порівнянні з індивідуальним страхуванням, а відповідальні роботодавці замінили індивідуальну відповідальність за заподіяну шкоду при нещасних випадках на виробництві на принцип страхування робітників.

У подальшому розвитку, час від часу, запровадженням різноманітних заходів (в силу політичних, суспільних, економічних причин), підривалась страхова основа соціального захисту. Зокрема, у СРСР звільнення робітників від сплати будь-яких страхових внесків розглядалося як одне з досягнень «розвинутого соціалізму» [2].

На сьогодні єдиний внесок на ЗДСС перебуває у центрі уваги усіх учасників соціального страхування, які по-різному оцінюють його значення та необхідність.

За роки національної незалежності система соціального страхування в Україні пройшла значну кількість змін, нововведень, трансформацій. Зокрема, спростилася процедура справляння соціальних страхових внесків; зменшилися розміри страхових внесків з перенесенням обов'язку їх сплати на роботодавців та фізичних осіб-підприємців; зроблені суттєві заходи у напрямку спрощення процедури обслуговування застрахованих осіб та платників єдиного внеску; об'єднано функції страховика з різних видів ЗДСС у руках ПФУ. При цьому, як зауважила голова Комітету Верховної ради з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів Галина Третьякова система і далі працює на «радянських принципах» [3].

Держава продовжує у ручному режимі управляти сферою, замість законодавчо регламентованого «спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України» [4]. Наслідками цього стало: зменшення надходжень до бюджетів фондів, урізання частки інших фондів ЗДСС у єдиному внеску на користь ПФУ, нестатутне використання коштів фондів, затримка соціальних виплат, посилення ставлення до сплати страхового внеску на ЗДСС як до податку і заклики до зменшення податкового навантаження на бізнес. На фоні цього, серед шляхів вирішення проблеми, пропонують запровадження загальнообов'язкового накопичувального пенсійного страхування, залучення до системи соціального страхування комерційних страхових компаній, тощо. Але проблема в тому, що ці пропозиції можуть дати позитивний результат лише в економічно стабільних умовах.

Для позитивних, результативних змін у системі соціального страхування, перш за все, необхідно сформувати базові економічні передумови для таких впроваджень, а саме:

- визначення критеріїв ефективності та відповідальності державного управління;
- формування сприятливих умов ведення бізнесу однакових для всіх;
- встановлення переваг офіційного працевлаштування;
- зменшення інфляції та відновлення зростання ВВП.

Серед специфічних, внутрішніх змін в системі ЗДСС, на нашу думку, варто:

- переглянути порядок функціонування і звітності фондів ЗДСС (особливо, коли ПФУ став єдиним страховиком на три види ЗДСС);
- запровадити накопичувальне пенсійне страхування з обов'язковими відрахуваннями до солідарної системи для працівників, заробітна плата яких, як мінімум, у 2 рази перевищує середню заробітну плату по Україні;
- активізація роботи Державної служби з питань праці;
- зосередження уваги роботодавців на соціальному страхуванні працівників як мінімального заходу соціальної відповідальності бізнесу;
- розробити порядок залучення комерційних страхових компаній до забезпечення соціального страхування через здійснення обов'язкового медичного страхування, страхування від нещасних випадків на виробництві, пенсійного страхування.

Таким чином, за умов, що нині склалися в системі соціального захисту громадян України, основоположними повинні залишатися принципи, визначені іншим соціальним реформатором – лордом В. Беверіджем, про те, що заклади системи соціального забезпечення повинні робити свою справу без огляду на позицію окремої зацікавленої сторони; повинні діяти постійний діалог та співпраця між соціальними партнерами; соціальне страхування повинно здійснюватись у нерозривному зв'язку із загальним соціальним прогресом суспільства [2].

Список використаних джерел:

1. The future can't wait. Edited by Steven Gale and Sarah Jackson. URL: https://www.usaid.gov/documents/15396/futurecant-wai
2. Надточій Б. Соціальне страхування у контексті історії. URL: https://forinsurer.com/public/03/10/04/750
3. Розвиток державних фондів соціального страхування: проблеми та перспективи. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2863510-rozvitok-derzavnih-fondiv-socialnogo-strahuvanna-problemi-ta-perspektivi.html
4. Положення про Пенсійний фонд України. URL: https://www.pfu.gov.ua/2148251-polozhennya-pro-pensijnyj-fond-ukrayiny/

УДК 37.014.543

Кушнір О.К.
к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка

ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ ЯК ЗАПОРУКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Важливою умовою сталого розвитку економіки є освіта, оскільки вона забезпечує формування необхідних навичок, впливає на соціально-економічну мобільність, є запорукою виходу з бідності, допомагає зменшити нерівність та досягти гендерної рівності, вкрай важлива для реалізації багатьох інших цілей сталого розвитку. Міжнародні організації та об'єднання ООН, Група Світового банку, Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), ЄС і його органи є ініціаторами й координаторами регулювання освіти та навчання, виступають за стале фінансування навчання впродовж життя, розвиток навичок в умовах дефіциту кваліфікованої робочої сили [1, с. 95].

Економічна роль освіти реалізується, передусім, по відношенню до економічного зростання. Оскільки розвиток інтелектуального потенціалу – продукт системи освіти, що нарощує нові знання, забезпечує інноваційно-технологічне вдосконалення виробництва, то його втілення у приріст суспільного продукту забезпечує економічне зростання. Співвідношення процесу освіти і кваліфікаційного росту працівників відповідно до сучасних потреб обумовлює необхідність інвестицій у розвиток системи знань наукового

фонду суспільства, у фундаментальні й прикладні дослідження, кваліфікаційне зростання та покращення структури науково-педагогічного складу працівників навчальних закладів, посилення їх соціальної захищеності в умовах становлення ринку, тобто всього того, що дозволяє науковим знанням ставати більш доступними й допомагає отримувати більш високу віддачу спеціалістів при реалізації інноваційних проектів [2].

Стратегічною відповіддю на запити соціально-економічного зростання є принцип випереджаючого розвитку освіти, адже саме він сприяє мобільності переорієнтації освітньої системи на підготовку людини до життя у швидкозмінному середовищі соціальних і економічних процесів, інтенсивного розвитку, як актуальної відповіді на запити суспільного ринку праці. Принцип суспільної участі та відвертості в системі освіти, сприяє досягненню соціальної згоди, яка стає основою для спільного зобов'язання. Таке рішення задля просування освітніх процесів, спільно приймають влада, суспільство, громадські організації, бізнес-компанії та професійно-педагогічне співтовариство. В такий спосіб суспільна згода між всіма суб'єктами дозволить створити конструктивні та взаємоефективні відносини, які сприятимуть впровадженню необхідних змін в освіті, як соціально-економічній сфері суспільного життя. Завдяки принципу проєктування інноваційного розвитку, відбувається розробка та реалізація проектів, спрямованих на стрімке та довготривале освітнє зростання. Безперервність освіти є важливим чинником мобільності суспільства та показником його приготування до прогнозованих змін. Головною конкурентною якістю є принцип стратегічного інвестування, адже знання та професійні компетенції сприяють умінню ініціювати й підтримувати інноваційні технології у сфері виробництва та управлінської діяльності [3].

Освіта на сучасному етапі є важливим чинником забезпечення продуктивної зайнятості населення. Адже високоосвічені та кваліфіковані люди здатні ефективно конкурувати на ринку праці. Водночас необхідно усвідомити, що вимоги до освіти постійно зростають. Це випливає із закономірностей суспільно-економічного розвитку. Система фінансування вищої освіти являє

собою сукупність джерел фінансування та організаційних форм і методів його здійснення. Необхідною умовою розвитку вищої освіти є її достатнє фінансове забезпечення, для чого необхідною є диверсифікація джерел фінансування вищої освіти, форм та методів їх мобілізації. Розвиток суспільства не стоїть на місці і відкриває нові можливості залучення фінансових ресурсів через розвиток технологій та філантропства [4, с. 140]. Загальна система фінансування освіти зображено на рис. 1.

Рис.1. Система фінансування освіти

Джерело: побудовано автором на основі [4]

Фінансування освіти є одним з ключових факторів, які забезпечують сталий розвиток економіки країни. Освіченість населення, яке володіє новітніми знаннями та навичками, є необхідною умовою для економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності країни на міжнародному ринку. Інвестиції в освіту дозволяють суттєво покращити якість та доступність освіти, що забезпечує підвищення рівня знань та навичок населення, а це, в свою чергу, забезпечує зростання продуктивності праці та покращення якості виробництва. Крім того, фінансування освіти дозволяє підтримувати наукові дослідження та інновації, що є основою для розвитку нових технологій та виробничих процесів. Також важливо зазначити, що фінансування освіти сприяє зменшенню рівня безробіття та соціальних нерівностей, оскільки забезпечує можливість отримання якісної освіти та підвищення рівня кваліфікації для широкого кола населення.

Отже, фінансування освіти є важливою запорукою сталого розвитку економіки та суспільства в цілому. Інвестування в освіту дозволяє покращити якість життя населення та забезпечити стале економічне зростання країни в довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Олієвська М. Г., Петруха С. В., Бондаренко Д. В. Передумови сталого розвитку людського капіталу: якісна освіта, доступна медицина та продовольча безпека. *Наукові праці НДФІ*. 2020. № 2 (91). С. 91-109.
2. Варналій З.С. Роль економіки знань у розвитку національної інноваційної системи. *Наука и бизнес. Экономика знаний*. І междун. научн.-практ. форум. Тезисы докладов форума. Днепропетровск, 2015. С. 60-65.
3. Петровська О. Я., Ковчина І.М. Чинники інтелектуального зростання в процесі інноваційності вищої освіти. URL : https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjNt4SMq9v9AhUDy4sKHcGcByUQFnoECA0QAQ&url=https%3A%2F%2Fe-journals.npu.edu.ua%2Findex.php%2Fon%2Farticle%2Fdownload%2F858%2F878%2F3227&usg=AOvVaw0Yw6RgXpxrTuV2LrmtH2NB
4.Білінець М. Ю. Система фінансування вищої освіти: теоретичний аспект. *Підприємництво та інновації*. Випуск 9. 2019. С. 136-141.

УДК 336.1:352

Легкоступ І.І.
к.е.н., асистент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Саінчук Н.В.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

24 лютого 2022 року стало початком повномасштабного вторгнення армії рф на територію незалежної демократичної України. Ця подія стала шоком для усього демократичного Світу та важким випробовуванням для України. Уже понад рік народ України мужньо протистоїть другій армії світу, захищаючи свою землю від агресора. У цій боротьбі Україні усіляко допомагають більшість країн світу. Лідерами фінансової та військової допомоги стали США, Велика Британія, Німеччина, країни Балтії та інші держави Світу.

Протягом тривалої збройної боротьби економіка України зазнає великих матеріальних та фінансових втрат. Ці обставини вплинули і на бюджетну систему нашої держави. Бюджет втрачає фіскальний потенціал, оскільки більше 20 % території держави окуповано, а багато підприємств з прифронтових територій вимушено припинили роботу. Втрати несуть як державний, так і місцевий бюджети. Метою нашої наукової роботи є дослідження стану місцевих бюджетів в умовах військової агресії та як вона вплинула на фінансові можливості територіальних громад.

З 2014 року в Україні розпочалась реформа децентралізації, завдяки якій місцеве самоврядування отримало ширші повноваження щодо управління громадами та розпорядження коштами громад. Реформа дозволила акумулювати більше фінансових ресурсів у місцевих бюджетах та використовувати їх на першочергові завдання забезпечення життєдіяльності громад. Децентралізація позитивно проявила себе і під час повномасштабного вторгнення армії РФ на територію України. Переважна більшість громад

успішно впорались із протистоянням тим викликам, які встали перед ними. Поряд із фінансуванням основних груп видатків (освітніх, медичних, культурних, комунальних та інших), громади забезпечили підтримку і тих напрямків, які виникли після початку війни. Це – формування підрозділів територіальної оборони, облаштування бомбосховищ, організація життєдіяльності внутрішньо переміщених осіб, підтримка підприємств, які змінили свою локацію тощо.

Незважаючи на воєнні дії та втрату територій, часка місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету України у 2022 році зросла у порівнянні з 2021 роком на 1,6 % – 24,4 % проти 22,8 % [1]. Це пояснюється тим, що громади отримали значно більші суми податку на доходи фізичних осіб від грошових виплат військовослужбовцям, які були сформовані на їх територіях. Із початком війни на території громад були утворені підрозділи територіальної оборони та інші військові формування, які почали отримувати збільшені суми грошового забезпечення у зв'язку із бойовим застосуванням. Відповідно, зросли і суми податку з доходів фізичних осіб з виплат військовослужбовцям, отже, громади одержали збільшені суми доходів. Приріст доходів бюджетів громад у 2022 році (285,1 млрд. грн.) порівняно із 2021 роком (247,7 млрд. грн.) склад 15% [1].

Основним джерелом доходів місцевих бюджетів залишається податок на доходи фізичних осіб, його частка склала 49 % у загальних доходах і 68,4 % у доходах загального фонду без трансфертів. Другим за обсягом джерелом є трансферти з державного бюджету – 25 % усіх доходів місцевих бюджетів. У 2022 році частка трансфертів через труднощі дещо зменшилась: наприклад, для бюджетів територіальних громад таке зменшення склало - 3,6 %, для обласних бюджетів – 25,4 %. Частка субвенцій у трансфертах склала 83 %, а частка дотацій – лише 17 % [1]. Це говорить про те, що рівень фінансової автономії громад залишається незначним, оскільки громади можуть на власний розсуд розпоряджатись виключно дотаціями, а субвенції надаються з державного бюджету з умовою їх цільового використання.

Динаміка єдиного податку зазнала суттєвих змін внаслідок двох основних факторів. По-перше, на неї вплинуло скорочення працюючих підприємців внаслідок військових дій, оскільки на окупованих територіях бізнес припинив свою діяльність. По-друге, у березні 2022 року були внесені зміни до Податкового кодексу, які суттєво вплинули на зменшення надходжень єдиного податку. Згідно цих змін з 1 квітня 2022 року фізичні особи-підприємці 1 та 2 груп мали право не сплачувати цей податок, а платниками єдиного податку третьої групи могли стати підприємства із обсягом річного доходу до 10 млрд. грн. Тобто, до спрощеної системи оподаткування попали і великі підприємства. Крім цього ставка податку для третьої групи зменшувалась із 3% або 5% до 2%.

Податок на майно за 2022 рік у доходах місцевих бюджетів України склав 7% від усіх доходів. Разом із єдиним податком ці два основні місцеві податки наповнюють доходну частину самоврядування на 16 %, що є доволі низьким показником. Місцеве оподаткування для громад наразі відіграє другорядну роль, оскільки основні доходи вони отримують із податку на доходи фізичних осіб та трансфертів з державного бюджету.

Основними статтями витрат для місцевого самоврядування у 2022 році були освіта – 232,3 млрд.грн., загальнодержавні функції – 67,2 млрд.грн., економічна діяльність – 61,1 млрд.грн., житлово-комунальне господарство (ЖКГ) – 40,6 млрд.грн. Фінансування освіти, державного управління та ЖКГ зменшились на 7%, 22% та 28%. Натомість, видатки на фінансування сектору громадського порядку та безпеки місцевого самоврядування зросли на 539 %, з 1,7 млрд.грн. у 2021 році до 11,1 млрд.грн. у 2022 році [1]. Таке значне збільшення можна пояснити додатковими витратами на грошове забезпечення підрозділів територіальної оборони, які були сформовані громадами у зв’язку із потребою у захисті держави після початку збройного вторгнення армії рф.

Внаслідок заборони фінансування капітальних видатків з метою бюджетної економії в умовах війни, у 2022 році суттєво зменшилась частка капітальних видатків місцевих бюджетів – з 20,5 % у 2021 році до 10,2 % у 2022

році. Частка комунальних послуг та енергоносіїв у загальному фонді зросла до 5,2 % у зв'язку із зростанням тарифів на ці послуги та енергоносії [1].

Отже, після року війни в Україні можна сказати, що переважна більшість громад успішно впорались із новими викликами, які встали перед ними. Поряд із фінансуванням основних груп видатків (освітніх, медичних, управлінських, комунальних та деяких інших), громади змогли забезпечили фінансову підтримку нових завдань, які виникли після початку війни. Такими є формування підрозділів територіальної оборони, облаштування бомбосховищ, організація життєдіяльності внутрішньо переміщених осіб, підтримка підприємств, які змінили свою локацію тощо. Місцеве самоврядування фінансово впоралось із новими реаліями воєнного стану завдяки розпочатій у 2014 році реформі децентралізації, яка дозволила акумулювати більше фінансових ресурсів у місцевих бюджетах та використовувати їх на першочергові завдання забезпечення життєдіяльності громад.

Зростання доходів місцевих бюджетів у 2022 році пояснюється тим, що громади отримали значно більші суми податку на доходи фізичних осіб від грошових виплат військовослужбовцям, які були сформовані на їх територіях після вторгнення. Проте, рівень фінансової автономії громад залишається незначним, оскільки більшість трансфертів становлять субвенції, а частка місцевих податків складає 16 %. Фінансування освіти, державного управління та ЖКГ зменшилось на 7%, 22% та 28%, а капітальні видатки – на 10,3 % внаслідок бюджетної економії в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Онищук Ігор. Аналіз виконання місцевих бюджетів за 2022 рік. *Децентралізація.* 2023. 13 лютого. URL: https://www.decentralization.gov.ua/news/16105 (дата звернення 7.04.23 р.).

УДК 658.15

Марусяк Н. Л.
к. е. н, доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Під час війни підприємству необхідно мати можливість успішно протистояти різним загрозам і ризикам: як вже існуючим, так і потенційним, здатним завдати шкоди його діяльності. Високий рівень фінансової безпеки є основним фактором не здатності підприємства підтримувати основну стратегію розвитку. В умовах військового стану суспільне та економічне середовище постійно поповнюється різними загрозами, що зумовлює зростання нестабільності на економічному ринку. Економічна нестабільність у країні, подорожчання та дефіцит енергетичних ресурсів, втрата логістичних зв'язків та інші фактори становлять суттєву загрозу фінансовій безпеці вітчизняних підприємств, особливо реального сектору економіки. Вони не отримують фінансовий результат, що був запланований за сталих умов функціонування. Тому підприємствам доводиться постійно розробляти принципово нові шляхи виходу зі складних фінансових ситуацій для забезпечення фінансової безпеки.

Сутність самого поняття безпеки - економічної та фінансової, як однієї з її підсистем, полягає в якісній характеристиці системи, яка забезпечує нормальні умови діяльності, відповідність розробленій стратегії, досягнення цілей, а також здатність протистояти різним загрозам, в разі їх виникнення, і швидко відновлювати втрачені економічні позиції [1, с.89]. Формування системи забезпечення фінансової безпеки на підприємстві не можливо без ідентифікації безлічі різноманітних загроз, які виникають у процесі господарської діяльності.

Фінансова безпека підприємств, як складова фінансової безпеки держави залежить від її елементів, що мають вплив на забезпечення національної безпеки в цілому. В умовах нарощування збройної агресії з боку Росії слід

враховувати наступні реалії суспільного виробництва, що загрожують фінансовій безпеці:

- структурні зміни матеріального виробництва, руйнування базових галузей економіки;

- падіння попиту на промислові товари, руйнування економічних зв'язків;

- втрата ринків збуту, ринків праці, ринків сировини, ресурсної бази;

- порушення правового механізму оподаткування та інші [2, с.145].

В умовах військово стану суспільні та економічні відносини отримали такі виклики, як міграція населення, відсутність особистої безпеки, ризик втрати майна через руйнування, зовнішні обмеження, дефіцит енергоресурсів, неспроможність багатьох підприємств виконати свої зобов'язання.

Тобто фінансовій безпеці підприємства загрожують різноманітні фактори пов'язані із військовими діями. Зокрема, одним з низ є втрата кваліфікованих працівників внаслідок переїзду, мобілізації. Певна частина підприємств змушені здійснювати релокацію своїх виробничих потужностей, що в свою чергу потребує додаткових витрат та пошук нових спеціалістів. Звичайно, для формування нової ефективної налагодженої командної роботи потрібний певний час, тому підприємства втрачають рівень ділової активності.

Ще одним із нових фінансових ризиків є надійність контрагентів. Надійний контрагент у минулому, в умовах військово стану може не виконати умови договору. Тому потрібна мінімізація ризиків у цьому напрямку. Дієвим механізмом є переукладання договорів з умовами щодо регулювання проблем з повоєнного досвіду. Також необхідно здійснювати постійний моніторинг благонадійності діючих клієнтів та обережніше ставитися до поставок з відстрочкою платежу.

В умовах війни значно зріс ризик недоотримання запланованого доходу від реалізації продукціє внаслідок зменшення платоспроможного попиту або взагалі його відсутності на певні групи товарів, втрати логістичних шляхів реалізації продукції. Зменшення надходжень від реалізації продукції є

основною причиною погіршення фінансового стану підприємств, проблем із платоспроможністю, фінансовою стійкістю та прибутковістю.

Отже, фінансова безпека підприємств, що працюють у сучасних реаліях, може бути порушена в результаті невиконання партнерами, замовниками, постачальниками, клієнтами своїх зобов'язань щодо оплати контрактів, постачання товарів; непередбачуваних змін кон'юнктури ринку, військових надзвичайних подій, управлінської некомпетентності, соціальної напруженості і, нарешті, несприятливої економічної політики держави. В свою чергу, проблеми фінансової безпеки та ефективності управління підприємствами потребують значної уваги та пошуку нових бізнес-моделей, адаптованих до нових вимог військового часу та здатних протистояти вже існуючим та потенційним загрозам.

Список використаних джерел:

1. Ареф'єва О. В., Кузенко Т. Б. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. №1(91). С. 98-103.
2. Коробцова Д. В. Правове забезпечення фінансової безпеки держави в умовах воєнного стану. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. №2. 2022. С. 141-146. URL: http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/07/29.pdf

УДК 336.277

Онофрійчук В.П.
к. е. н, перший секретар відділу,
Міністерство закордонних справ України
Онофрійчук А.П.
к.е.н., докторант
Університет економіки та права «КРОК»

БОРГОВА СТІЙКІСТЬ У СВІТІ ТА УКРАЇНІ В УМОВАХ ТРИВАЮЧОЇ АГРЕСІЇ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ

Війна в Україні посилює напруженість у сфері державних фінансів країн світу, тоді як самі країни залишаються крихкими після пандемії Covid-19. Надзвичайна підтримка політики під час пандемії стабілізувала фінансові

ринки і поступово призвела до пом'якшення ліквідності і кредитування в усьому світі, сприяючи відновленню економіки. Водночас спостерігалося зростання дефіциту, і більш швидкі темпи нагромадження боргів, аніж в попередні рецесії, включаючи останню світову фінансову кризу. За даними МВФ, вразливість боргової ситуації (основний показник боргової стійкості – рівень держборгу у % до ВВП) у світі станом на березень 2023 року, є найбільшою в розвинутих країнах (112,4 % ВВП) та країнах з ринком, що розвиваються (67,5% ВВП), до групи яких відноситься Україна (98,3% ВВП) [1] (рис. 1).

Труднощі в обслуговуванні великих боргів та дефіциту за останній час зросли також внаслідок зростання глобальних процентних ставок, особливо в країнах, що імпортують сировину, або в країнах, де існує невідповідність між валютними зобов'язаннями і зовнішніми доходами. При цьому, країни з низьким рівнем доходу особливо схильні до ризику боргової кризи. Аналіз прийнятності боргу МВФ для країн з низьким рівнем доходу свідчить про те, що станом на січень 2023 року більше половини з 69 оцінених економік або зазнавали боргової скрути, або перебували під високим ризиком скрути.

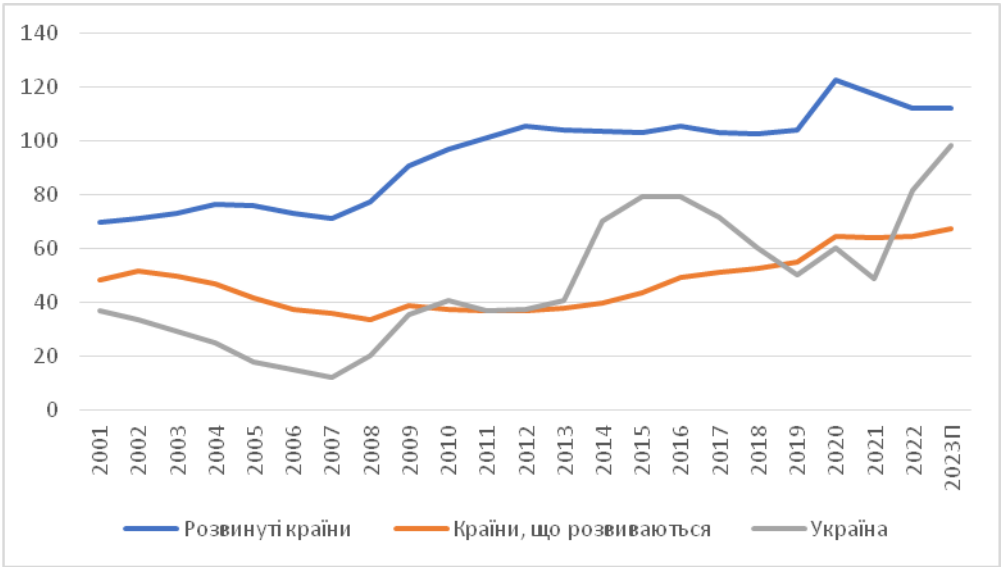

Рис. 1. Динаміка державного боргу в окремих країнах світу, % до ВВП

Джерело: побудовано за даними IMF [2]

Вирішення проблеми нестійкого боргу у ЄС тісно пов'язується із переглядом фіскальних правил в цілому [3]. Нові плани стосовно держборгу передбачають, що цільові показники для валового боргу сектору загального державного управління залишатимуться незмінними (на рівні 60% ВВП), але основна увага акцентуватиметься на траєкторії зниження боргу за умови підтримки стійкого та інклюзивного зростання економіки.

Вимога попередніх фіскальних правил передбачала, що контрольний показник скорочення рівня боргу - борг, який перевищує 60% ВВП, мав щорічно зменшуватися на величину, не меншу від 1/20 відхилення фактичного боргу від контрольного, згідно нових фіскальних правил - скасовується, оскільки його впровадження вимагало б проведення проциклічної і наджорсткої фіскальної політики, яка уповільнює економічне зростання. Крім того, згідно з намірами Єврокомісії, держави-члени мають представляти середньострокові плани фіскально-структурних коригувань, які забезпечуватимуть утримання стійкого рівня державного боргу за одночасної реалізації пріоритетних інвестиційних проектів і проведення нагальних економічних реформ.

При цьому, схвалена траєкторія чистих первинних видатків сектору загального державного управління (як єдиного встановленого операційного індикатору для системи нагляду за фіскальною політикою на рівні ЄС) повинна гарантувати, що розмір державного боргу залишатиметься на розумному рівні або знижуватиметься, щонайменше, до кінця періоду коригування при одночасному дотриманні 3% ліміту для дефіциту цього сектору.

В Україні до початку війни діяли фіскальні правила у формі боргового ліміту, обмежень на дефіцит бюджету і Урядові гарантії за кредитами. На 2022 і 2023 роки дію фіскальних правил було призупинено, а фактичні значення відповідних показників почали перевищувати граничні: станом на кінець 2022 року державний і гарантований борг склав 78,5 % ВВП, а дефіцит держбюджету -17,6 % ВВП. Водночас, після закінчення війни, підготовка України до вступу в ЄС вимагатиме відновлення фіскальних правил з

орієнтацією на вимоги ЄС, в тому числі, щодо вимог до розрахунку та дотримання боргового ліміту.

Так, в ЄС у рамках Процедури надмірного дефіциту (EDP) і протоколу 12 Додатку до Договору про функціонування ЄС (TFEU) державний борг визначається як валовий борг, що консолідований в межах сектору загального державного управління на кінець періоду, при цьому, він поділяється на 4 підрівні: центральний уряд, регіональні органи управління, місцеві органи управління, фонди соціального страхування. Натомість в Україні державним боргом вважається тільки борг центрального Уряду.

Крім того, в ЄС величина боргу розглядається як сума зобов'язань на кінець року за такими категоріями інструментів, як: AF.2 (валюта і депозити) + AF.3 (боргові цінні папери) + AF.4 (кредити). В Україні ж при обліку державного боргу відсутня категорія AF.2 (валюта і депозити), а тому величина боргу за офіційною звітністю не повністю відображає борги держави [4].

Світовий досвід в сфері управляння державним боргом показує, що якщо уряди накопичують боргові зобов'язання понад рівень, який здатні обслуговувати, з високою ймовірністю може виникнути боргова криза, що обумовить гальмування повоєнне економічне відновлення та прискорення економічного зростання. Отже, в Україні боргова політика в умовах повоєнного відновлення має бути спрямована на поступове відновлення боргової стійкості. У зв'язку з цим, виникає необхідність:

- розробки та затвердження нової середньострокової стратегії управління державним боргом України, що має бути узгоджена з цілями Програми МВФ стосовно збереження боргової стійкості в умовах війни на виснаження та поступового виходу України на траєкторію стійкого держборгу, коли витрати на його обслуговування не гальмуватимуть процес її післявоєнного економічного відновлення та реконструкції на шляху до євроінтеграції;.

- реалізації домовленостей з МВФ та країнами-партнерами щодо гарантування Україні на час дії чотирьохрічної Програми З МВФ, імунітету від

дефолту шляхом замороження/реструктуризації, або списання частини заборгованості;

- удосконалення інструментів співробітництва з іншими МФО та міжнародними партнерами щодо залучення пільгової кредитної та грантової підтримки для фінансування як поточних потреб бюджету, так і завдань повоєнного відновлення економіки;

- удосконалення нормативно-правової бази для повоєнного розвитку внутрішнього ринку державних запозичень та вітчизняного фондового ринку в цілому, як джерела доступних ресурсів для фінансування потреб повоєнної відбудови.

Список використаних джерел:

1. IMF DataMapper. General government gross debt. URL: https://www.imf.org/external/datamapper/GGXWDG_NGDP@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD/
2. World Economic Outlook Update. A ROCKY RECOVERY. April, 2023. URL: https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2023/04/11/world-economic-outlook-april-2023.
3. Communication for the Commission to the European Parliament, the Council, the European Central Bank. Communication on orientations for a reform of the EU economic governance framework. Brussels, 9.11.2022. URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/system/files/2022-11/com_2022_583_1_en.pdf.
4. Т. Богдан. Нові фіскальні правила в ЄС: перспективні завдання для України.URL: https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/6/697731/

УДК 338.2

Сторощук Б.Д.
к.е.н., доцент кафедри економічної теорії та менеджменту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Чурко В.В.
директор SPL-group

ТЕНДЕНЦІЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ

Банкрутство низки американських банків (і крупнішого Silicon Valley Bank, і невеликих банків для криптокомпаній – Silvergate та Signature Bank) викликало чималий переполох, що, в свою чергу, не лише зумовить незначне зменшення кількості банків та певні втрати банківської системи в цілому, але й

може і навіть повинно стати тригером системних трансформацій банківської системи та монетарної політики в цілому.

Банкрутство Silicon Valley Bank (SVB), який був 16-й за величиною американським банком із $209 млрд в активах та $175 млрд на депозитах, другим за величиною комерційним кредитором в історії країни [1], – той випадок, до якого не звикли українці. У нас до банкрутства банків, як правило, призводять або шахрайство їхнього керівництва, або непродумана політика кредитування, або якийсь "схематоз" (відмивання грошей тощо). У США ж до банку, який дав відправну точку банкрутству деяких інших, немає питань ні в уряду, ні у ФРС, ні у клієнтів. Особливо цікавим є те, що банк SVB на початку того критичного тижня мав найвищий рейтинг в Moody's.

SVB вкладав гроші клієнтів в облігації і це дуже низькоризикові вкладення, які роблять усі банки. Після того, як минулого року Федеральна резервна система почала для боротьби з наростаючою інфляцією поступово піднімати облікову ставку (якщо раніше вона була 0,25%, то зараз майже 4,5%), ціна грошей на ринку зросла. Ринки відкоригувались і стартапам піднімати фінансування стало важче. Клієнти SVB — це стартапи, тому вони почали витрачати готівку, і SVB потребувало більше готівки ніж вони планували. Для її отримання SVB вирішив продати свої бонди, але, ціни на раніше придбані папери стали падати, щоб прибутковість за ними зрівнялася з прибутковістю нових. Щоб компенсувати ці втрати в капіталі вони були вимушені піти на ринок продати частину своїх акцій. Вони це зробили в четвер 9 березня. Але венчурні капіталісти помітили це і сказали своїм стартапам тікати від SVB, внаслідок чого у п'ятницю SVB більше не могли продати свої акції, тому що ніхто не хоче купувати акції в банку, який швидко втрачає своїх клієнтів [2].

Коли на ринку виникає паніка через загрозу неповернення депозитів, то, як це не парадоксально, найкращою політикою банку є повернення всім грошей, щоби прибрати паніку. Так банк має шанс врятуватися. Головне, чого не може робити банк у такій ситуації – це показувати, що він більше не має ліквідності. Проте, раніше, щоби вивести гроші з банку, люди стояли в чергах. Це хоч якось

уповільнювало процес. Нині все набагато швидше. 9 березня клієнти Silicon Valley Bank просто виводили свої гроші через програму. І виводили так багато, що банку потрібно було позичати гроші. SVB намагався позичити $20 млрд у банку FHLB (Федеральний банк житлового кредиту). Але щоб видати такий кредит, FHLB мали випустити боргові зобов'язання. Але запит SVB надійшов надто пізно, обробити його в той же день було неможливо. Тоді SVB попросив FHLB перевести активи на $20 млрд у ФРС, щоб FHLB отримав у ФРС екстрене фінансування на цю суму і передав банкрутуючому банку. Але були процесуальні проблеми, так як SVB мав непогашені кредити у FHLB. Потім SVB намагався передати ФРС активи на $20 млрд через банк BNY Mellon, щоб отримати ліквідність під заставу. Але й тут не встиг за термінами. Далі виконавчий директор SVB зателефонував гендиректору BNY Mellon із проханням про продовження цього терміну, той погодився спробувати. Потім кілька годин BNY Mellon працював з офіційними особами ФРС, які відповідали за переведення цінних паперів. ФРС потрібно було провести тестову угоду, як передати банку фактичну суму. Це потребувало часу. А потім настало 16:00 – а це вже останній термін для заставних переказів. Таким чином, SVB не зміг отримати гроші того дня. Усього 9 березня клієнти зняли з SVB $42 млрд, що ~85% депозитів банку. Але в якийсь момент гроші закінчилися. На кінець робочого дня банк мав негативний залишок коштів у розмірі близько $1 млрд. Наступного дня, 10 березня, BNY перевів заставу до ФРС, що потенційно дозволяло SVB позичити кошти у центрального банку. Ще й FHLB передав заставу до ФРС. Але було вже пізно, фінансові регулятори закрили SVB та взяли під контроль його депозити [2]. Було оголошено банкрутство, незадовго до того, як банк міг отримати рятівну ліквідність.

Ось так вкладники й випередили ФРС. Зараз технології дозволяють клієнтам швидко виводити гроші, а ось робота регуляторів із банками відстала від прогресу. Вражаюче, що цю проблему виявили тільки зараз і відразу на найбільшому банкрутстві з 2008 р. Цікаво також, що якщо б інвестори не підняли кіпіш, нічого б не трапилось. Таким чином, особливо цікавим в цій

історії в цій історії є те, що керівництво банку хоча і могло бути трошки обачнішим, але це не якась махінація чи жага наживи, а скоріш ланцюг негативних подій який привів до краху банку.

Але тепер це проблема держави. ФРС разом із президентом зрозуміли, що не повернення коштів клієнтам збанкрутілих фінустанов може стати поштовхом для нової хвилі банківської кризи. І вирішили загасити все на самому початку – за рахунок ФРС, держкоштів. Тож депозити будуть врятовані. ФРС повинна також вийти на ринок і продати активи SVB, щоб повернути частину використаних для повернення коштів вкладників грошей [2].

Тим не менше, це не знімає питань про те, хто винен і що робити далі. Економічні суб'єкти думали, що епоха дешевих, доступних грошей, породжена бажанням надати економіці максимальну підтримку в період двохрічного замороження ділової активності внаслідок карантину, триватиме вічно, що можна буде завжди перекредитовувати, що американські облігації завжди будуть дешевими. Поєднання всіх цих факторів призвело до розслаблення, надії на те, що завжди хтось врятує (ринок, ФРС, інші банки, уряд). Люди стали зовсім інакше ставитися до ризиків [1]. І ось – підсумок

Виходячи з вищесказаного, можна виділити такі основні аспекти формування тенденцій трансформації монетарної політики:

– Роздрібні операції банків, здійснювані на основі мобайлбанкінгу, стали різко випереджати за часом решту операцій банків, тому доцільно поступово переводити на аналогічні технології як міжбанківські відносини та грошово-кредитну політику, так і внутрішньобанківський менеджмент;

– Центральні банки повинні більш прискіпливо контролювати збалансування комерційними банками своїх активів за тривалістю, ризиковістю, ліквідністю, доходністю тощо;

– Центральні банки повинні не допускати концентрації окремих суб'єктів і з боку попиту, і з боку пропозиції як на національних ринках окремих фінансових інструментів, так і на регіональних та галузевих фінансових ринках. Хоча цю пропозицію навряд чи варто вважати якось

особливою новизною, так як вона фактично означає поширення на фінансовий сектор норм давно існуючого антимонопольного законодавства, які тут раніше, як не дивно, не практикувалися;

– Дуже важливим є те, що в даній ситуації не були застосовані популяризовані лівацькою командою Бена Бернанке принципи “занадто великий, щоб померти” і примату корпоративно-кланових фінансових інтересів над проблемами прискорення інфляції, так як економічні суб’єкти завжди повинні усвідомлювати та враховувати ризики, або розплачуватися за їх ігнорування;

– Рейтинговим агентствам доцільно забезпечити максимальне врахування даних факторів і сформувати механізм відповідальності за помилки через невраховані ризики.

Банки, працюючи за старою моделлю, не змогли вчасно адаптуватися до такого повороту подій. Не можна просто залити проблему кешем, рятувати всіх вкладників за рахунок держбюджету, як це зараз робить американська адміністрація. Таким чином, основою трансформації монетарної політики має стати розуміння системного характеру даного збою, який не може бути виправленим старими традиційними методами. Якщо ж не виправляти помилки в управлінні фінансами, то вони загрожують відтворюється в іншому вигляді в значно ширшому масштабі. Поведінка центральних банків, урядів – загасити пожежу, не вживаючи серйозних заходів регулятивного характеру, призводитиме до відтворення таких ситуацій.

Список використаних джерел:

1. Кравцев Сергей Крах банков SVB и Signature в США: о чем говорит произошедшее – как отобразится на мире и Украине. Comments.ua. URL: https://society.comments.ua/news/developments/krah-bankov-svb-i-signature-v-ssha-o-chem-govorit-proizoshedshee-kak-otobrazitsya-na-mire-i-ukraine-709476.html
2. Товстоліс Юлія Тепер це проблема держави. Український підприємець пояснив, що сталося з банком SVB. Mc.today – media for creators. URL: https://mc.today/uk/teper-tse-problema-derzhavi-ukrayinskij-pidpriyemets-poyasniv-shho-stalosya-z-bankom-svb/

УДК 332.012.322:33

Третякова О.В.
к. е. н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ЗАОЩАДЖЕННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ – ЯК ІНВЕСТИЦІЙНЕ ДЖЕРЕЛО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Проблеми сучасного економічного розвитку багато в чому пов'язані з глобальними протиріччями та політичною напруженістю, потребують сьогодні підвищеної уваги питання інвестиційного забезпечення сталого національного відтворення. При цьому безпосередньо на національному рівні залишається дедалі менша кількість ефективних інструментів використання інвестиційних ресурсів через їх інтеграцію до глобальних фінансових інститутів. У системі відтворення (незалежно від його суспільної форми) інвестиції виконують найважливішу функцію в рамках процесів відновлення та збільшення виробничих ресурсів, що у свою чергу забезпечує досягнення певних темпів економічного зростання. При цьому інвестиції як кошти на придбання ресурсів з метою їх подальшого залучення у виробництво є одним з основних елементів, що визначають процес соціально-економічного розвитку суспільства.

Сьогодні високої актуальності набуває завдання стимулювання інвестицій. Одним із напрямів залучення додаткових інвестицій в економіку є активна робота із заощадженнями домогосподарств. Загалом цей ресурс дозволяє досить ефективно вирішити питання щодо стимулювання залучення інвестицій в українську економіку. Основну роль при цьому має відіграти трансформація неорганізованої частини заощаджень в організовану. Також особливу увагу слід приділити питанню подальшого перерозподілу структури організованих заощаджень безпосередньо на приріст реальних інвестицій. Вирішення наявних проблем вимагає прискореної розробки та реалізації заходів, що спрямовані на вдосконалення інфраструктури та розвиток принципів функціонування як вітчизняного фінансового ринку в цілому, так і ринку довірчого управління

зокрема. Корективи, які необхідно внести до існуючих інвестиційних механізмів, мають забезпечувати підвищення віддачі та захищеності розміщених у галузі активів.

«У 2020-2021 рр. спостерігалась спадна тенденція обсягів банківських заощаджень домогосподарств. Заощадження українців у 2021 році скоротилися на 177,4 млрд. грн. порівняно з 2020 роком, при цьому доходи населення України за рік зросли на 16,2% - до 4698,6 млрд. грн., а витрати - на 22,8%, до 4876 млрд. грн. Зокрема, за даними Державної служби статистики України, середньомісячні інвестиційні витрати всіх домогосподарств в Україні у 2021 р. (на купівлю цінних паперів, валюти, вклади до банків) становили 0,5 тис. грн. (5% загальних грошових витрат). При цьому для найменш заможних домогосподарств (з середньодушовим місячним доходом до 3 тис. грн.) зазначені витрати були в 10 разів нижчими за середній рівень (0,05 тис. грн, 0,9% загальних грошових витрат), а для найзаможніших (понад 12 тис. грн.) – у 4 рази вищими за середній рівень (2,08 тис. грн., 11,2% загальних грошових витрат. При цьому за 6 місяців 2022 р. заощадження домогосподарств зросли майже на 60 млрд. грн. (більш ніж на 8%), незважаючи на значне зниження доходів в умовах війни, руйнування економічної інфраструктури, втрати робочих місць, істотного зростання рівня безробіття. У цілому збільшення депозитів у банках відбулося завдяки виду “на вимогу” (в основному це було зумовлено державними виплатами військовим, бюджетникам)» [1].

В сучасних реаліях ринкової економіки заощадження домогосподарств розглядаються як основне джерело довгострокових та стійких інвестицій. Так, величина заощаджень домашнього господарства у певний час є не що інше, як фонд накопичення домашнього господарства, який має цільовий характер формування. В той же час не всі заощадження домогосподарств можуть виступати в якості інвестицій в економіку. Зокрема, заощадження домогосподарств сприяють утворенню частини сукупного обсягу грошової маси, що функціонує як засіб нагромадження грошових доходів. Ця частина протистоїть іншій частині грошової маси, що є в активному обороті і виконує

функції обігу та платежу. При цьому неорганізовані форми акумулювання заощаджень сприяють уповільненню розширеного відтворення, так як накопичений продукт трансформується в різноманітні цінності, що вибувають з економічного кругообігу. На відміну від неорганізованих форм заощаджень, організовані форми заощаджень надалі беруть участь в економічних процесах і через фінансові інвестиції сприяють розширеному відтворенню. Саме організовані заощадження мають інвестиційний характер, що визначається участю заощаджень у відтворювальному процесі.

В умовах сучасної ринкової економіки, заощадження домогосподарств, що акумулюються та формуються в напрямку вирішення питань про розподіл наявного доходу з метою задоволення майбутніх потреб, накопичуються з метою захисту від інфляційного зростання та отримання додаткового доходу за допомогою інститутів фінансової системи та набувають інвестиційного характеру. На підставі цього факту грошові заощадження домогосподарств можна розглядати як резерв короткострокових, середньострокових та довгострокових засобів щодо реалізації потенціалу соціально-економічного розвитку країни. Це визначає основну функцію заощаджень домогосподарств – вплив на відтворювальні процеси економіки. При цьому, саме портфельні інвестиції прискорюють процес трансформації неорганізованих заощаджень в організовані, які утворюють згодом частину грошової маси, що знаходиться в активному обороті та виконують функції засобу обігу та платежу. Це призводить до збільшення грошової маси в обороті та пропозиції грошей, а водночас і до зниження вартості запозичень для економіки. У сукупності це позитивно позначається на стимулюванні розширеного відтворення.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України : веб-сайт. URL : http://www.ukrstat.gov.ua
2. Гудзь Т. П. Мобілізація заощаджень домогосподарств через фінансові інструменти небанківських фінансово-кредитних установ в Україні. *Актуальні проблеми економіки*. 2019. № 10 (220). С. 69-78

УДК 336

Харабара В. М.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Ткач І. М.
д.е.н., професор, начальник навчально-наукового
центру оборонного менеджменту
Національний університет оборони України

ФІНАНСОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ: ЗАГРОЗИ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Протягом останніх років спостерігається низка деструктивних процесів на українському фінансовому ринку, що зумовлено посилення військових дій на території України. Кризові процеси у фінансовому секторі призводять до відтоку інвестиційного капіталу за кордон. В умовах фінансової турбулентності відбувається зниження вартості фінансових активів, тоді як рівень фінансових ризиків різко зростає.

Фінансовий ринок не здатен самостійно забезпечити економічне зростання України, проте його стабільний стан є обов'язковою умовою для розвитку реального сектора економіки. Без дешевих фінансових ресурсів, які можна отримати тільки в умовах ефективного перерозподілу накопичень суб’єктів фінансового ринку, неможливо проводити активну інвестиційну політику [3].

Тому можна стверджувати, що поточна ситуація на фінансовому ринку є незадовільною, і тому вкрай важливо виокремити найбільші загрози, що дасть змогу запропонувати конкретні напрями для мінімізації їх негативного впливу на українську економічну систему.

Держава активно впроваджує різні заходи, які підвищують привабливість фондового ринку, наприклад, пропонує різні податкові механізми, що дають змогу мінімізувати суму податкових зобов'язань. Однак громадяни все ще виявляють незначний інтерес до біржової торгівлі порівняно з послугами банківського сектору. Відсутність досвіду громадян у сфері біржової торгівлі

призводить до того, що українська фінансова система зберігає якість банкоцентричної фінансової системи [1, с. 204]. Це затримує економічний розвиток, не дає змоги вітчизняним підприємствам та організаціям залучати грошові кошти безпосередньо від фізичних осіб, а створює додаткові витрати на оплату послуг посередника, тобто комерційного банку. За умов же відсутності такого посередника підприємства могли б пропонувати вищі відсотки для своїх інвесторів, які купили емітовані ними цінні папери.

Тому заходи мають бути спрямовані на те, щоб підштовхнути громадян до початку активного інвестування у фінансові інструменти, які пропонуються організованою біржою. Наприклад, якщо встановити якийсь рівень захисту для невеликого обсягу грошей, які можуть стати першою інвестицією громадянина, то це підштовхне його до ознайомлення з послугами біржі. У такому заході зацікавлені як посередники і професіонали фондового ринку, так і держава, а також кінцевий споживач, для якого можуть бути корисними інструменти накопичення його коштів поза банківською системою.

Проблема недостатнього захисту прав міноритарних власників в Україні є суттєвим питанням, яке впливає на економічний розвиток країни та довіру інвесторів. Міноритарні власники - це особи або групи осіб, які володіють несуттєвим пакетом акцій компанії, і вони часто перебувають у невигідному становищі порівняно з мажоритарними акціонерами, які володіють контрольним пакетом акцій. Головною проблемою для міноритарних власників в Україні є недостатня прозорість та підзвітність керівництва компанії. У багатьох випадках мажоритарні акціонери використовують свій контроль для виведення ресурсів і прибутків з компанії або для інших форм махінацій. Інші власники акцій можуть мати мало можливостей для притягнення до відповідальності за такі дії, а засоби правового захисту можуть бути недостатніми або неефективними.

Іншою проблемою є слабкий захист прав акціонерів. Законодавча база України передбачає захист прав акціонерів, але механізми захисту часто є повільними та громіздкими. Як наслідок, міноритарні акціонери можуть

зіткнутися зі значними перешкодами при спробі відстояти свої права, включаючи право на участь у прийнятті важливих рішень, таких як корпоративне управління та виплата дивідендів.

Ці проблеми із захистом міноритарних акціонерів мають негативні наслідки для інвестиційного клімату України та фондовому ринку. Вони відлякують іноземні та внутрішні інвестиції, ускладнюючи отримання справедливого прибутку на вкладені кошти, і можуть призвести до зниження загального економічного зростання. Тому покращення захисту міноритарних акціонерів має важливе значення для зміцнення економіки України та покращення її бізнес-середовища.

Ще однією проблемою є низький рівень довіри до банків в умовах кризових процесів, а також низька стійкість банківського сектору до кризових явищ. Як наслідок держава постійно викуповує системно важливі банки, що збанкрутували. Проте такий ризик слід попереджати, а не витрачати кошти платників податків для проведення додаткової докапіталізації.

Також проблемою є високий рівень доларизації економіки, що призводить до залежності вітчизняної фінансової системи від дій зовнішніх урядів, наприклад, уряду США та органів управління Євросоюзом. Це небажане явище, оскільки держава зобов'язана забезпечити надійний рівень економічного захисту громадян, а це неможливо в умовах значного впливу інших держав на фінансовий ринок країни. Рівень доларизації раніше скорочувався, проте у 2022 році він знову почав зростати – до 36,11 % з точки зору частки у депозитах. На гривневі вклади резидентів припадає лише 63,89%, при цьому у банків та інших фінансових посередників немає значних інструментів для розміщення валюти всередині країни.

Комерційні банки, які беруть на себе валютні зобов'язання, як було сказано вище, втрачають частину своєї стійкості, що пов'язано з украй високими валютними ризиками. Навіть незначне зниження курсу національної валюти може призвести до суттєвих збитків таких банківських установ. Однак, отримуючи доларові гроші, банки повинні і хочуть розмістити їх, щоб

отримувати прибуток. Це можуть бути валютні кредити, які також є вкрай ризикованими для вітчизняних позичальників, окрім випадку, якщо останні проводять активну зовнішньоекономічну діяльність. Також ці гроші можуть бути спрямовані на зовнішні фінансові ринки, що призводить до скорочення обсягу коштів у вітчизняній економіці.

Рис. 1. Динаміка рівня доларизації депозитів в Україні у 2020-2022 рр., %

Також проблемою є висока облікова ставка [2]. Це може здійснювати негативний вплив на український фінансовий ринок кількома способами. Однією з головних проблем надмірно високої облікової ставки є те, що вона може призвести до підвищення вартості запозичень для бізнесу та фізичних осіб. Це може зменшити обсяг кредитів, доступних в економіці, і перешкоджати інвестиціям та економічному зростанню. Відбувається збільшення вартості обслуговування боргу, що може призвести до дефолтів і банкрутств позичальників.

Крім того, висока облікова ставка може зробити українські активи менш привабливими для іноземних інвесторів. Інвестори можуть шукати вищі прибутки деінде, що призведе до відтоку капіталу та подальшого послаблення українського фінансового ринку. Це може загострити існуючі проблеми, такі як девальвація валюти та інфляція.

Нарешті, висока облікова ставка може ускладнити для уряду фінансування бюджетного дефіциту. Це може призвести до скорочення державних видатків,

що негативно вплине на військові та соціальні програми, а також на інвестиції в інфраструктуру.

Загалом, надмірно висока облікова ставка може призвести до низки негативних наслідків для українського фінансового ринку та економіки в цілому. Тому важливо, щоб Національний банк України ретельно збалансовував свою монетарну політику, щоб забезпечити доступність вартості запозичень і доступність кредитів для підтримки економічного зростання.

НБУ не публікує даних щодо вартості кредитів за 2022-2023 роки, проте загалом можна очікувати, що ситуація є незадовільною з точки зору вартості коштів для українських суб'єктів господарської діяльності.

Отже, сьогодні державі необхідно розробляти та впроваджувати заходи, спрямовані на збільшення рівня довіри до банківського сектору в умовах війни, підвищення рівня захисту прав міноритарних власників цінних паперів, зниження рівня доларизації економіки та рівня облікової ставки, що в свою чергу дозволить мінімізувати їх негативний вплив на фінансовий ринок та національну економічну систему в цілому.

Список використаних джерел:

1. Благун І. І., Банкоцентричність фінансового ринку України. *Вчені записки ТНУ імені ВІ Вернадського. Серія: Економіка і управління.* №1. 2020. С. 202-209.
2. Облікова ставка Національного банку. URL: https://bank.gov.ua/ua/monetary/archive-rish.
3. Фінансові ринки. URL: https://bank.gov.ua/ua/markets.

УДК 336.13

Юрій Е.О.
к.е.н, доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасна система публічних закупівель є одним із важливих засобів соціально-економічних перетворень у країні, адже вона не тільки забезпечує

суспільні потреби в товарах і послугах на основі прозорого механізму ефективного використання бюджетних коштів, а й сприяє формуванню конкурентного ринку для сталого й інноваційного розвитку.

Сьогодні розвиток діючої системи публічних закупівель в Україні відбувається з урахуванням наслідків повномасштабного російського вторгнення (захоплення частини територій, масованими обстрілами та руйнацію населених пунктів, об'єктів критичної інфраструктури, суб'єктів господарювання, бюджетних установ, масовим знищенням окупаційними військами українського мирного населення), введення воєнного стану, ведення активних бойових дій на території нашої країни.

Минулий 2022 рік став роком жорстких випробувань як для всієї країни, так і для сфери публічних закупівель зокрема. Реагуючи на виклики, що постали перед Україною, протягом попереднього року система закупівель продемонструвала гнучкість, зумівши при цьому зберегти ключові принципи: прозорість, конкуренцію, відкриті дані – наскільки це є можливим в умовах війни.

12 жовтня 2022 року Кабінет Міністрів України ухвалив Постанову, яка затверджує нові правила закупівель. Головна мета - забезпечити, з одного боку, швидкість, ефективність закупівель, а з іншого - справедливу конкуренцію і відкриті дані, та при цьому зберегти можливість безпечно здійснювати оборонні закупівлі [2].

Після того, як Кабмін змінив порядок проведення публічних закупівель на час воєнного стану, швидкість укладання угод за процедурою «Відкриті торги з особливостями» виросла в два рази.

Завдяки внесенню змін більш гнучким інструментом став Prozorro Market. Урядом було знято обмеження щодо максимальної суми закупівлі в каталогах. Такий крок значно зменшив адміністративне навантаження на закупівельників. Відтепер для забезпечення суспільних потреб проводити закупівлі в Prozorro отримали можливість громадські організації, міжнародні донори та фонди.

Міжнародні партнери високо оцінили ефективність українських

державних закупівель. Система електронних закупівель Prozorro, включаючи електронні каталоги Prozorro Market, визнана такою, що відповідає вимогам до електронних закупівель для операцій, що фінансуються Світовим банком [3].

Наприкінці 2022 року Кабінетом Міністрів України була прийнята Постанова від 30.12.2022 № 1495, якою затверджено зміни щодо особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників [1].

Підставою для прийняття таких змін стали масові відключення електроенергії, як планові, так і екстрені, аварійні. З метою збереження духу, а не формальних ознак системи, а саме забезпечення рівних умов для якомога більшої кількості учасників, аукціони до кінця червня проводитимуться «всліпу», тобто найбільш економічно вигідна пропозиція визначатиметься одразу після розкриття завантажених пропозицій. Відсутність трираундового аукціону покликана спонукати підприємців одразу пропонувати нижчу ціну.

Ефективність гнучкого регулювання сфери публічних закупівель в умовах війни підтверджує статистика Prozorro. Зокрема, після падіння обсягу конкурентних процедур до 28% на початку повномасштабного вторгнення (з 24 лютого до 27 червня), наприкінці 2022 року вони вийшли на рівень 44%, що навіть трохи вище «довоєнного» показника зафіксованого на початку 2022 року (41%) [4].

Важливо, що система публічних закупівель в Україні, незважаючи на воєнні дії, продовжує розвиватись. Розпочалась інтеграція з Реєстром корупційних правопорушень, що має значно спростити роботу учасникам торгів. На завершальному етапі розробка процедури за дизайном Світового банку, що дасть можливість запустити в Prozorro закупівлі за проектами відбудови, які фінансуються міжнародними організаціями.

Ключовими напрямами стратегії розвитку публічних закупівель в Україні визначено:

1. Підвищення зручності закупівель (ProЗручність).
2. Закупівлі драйвлять відбудову.
3. Розбудова культури від «police» до «partner».

4. Нові прогресивні підходи в закупівлях.

Отже, в 2022 році публічні закупівлі в Україні не тільки не зупинилися навіть у найскладніші дні, але й після кількох місяців прямих угод повернулися до конкуренції. Це говорить про економію коштів, прозорість та контроль, про рівний доступ бізнесу до бюджетних замовлень. Більше того, до жовтня Уряд напрацював систему правил закупівель під час воєнного стану, де з'явилася окрема процедура – відкриті торги з особливостями. В цілому це добре відпрацьовані правила, які враховують ключові пропозиції щодо напрямів вдосконалення закупівель.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України "Про публічні закупівлі", на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2022 р. № 1495. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1495-2022-%D0%BF#Text
2. Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України "Про публічні закупівлі", на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 2022 р. № 1178. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1178-2022-%D0%BF#Text
3. Публічні закупівлі під час воєнного стану: строки проведення тендерів скоротились удвічі. *Юридична газета online*. URL: https://yur-gazeta.com/golovna/publichni-zakupivli-pid-chas-voennogo-stanu-stroki-provedennya-tenderiv-skorotilis-udvichi.html
4. Річний звіт Prozorro за результатами 2022 року. URL: https://infobox.prozorro.org/articles/richniy-zvit-prozorro-za-rezultatami-2022-roku
5. Фаїзов А. В. Дискримінація як інструмент корупційних схем у публічних закупівлях. *Бізнес Інформ*. 2021. № 5. С. 246-251.

УДК 336

Лоїк Р.В.
аспірант кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМАТИКА, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Стрімкі технологічні зміни та сучасні кризові умови війни з Росією формують серйозні виклики для розвитку національної економіки. Разом з цим,

інформаційний та інноваційний її сектори вважаються чи не найбільш стабільними і гнучкими серед країн Європи. Технологічні рішення, інновації у банківській сфері, реформа державних інституцій – усе це є основою цифровізації Української економіки та модернізації механізмів управління державними процесами, що відбувається на якісно новому рівні та в контексті вимог ЄС і глобальних викликів.

Цифровізація (з англ. digitalization) – це впровадження цифрових технологій в усі сфери життя: від взаємодії між людьми до промислових виробництв, від предметів побуту до дитячих іграшок, одягу тощо. Це перехід біологічних та фізичних систем у кібербіологічні та кіберфізичні (об'єднання фізичних та обчислювальних компонентів). При цьому споживачами цифрових технологій є усі – держава, бізнес, громадяни. Водночас цифровізація — це один із головних факторів зростання світової економіки в найближчі 5–10 років [1]. Проте, не варто недооцінювати і певні негативні ефекти у вигляді потенційного безробіття тощо, в тому числі, за рахунок імплементації технологій штучного інтелекту у різних сферах життєдіяльності.

Зауважимо, що згідно стратегії «Україна 2030Е» цифровізація повинна стати головним інструментом для досягнення стратегічної цілі України — збільшення ВВП у 8 разів, до 1 трлн дол. у 2030 році, та забезпечення добробуту, комфорту та якості життя українців на рівні, вищому за середній показник у Європі. Згідно з оцінками, Українського інституту майбутнього, частка цифрової економіки у ВВП найбільших країн світу у 2030 р. досягне 50–60%. В Україні цей показник, може бути ще вищим 65% ВВП (за реалізації форсованого сценарію розвитку цифрової економіки в Україні) [1]. Така стратегічна візія на державному рівні, на наш погляд, має справді принципове значення, однак реалізація стратегії безумовно залежатиме від конкретних кроків і заходів державної політики.

Цифрова економіка – це тип економіки, де ключовими факторами (засобами) виробництва є цифрові дані: числові, текстові тощо. Їх використання як ресурсу дає змогу істотно підвищити ефективність, продуктивність, цінність

послуг та товарів, побудувати цифрове суспільство. Цифрова економіка охоплює бізнес у всіх галузях економічної діяльності, тобто не тільки в секторі інформації та телекомунікацій, а й у базових галузях промисловості, в сільському господарстві, будівництві тощо, та пронизує всі сектори за всіма категоріями: державний та приватний; реальний, невиробничий та фінансовий; видобувний, обробний та сектор послуг [1; 3].

Україна зараз знаходиться на етапі впровадження основних реформ, які дозволять імплементувати стратегію «Україна 2030Е» в національну економіку та простимулювати ріст ВВП. За оцінками уряду, реалізація даних ініціатив за напрямком цифрової економіки та інформаційно-комп'ютерних технологій може принести економіці України до 110 млрд дол. за 10 років, проте для успішної цифровізації необхідно зосередитися на таких стратегічних напрямках: розвиток цифрової інфраструктури та цифрових платформ; покращення цифрових навичок громадян; розвиток сектору інформаційно-комунікаційних технологій; цифрова трансформація економіки та сфер життя [2]. На наш погляд, при цьому важливе значення матиме розвиток відповідної цифрової культури серед українців, при чому важливо її формувати не лише серед молодих поколінь, використовуючи освітній інструментарій тощо, а й серед старших.

Цікавим був факт передбачення двох сценаріїв розвитку цифрової економіки України (ще до війни) залежно від оцінки критичності та необхідності здійснення швидких та глибоких змін у традиційному економічному укладі: інерційний (еволюційний) та цільовий (форсований) [1]. У разі реалізації інерційного сценарію українська економіка залишиться неефективною, триватиме трудова міграція та «відтік мізків», українська продукція програє конкуренцію на зовнішніх ринках, країна залишиться на "задвірках" цивілізації. Цільовий (форсований) сценарій передбачає перехід української економіки до цифрової за 3–5 років. За реалізації форсованого сценарію Україна до 2030р. стане європейським лідером у галузі інновацій та нових технологій, перетвориться на інтелектуальний хаб, де буде створено

найпривабливіші в регіоні умови для розвитку потенціалу людей. Реалізація форсованого сценарію означає досягнення таких KPI до 2030 р.:

- 65 % - частка цифрової економіки в загальному ВВП України в 2030р.;
- 99,9 % українських домоволодінь мають широкосмуговий доступ до мережі Інтернет (ШСД);
- 100 % - покриття території України 4G–5G;
- 99 % усіх автомобільних і залізничних магістралей та 95 % сільської місцевості покрито технологіями мобільного Інтернету;
- 99,9 % громадян мають цифрову ідентифікацію (citizen-card, Mobile ID) та технічні можливості користуватися довірчими послугами тощо [1].

Можна виділити такі основні напрямки роботи для виконання заданої стратегії:

1. Трансформація законодавства, підвищення його якості та подальше врегулювання проблемних “ділянок” (наприклад, електронний документообіг, електронні докази), що дозволить впроваджувати інформаційні технології на щоразу вищому державному рівні, а також розширювати їх використання на муніципальному рівні.

2. Розширення фінансової інклюзії, зокрема за рахунок стимулювання підвищення рівня цифрової грамотності і покращення цифрової інфраструктури (зокрема, у напрямі доступу більшості громадян до інтернету).

3. Створення глобальної інноваційної екосистеми у сферах взаємодії державних інституцій, приватного сектору та системи освіти, інтеграція в тріаді “освіта-наука-бізнес”.

4. Цифровізація державних послуг та розвиток сервісів у “Дії”, розширення функціоналу, адаптація до нових реалій війни та викликів у контексті інтерації у ЄС.

Цифровізація та виконання стратегії покликані в першу чергу стимулювати розвиток національної економіки, покращити добробут населення та “спростити” життя. В контексті сучасних подій, важливо розуміти усі ризики та

виклики, які постають перед провадженням цифрової економіки в Україні, проте, за реалізації форсованого сценарію та коректно проведених реформ для досягнення заданої цілі, у перспективі країна може стати однією із передових країн за рівнем цифровізації різних галузей і секторів, зокрема частково уже до 2030 року. Збалансовані підходи до управління кіберзагрозами й іншими ризиками діджиталізації повинні сприяти реалізації задумів уряду і поглибленню процесів цифровізації за одночасного зростання рівня цифрової грамотності і фінансової інклюзії. Це буде у тім числі запорукою перемоги над Росією та післявоєнного відновлення країни у максимально короткі терміни.

Список використаних джерел:

1. Український інститут майбутнього. Економічна стратегія України 2030. URL: https://strategy.uifuture.org/
2. Інтерв'ю з прем'єр міністром України Денисом Шмигалем URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3183466-cifrovizacia-ekonomiki-spriatime-rozvitku-vsih-galuzej-smigal.html
3. Демчишак Н.Б. Формування цифрової економіки та фінансове регулювання інноваційної діяльності в Україні: сучасна парадигма і секторальні пріоритети : монографія. Львів: ЛНУ ім. І.Франка, 2023. 526 с.

УДК 336.71:005.52:005.334 658.005.336

Налутка П.В.
аспірант кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності
Національний університет «Львівська політехніка»
Завербний А.С.,
д.е.н., проф., професор кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності
Національний університет «Львівська політехніка»

НАПРЯМКИ ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ШЛЯХОМ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТРУМЕНТІВ РЕПУТАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Становище України у відносинах зі світом перебуває на етапі переходу від спроби домовлятися про дружбу та співпрацю до боротьби за міжнародне

визнання своїх прав та інтересів. Війна з росією стала, як перешкодою так і каталізатором на шляху України до побудови довірчих відносин із міжнародними партнерами. Тому, саме у цьому контексті досить актуальним є використання інструментів репутаційного менеджменту в фінансовій системі України [1, с. 299-301].

Репутаційний менеджмент є невід'ємною складовою стратегії будь-якого бізнесу, а також країни в цілому. Розглядаючи фінансову систему України, можна констатувати, що саме репутація відіграє надзвичайно важливу роль у відносинах із міжнародними партнерами. У зв'язку з конфліктом з росією, як наслідок фінансовою нестабільністю регіону, несприятливою міжнародною ситуацією, відносини України із міжнародними фінансовими організаціями та інвесторами стали особливо вразливими. У цих умовах фінансова система України повинна використовувати інструменти репутаційного менеджменту для покращення відносин з партнерами [2, с. 25-27, 3, с. 330-331].

Одним із найбільш важливих, у сучасний реаліях, інструмент репутаційного менеджменту, який може використовуватись в фінансовій системі України є забезпечення прозорості використання, як військової, так і фінансової допомоги. Зараз прозорість та відкритість відносин із міжнародними фінансовими організаціями є одним із головних чинників, які впливають на прийняття рішень щодо надання військової допомоги, кредитів та інвестицій. Українські фінансові установи повинні бути готові до відкритого діалогу з міжнародними партнерами та забезпечувати їх необхідною інформацією про фінансові результати та стан країни загалом.

Одним із головних чинників, який впливає на репутацію фінансової системи України, є боротьба з корупцією. Корупція є серйозним заважаючим (деструктивним) фактором для розвитку бізнесу, інновацій, інвестицій в Україні. Тому, відкрите та ефективне розслідування корупційних справ також може розглядатись як інструмент репутаційного менеджменту. Українські фінансові установи повинні дотримуватись принципів прозорості та відкритості в своїй роботі, забезпечувати правову підтримку підприємствам, які стикаються

з корупційними схемами, та взаємодіяти з правоохоронними органами та міжнародними організаціями, які борються з корупцією.

Конфлікт із росією викликав велику кількість обмежень для українських фінансових установ, що ускладнило їх міжнародні відносини з іноземними партнерами. У таких умовах надзвичайно важливим є збереження стійкості фінансової системи та забезпечення стабільності національної валюти. Українські фінансові установи повинні здійснювати ефективний регуляторний нагляд за діяльністю банків та інших фінансових установ, що дозволить запобігти виникненню фінансової нестабільності та зберегти стабільну ситуацію на ринку.

Наступним важливим кроком в управлінні репутацією за умов конфлікту є забезпечення транспарентності фінансових операцій. Українські фінансові установи повинні забезпечувати відкритість та прозорість в діяльності, що дозволить збільшити довіру до фінансової системи та зменшити ризики її дестабілізування.

Для досягнення цієї мети важливим є впровадження ефективних механізмів моніторингу та аналізування фінансової діяльності вітчизняних фінансових установ, зарубіжних філій, що дозволить вчасно виявляти та запобігати можливим ризикам.

Українські фінансові установи повинні також використовувати соціальні мережі та інші онлайн-ресурси для підвищення своєї відомості та взаємодії з клієнтами. Для цього важливо забезпечувати власну присутність у соціальних мережах, інших онлайн-платформах та активно взаємодіяти зі своїми клієнтами, відповідати на їх запитання, побажання, звернення (мова йде про активний і своєчасний зворотній зв’язок), вирішувати проблеми та надавати консультації [4, с. 68-69]. Це дозволить покращити власну репутацію та рівень усвідомленності серед потенційних клієнтів, що зрештою сприятиме розвитку міжнародних відносин із партнерами.

Незважаючи на те, що конфлікт з росією вплинув на стан української економіки, фінансову систему, важливо пам'ятати, що репутація може бути

зміцнена і покращена. Правильне використання репутаційного менеджменту зможе допомогти українським фінансовим установам підвищити довіру до них та зміцнити їхні зв'язки з міжнародними партнерами, що в свою чергу може сприяти економічному зростанню, спростити процес отримання військової та фінансової допомоги, а також загальному розвитку країни та євроінтегруванню.

Репутаційний менеджмент є необхідним інструментом для забезпечення розвитку міжнародних відносин з країнами Європейського Союзу та покращення репутації українських фінансових установ в умовах конфлікту з росією. Українські фінансові установи повинні використовувати репутаційний менеджмент як стратегічний інструмент, що допомагає вирішувати важливі завдання зі зміцненням репутації, залученням нових клієнтів та партнерів, забезпеченням стабільності фінансової системи та забезпеченням конкурентоспроможності на міжнародному ринку.

Незважаючи на складну ситуацію, в Україні існує потенціал для розвитку фінансової системи, зміцнення, розвитку міжнародних відносин з країнами Європейського Союзу. Репутаційний менеджмент може стати важливим інструментом для досягнення цих цілей, якщо використовувати його належним чином. Важливо звернути увагу на відкритість та транспарентність в діях фінансових установ, вести активну комунікацію зі своїми клієнтами та партнерами, дотримуватися високих стандартів в сфері фінансової діяльності та використовувати новітні технології для підвищення якості послуг [5, с. 14-17].

Проте, важливо звертати увагу на те, що успіх в цьому напрямку залежить не тільки від репутаційного менеджменту, але й від здійснення широкого комплексу заходів зі зміцнення фінансової системи та політики в сфері фінансової діяльності в цілому. Тому потрібно зосередитися на розвитку цілісної стратегії зміцнення репутації української фінансової системи, що передбачає використання різних інструментів, включаючи репутаційний менеджмент, та здійснення системних заходів для забезпечення стабільності та зміцнення конкурентоспроможності на міжнародному ринку.

Список використаних джерел:

1. Завербний А.С. Особливості впливу діджиталізування на розвиток репутаційного менеджменту у трансформаційному періоді. Розділ 4.4 у колективній монографії. Трансформація суспільних відносин в умовах цивілізаційних змін. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2023. 498 с. С. 299-307.
2. Коваленко В.В. Ділова репутація та її вплив на фінансову стійкість банків. *Академічний огляд.* 2021. № 1 (54) С. 23-35.
3. Примак Ю.Р. Аналіз ділової активності, іміджу та репутації: їх вплив на фінансову стійкість банку. *Економічний форум*. 2017. № 2. С. 330-337.
4. Фалович В., Бакуліна Н., Шушпанов Д. Особливості використання антикризових комунікацій в управлінні корпоративною репутацією. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2020. Вип. 25. С. 66-71.
5. Завербний А.С. Комунікаційні стратегії: проблеми та перспективи формування і реалізування за умов євроінтегрування. *Innovation and Sustainability.* 2022. 1. С. 13-19.

УДК 330.3

Братішко Н. А.
здобувачка вищої освіти
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: **Косяченко К. Е.**
к.ю.н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ

Останнім часом у науці фінансового права спостерігається підвищений інтерес до проблеми відповідальності суб’єктів фінансових правовідносин. Інтенсивний розвиток фінансового законодавства в Україні сприяв формуванню значної законодавчої бази, яка визначає підстави відповідальності, санкції за порушення фінансово-правових норм та процесуальний порядок застосування цих санкцій.

Під відповідальністю за порушення фінансового законодавства слід розуміти як комплексну категорію, що складається з відносно окремих частин залежно від інституційної правильності фінансово-правових норм, які порушуються під час виконання протиправного діяння у сфері фінансової

діяльності держави. Кожна з цих частин має особливості, зумовлені характером взаємовідносин у певних сегментах фінансової діяльності.

Проте всі вони мають обов'язкові ознаки, характерні для юридичної відповідальності в цілому: відповідальність за порушення фінансового законодавства виступає як форма застосування державного примусу за порушення фінансово-правових норм; підставою відповідальності є вчинення правопорушення; відповідальність за порушення фінансового законодавства здійснюється в особливій процесуальній формі; полягає у застосуванні до правопорушника негативних наслідків, що передбачають санкції фінансово-правових норм, які мають майновий характер і виражені переважно у грошовій формі [1, с. 67-68].

Розглядаючи проблему правової природи відповідальності за порушення фінансового законодавства, слід визначити її співвідношення з іншими видами юридичної відповідальності. Відповідно до п. 22 ч. 1 ст. 92 Конституції України встановлено, що виключно Законами України визначено засади цивільно-правової відповідальності; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідність за них [2].

На нашу думку, як приклад, доцільніше буде взяти фінансову відповідальність як специфічний вид юридичної відповідальності, що перебуває на стадії становлення. Це пов’язано з процесом уніфікації фінансового законодавства – розробкою єдиної системи заходів фінансово-правової відповідальності та фінансово-процесуального провадження. Станом на сьогодні можна стверджувати, що встановлення цього виду відповідальності є невід’ємною частиною фінансово-правового регулювання.

Проте держава завжди була і зацікавлена у створенні та дотриманні встановленого порядку фінансових відносин, забезпеченні її майнових інтересів, зокрема, поповнення дохідної частини бюджетів усіх рівнів, а також витрачення коштів цих бюджетів. Порушення встановлених правил поведінки у фінансових відносинах спричинює притягнення до відповідальності. Надаючи певні права і свободи суб'єктам фінансових правовідносин, держава, у свою

чергу, вимагає від цих суб'єктів належного виконання встановлених норм. Тим самим пояснюється необхідність і можливість державного примусу, однією з форм якого і є фінансово-правова відповідальність.

Фінансово-правова відповідальність полягає в накладенні обов'язку майнового характеру, який є додатковим, новим, що не існував раніше, до вчинення фінансового правопорушення. Заходи фінансово-правової відповідальності реалізуються через спеціально уповноважені органи , що мають владні повноваженнями. Водночас у загальному понятті фінансово-правової відповідальності слід виділити необхідність несення відповідальності, яка поширюється на всіх її суб’єктів та існує незалежно від наявності факту вчинення правопорушення, а також саме несення відповідальність, яке має місце після вчинення фінансового правопорушення і виникає безпосередньо для порушника [3, с. 74-75].

Аналізуючи фінансову відповідальність, на нашу думку, можна порівняти її з іншими видами юридичної відповідальності. Для прикладу візьмемо фінансову та адміністративну відповідальність.

Фінансово-правова відповідальність виникає в результаті фінансового правопорушення, тоді як адміністративна - внаслідок адміністративного проступку. Суб'єктами адміністративної відповідальності можуть бути фізичні особи, серед яких можна виділити спеціальний суб'єкт – посадову особу та юридичні особи, а суб'єктами фінансово-правової відповідальності можуть бути фізичні та юридичні особи, а також відокремлені підрозділи останніх. Українське законодавство не визнає посадових осіб суб'єктами фінансового правопорушення. У зв’язку з майновим характером фінансових правовідносин у конструкції фінансової відповідальності переважають санкції, пов’язані з позбавленням господарюючого суб'єкта майнового характеру. Тоді як в адміністративній відповідальності значне місце займають обмеження особистого характеру.

Якщо брати кримінальну та фінансову відповідальність, то вони схожі за суб’єктами, об’єктами, суб’єктивним та об’єктивним складами

правопорушення. Предметом кримінально-правового регулюванню та охорони є окремі фінансові відносини. Таким чином, за окремі фінансові правопорушення (ухилення від сплати податків, валютні операції) може наставати як фінансова, так і кримінальна відповідальність.

Щодо співвідношення фінансової та дисциплінарної відповідальності, то вона полягає в тому, що для окремих посадових осіб обов'язок дотримання фінансової дисципліни закріплено не лише у фінансово-правових актах, а й у тих нормах, які регулюють питання дисциплінарної відповідальності, проходження державної служби, зокрема в Законі України «Про державну службу» [4, с. 222-240].

Крім того, доцільно зазначити стосовно цілей фінансово-правової відповідальності, які полягають в охороні фінансового правопорядку, підвищенні рівні правосвідомості, правової культури у галузі фінансової діяльності та у забезпеченні фінансового правопорядку, вихованні поваги до фінансового права. Через це, з впевненістю можна зазначити, що фінансова відповідальність включає всі ознаки, які характеризують її як юридичну.

Отже, узагальнюючи вищевикладене, слід констатувати, що відповідальність за порушення фінансового законодавства виступає як форма реалізації державно-владного примусу, яка виникає внаслідок порушення приписів фінансово-правових норм і полягає у застосуванні спеціально уповноваженими державними органами до правопорушника передбачених законом санкції.

Список використаних джерел:

1. Куслій В. О. Відповідальність за порушення фінансового законодавства в системі юридичної відповідальності. *Європейські перспективи*. 2013. № 13. С. 67-71.
2. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Касьяненко Л. М., Касьяненко А. М. Місце фінансової відповідальності серед інших видів відповідальності за порушення бюджетного законодавства. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2018. № 3-4. С. 73-80.
4. Попова С. В., Роль В. Ф., Сергієнко В. В. Фінансове право: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 392 с.

УДК 336.1

Журавель К.О.
здобувачка фахової передвищої освіти
Черкаський державний бізнес-коледж
Науковий керівник: **Криворучко М.Ю.**
к.е.н., доцент кафедри обліку та фінансів
Черкаський державний бізнес-коледж

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Серйозна економічна та фінансова криза, спричинена тотальною війною Росії проти України, матиме значні негативні та довгострокові наслідки для фінансового сектора. Проте, завдяки об'єднаним зусиллям значного запасу міцності, своєчасній реакції НБУ та галузевих реформам, банк успішно витримав виклик війни. Якщо фінустанова через негативний вплив війни порушує вимоги щодо достатності капіталу, НБУ не застосовуватиме заходи впливу. Водночас НБУ вимагатиме прозорого та достовірного відображення фінансового стану банків і небанківських фінансових установ. Це дасть змогу визначити реалістичний графік відновлення фінансового сектору після перемоги у війні. Очікується, що в результаті війни ВВП впаде більш ніж на третину, а інфляція значно прискориться.

З метою уникнення неконтрольованого знецінення та відтоку капіталу, НБУ втрутився для підтримки валютного ринку шляхом тимчасової фіксації обмінного курсу та запровадження валютних обмежень [1]. Фінансування бюджетних потреб та поповнення міжнародних резервів НБУ стало можливим завдяки масштабній фінансовій допомозі країн-партнерів. Водночас закриття зовнішнього боргового ринку не є проблемою для банків, які переважно залучають кошти всередині країни і не покладаються на зовнішні запозичення. Зниження економічної активності матиме довгостроковий негативний вплив на корпоративні та державні доходи, що, у свою чергу, вплине на якість кредитного портфеля банків. Це також зменшить попит на послуги фінансового

сектора. Банк довів свою операційну стійкість, забезпечуючи практично безперебійне обслуговування клієнтів щодня в місцях, де співробітники та клієнти знаходяться в безпеці. З середини червня відкриті 85% відділень банків у країні. Проте банк зазнав значних банківських збитків через події операційного ризику, спричинені війною [2].

Клієнти зберігали довіру до банків, обсяги гривневих коштів на рахунках клієнтів, перш за все населення, зростали в перші тижні після початку війни. Проте згодом це зростання припинилося. Ліквідність банківського сектору наразі не викликає занепокоєнь, проте банки мають зберігати консервативні підходи й припускати, що ризик ліквідності все ще може реалізуватися.

НБУ різко підвищив облікову ставку, що спонукало банки підвищити ставки за вкладами, щоб зробити гривневі заощадження привабливішими. Це має посилити стабільність фінансування банків. Також очікується зростання виробництва ОВДП. За цього сценарію ринковий попит на державні облігації залишатиметься стабільним, що зменшить потребу у фінансуванні бюджетних дефіцитів за допомогою емісії. Попит на кредити з боку населення та підприємств значно послабився під час війни, як і бажання банків надавати нові кредити. Зростають лише гривневі кредити бізнесу. Це зростання значною мірою забезпечується програмами державної підтримки.

Слабке фінансове становище бізнесу та населення обмежуватиме агресивне кредитування післявоєнних банків, тому державну часткову компенсацію відсоткової ставки та часткову гарантію за кредитами слід зберегти. Відновлення сегменту незабезпечених споживчих кредитів відбуватиметься швидше, але на значному відрізку від довоєнного рівня. Іпотечне кредитування на деякий час буде повністю припинено. Щоб його відновити, також варто скористатися планом підтримки. Галузь вперше за п'ять років є збитковою через різке зростання резервних відрахувань. Надалі втрати банків від кредитного ризику зростатимуть [3]. За прогнозом НБУ, через кризу банки втратять не менше 20% кредитного портфеля. Банки використовуватимуть капітал для покриття цих збитків. Основний капітал

перед початком повної війни значно перевищував мінімально необхідний рівень, тому банки мали високий запас міцності. Більшість великих банків збережуть операційну ефективність та зможуть після війни поповнити капітал через отримання прибутку.

З метою часткового вивільнення капітал банків, НБУ знизив вагу ризику беззаставних споживчих кредитів зі 150% до 100%. Підвищені коефіцієнти ризику є антициклічним інструментом, який спонукає банки проводити більш збалансовану кредитну політику та створювати більші запаси капіталу, які тепер можна використовувати під час кризи. НБФУ виявилися менш підготовленими до викликів війни та менш здатними справлятися з операційними ризиками, ніж банки. Проте на всіх сегментах небанківського фінансового ринку є суб'єкти господарювання, які продовжують надавати якісні послуги, і Нацбанк дозволяє учасникам ринку виправлятися з деяких порушень, не вживаючи заходів впливу. У той же час небанківські фінансові установи повинні мобілізувати власні ресурси для відновлення та підтримувати прозорість, що відображає фінансові умови.

Водночас зрозуміло, що ефективна система державних фінансів буде можлива лише за умови внесення відповідних змін в інші сфери регулювання національної економіки. Фінансова система України перебуває на стадії становлення та постійного розвитку, оскільки країна перебуває у стані війни.

Найважливішими питаннями формування фінансової системи є:

1) зміцнення фінансів суб'єктів господарювання для підвищення стимулів до ефективної роботи та інвестиційної діяльності;

2) налагодження діяльності бюджетних установ та пошук нових джерел фінансових ресурсів у разі їх дефіциту, пошук нових джерел фінансування;

3) реформування бюджетної системи з метою економії видатків бюджетного фонду, посилення контролю за їх використанням;

4) податкова реформа, спрямована на зменшення податкового тиску;

5) зменшення кількості та розміру відрахувань до державного спеціального фонду та виділення його з бюджету;

6) раціональне використання коштів, залучених державними позиками для підвищення довіри до державних цінних паперів та інше [4].

Тому в нинішніх умовах наша країна постійно взаємодіє з іншими країнами та результативність залежить від того, наскільки міцною є позиція нашої держави, наскільки стійкою є вона у фінансовому плані. Фінансова система – це перший крок, який забезпечить нам цю стійкість та надійність. Саме тому варто працювати над її удосконаленням, аби Україну визнали як надійного партнера, що допомогло б зайняти гідне місце на світовій економічній арені.

Список використаних джерел:

1. Кількість власників ОВДП України надалі зростає, вкладники отримали виплати від погашення першого випуску військових облігацій – депозитарій НБУ. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/kilkist-vlasnikiv-ovdp-ukrayini-nadali-zrostaye-vkladniki-otrimali-viplati-vid-pogashennya-pershogo-vipusku-viyskovih-obligatsiy--depozitariy-nbu (дата звернення: 10.04.2023)
2. Доронцева Є. Державне регулювання під час війни: як НБУ адаптував фінансову систему України до нових умов впродовж ста днів воєнного стану. URL: https://voxukraine.org/derzhavne-regulyuvannya-pid-chas-vijny-yak-nbu-adaptuvav-finansovu-systemu-ukrayiny-do-novyh-umov-vprodovzh-sta-dniv-voyennogo-stanu (дата звернення: 10.04.2023)
3. Гетманцев Д. В умовах війни робота держави з економікою має базуватися на військових законах. URL: https://interfax.com.ua/news/interview/812130.html
4. Маршук Л.М., Мовчан Д.О., Покойовий О.О. Особливості фінансової системи в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2022. № 37. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1228

УДК: 366.02

Іванян Д.Г.
здобувачка вищої освіти
Львівський торговельно-економічний університет
Науковий керівник: к.е.н., доц., **Андрейків Т.Я.**
Львівський торговельно-економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ КАМЕРАЛЬНИХ ПОДАТКОВИХ ПЕРЕВІРОК В УКРАЇНІ

Податкові перевірки вважаються найбільш ефективними заходами, що проводяться контролюючими органами задля виявлення несумлінних платників

податків. Вони в першу чергу пов’язані з притягненням до відповідальності осіб, які порушують податкове законодавство.

Податкова перевірка як спосіб здійснення контролю ДПС полягає у здійсненні контролю щодо правильності нарахування, своєчасності та повноти сплати податків і зборів, а також дотримання законодавства щодо проведення розрахункових або касових розрахунків, патентування та ліцензування. Законом встановлено, що державні контролюючі органи мають право на такі види перевірок, як: камеральну, документальну (планові або позапланові, виїзні або не виїзні) та фактичні перевірки [1].

Згідно з ст. 75 ПКУ України, термін «камеральна податкова перевірка» – це вид податкової перевірки, що складається з комплексу заходів щодо дослідження податкових декларацій і документів, які надані платником податків контролюючому органу [1]. Камеральна перевірка проводиться без будь-якого спеціального рішення керівника податкового органу, оскільки регламентовані нормативно- правовими актами. Метою такої перевірки є правильність і повнота сплати податків і зборів до певних бюджетів. Основними учасники таких податкових перевірок є: об’єкт аудиту або індивідуальні підприємці, а також податковий орган (тобто його посадові особи). Але в ході проведення камеральної перевірки можуть бути залучені й інші експерти, наприклад: аудитори або перекладачі, але за ініціативи податкового органу.

На сучасному етапі розвитку економіки і в тому числі податкової політики запроваджують багато змін у законодавстві та інші фактори, що безпосередньо впливають на податкову систему. Для економіки держави важливо, щоб податкова система працювала і наповнювала державний бюджет України.

Так, у 2022 році для підприємців було заплановано невелику кількість змін у податковій сфері, а також зміни у податкових перевірках. У кінці 2021 року ДПС України повідомляла про «План-графік» щодо податкових перевірок на 2022 та збільшення податкових перевірок всіх типів. Проте війна розв’язана рф 24 лютого змінила всі плани та внесла значні корективи щодо діяльності

суб’єктів підприємницької діяльності та контролюючих органів. Також спостерігалася динаміка змін щодо законодавства у частині податкових перевірок. Наприклад, податкові перевірки не розпочинаються, а розпочаті – зупиняються. Відновлення камеральної податкової перевірки може проводиться виключно з ініціативи самого платника податків, який подав заяву на повернення суми відшкодування ПДВ, яка в свою чергу сформована на основі на підставі зареєстрованих податкових накладних або декларацій [2].

У березні 2022 року парламент скасував всі податкові перевірки та запровадив спрощену систему оподаткування для українського бізнесу. Проте, 17 березня 2022 року було розширено перелік камеральних податкових перевірок щодо суб’єктів підприємницької діяльності. Спочатку така можливість розповсюджувалась лише на платників ПДВ, а згодом з 5 квітня 2022 року було прийнято рішення контролюючих органів щодо можливості проведення камеральної перевірки податкових декларацій платників Єдиного податку 4-ї групи. А згодом 27 серпня 2022 року проведення камеральної податкової перевірки розповсюджується на всіх платників податків[3].

Впродовж дії воєнного стану є зміни щодо всіх податкових перевірок, а саме:

1) відміна або призупинення податкових перевірок;

2) часткове відновлення камеральних перевірок;

3) встановлення нових термінів щодо проведення камеральних перевірок.

Українська економіка сильно постраждала і досі страждає від війни, яку розв’язала рф. На даний момент у публічному просторі відсутні дані щодо впливу воєнних дій на всі сфері підприємницької діяльності та економіки загалом. Отже, відновлення податкових перевірок, а особливо камеральної перевірки є стимулом для сплати, правильного нарахування податків та їх своєчасність сплати до відповідних їх бюджетів.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України, ст. 75 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17

2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану: Закон України від 03 березня 2022 року № 2118-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20

3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України №2120-IX від 15 березня 2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20

УДК 336.748.12

Кравченко К.О.
здобувачка вищої освіти
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Легкоступ І.І.
к. е. н, асистент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ІНФЛЯЦІЯ ЯК ЕКОНОМІЧНЕ ЯВИЩЕ, ЇЇ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ В УКРАЇНІ

Інфляція – це тривале зростання загального рівня цін, що відображає зниження купівельної спроможності грошової одиниці. Актуальність наукового дослідження інфляційних процесів полягає в тому, що вони мають великий вплив на економіку країни та життя громадян [4].

Існують декілька причин, чому науковцю важливо звертати увагу на інфляцію:

1. Вплив на покупки громадян: тобто збільшення цін знижує купівельну спроможність громадян, що може призвести до скорочення витрат на товари та послуги, або змусить їх шукати додаткові джерела доходів.

2. Влив на заборгованість: інфляція може збільшувати розміри заборгованості. Це може бути шкідливим для тих, хто бере кредит на довгий термін.

3. Вплив на інвестиції: інфляція може впливати на вартість інвестицій та збільшити ризик вкладання капіталу.

4. Вплив на заробітну плату: збільшення цін може впливати на розмір зарплати. Якщо рівень заробітної плати не зростає відповідно до рівня інфляції, то робітники можуть почувати, що їхні зарплати зменшуються.

5. Вплив на міжнародну торгівлю: інфляція впливає на конкурентоспроможність виробників, що може мати наслідки для міжнародної торгівлі [2].

Метою нашого дослідження є: дослідити інфляцію в Україні за останні роки та фактори впливу на неї, а, також, визначити заходи щодо суттєвого обмеження зростання цін на перспективу.

У 2022 році інфляція значно зросла у порівнянні з аналогічним показником 2021 року. Насамперед це пов'язано з повномасштабним вторгненням Росії в Україну. Базова інфляція в річному вимірі очікувано пришвидшилась до 21,5%,а загалом за 2022 рік зросла на 26,6%. В порівнянні від минулого року, інфляція зросла на 16,6% [5].

На рис. 1 можна візуально побачити, як змінювався рівень інфляції в Україні протягом останніх п'яти років.

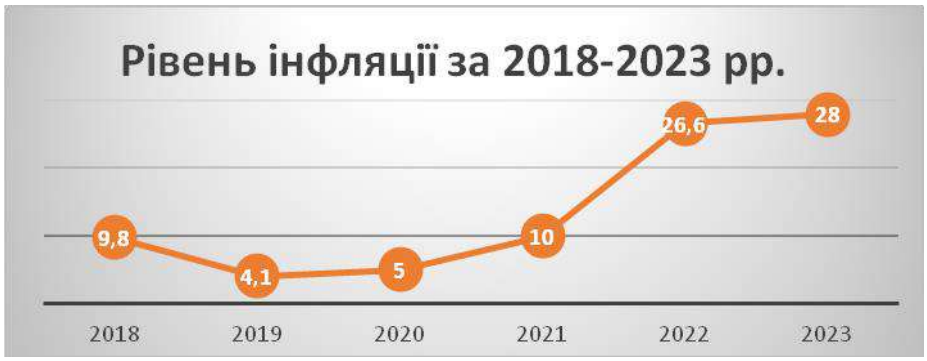

Рис.1. Динаміка загального рівня інфляції в Україні за 2018-2023 рр. та прогноз на 2023 рік [1]

Як ми бачимо на графіку, інфляція до 2019 року по троху спадала, а згодом стрімко зросла до 26,6%. Проаналізуючи всю картину, аналітики дають прогноз на теперішній 2023 рік, де інфляція не збирається спадати, а навпаки. Загальний рівень цін можливо підвищиться до 28%.

На рис.2 зображена помісячна динаміка індексів споживчих цін в Україні за 2021 та 2022 роки.

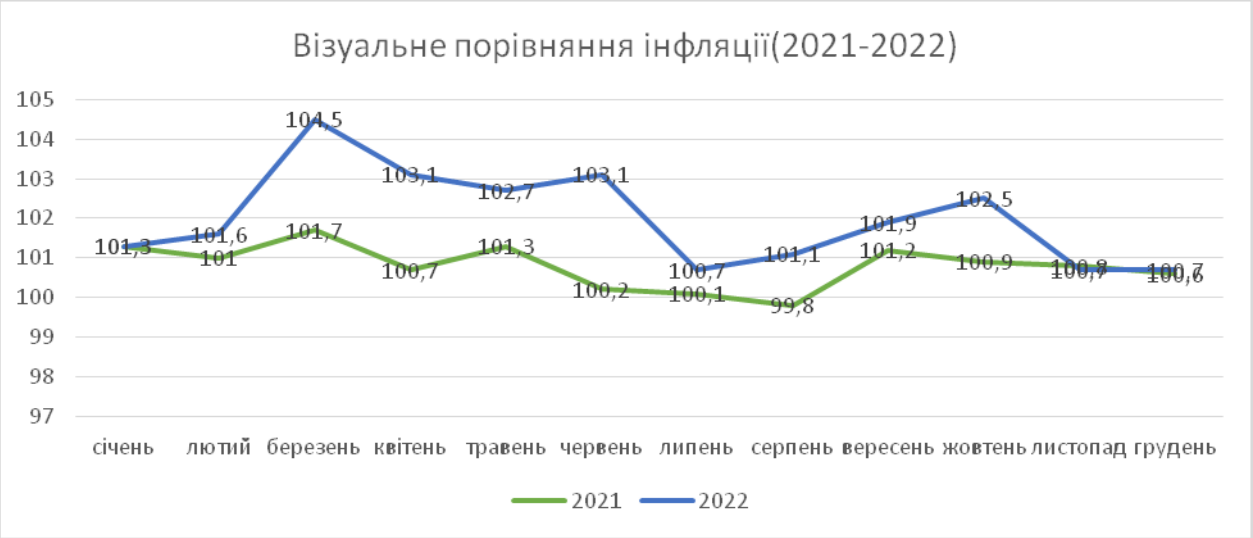

Рис.2 . Помісячна динаміка індексів споживчих цін в Україні 2021-2022 рр.

На графіку спостерігається найвищий показник інфляції у 2021 році саме в березні. В 2022 році пік інфляції зафіксовано також у березні. Різниця між березневими показниками складає 2,8% [5].

Основними чинниками інфляції є : монетарні та немонетарні параметри.

До монетарних відносять переповнення каналів грошового обігу грошима, внаслідок чого відбувається знецінення грошей та зниження їх купівельної спроможності. До немонетарних факторів належить підвищення попиту на товари та послуги, збільшення витрат виробництва, сезонні фактори тощо. Проявляється зростанням загального рівня цін та зниження купівельної спроможності.

Факторами стрімкого зростання рівня цін у 2022 році в Україні були:

- руйнування підприємств та інфраструктури;
- порушення виробництва та ланцюгів постачання;
- зростання виробничих витрат бізнесу;
- ажіотажний попит на окремі товари/послуги [3];
- стрімке падіння валютного курсу гривні до іноземних валют - з 28 грн. за долар до початку вторгнення - до 40 грн. за долар у 2023 році;
- емісійне збільшення грошей в обігу через збільшення попиту на них та внаслідок зростання різних виплат з бюджету.

Якщо конфлікт з сусідньою країною, яка напала на нас, вирішиться та буде мир, то Нацбанк прогнозує уповільнення інфляції та нормалізацію роботи економіки. Бізнес буде адаптуватись до нових економічних реалій, що відобразиться у скороченні витрат на відновлення пошкоджених виробничих установ, налагодженні логістики та збільшення обсягу пропозиції. Додатковими факторами, на думку НБУ, стануть збереження жорсткої монетарної політики та ефективна боргова політику уряду, яка дозволить скоротити обсяги емісії. Також певною мірою стримуватиме інфляцію буде слабкий споживчий попит, який обумовлений падінням доходів населення.

Якісне управління інфляцією в Україні вимагає комплексу заходів, серед них можуть бути такі як:

- Зміцнення монетарної політики, тобто Нацбанк повинен збільшити процентну ставку, яка допоможе зменшити грошову масу та знизити попит на товари.
- Стимулювання економіки. Мається на увазі зменшити залежність від імпорту. Це можна зробити за допомогою інвестицій в малі та середні підприємства, підтримки експорту та залучення іноземних інвесторів.
- Регулювання цін на деякі товари та послуги, такі як продукти харчування та енергія. Наприклад, зменшення податків на ці продукти може допомогти знизити їх ціни.
- Зменшення державних видатків. Держава повинна зменшити витрати, що допоможе зменшити дефіцит бюджету та підтримає стабільність економіки.
- Підтримка конкуренції. Створення умов для конкуренції на ринку допоможе зменшити ціни на товари [2].

Загалом, інфляція має великий вплив на економіку країни та життя громадян. Правильне управління нею є важливим завданням для уряду та центрального банку, яке дозволить забезпечити стабільність економіки та сприятливі умови розвитку бізнесу на інвестицій.

Список використаних джерел:

1. Як змінювався рівень інфляції в Україні та який прогноз на цей рік. Слово і діло. 23 січня 2023 року. URL: https://www.slovoidilo.ua/2023/01/23/infografika/ekonomika/yak-zminyuvavsya-riven-inflyacziyi-ukrayini-ta-yakyj-prohnoz-cej-rik#google_vignette (дата звернення 05.04.2023);
2. Олексенко Р.І. Причини та наслідки інфляційних процесів в Україні. *Ефективна економіка.* 2009. № 3. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=44 (дата звернення 01.04.2023);
3. Інфляція. Укрінформ (мультимедійна платформа іномовлення України). URL: https://www.ukrinform.ua/tag-inflacia (дата звернення 01.04.2023);
4. Савлук М.І. Інфляція. *Енциклопедія Сучасної України* / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2011. URL: https://esu.com.ua/article-12446 (дата звернення 30.03.2023).
5. Індекс інфляції в Україні 2023. Мінфін. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/ (дата звернення 30.03.2023).

УДК 336.71 (043.3)

Лисянський С.М.
здобувач вищої освіти
Одеський національний економічний університет
Науковий керівник: **Коваленко В.В.**
д.е.н., проф. кафедри банківської справи
Одеський національний економічний університет

ПРИБУТКОВІСТЬ БАНКІВ – СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ВИКЛИКИ

В сучасних умовах функціонування фінансового ринку України, який ускладнений повномасштабною воєнною агресією рф, отримання прибутку та рентабельна діяльність є необхідною запорукою забезпечення фінансової стійкості та конкурентоспроможності банків. Це обумовлено тим, що саме прибуток забезпечує формування адекватних фондів та резервів, кошти яких спрямовуються на покриття непередбачених ризиків та розвиток матеріальної бази, стимулює персонал і керівництво до розширення та вдосконалення банківських операцій та послуг, скорочення витрат та мінімізації банківських ризиків.

Головною метою підприємницької діяльності банків є отримання максимального розміру прибутку. Зростання добробуту засновників банків є

головною метою і важливим спонукальним мотивом бізнесу. Мотиваційні наміри споживачів банківських послуг залежать від обсягу прибутку в цілому по банківській системі, котрий забезпечує її надійність, гарантує безпеку вкладів і наявність джерел кредитування [1, с. 47].

Визначальна роль прибутку банків визначається наступними домінантами:

– є головною метою підприємницької діяльності банків;
– є базою для економічного зростання держави;
– виступає критерієм ефективності певної банківської операції;
– виступає основним внутрішнім джерелом формування капіталу банків, що забезпечує його розвиток;
– головне джерело збільшення ринкової вартості банку;
– зовнішнє джерело задоволення соціальних потреб суспільства;
– механізм захисту від банкрутства банку.

Розглянемо ключові показники прибутковості діяльності банків (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка основних індикаторів розвитку банків України за період 2015-2022 рр.

Показник	Станом на 01.01 (млрд грн)								
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	1 півріччя 2022	2023
Кількість банків	117	96	82	77	75	73	71	68	67
Активи	1316,7	1258,6	1867,7	1359,7	1981,6	2209,3	2053,2	2042,9	235, 6
Власний капітал	148,1	123,7	161,1	154,9	199,9	210,6	255,5	230,7	218,5
Зобов'язання	1168,7	1142,2	1190,5	1204,7	1293,4	1612,2	1797,7	1812,8	2135,0
Фінансовий результат	-52,4	-157,3	-25,9	22,3	58,4	41,3	77, 5	-4,6	24,75

Джерело: складено автором за матеріалами [2]

Як свідчать дані таблиці 2, станом на 01.01.2023 р. ринок банківських послуг представлений 67 банками. До повномасштабного вторгнення рф в України можна констатувати, що банківська система розвивалися динамічно, попри кризу 2008 року та пандемію COVID 19. Введення військового стану в

Україні внесли корективи у розвиток банків, що позначилося на основних показниках їх діяльності. Так за перше півріччя 2022 р. було отримано збиток у розмірі 4,5 млрд грн. При цьому слід відзначити, що за рік військової агресії, попри значні втрати активів та капіталу, банки України отримали прибуток у розмірі 24,75 млрд грн. Це результат системної та узгодженої роботи як самих банків, та і регулятора.

Слід також відзначити, що прийняті регулятором заходи у цей період, зокрема підвищення облікової ставки до 25 % призвели до подорожання вартості кредитної пропозиції, що у свою чергу вплинуло на попит цього виду банківського активу.

Попри негативний вплив пандемії COVID 19, напрацьований досвід банками працювати віддалено, принесли свої позитивні результати щодо їх використання у ситуації військового стану.

ТОП 10 найприбутковіших та збиткових банків України подано у таблиці 2.

Таблиця 2

ТОП 10 найприбутковіших та збиткових банків України за результатами 2022 р.

ТОП-10 найприбутковіших банків		ТОП-10 найзбитковіших банків	
Банк	Прибуток, млрд грн	Банк	Збиток, млрд грн
Приватбанк	30,3	Сенс Банк	6,9
Укрсиббанк	3,5	Укрексімбанк	2,8
СітіБанк	2,8	Прокредит Банк	1,6
Універсал Банк	2,4	Прокредит Банк	0,6
Райффайзен Банк	1,5	Ідея Банк	0,4
Ощадбанк	0,7	Правекс Банк	0,4
Айбокс Банк	0,6	ПУМБ	0,2
ОТП Банк	0,6	Банк Форвард	0,2
ІНГ Банк Україна	0,4	Інустріал Банк	0,2
Банк «Південний»	0,4	Перший інвестиційний Банк	0,1

Джерело: складено автором

Слід відзначити, що дослідження факторів, які впливають на прибуток банку, має визначальне значення при управління ним. Базовою є класифікація факторів на:

1. Внутрішні, які залежать від організації роботи банку, є керованими та контрольованими (стратегія управління; цілі діяльності на ринку; достатність ресурсів та ефективність процесів та структур банку, що забезпечують досягнення поставлених цілей).
2. Зовнішні, які визначають можливості банку отримати прибуток, формуються на мета-, макро- та мезорівнях, є некерованими та неконтрольованими.

З метою врахування специфіки впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на управління прибутком банку за необхідне класифікувати їх за наступними ознаками: рівнем невизначеності; можливістю оцінки; напрямком, характером, потенціалом, масштабом та часом впливу; циклом кругообігу капіталу.

Таким чином, для забезпечення сталого та прибуткового розвитку банків який би повною мірою корелював зі стратегічними цілями їх розвитку, а також тенденціям розвитку фінансового ринку, за необхідне є:

- впровадження в практику управління банків принципів і методів антикризового управління, спрямованого на забезпечення їх стійкості і незалежності шляхом неперервного упередження чи подолання кризових явищ;
- гармонізація цілей прибуткової діяльності банків з цілями забезпечення їх фінансової безпеки, у тому числі з урахуванням провідного європейського та міжнародного досвіду;
- удосконалення інформаційної безпеки за рахунок забезпечення технологічної незалежності, оновлення систем обробки і зберігання даних, забезпечення захисту інформації від несанкціонованого доступу, а також управління репутацією і брендом у кіберпросторі;
- впровадження принципів соціальної відповідальності банків, яка б враховувала не лише забезпечення прибутковості їх основного виду діяльності, а й враховувала такі соціальні аспекти, як збереження і розвиток кадрового потенціалу, підтримка Збройних сил України та територіальної оборони, надання фінансової та гуманітарної допомоги населенню.

Список використаних джерел:

1. Аврамчук Л.А., Веремійчук К.С. Роль прибутку як внутрішнього джерела розвитку банків в умовах ринкової економіки. International scientific journal «Grail of Science».2022. №2. С. 46-51. DOI 10.36074/grail-of-science.25.11.2022.05.
2. Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist.

УДК: 336.71

Плотнікова А.О.
здобувачка вищої освіти
Науковий керівник: **Гончар К.О.**
викладач кафедри банківської справи
Одеський національний економічний університет

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА СТАБІЛЬНІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Повномасштабне вторгнення росії в Україну змінило та обмежило функціонування банківського сектору, вплинувши на кредитні відносини, похитнувши стабільність банків, внаслідок чого регулятором було підвищено облікову ставку та накладені ліміти на операції з валютою. Крім того, в Україні скоротилася кількість банків [1]. Але слід зауважити, що перші замахи на стабільність банківської системи України почалися ще до 24 лютого. Зокрема, віртуальну підготовку до реального нападу на Україну росіяни провели 13-14 січня та 15-16 лютого [2]. Хакерами були атаковані сайти та застосунки деяких банків, зокрема Приватбанку та Ощадбанку, але для нейтралізації найбільшої в історії України DDoS-атаки знадобилося менше доби. Також у НБУ заявили, що 13-14 січня 2022 року було зафіксовано спроби атакувати й сайт Нацбанку [3].

Але крім загрози хакерських атак існує загроза ракетних обстрілів банківської інфраструктури, саме тому 24 лютого НБУ надав дозвіл на перенесення всіх електронних процесів банків у хмарні сервіси. Завдяки цьому

банки в разі руйнування фізичної інфраструктури зможуть швидко відновити функціонування і зберегти інформацію. Крім того, перенесення «у хмару» робить банки менш залежними від перебоїв з електроенергією. "Найбільшою загрозою для системи платежів є не знищення серверів, а брак електроенергії. Якщо нема зв'язку, то вкрай проблематично здійснити транзакцію", – пояснює фінансовий аналітик групи ICU Михайло Демків [2].

Після першого блекауту Нацбанк створив мережу відділень, які працюватимуть за будь-яких обставин. Мережа POWER BANKING налічує вже понад 2300 відділень, забезпечених альтернативними джерелами енергії та резервними каналами зв'язку, посиленою інкасацією готівки. Наразі близько 70% всіх таких відділень припадає на системно важливі банки [4].

Після року вторгнення банківська система України та СЕП продовжують функціонувати, але це завдяки своєчасним діям НБУ незадовго до та в перші дні повномасштабної агресії росії. Були введені обмеження на зняття готівки, операції з валютою, зафіксовано валютний курс, банкам було заборонено виплачувати дивіденди, введено «кредитні канікули» для позичальників тощо.

Крім цього, в перші дні вторгнення було ліквідовано банки з російським капіталом – АТ «Міжнародний резервний банк» та ПАТ «Промінвестбанк». Також впродовж року збанкрутували банки АТ «Мегабанк» та АТ «Банк Січ». Загалом за рік вторгнення в Україні стало на 4 банки менше, а на початку 2023 року НБУ вирішив призупинити діяльність ще двох– ПАТ "Айбокс Банк" та АТ "Банку Форвард".

Загальний прибуток банків за рік вторгнення суттєво скоротився і склав 24,7 млрд грн, що у більш як 3 рази менше, ніж у 2021 році. Приблизно дві третини банків (46 банків, рис.1) закінчили рік із позитивним балансом — їх прибуток склав 45,5 млрд за рік. На АТ КБ «ПриватБанк» припадає 66% від прибутку всіх банків, однак порівнюючи з 2021 роком, його прибуток зменшився на 14%. Із 47 банків із приватним капіталом — 74% закінчили рік із позитивним балансом. Цікаво, що за 2022 рік, українці стали більше довіряти

державним банкам. Їх частка в загальному прибутку збільшилася з 55% до 68% [5].

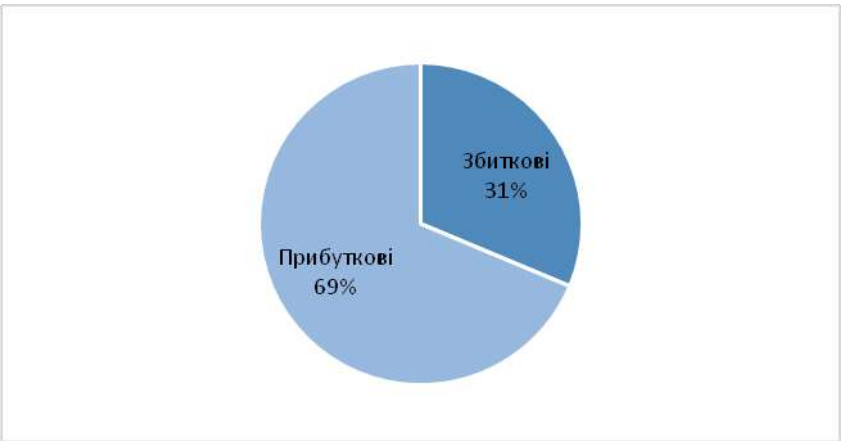

Рис.1 Кількість збиткових та прибуткових банків в Україні

Джерело: побудовано автором на основі даних [5]

Військовий стан також вплинув на попит на кредити. До початку війни питома вага кредитних операцій була превалюючою серед банківських операцій. Після початку війни попит на кредити знизився, а кредитний ризик став одним із найвищих. [1] Також після нападу на Україну банки припинили надавати послуги іпотечного кредитування, на іпотечному ринку спостерігається майже нульова активність. Але уряд активно шукає шляхи відновлення іпотечного кредитування в умовах військового стану. Була запроваджена програма «доступна іпотека 7%». Її сутність в тому, що військовим, медикам, переселенцям та науковим співробітникам будуть надавати житло в іпотеку від 3% до 7% річних. [1] Також продовжують діяти державні програми підтримки, зокрема програма "5-7-9%".

Очевидним наслідком вторгнення є зростання частки непрацюючих кредитів. За даними НБУ, частка NPL становила на 1 січня 2023 року 38% порівняно з 30% на 1 січня 2022 року. Також частка коштів клієнтів у зобов'язаннях зросла наприкінці року до 87.9%, натомість частка рефінансування НБУ знизилася до 1.8% [6].

Крім вищезазначених проблем, за словами голови ради Незалежної асоціації банків України Олени Коробкової, негативно вплинули на банківську

систему масова міграція людей за кордон, що погіршує економічну активність і зменшує попит на банківські продукти і послуги, та втрата частини персоналу або через міграцію або через мобілізацію. Також експертка наголосила, що в період військового стану «кожен банк закрив приблизно 12 відділень, тобто хтось закрив 4, а хтось – 33 чи 50». [7] Це пов'язано з декількома чинниками, зокрема з необхідністю зниження витрат через скорочення прибутків. Натомість банки продовжують відновлювати свою роботу у відділеннях на звільнених територіях.

Отже, не дивлячись на всі виклики та негативні прогнози експертів, банки в Україні продовжують працювати, залишаються прибутковими та зберігають довіру вкладників. Банківська система України досить швидко адаптувалася до нових умов завдяки низці реформ, які були проведені впродовж останніх декількох років, щорічним стрес-тестуванням банківських установ, вчасним і продуктивним діям НБУ та зусиллям самих банків.

Список використаних джерел:

1. Правдиковська І., Дорошенко Н. Вплив війни на банківську систему України. *Молодий вчений. Економічні науки*. №9 (109), 2022. URL: https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5583/5466.
2. "Вдарити по центру банківських операцій". Чи можуть російські терористи "покласти" банки? URL: https://www.epravda.com.ua/publications/2022/12/15/695046/.
3. Інформаційні системи Національного банку працюють у штатному режимі. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/informatsiyni-sistemi-natsionalnogo-banku-pratsyuyut-u-shtatnomu-rejimi.
4. Сайт мережі Power Banking. URL: https://power.bank.gov.ua/.
5. 95% прибутку банківської системи заробили топ-10 банків в Україні. URL: https://opendatabot.ua/analytics/banks-2022.
6. Банки в умовах тривалої війни зберегли довіру клієнтів, високу операційну ефективність та прибутковість. Огляд банківського сектору. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/banki-v-umovah-trivaloyi-viyni-zberegli-doviru-kliyentiv-visoku-operatsiynu-efektivnist-ta-pributkovist--oglyad-bankivskogo-sektoru.
7. Як війна змінила роботу банківської системи України. URL: https://www.unian.ua/economics/finance/viyna-v-ukrajini-yak-zminilas-robota-bankivskoji-sistemi-11964504.html.

УДК 330.3

Сидоренко А. А.
здобувач вищої освіти
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: **Косяченко К. Е.**
к.ю.н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО ПРАВА У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Сьогодні, коли в країні відбувається повномасштабне вторгнення країни-агресора, наша країна повинна використовувати ефективні засоби впливу на соціально-економічні та політичні процеси. Тому питання фінансової політики, і, зокрема, труднощі її реалізації в сучасних умовах є найбільш важливим на сьогодні. Питання ефективної грошово-кредитної політики було і буде актуальним як в Україні, так і в світі.

Становлення ринкових відносин, формування нового правового простору, зміна соціальних пріоритетів призводять до необхідності по-новому, більш ґрунтовно, дослідити усталені правові інститути, які створюють фундамент правової системи та забезпечують належний рівень функціонування правових відносин в країні. За таких умов нагально необхідними є дослідження питання перспектив розвитку галузі фінансового права України із врахуванням тенденцій суспільних трансформацій, що відбуваються в країні.

Перед українською наукою фінансового права постають нові завдання щодо дослідження предмета правового регулювання, пов’язані з появою нових видів суспільних відносин, які регулюються фінансовим правом.

Крім того, важливо зауважити, що в умовах реформування економічної системи України і наявності комплексу складних соціально-економічних проблем важливо у найкоротший термін знайти рішення, які можуть стимулювати розвиток і позитивно вплинути на стабілізацію соціально-економічної ситуації.

Політична та фінансова нестабільність, викликані економічною кризою, пандемія, внесли корективи в усі сфери життя, зокрема у фінансовий сектор. Наприклад, пандемія сприяла поширенню економічних та фінансових проблем, тобто з’явилося додаткове навантаження на фінансову систему. З метою уникнення негативних наслідків надалі, держава прийняла низку заходів, щоб мінімізувати фінансові та економічні втрати. Проте, не оговтавшись від пандемії, значно більшого навантаження на фінансову систему України завдала широкомасштабна військова агресія РФ проти України. 24 лютого 2022 року з введенням воєнного стану в Україні фінансова система України перелаштувалася на абсолютно інший лад, розрахований на період підвищення військових та супутніх з ними потреб [2, с. 134].

Нині Україна є невід'ємною складовою світової економіки, елементом більш загальної системної цілісності, інтернаціональних ринкових структур. Системна трансформація в Україні об'єктивно розглядається як важлива передумова розширення та підвищення ефективності міжнародної економічної діяльності в комплексі її макро- та мікроекономічних форм.

Отже, на сьогодні існує підґрунтя для укладення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, зокрема визнання з боку ЄС європейського вибору та європейських устремлінь України як європейської країни, що поділяє з ЄС спільну історію і спільні цінності, а також визначені цілі Угоди, серед яких створення асоціації, поступове зближення між Україною та ЄС на основі спільних цінностей, поглиблення економічних та торгівельних відносин, зокрема шляхом створення ЗВТ, посилення співробітництва у сфері юстиції, свободи і безпеки. Закріплюються основні принципи, які лежатимуть в основі асоціації, передусім забезпечення прав людини та основоположних свобод, повага до принципу верховенства права, дотримання принципів суверенітету і територіальної цілісності, непорушності кордонів і незалежності [3, с. 17].

Європейські стандарти регулюється низкою міжнародно-правових актів, які визначають політичні, природні, культурні, соціальні права. Саме в них закладено концептуальні основи зародження та формування правової системи -

права прав громадян.

Відповідно до зазначених змін у середньостроковій перспективі можна передбачити наступне: розвиток сектору безпеки і оборони з урахуванням вимог, що ґрунтуються на принципах і стандартах НАТО; розвиток існуючих та формування перспективних спроможностей Збройних Сил України, інших органів сектору безпеки і оборони, що забезпечуватимуть стримування, стійкість та відсіч збройної агресії проти України, протидію гібридним загрозам; підвищення рівня бойової готовності військ, у тому числі за рахунок поступового переведення їх на професійну основу та оснащення новітніми системами озброєнь; розвиток територіальної оборони як цілісної системи, удосконалення її системи управління та всебічного забезпечення; посилення спроможностей національної системи кібербезпеки для ефективної протидії кіберзагрозам у сучасному безпековому середовищі; створення безпечного середовища життєдіяльності людей, забезпечення охорони прав і свобод людини.

Усі ці зміни у фінансовій політиці, так само як і у бюджетній, податковій, банківській, валютній та інших сферах, в реаліях сьогодення є оперативним та зваженим кроком від органів державної влади. Вже понад рік як економіка України переживає випробовування війною, і незважаючи на досить нейтральні показники загального економічного розвитку останніх років, сьогодні фінансовий та економічний рівень є стабільним та незмінним, що означає високий професіоналізм у прийнятті державних та політичних рішень, а також професіоналізм та стійкість Збройних сил України, які сьогодні знаходяться в епіцентрі найбільшого збройного конфлікту з часів Другої світової війни. Стратегія і тактика фінансової політики повинні бути взаємопов’язані. Фінансова стратегія є довгостроковим курсом фінансової політики, що розрахований на перспективу та який передбачає вирішення крупних завдань, визначених економічною та соціальною стратегією. В той час як фінансова тактика має бути спрямована на рішення поточних завдань розвитку країни шляхом своєчасного перерозподілу фінансових ресурсів [4, с. 224].

Таким чином, наука українського фінансового права активно розвивається,

її досягнення затребувані державою та покликані слугувати удосконаленню українського законодавства з метою побудови економічно сильної правової держави, адже розвиток науки фінансового права є запорукою розвитку української держави.

Безумовно, в сучасних умовах у період воєнного стану Україна потребує правильного й розумного реформування фінансового права України, адже сучасне фінансове право відіграє досить важливу роль в механізмі різноманітних форм економічного співробітництва, обміні капіталами, технологіями тощо.

Список використаних джерел:

1. Нагребельний В. П. Фінансове право України. Загальна частина: навч. посібник. За заг. ред. Члена-кореспа. АПрН України В. П. Нагребельного. Київ: Ірінком, 2003. 213 с.
2. Гарбінська-Руденко А.В., Дудник В.М., Яценко Ю.Г. Правові проблеми функціонування фінансової системи України в період дії воєнного стану. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. № 7. С. 132-136.
3. Ковальчук М. К. Наука фінансового права в умовах глобалізації. *Фінансове право у XXI сторіччі : здобутки та перспективи* : збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, 5–6 жовтня 2011 року. Ч.І. / НДІ фінансового права. Київ : АЛЕРТА, 2011. С. 15-18
4. Латковський П.П. Фінансова політика в умовах військового стану. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. № 5. С. 223-227.

УДК 336.02

Соколюк М.В.
здобувачка вищої освіти
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Науковий керівник: **Легкоступ І. І.**
к. е. н, асистент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

МИТНІ ПЛАТЕЖІ ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Згідно п.1 ст.2 Бюджетного кодексу України під поняттям бюджет розглядають документально затверджений план щодо формування та

подальшого використання фінансових ресурсів, які акумулюються задля забезпечення завдань та функцій, що здійснюються органами влади. У бюджетній системі виокремлюють державний та місцевий бюджети [2]. Акцентуючи увагу на Державному бюджеті можна стверджувати, що він відіграє важливу роль як у системі фінансового регулювання та бюджетного забезпечення, так і в діяльності суб'єктів господарювання та домогосподарств. Оскільки саме Державний бюджет відображає акумулювання коштів, їх розподіл та перерозподіл, подальший контроль за ефективним використанням фінансових ресурсів.

Складовими частинами бюджету є статті доходів та видатків бюджету, а також кредитування та фінансування бюджету по загальному та спеціальному фондах. Відповідно до встановленої бюджетної класифікації, саме в ст. 9 Бюджетного кодексу України про класифікацію доходів бюджету, доходами вважаються: податкові та неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом, а також трансферти [2]. Найбільшу частку доходів бюджету складають саме податкові надходження. Розглянемо детальніше про податкові надходження як складову держаного бюджету, акцентуючи увагу на митних платежах.

Враховуючи податкове законодавство митні платежі – є податками, які справляються з фізичних та юридичних осіб під час або ж у зв'язку з переміщенням товарів через митний кордон України. Митні платежі ідентифікують як ефективні інструменти здійснення митної політики та, в цілому, регулювання зовнішньо – економічних відносин [3].

Аналізуючи роль та завдання митних платежів вважають, що застосування митних платежів використовується задля: протекціонізму економіки країни та убезпечення вітчизняного виробника, регулювання зовнішньоекономічної діяльності, створення структури експорту та імпорту товарів. [1] Також важливим завданням митних платежів як інструменту митної політики є необхідність формувати резерв торговельно–політичних поступок в обмін на аналогічні поступки від інших країн–партнерів,

необхідність захисту вітчизняних галузей, підприємств як стратегічно важливих, так і тих, які на етапі становлення [3;19]. Таким чином, можна окреслити основні функції митних платежів, а саме захисну, регулюючу, фіскальну та політичну [1].

Відповідно до п.27 ст.4 Митного кодексу України до митних платежів належать: мито, акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів та податок на додану вартість із ввезених на митну територію України товарів [5].

Відповідно до встановленої законодавчої бази порядок справляння митних платежів може здійснюватися на умовах загальної, преференційної, пільгової чи сезонної основ [3]. В умовах введення воєнного стану та повномасштабного вторгнення РФ на територію України було внесено зміни як до статей видатків бюджету, котрі основною мірою були направлені на фінансування оборонної сфери, так і на статті доходів Державного бюджету. У сфері справляння митних платежів було введення додаткових пільг чи звільнень від оподаткування, які стосувалося товарів, транспортних засобів, які підлягали під групу товарів для оборонної сфери, категорії медичних виробів та лікарських засобів, гуманітарна допомога.

Пропонуємо порівняти частку надходжень до Державного бюджету митних платежів за попередні періоди та в умовах воєнного стану, а саме: ввізного мита, акцизного податку із ввезених на митну територію України підакцизних товарів, податку на додану вартість із ввезених на митну територію України товарів.

Якщо у 2021 році спостерігалася тенденція до збільшення надходжень до бюджету по кожному з митних платежів, особливо в розгляді акцизного податку, то, аналізуючи надходження до бюджету митних платежів у 2022 році, спостерігається зменшення відсотку надходжень, а також зменшення виконання до уточненого річного плану близько на 50% у порівнянні з попереднім роком.

Таблиця 1

Аналіз надходжень митних платежів до державного бюджету України за 2020-2022 рр.

Вид митного платежу	Надход-ження за 2020 р., млн.грн.	Виконання до уточне-ного річного плану, %	Надходже ння за 2021 р., млн.грн.	Виконання до уточне-ного річного плану, %	Надход-ження за 2022 р., млн.грн.	Виконання до уточне-ного річного плану, %
Мито (ввізне)	30 203	106.87	36 854	107.31	23 311	65.39
Акцизний податок	57 846	108.44	79 592	122.70	41 653	54.81
Податок на додану вартість	274 113	90.22	380 714	102.65	253 052	58.96

Джерело: розраховано автором за даними [4].

Таким чином, можна припустити, що на зменшення кількості митних платежів вплинули умови воєнного часу та особливості створення пільгових та спрощених умов ввезення товарів на митну територію України.

Проте, враховуючи внесені зміни до затверджених нормативних та підзаконних актів, із середини 2023 року відбудеться скасування більшості пільг воєнного часу та повернення до довоєнної системи оподаткування та ввезення товарів на територію України.

Отже, Державний бюджет – основний фінансовий план держави, в якому затверджені основні статті доходів та видатків бюджету. Одним з важливих частин доходів бюджету є податкові надходження, до яких відносяться і митні платежі. Митні платежі – це важливий інструмент митної політики та частина доходів бюджету, яка зазнала змін під час воєнного стану. У порівняльній характеристиці спостерігається зменшення надходжень категорії митних платежів до бюджету, а також спостерігається неповне виконання до уточненого річного плану по стягненні таких платежів.

Список використаних джерел:

1. Абрамова А., Савчук Т., Жаворонок А. Митні платежі як складова доходів державного бюджету. *Проблеми і перспективи економіки та управління.* 2015. № 4(4). URL: http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/76740 (дата звернення: 05.04.2023).
2. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI : станом на 1 квіт. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text (дата звернення: 06.04.2023).
3. Гребельник О. Митна справа : підручник. 5-те вид. Київ : Центр учб. літ., 2021. 400 с.
4. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: https://openbudget.gov.ua/ (дата звернення: 06.04.2023).
5. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI : станом на 04.03.2023р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text (дата звернення: 07.04.2023).
6. Озеруга О. Місце та роль митних платежів у системі доходів державного бюджету України. *Актуальна Юриспруденція.* URL: https://www.legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1942:041218-12&catid=229:2-122018&Itemid=283&lang=ru (дата звернення: 06.04.2023).

УДК 336.221

Хищенко А.М.
здобувачка вищої освіти
Одеський національний економічний університет
Науковий керівник: **Мартинюк І.В.**
к.е.н., доцент кафедри фінансів
Одеський національний економічний університет

ФІСКАЛЬНА ДОСТАТНІСТЬ ЄДИНОГО ПОДАТКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Більше ніж рік армія Збройних Сил України протистоїть російським загарбникам у запеклій війні, виборюючи свободу, незалежність та кожен метр своїх історично окреслених територій. У цей непростий час багато як малих так і великих підприємств України вимушені згортати свою діяльність через воєнні дії. На даний момент українська економіка знаходиться в стані турбулентності, відбуваються зміни основних макроекономічних показників, які суттєво змінюють кількісні та якісні показники діяльності бізнесу. Тим не менш, для функціонування ринкового середовища та економіки держави необхідна наявність суб'єктів підприємництва, тому зараз можна простежити як Уряд

усіляко намагається підтримувати український бізнес, шляхом зниження податкового навантаження, застосовуючи тимчасові зміни у податковому законодавстві.

Важливо розуміти, що всі процеси, які відбуваються в економічній сфері держави є взаємопов'язаними. Відповідно до українського законодавства єдиний податок сплачують суб'єкти господарювання, які знаходяться на спрощеній системі оподаткування. Згідно зі статтею 7 Закону України «Про Державний бюджет України на 2023 рік» розмір прожиткового мінімуму для працездатної особи складає 2684 грн. Згідно зі статтею 8 Закону України «Про Державний бюджет України на 2023 рік» розмір мінімальної заробітної плати складає 6700 грн.[1]. Таким чином, відповідно до статті 291 Податкового кодексу України (ПКУ) для першої групи платників єдиного податку протягом календарного року дохід не повинен перевищувати 1118900 грн., для другої – 5587800 грн., третьої – 7818900 грн. Відповідно до статті 293 ПКУ максимальний місячний розмір єдиного податку для першої групи складає 268,4 грн., для другої – 1340 грн. Для третьої групи діють ставки 3% від доходу у разі сплати ПДВ та 5% від доходу [2]. Важливо звернути увагу на те, що в податковому законодавстві відбулися певні зміни відносно єдиного податку. Відповідно до Закону України № 2120-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану», а саме в пп.9.1 п.9 підрозділу 8 XX «Перехідні положення» ПКУ зазначається, що фізичні особи - підприємці - платники єдиного податку першої та другої групи мають право не сплачувати єдиний податок, а згідно з пп.9.4 п.9 відсоткова ставка єдиного податку для платників єдиного податку третьої групи, які використовують особливості оподаткування, встановлені цим пунктом, встановлюється у розмірі 2% доходу [3].

Відповідно до статті 10 ПКУ єдиний податок належить до місцевих. Дослідимо динаміку надходжень єдиного податку до місцевих бюджетів України за січень 2019-2023 років (рис.1).

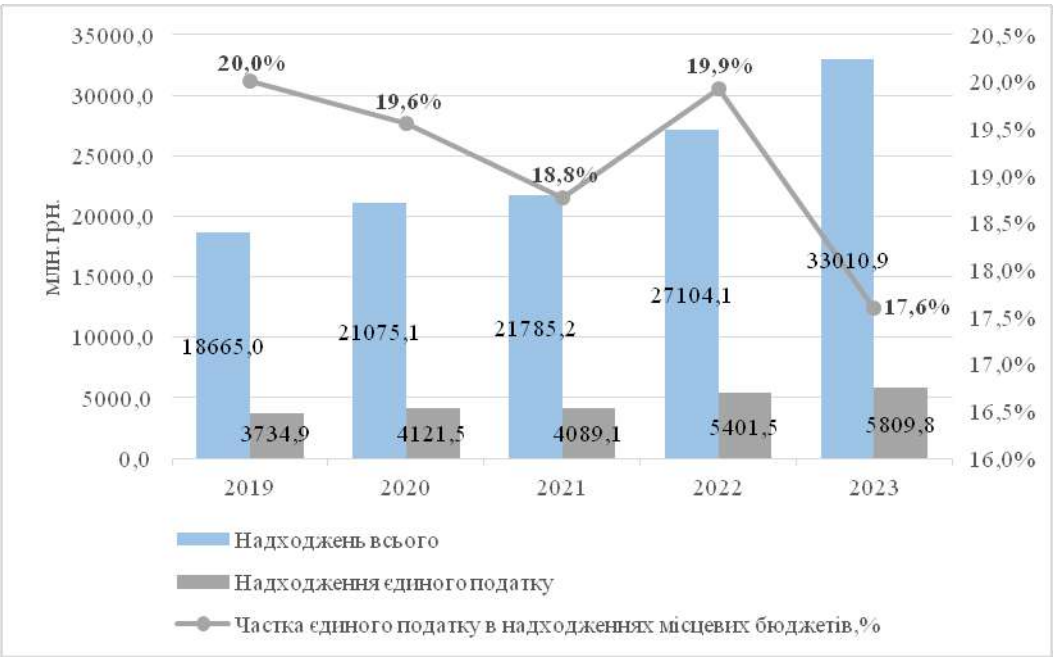

Рис. 1. Динаміка надходжень єдиного податку до місцевих бюджетів за січень 2019-2023 років [4]

Із даних рисунку 1 можемо спостерігати позитивну динаміку формування доходів місцевих бюджетів та надходження єдиного податку за січень 2019-2023 років. Так, у січні 2023 року проти січня 2019 року доходи місцевих бюджетів зросли на 14345,9 млн. грн. або на 76,9% за рахунок зростання надходжень від єдиного податку на 2074,9 млн. грн., тобто у 2 рази. Дане зростання можемо спостерігати за рахунок зростання показника прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати. Питома вага єдиного податку у доходах місцевих бюджетів коливається на рівні 17-20%. Так, за досліджуваний період вона знизилася з 20% у 2019 році до 17,6% у 2023 році, тобто на 2,4%. В середньому за аналізований період цей показник становить 19,2%, що свідчить про його фіскальну значимість. У січні 2023 року порівняно з аналогічним періодом 2022 року можемо спостерігати різке зниження питомої ваги єдиного податку в надходженнях місцевих бюджетів на 2,3%, в той час як абсолютний показник надходжень від єдиного податку зростає. Таке явище можна пояснити тим, що показник темпу приросту надходжень вищий від темпу приросту єдиного податку.

Отже, воєнний стан залишає свій слід на долях українського народу та продовжує вносити корективи в економічні процеси України. Наразі в умовах недонадходжень фінансових ресурсів до бюджетів важливим є створення робочих місць та продовження роботи бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Про Державний бюджет України на 2023 рік. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text
2. Податковий кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text
3. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text
4. Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/vykonannia-dokhodiv-mistsevykh-biudzhetiv

ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ В СИСТЕМІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ
Тематичний напрям 2

УДК 366.45.789

Ванькович Д.В.
д.е.н., професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА “ЗЕЛЕНОГО” ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Війна негативно впливає на навколишнє середовище. Обстріли лісів, наземних і морських екосистем, промислових об’єктів, транспортної інфраструктури та будинків, руйнування систем водопостачання, каналізації та поводження з відходами провокують широкомасштабну та серйозну шкоду з довгостроковими наслідками довкілля та для здоров’я людей. За таких умов зростає роль державного фінансового регулювання “зеленої” інвестиційної діяльності, що має стимулювати процеси нагромадження й ефективного використання інвестиційних ресурсів відповідно до “зелених” пріоритетів економічного зростання, перспектив інноваційного розвитку країни. У цьому контексті, серед стратегічних завдань, актуалізується необхідність дослідження проблем удосконалення і пошуку шляхів підвищення дієвості фінансової політики активізації “зеленого” інвестування з метою підвищення інвестиційної привабливості вітчизняної економіки для іноземних інвестицій.

Серед останніх досліджень з цієї тематики варто виділити праці Кузнєцова К., Ремиги Ю., Тонюк М., Шульги Т., Бевза Д., Бабійчук В [1; 2; 3]. Однак, попри суттєві напрацювання усе ще залишаються прогалини і нез’ясованість низки проблем у сфері фінансового регулювання “зеленого” інвестування, які потребують досконалого обґрунтування та вирішення, а саме: поглиблення однозначного тлумачення “зеленого” інвестування та фінансової політики “зеленого” інвестування; визначеності механізму фінансового регулювання;

пошуку оптимальних інструментів фінансового регулювання з метою активізації “зеленого” інвестування в Україні; удосконалення методичних підходів до оцінювання результативності впливу бюджетно-податкових інструментів на показники динаміки “зеленого” інвестування в Україні та інше.

Метою дослідження є оцінка дієвості бюджетно-податкових інструментів активізації “зеленого” інвестування в Україні. В економічній літературі оцінку ефективності фінансової політики активізації “зеленого” інвестування проводять за допомогою різних показників. Зокрема дослідник Кузнєцов К. [2, с. 32] в їх ролі пропонує використовувати: капітальні інвестиції та поточні видатки на захист навколишнього середовища за рахунок коштів Державного бюджету України, млн. грн; капітальні інвестиції та поточні видатки на захист навколишнього середовища за рахунок коштів Державного бюджету України, % від ВВП; розподіл капітальних інвестицій за видами природоохоронної діяльності, % до загального обсягу капітальних інвестицій; розподіл поточних видатків за видами природоохоронної діяльності, % до загального обсягу поточних видатків; обсяги бюджетних видатків на наукові дослідження та інновації за “зеленими” напрямами, млн. грн; частка обсягів бюджетних видатків на наукові дослідження та інновації за “зеленими” напрямами в загальному обсязі бюджетного фінансування науки та інновацій; структура державних видатків на наукові дослідження за напрямами “зелених” досліджень, %; структура державних видатків на інновації за “зеленими” напрямами, %.

В контексті цього дослідження важливо проаналізувати структуру капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища за видами природоохоронних заходів (Див. рис. 1). Дані рисунку 1 засвідчують, що продовж 2015-2020 рр. відбувалася зміна структури капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища за видами природоохоронних заходів в Україні. В 2015 році у ній домінували капітальні інвестиції на інші заходи з часткою 55,7%. Частки капітальних інвестицій на захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод, поводження з

відходами, очищення зворотних вод, охорону атмосферного повітря і проблеми зміни клімату складали відповідно: 5,1%, 9,6%, 11,1%, 18,5%. В 2020 році на перше місце вийшли інвестиційні проекти щодо охорони атмосферного повітря і проблем зміни клімату з часткою 42,3%. Щодо інших інвестиційних заходів (капітальні інвестиції на інші заходи, захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод, поводження з відходами, очищення зворотних вод) то їх частки склала відповідно: 4,6%, 19,3%, 21,9%, 11,9%.

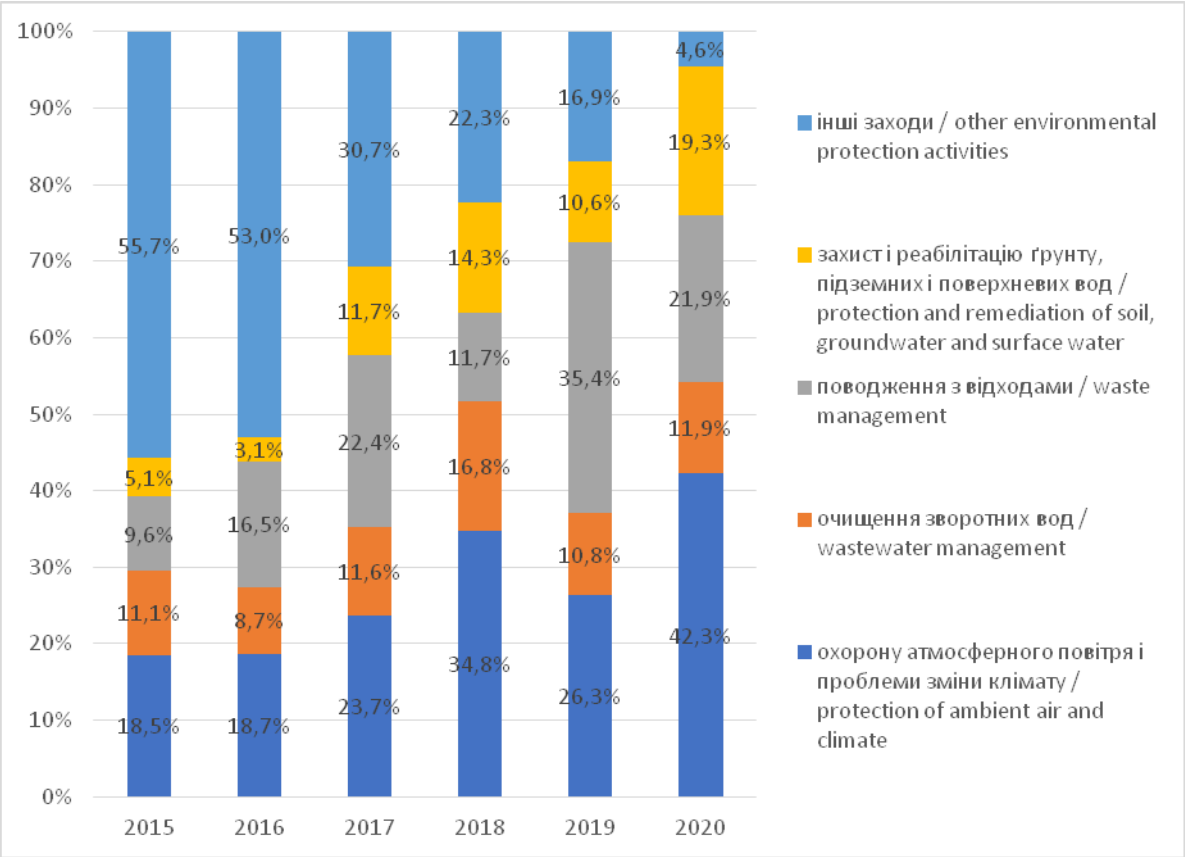

Рис. 1. Динаміка структури капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища за видами природоохоронних заходів в Україні продовж 2015-2020 рр.*

** Побудовано автором за даними офіційного сайту Державної служби статистики України. Режим доступу: https://www.ukrstat.gov.ua/*

Таким чином вивчення прагматики формування та реалізації фінансової політики активізації "зеленого" інвестування дозволив зробити наступні висновки. По-перше, "зелені" інвестиції з економічної точки зору сприяють зниженню рівня енергоємності ВВП, підвищують ефективність виробництва товарів і послуг; із соціальної точки зору підвищують рівень доходів та життя

населення, збільшують кількість робочих місць; з екологічної точки зору сприяють зниженню антропогенного навантаження на довкілля, уповільнюють інтенсивність викидів парникових газів, підвищують якість споживання ресурсів; з політичної точки зору мінімізують залежність країни від закупівель енергоносіїв за кордоном. По-друге, аналізування структури видатків Зведеного бюджету України на охорону навколишнього природного середовища дозволяє констатувати тенденцію до домінування в структурі видатків витрат на запобігання та ліквідацію забруднення навколишнього природного середовища. В середньому за аналізований період ця частка складала 67,2%. Найбільшою вона була 72,3% у 2021 році, найменшою 62,85 у 2018 році. Крім того спостерігалося збільшення частки видатків на збереження природно-заповідного фонду з 5,57% в 2018 році до 17,49% в 2022 році та зменшення видатків на іншу діяльність у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Список використаних джерел:

1. Кузнєцов К. Аналіз окремих напрямів державної бюджетної політики в природоохоронній сфері. Київ. Центр екологічних ініціатив “Екодія”, 2021. 89 с.
2. Ремига Ю., Тонюк М. Формування фіскального простору для управління екологізацією України. *Traektoriâ Nauki = Path of Science*. 2022. Vol. 8. No 1. 3025-3034
3. Шульга Т.М., Бевза Д.О., Бабійчук В.С. Провадження ефективної податкової політики в напрямі екологізації виробництва: баланс стимулів та санкцій. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 414-417.

УДК 336.1

Дем'янишин В. Г.
д. е. н., професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія
Західноукраїнський національний університет
Дем'янишин В. В.
аспірант
Західноукраїнський національний університет

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ У ПРОЦЕСІ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ

Процес управління публічними фінансами є дуже складним. Основні засади такого управління були закладені в Бюджетному кодексі України [1], де розкрито усі складові цього процесу, зокрема планування, виконання планів, облік і звітність, контроль. Оскільки серцевиною, змістом публічних фінансів є фонди грошових коштів державного сектору, сукупність яких складають фінансові ресурси, питання управління останніми зводиться, в основному, до керування процесом формування і використання цих ресурсів.

Протягом 2013-2022 рр Кабінетом Міністрів України було схвалено три стратегії реформування системи управління публічними фінансами. Завдяки стратегії цього реформування за період 2013-2017 рр було розвинуто систему державних заготівель, фінансового контролю, доступу громадськості до інформації з питань бюджету, управління державними інвестиціями тощо [2].

Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8.02.2017 р. № 142-р передбачала запровадження середньострокового бюджетування, нових бюджетних правил, прийняття Бюджетної декларації як стратегічного документу бюджетування, нового інструменту оцінювання ефективності та результативності використання бюджетних ресурсів [3].

Результати виконання цих завдань дали можливість піднести на новий рівень стан управління публічними фінансами.

Однак нові виклики і загрози вимагали підвищення ефективності цього управління. У зв’язку з цим Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням № 1805-р 29.12.2021 р. прийняв нову редакцію Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 роки, якою передбачено п’ять стратегічних цілей: «... дотримання загальної бюджетно-податкової дисципліни у середньостроковій перспективі; підвищення ефективності розподілу ресурсів на рівні формування державної політики; забезпечення ефективного виконання державного та місцевих бюджетів; підвищення рівня прозорості та підзвітності в управлінні державними фінансами; розвиток управління людськими ресурсами у сфері державних фінансів» [4].

До найважливіших проблем, які доведеться вирішувати сьогодні у сфері формування і використання фінансових ресурсів бюджетних установ як важливої складової розвитку системи управління публічними фінансами є дуже повільне створення цілісної системи стратегічного планування державних фінансових ресурсів, досить слабкий зв'язок між стратегічним плануванням та середньостроковим і поточним бюджетуванням на рівні держави і головних розпорядників бюджетних коштів, недостатній рівень прозорості, підзвітності щодо використання коштів місцевих бюджетів, ресурсів бюджетних установ та інші.

У перспективі доцільно розбудувати нову систему макроекономічного, бюджетного, стратегічного та середньострокового бюджетування, що дасть можливість забезпечити передбачуваність та збалансованість руху державних фінансових ресурсів на довготривалу та середньострокову перспективу і поточний період, отримати реальні, достовірні, науково обґрунтовані дані для ефективного управління.

Важливим стратегічним завданням залишається підвищення ефективності та результативності використання державних фінансових ресурсів, що дасть змогу підвищити якість надання державних послуг. Доцільно оптимізувати всі

бюджетні програми з метою посилення їхньої відповідності цілям бюджетної політики, модернізувати програмно-цільовий метод, особливо на місцевому рівні із застосуванням соціально орієнтованих підходів на всіх стадіях бюджетного процесу.

Національна економічна стратегія України до 2030 року передбачає розширення доступності господарюючих суб'єктів до публічних закупівель, підвищення ефективності системи цих закупівель, що сприятиме раціональнішому використанню фінансових ресурсів. На основі стратегічних пріоритетів бюджетування виникла необхідність удосконалення управління державними інвестиціями, реорганізація механізму їхнього планування.

З метою підвищення достовірності та якості даних, які є підставою для прийняття управлінських рішень доцільно модернізувати систему бухгалтерського обліку і фінансової звітності у державному секторі, державного фінансового контролю, забезпечити прозорість усіх державних фінансових планів, активізувати участь громадян у бюджетному процесі, розвивати інформаційні технології в управлінні публічними фінансами та фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання державного сектора.

Реалізація цих завдань, на нашу думку сприятиме удосконаленню формування та використання фінансових ресурсів бюджетних установ у процесі реформування системи управління публічними фінансами, що сприятиме підвищенню ефективності управлінської діяльності, якості державних послуг, зростанню добробуту громадян та прискоренню вступу України до ЄС.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2456-17 (дата звернення: 1.10.2022).
2. Стратегія розвитку системи управління державними фінансами. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1.08.2013 р. № 774. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/774-2013-р#Text (дата звернення: 1.10.2022).

3. Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки: Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8.02.2017 р. № 142-р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-р (дата звернення: 1.10.2022).
4. Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 роки: Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1805-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-2021-р#Text (дата звернення: 1.10.2022).

УДК 336.02

Іванов Ю. Б.
д. е. н ., професор, головний науковий співробітник сектору
макроекономічного аналізу та прогнозування відділу
макроекономічної політики та регіонального розвитку
Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН
Шликова В. О.
к.е.н. старший дослідник, старший науковий співробітник
сектор макроекономічного аналізу та прогнозування
відділ макроекономічної політики та регіонального розвитку
Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН

КІЛЬКІСНИЙ АНАЛІЗ ПОДАТКОВИХ ЗАХОДІВ, ЗАСТОСОВАНИХ КРАЇНАМИ СВІТУ У ВІДПОВІДЬ НА КРИЗУ COVID-19

Криза COVID-19, як і фінансова криза 2008 року, довела ключову роль урядів країн у зменшенні впливів потрясінь та забезпеченні відновлення сталого розвитку їх економік. Це потребувало значних фінансових ресурсів і викликало необхідність переосмислення податкової політики країнами з точки зору врахування перетворень, що відбуваються в соціально-економічній сфері. Україна не є виключенням, особливо, зважаючи на те, що економіка фактично не вийшла з кризи COVID-19, потрапивши у ще більш складне становище через військову агресією з боку росії.

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) здійснила збір інформації шляхом анкетування відповідних установ 66 країн щодо реформування податкової політики та заходів податкового адміністрування, які були впроваджені законодавчо або оголошені в кожній країні у 2020 році та на початку 2021 року [1]. Узагальнення представлених ОЕСР даних дозволяє

кількісно оцінити масштаби заходів у розрізі країн та типів податків. Як свідчать дані, серед досліджених країн найбільша кількість заходів була запроваджена в США, на другому місці за цим показником Італія (рис. 1).

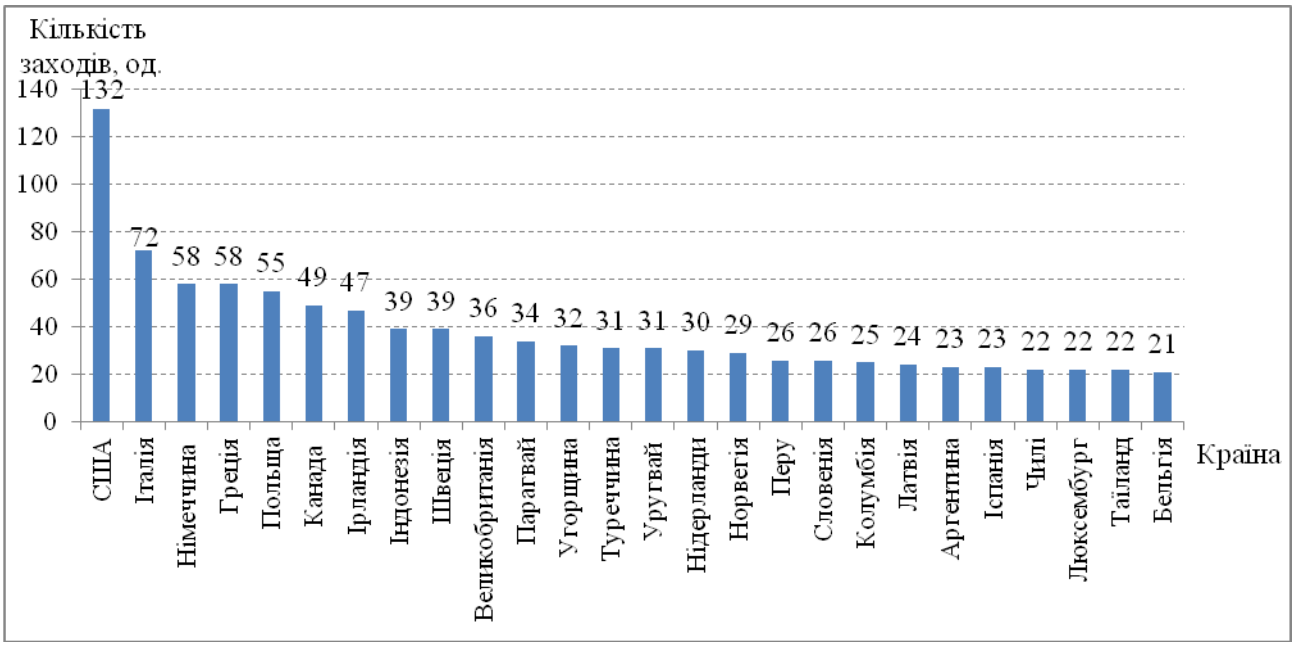

Рис. 1. Країни із найбільшою кількістю податкових заходів

При цьому найбільше заходів в досліджених країнах стосувалися податку на прибуток підприємств, що складає 20 % від загальної їх кількості (рис. 2).

Основну мету заходів найчастіше визначали як спрощення податкової системи, підвищення рівня дотримання податкового законодавства, підтримка інвестицій, заохочення споживання, підтримка працевлаштування або підвищення кваліфікації, підтримка науково-дослідних робіт та інновацій, підвищення податкової визначеності, стимулювання економічного зростання, зростання доходів. Рідше метою було сприяння екологічній стійкості, підвищення справедливості, надання підтримки грошових потоків підприємствам, які опинилися в збитковому становищі через пандемію, шляхом повернення податків, сплачених за два додаткові попередні роки, поліпшення здоров'я тощо. Основні типи заходів, що впроваджувалися: розширені податкові пільги або кредити, прискорене повернення податку, покращена компенсація податкових втрат, більш гнучке погашення податкового боргу,

зниження ставки податку, звільнення від сплати податку. Рідше застосовувалося право на розширені пільги, збільшення пільг, відстрочення сплати податків, розширення податкової декларації.

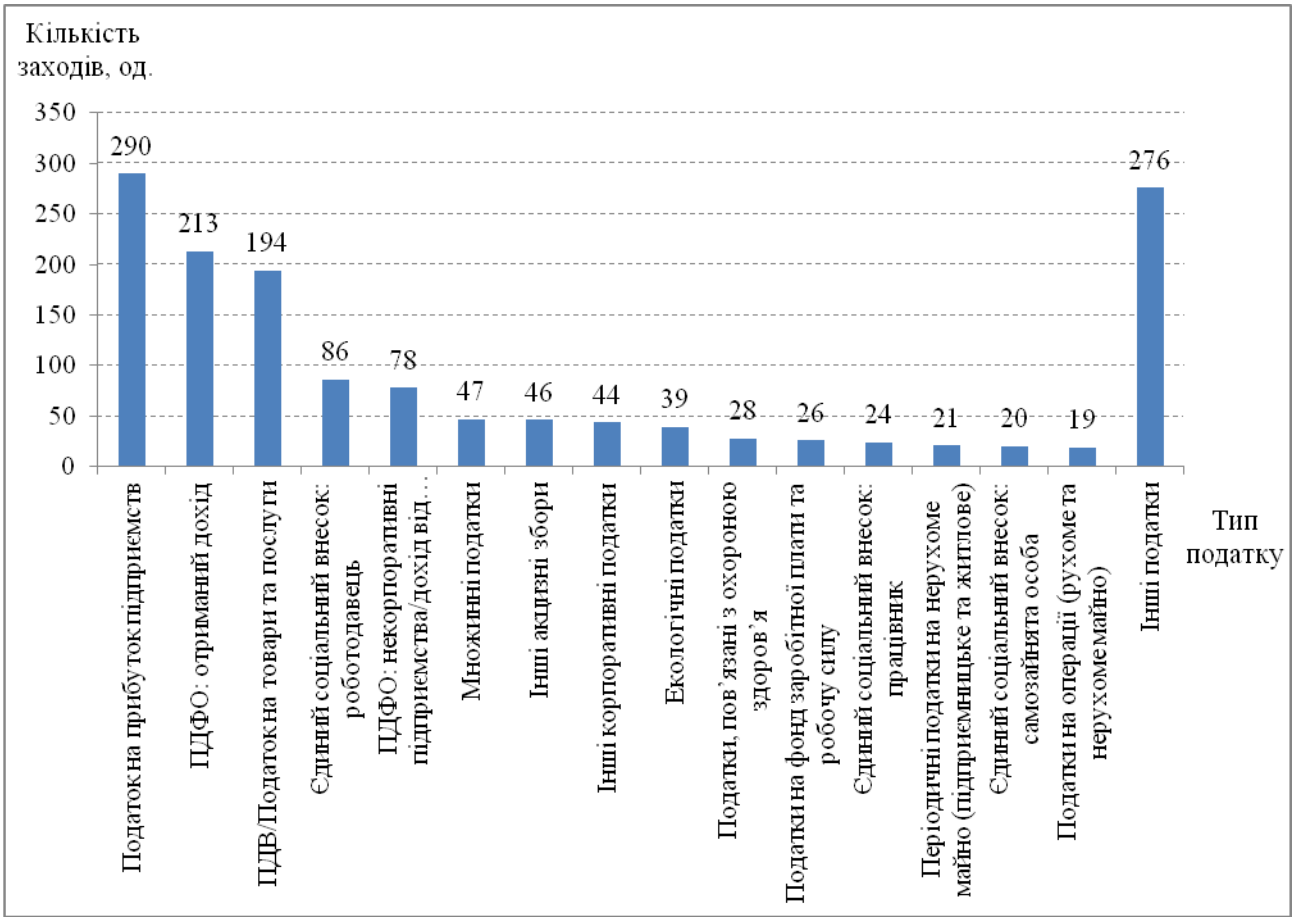

Рис. 2. Розподіл податкових заходів, реалізованих країнами за видами податків

На другому місці за кількістю заходів податки на доходи фізичних осіб, що складають 15 % від загальної їх кількості. У цьому випадку найчастіше метою слугувало підвищення справедливості, підтримка працевлаштування або підвищення кваліфікації, покращення здоров'я, стимулювання економічного зростання, заохочення споживання в країні. Основними заходами були: розширені податкові пільги або кредити, звільнення від сплати податку, розширення податкової декларації, відстрочення сплати податку.

На третьому місці – податок на додану вартість (13 % від загальної кількості), заходи стосовно якого мали на меті в першу чергу підвищення справедливості, стимулювання економічного зростання, покращення здоров'я,

заохочення споживання та спрощення податкової системи. Зниження ставки податку складає майже половину заходів щодо податку на додану вартість, другим за поширеністю типом заходу було у даному випадку відстрочення сплати податку.

Результати подальшого дослідження щодо застосованих країнами заходів із переходом до оцінювання їх ефективності можуть стати основою для прийняття рішень при реалізації податкової політики в Україні з метою протистояння кризам різного походження та забезпечення сталого розвитку економіки.

Список використаних джерел:

1. Covid-19 tax policy and other measures – OECD / Tax and Fiscal Policy in Response to the Coronavirus Crisis. URL: https://www.oecd.org/tax/covid-19-tax-policy-and-other-measures.xlsm (date of access: 25.02.2023)
2. First lessons from government evaluations of COVID-19 responses: A synthesis / OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-19) 21.01.2022. URL: https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/first-lessons-from-government-evaluations-of-covid-19-responses-a-synthesis-483507d6/#component-d1e6394 (date of access: 25.02.2023)

УДК 330.1

Кічурчак М.В.
д.е.н., професор кафедри економіки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

БЮДЖЕТНЕ ФІНАНСУВАННЯ СЕКТОРУ ІНФОРМАЦІЇ ТА КОМУНІКАЦІЇ В КРАЇНАХ ЄС ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ДОСВІД ДЛЯ ПОСТ-ВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ

Однією з важливих тенденцій в національних економіках країн ЄС є посилення позиції сектору інформації та комунікації (СІК), що зумовлене заходами з реалізації стратегії сталого розвитку та його приналежністю до креативних індустрій. Продукція СІК бере участь у формуванні прямих і непрямих ефектів, які прискорюють інформатизацію та цифровізацію держави,

фірм і домогосподарств, стимулюють появу нових ринків і розвиток он-лайн екосистем для соціальної взаємодії і ведення бізнесу. Для креативних індустрій цінність СІК полягає в його участі у трансформації вже наявних і виникненні нових видів економічної діяльності, модифікації існуючих ланцюгів створення цінності. Необхідно визначити особливості бюджетного фінансування СІК в країнах ЄС в умовах реалізації цілей сталого розвитку та адаптації цього досвіду для пост-воєнної відбудови креативних індустрій в економіці Україні.

СІК в економіці країн ЄС займає особливе місце, що зумовлене неоднозначністю його впливу на розвиток креативних індустрій та особливостями досягнення дев'ятої підцілі сталого розвитку, пов'язаної з розвитком високо- і середньо-технологічних секторів переробної промисловості [1, с. 70-71]. Заходи з державної підтримки розвитку СІК у країнах ЄС є достатньо диференційованими. У 2008–2019 рр. частку видатків на інформацію та комунікацію із загального бюджету в країнах ЄС поступово скорочували, вона становила менше 1 % видатків загального бюджету (табл. 1).

Таблиця 1

Головні тенденції розвитку СІКТ у країнах ЄС

Показник	Країна	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ВДВ сектору інформації та комунікацій, % ВВП	Європейський Союз - 27 країн (від 2020)	4,2	4,3	4,1	4,1	4,1	4,1	4,1	4,2	4,2	4,3	4,4	4,5	4,9
	Греція*	3,3	3,6	2,8	2,8	2,7	2,7	2,4	2,5	2,6	2,7	2,7	2,8	3,1
	Кіпр*	2,9	3,0	3,2	3,2	3,2	3,8	4,2	4,2	5,1	5,7	5,7	6,2	6,9
	Литва*	3,0	3,5	3,3	2,8	2,7	2,9	2,8	3,1	3,2	3,3	3,3	3,5	3,7
	Австрія*	3,0	2,9	2,9	3,0	3,0	3,0	3,1	3,1	3,2	3,2	3,3	3,4	3,5
	Ірландія**	6,8	7,5	8,4	8,2	8,8	9,4	9,8	8,7	9,2	10,6	12,1	14,4	16,3
ВЗБ*** на комунікації, % ВЗБ	Європейський Союз - 27 країн (від 2020)	0,0925	0,0858	0,1069	0,1011	0,1414	0,0996	0,0682	0,0695	0,0602	0,0601	0,0693	0,0640	…
	Греція*	0,0089	0,0389	0,0059	0,0036	0,0009	0,0018	0,0078	0,0063	0,0139	0,0152	0,0195	0,0368	…
	Кіпр*	0,3562	0,3625	0,3635	0,3483	0,3242	0,3286	0,2926	0,3376	0,3329	0,3313	0,2915	0,3029	…
	Литва*	0,3276	0,0893	0,3855	0,3463	0,3918	0,3747	0,4774	0,6044	0,1143	0,1369	0,1254	0,2840	…
	Австрія*	0,1035	0,0903	0,0956	0,0929	0,0791	0,0758	0,0772	0,0910	0,1038	0,1079	0,1341	0,1047	…
	Ірландія**	0,0855	0,0712	0,0610	0,0251	0,0273	0,0358	0,0378	0,0420	0,0435	-0,0848	0,0535	0,0494	…

* – країни, в яких фіксували найменше значення; ** – країни, в яких фіксували найбільше значення; *** п.р. – попереднього року, ВДВ – валова додана вартість, ВЗБ – видатків загального бюджету. *Джерело*: Складено і розраховано на підставі [3].

Якщо у 2008–2012 рр. фіксували її поступове зростання, то від 2013 р. – почали скорочувати. Водночас у 2008–2020 рр. спільним для країн ЄС стало поступове зростання внеску цього сектору у розвиток їхньої економіки за показником валової доданої вартості (ВДВ) [2, с. 121]. За аналізований період у країнах ЄС, які мають одні з найнижчих показників внеску СІК у створення ВДВ, видатки загального бюджету на інформацію та комунікації були вищими за середні, в Ірландії – нижчими.

Розбіжності у підходах до формування видатків загального бюджету на цей сектор спричинені високим ступенем зацікавленості приватних структур до інвестування в інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), значним рівнем його інтегрованості у систему ринкових відносин, державними пріоритетами з розбудови національного інформаційно-комунікаційного простору та цифровізації надання суспільних благ. У 2008–2021 рр. видатки зведеного бюджету України на зв'язок, телекомунікації та інформатику становили до 0,1 % видатків зведеного бюджету, до 2021 р. їх незначно скоротили [4]. Це відповідає тим загальним тенденціям, які сформувалися в країнах ЄС. Зростання СІК в національних економіках України та країн ЄС в контексті формування креативних індустрій більшою мірою ґрунтується на активному використанні регуляторів ринкового походження, державні інвестиції у цей сектор є незначними [5, с. 401].

Отже, з огляду на досвід країн ЄС для стимулювання розвитку креативних індустрій і реалізації цілей сталого розвитку після завершення війни в України важливим є не стільки бюджетне фінансування СІК, скільки створення сприятливих умов для інвестування та започаткування бізнесу. Аналіз особливостей бюджетних видатків на СІК у країнах ЄС виявив, що вплив держави на формування креативних індустрій за цим напрямом є обмеженим. Одним з дієвих механізм є проектне фінансування цього виду економічної діяльності із структурних фондів ЄС. Для пост-воєнної відбудови економіки України доцільно взяти до уваги цю специфіку бюджетного фінансування, розглядати внесок СІК у формування креативних індустрій через дію ринкового

механізму, державне регулювання цих індустрій пов'язане із розбудовою відповідного інституційного середовища та співпрацю з фондами ЄС.

Список використаних джерел:

1. Цілі сталого розвитку: Україна. Національна доповідь 2017. Київ: Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2017. 176 с.
2. Кічурчак М. Структурні зміни у секторі інформації та комунікації в системі креативної економіки країн ЄС: досвід для України. *Економіка і прогнозування*. 2022. № 3. С. 115–130. DOI: https://doi.org/10.15407/eip2022.03.115.
3. Eurostat: *official web-site*. (2022). URL: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/ show.do?dataset=educ_uoe_enrt01&lang=en.
4. Бюджети України 2010–2021: статистична публікація. Київ: Департамент державного бюджету Міністерства фінансів України, 2010–2022.
5. Kichurchak, M. Information and communication technologies sector development as a factor of forming creative industries in the European Union countries:
experience of the structural transformation for Ukraine.
Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice. 2023. № *1* (48). P. 399–408. DOI: https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.48.2023.3934.

УДК 336.02(477)

Коваленко В.М.
д.е.н., проф. кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка
Козицький А.В.
аспірант кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка
Тиндик О.І.
аспірант кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА ЗБЕРЕЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

На сучасному етапі історичного поступу України особливої актуальності у сфері економіки набуває необхідність призупинення падіння обсягів виробництва товарів та особливо важливих видів послуг (освітніх, наукових, медичних, оборони країни, правопорядку тощо), які становлять основу життєдіяльності матеріального добробуту та духовного розвитку її громадян. З

огляду на сучасний стан економіки України особливої уваги заслуговують пошуки нових поглядів на розуміння соціально-економічної природи фінансової політики в державі та нових підходів до її формування і реалізації на практиці.

Зародження політики як суспільного явища у своїй основі мало вагомі економічні передумови, до яких можна віднести поділ праці та спеціалізацію економічної діяльності, товарно-грошові відносини, наявність держави та необхідність, у зв'язку з її існуванням, формування і використання різного роду централізованих ресурсів. У переліку останніх особливо важлива роль відводиться фінансовим ресурсам, використання яких у процесі економічної діяльності сприяє економічному обігу усіх інших ресурсів економіки, виконанню органами влади покладених на них функцій та завдань тощо.

Сьогодні політика, що пов'язана з фінансами, стала особливо необхідною складовою діяльності центральних і місцевих органів влади та управління. Окрім того вона притаманна організації управління на рівні корпорацій та домашніх господарств які в структурі національних економік представляють її окремі сектори. Фінансова політика таким чином представляє особливо важливий різновид економічної діяльності, що пов'язаний з управлінням процесами формування і використання фінансових ресурсів. Її також розглядають як систему заходів (законів, адміністративних рішень) у сфері фінансів з метою цілеспрямованого впливу держави на розвиток фінансово-кредитної системи та національної економіки загалом [1, с. 435].

В економічній літературі вчені демонструють різні підходи щодо розуміння соціально-економічної природи фінансової політики держави, серед яких особливої уваги заслуговують різновиди її практичного застосування: політика стабілізації; політика економічного зростання; політика обмеження ділової активності [2, с. 211].

У більшості випадків найбільш бажаною є політика економічного зростання, оскільки спрямована на стійкий ріст ВВП та економічного

потенціалу країни в цілому. Проте в сучасних умовах її реалізація на практиці видається особливо складною.

Політика стабілізації, що направлена на підтримку макроекономічної рівноваги між пропозицією та попитом на основі стабільності цін та стійких обсягів виробництва теж не видається легко реалізуючою в умовах постійного скорочення кількості виробничих одиниць, зменшення чисельності працівників, особливо у сфері виробництва, порушення логістичних зв'язків, руйнації інфраструктури територій тощо. За попередньою оцінкою Мінекономіки України падіння ВВП за підсумками 2022 року становить 30,4 %, що є найбільшим за роки незалежності [3].

Щодо подальшого обмеження ділової активності, то це, очевидно, справа кращого майбутнього України. Тим не менше, усі види політики на рівні господарюючих суб'єктів завжди мають місце у практичній діяльності, оскільки виробництво товарів та надання послуг, у кожному конкретному випадку, відбувається у нерівнозначних економічних умовах.

У зв'язку з цим набуває актуальності запровадження нової фінансової політики, адекватної реаліям військового стану економіки. Очевидно такою повинна стати політика збереження економічного потенціалу країни з метою призупинення стрімкого погіршення стану економіки, що відбулося у 2022 році. Цьому підтвердженням є основні макроекономічні показники економіки України упродовж 2019-2022 років (табл. 1).

Скорочення номінального та реального обсягів ВВП у 2022 році стало, у першу чергу, результатом падіння фізичних обсягів виробництва товарів та послуг, яке також викликало зростання цін та призупинило ріст середньомісячної заробітної плати, незважаючи на зростання її мінімального рівня. У результаті знизилась купівельна спроможність населення, та поглибились дисбаланси між попитом і пропозицією на ринках товарів і послуг, що, зазвичай викликає нестачу фінансових ресурсів у суб'єктів господарювання та дефіцит у централізованих фондах держави.

Таблиця 1

Основні фактичні макроекономічні показники економіки України у 2019-2022 рр.

Показники	Роки			
	2019	2020	2021	2022
Номінальний ВВП (млрд. грн)	3977,2	4222,0	5450,8	4926,8**
ВВП реальний темпи росту (%)	3,2	-3,8	3,4	-30,4**
Темпи приросту споживчих цін, % (грудень до грудня попереднього року)	4,1	5,0	10,0	26,6
Темпи приросту цін виробників, % (грудень до грудня попереднього року)	-7,4	14,5	62,2	38,2**
Середньомісячна заробітна плата (грн)	10497	11591	14014	14830**
Зміна реальної заробітної плати* (%)	9,8	7,4	10,5	-12,0**
Зміна експорту товарів та послуг (у % до попереднього року)	7,4	-4,5	34,3	-29,9
Зміна імпорту товарів та послуг (у % до попереднього року)	7,8	-17,1	33,4	-3,9

*номінальна середньомісячна заробітна плата, скоригована на індекс споживчих цін
**попередня оцінка Мінекономіки України
Джерело: складено на основі [3]

Подальше падіння обсягів виробництва, навіть у незначних масштабах, буде суттєво погіршувати стан економіки та поглиблювати дисбаланси у фінансовій сфері. У зв'язку з цим стає необхідною політика збереження потенціалу економіки, отже економічних можливостей держави, що можуть бути використані для забезпечення її матеріальних потреб. Такі можливості знаходяться у площині повного завантаження наявних виробничих потужностей. Втрату потужностей на одних територіях необхідно оперативно покривати їх приростом на інших за рахунок фінансової підтримки з централізованих фондів держави.

Список використаних джерел:

1. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. Фінансово-економічний словник. Львів: Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2005. 714 с.
2. Юхименко П.І., Федосов В.М., Лазебник Л.Л. та ін. Теорія фінансів: підручник / за ред. проф. В.М. Федосова, С.І. Юрія. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 576 с.
3. Міністерство фінансів України : сайт URL: http://www.mof.gov.ua/uk/budget-2022-538.

УДК 330.34

Крупка М. І.
д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка
Рущишин М. О.
аспірантка кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка

ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

В умовах сучасних глобалізаційних та євроінтеграційних процесів, російської повномасштабної агресії проти України, необхідність відновлення вітчизняної економіки, подолання фінансової кризи потребують переглядів підходів до фінансового менеджменту в країні, зокрема, активізації фінансування інноваційної підприємницької діяльності, яка виступає одним з основних напрямків економічного зростання і переходу до активних відтворювальних процесів. Сьогодні завдяки інноваціям значно відтворюється конкурентоспроможність, формується інноваційно-інвестиційний потенціал й залучається до країни потік нових інвестицій, як підґрунтя забезпечення сталого розвитку економіки. Цьому сприяють внутрішній ринок, порівняно кваліфікована й водночас дешева робоча сила, суттєві науково-технічний потенціал, значні природні ресурси та наявність певного рівня інфраструктурного забезпечення.

Фінансування є важливим чинником, який визначає стан інноваційної діяльності та впливає на розвиток усіх етапів інноваційного процесу. Відповідно до законодавства України фінансування інноваційної діяльності є складовою фінансової політики держави, яка має забезпечити створення необхідних передумов для збереження й розвитку науково-технічного потенціалу країни, швидкого й ефективного упровадження інновацій в усі сфери господарського комплексу, забезпечення його структурно-інноваційної перебудови [1].

Ринкова економіка підвищує роль і значення сучасного інноваційного підприємництва, що виступає як особливий новаторський процес створення нового. Воно є видом господарювання, спрямованим на пошук нових можливостей, на комерційне використання нововведень. Цей вид підприємництва характеризується особливою поведінкою підприємця: наявністю новаторського управлінського мислення, зміною стилю правління, повною готовністю брати на себе весь ризик зі здійснення нового проекту і водночас фінансовою відповідальністю, володіє правами інтелектуальної власності; розробляє, виробляє і реалізує інноваційні продукти, обсяг випуску яких у грошовому вимірі перевищує 70% його загального обсягу виробництва [2, с. 141].

На наш погляд, сутність сучасного інноваційного підприємництва проявляється через значення та функції в економічній сфері, в соціальному захисті та розвитку суспільства, що являє собою сукупність послідовних елементів його забезпечення. Світовий досвід показує, що підприємницькі здібності зумовлені економічним інтересом підприємця, а інтерес виступає його основним стимулом до нових звершень та досягнень індикаторів соціально-економічного розвитку.

В Україні сьогоднішня інноваційна підприємницька діяльність повинна сформувати новий ефективний економічний лад, в основі якого лежать науково-технічні досягнення та якісно нові зміни в наявній моделі реалізації інноваційного напряму національної економіки [3, с. 112]. Основою інноваційного підприємництва є малі інноваційні фірми, котрі являються технологічними лідерами в галузях економіки, що зароджуються та відкривають нові сегменти ринку, розвивають нові виробництва, підвищують наукомісткість і конкурентоспроможність виробництва і таким чином сприяють формуванню нових технологічних укладів. Великі інноваційні підприємства вирізняються консервативністю та повільно реагують на нові громадські потреби й комерційно вигідне втілення нових ідей у ринковий продукт, а малі підприємства характеризуються високою ефективністю, що пояснюється їх

оперативним реагуванням на нові наукові ідеї та рішення конкретних проблем, які пов’язані з отриманням кінцевого результату від реалізації інноваційного продукту. Тому малий і середній бізнес є найбільш оптимальною формою підприємництва в сфері інноваційної діяльності.

Розвиток вітчизняної інноваційної діяльності має сповільнений напрям формування, зумовлений низкою факторів. Однак, значна кількість впливових обставин констатує значимість та необхідність стабільного розвитку вітчизняного інноваційного підприємництва, основними факторами, що прискорюють розвиток є такі [4]: активізація інтенсивного відтворення виробництва, завдяки впровадженню досягнень науки та техніки; провідна функція наукової діяльності у створенні нового продукту і технології; швидке моральне старіння та фізичний знос основних засобів та предметів виробництва; неспроможність функціонування вітчизняного виробника без підтримки держави; створення та запровадження якісно нового продукту як основи прибуткового функціонування підприємства.

Проте в Україні значно загострилася проблема технологічного стану інноваційного виробництва з умовами воєнного стану. Як відомо, для забезпечення сталого розвитку економіки країни та підвищення якості життя населення необхідно створити нову економіку, яка ґрунтується саме на інноваційних досягненнях та буде спроможна забезпечити економічне зростання в довгостроковій перспективі.

Виділимо головні проблеми фінансування інноваційної діяльності в Україні та фактори, що їх зумовлюють, зокрема:

- повільне впровадження нових технологій у виробництво, що є непривабливим та ризикованим в сучасному стані економіки країни;
- нестача державних коштів на інвестування в інноваційну діяльність;
- відсутність злагодженого механізму банківської системи щодо надання довгострокових кредитів;
- збройний конфлікт на території країни, що спричиняє негативний приріст іноземних інвестицій через нестабільність економіки;

- нерозвиненість логістичної системи, що сповільнює як і сам процес впровадження інновацій, так і в подальшому його дифузію.

В умовах фінансової кризи є незначне відхилення у реакції вітчизняної економіки на сучасні світові стратегії розвитку. Однак саме застосування досягнень науково-технічного розвитку та інноваційне партнерство дають можливість побудувати нові економічні відносини з конкурентоспроможними галузями й сприяти сталому розвитку економіки. Для переходу до сучасної технологічної економіки вагоме значення має виважена інноваційна політика. Основною метою цієї політики повинно бути ефективне застосування практичних знань та умінь, що дасть змогу забезпечити прибуткове інноваційне функціонування підприємств.

Отже, сучасне ринкове становлення й повоєнне відновлення національної економіки унеможливлює успішне існування підприємств без введення змін, що зумовлювали б відповідність виробництва потребам споживачів. Саме тому інноваційна діяльність в Україні є важливою складовою розвитку промислових підприємств. Для вітчизняних підприємств запровадження інновацій є не лише ключовим фактором їхнього успіху в конкуренції, але й умовою виживання на ринку в умовах сучасних викликів та загроз.

Список використаних джерел:

1. Про інноваційну діяльність: Закон України // Урядовий кур'єр. 2002, 7 серпня. № 1439
2. Івченкова О. Ю., Крикуненко К. М. Інноваційне підприємництво як складова стратегії розвитку економіки України. *Економічний вісник Донбасу*. № 3(53), 2018. С. 141–146.
3. Гавриш О. М., Пильнова В. П., Пісковець О. В. Інноваційне підприємництво: сутність, значення та проблеми в сучасних умовах функціонування. *Економіка та держава.* № 12. 2020. С. 109–113.
4. Давидовська Г. І. Сутність сучасного інноваційного підприємництва. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи*: зб. Тез доп. Ii міжнар. Наук.-практ. Конф., 22 квіт. 2021 р. Київ : кпі ім. Ігоря сікорського, вид-во «політехніка», 2021. 288 с.

Sandal, J-U.
Prof. h.c. mult, Dr. h.c. mult, Doctor of Philosophy,
Rector and Owner of Fil. Dr. Jan-U. Sandal Institute,
Norway

PIANOFORTE

The principle of sustainable development relies on the idea that human societies can exist and develop their needs without taking a toll on the ability of future generations to satisfy their needs. In this context, music has a critical role to play, because music is essential for human survival and human development. Western classical music is considered a formal component of Western Culture made by individual composers and shaped by their personalities and beliefs. Classical music is not the fruit of community financing as a basis of a sustainable economy or an input factor in a financial system or production function; it does not represent human capital or labor in any aspect. Music is like the lifeblood of culture and strengthens individual and collective identity. Especially when it comes to the activity of playing the piano, the benefits for the individual and the society are overwhelming. Playing the piano will make the individual smarter, especially by improving memory, improving brain speed, improving auditory skills, sharpening concentration and reducing stress and anxiety as well as increasing happiness and strengthening self-confidence and self-esteem, to name a few benefits. Piano is the most important musical instrument because it contains both treble and bass clef that gives the pianist deeper understanding of the music as the piano trains the player on all four harmonic parts of the music, while other instruments teach one or the other of the melody lines. There are some personality traits common to pianists; excellent work ethic, attention to detail, diligence, commitment, eagerness to learn, willingness to practice and dedication. Playing the piano can provide the pianist with an emotional and creative stimulus, and it is an excellent source of pleasure and fulfillment and it can provide a deep sense of satisfaction, based on both melody and harmony. Playing the piano teaches perseverance and patience, which are skills that can help the pianist when

confronted with difficult tasks at school, university and work. In addition to developing playing skills, musicality, notation technique and performance, engaging in piano playing also provides much useful knowledge and science that goes beyond the music itself. This accumulation of knowledge and understanding comes as a free benefit of self-motivation and can be obtained in a completely different way than the traditional pedagogy used by public and private providers in the educational industry. Knowledge gained by studying and playing the piano includes history, music history, anthropology, geography, mathematics, physics, economics, many languages, especially Italian which is the fundamental language of music, culture, politics, theology, religion, and many others. A well-educated and well- functioning pianist is a very strong symbol of civilized man; gentle, friendly, protective, non-violent, prosperous, intelligent and creative. It is music, performed on the instrument, the pianoforte, which crystallizes the most positive elements in man. Pianoforte is not the same as keyboard. Pianoforte is an acoustic instrument with weighted keys, while keyboard is an electric instrument that requires a power source and comes with unweighted or lighter keys than a piano. As so many positive changes brought to humanity by early capitalism and later modern capitalism, the pianoforte was one. One man, Bartolomeo Cristofori (1655-1731) in 1700, introduced the pianoforte [4].

Pianoforte is two musical expressions joined, piano (p) – quiet, forte (f) – loud. When playing the harpsicord, which was the common keyboard instrument at the time, the musicians could not control the volume level. Cristofori is well known and accredited as the one who discovered the hammer mechanism, which defines the modern piano. For more than 300 years, i.e. 10 generations, the pianoforte has served man, contributed to the development of the civilized man worldwide, defined Western classical art music and contributed on a large scale to community development. The art music of the Western world refers to baroque (c. 1580 – c. 1750), classic (c. 1750 – c. 1820), romantic (c. 1800 – c. 1910), modernist (c. 1890 – c. 1975), contemporary (from c. 1950), and post-modernist (from c. 1960) [1].

The pianoforte has accomplished all of this without any kind of community finance; on the contrary, playing the piano is community development and

community finance that defines a sustainable economy. No one knows how many individuals have had access to the joy and aspiration based on playing the piano over the past ten generations, and no one can calculate with fractions of certainty the monetary value of the activities rooted in the pianoforte. In any case, the social value created by the pianoforte is obvious to everyone, and it is that social value that is the basis for a sustainable economy and thus crucial for human survival and development. “Some people, having received a solid piano training in their youth, decide not to continue their musical careers but choose nonmusical ones. As a result, there are prominent communities of amateur pianists all over the world that play at quite a high level and give concerts not to earn money but just for the love of music” [5].

This is a typical result of Western culture and civilization; to give back to the local community without expecting anything in return. These benefactors seek out new ways when they wish to engage in the local community and to give something back to the society. The very fact that they focus on relevant and extremely significant new methods distinguish their deeds from traditional social work and charity work on all their forms. They contribute by way of their personal involvement and their giving of their time, skills and feelings [2].

They already represent a large number of dedicated, skilled and civilized individuals, and their number is expected to rise in the near and far future. Since there are so many individuals who benefit from the joy and inspiration that comes with music, special mention should be made of the world-famous physicist Albert Einstein: “The physics revolutionary who overturned the classical universe of Newton was nonetheless deeply conservative in his musical tastes - Einstein was not only the outstanding scientist of the 20th century, but also a gifted and enthusiastic musician” [3].

Einstein played Mozart beautifully on the violin, but he also played the piano all his life. Music was not a hobby or relaxation for him, when working on his theories he could leave his study to play a few chords on the piano, write something down and then return to his study [4].

Einstein once said that he would have preferred to be a musician. He was a very competent violinist and pianist and gave concerts for charity throughout his life [6].

Pianoforte brings together many people in both the family, school, university, at work, locally and globally and unites good will and action for the good of humanity. Numerous people have their daily work and outcome thanks to the pianoforte, pianists, piano teachers, piano tuners, piano manufacturers, piano dealers and a wide range of related professions and industries.

The pianoforte has played a crucial role in social stratification from the very beginning. Social class is usually defined by the amount of status that members of a specific class possesses in relation to members of other classes. Both the ability to perform classical music art on the pianoforte and the ownership of a piano, especially a grand piano reflect the ultimate status and prestige in most cultures and countries over time. It has been observed several times that people in dire need, lacking food and access to clean water, lacking most other basic supplies, still have a piano in their hut. On the other hand, it is not surprising that the piano is widely presented in wealthy families, royal residences, successful companies, in political, religious organizations, governmental, cultural and other grand and large bodies. In fact, the pianoforte also represents a kind of solidarity and great freedom created by the civilized man without involving any ideology, political, economic, religious, or cultural manifestos or doctrines.

References

1. Beard, D.; Gloag, K.; (2016). *Musicology The Key concepts*. New York: Routledge.
2. Berkley, B., Economy, P. (2008). *Giving Back: Connecting You, Business, and Community.* New Jersey: John Wiley & Sons. Inc.
3. Foster, B (2005). Einstein and his love for music. *Physics World.* http://www.gci.org.uk/Documents/einstein&music.pdf Retrieved 2023-04-12.
4. http://www.historyofpiano.net/piano-history/bartolomeo-cristofori/ Retrieved 2023-04-12.
5. https://en.wikipedia.org/wiki/Pianist Retrieved 2023-04-12.
6. Mahboob, T. (2017). Albert Einstein: 10 things you might not know about his love for music. *CBC music*. https://www.cbc.ca/music/read/albert-einstein-10-things-you-might-not-know-about-his-love-for-music-1.50739736. Retrieved 2023-04-12.

УДК 336.338

Тимченко О. М.
д. е. н., професор кафедри фінансів імені Віктора Федосова
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ФІНАНСОВІ ВАЖЕЛІ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ВИКЛАДАННЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Повоєнне відновлення країни потребуватиме кваліфікованих фахівців, підготовка яких відбувається вже зараз, в умовах воєнного стану. Актуальною залишається проблема підвищення привабливості українських вишів для потенційних абітурієнтів з метою обмеження відтоку обдарованої молоді за кордон у пошуках високоякісної освіти. Рівень освіти, у свою чергу, залежить від якості викладання, мотивації викладачів підвищувати свій професіональний рівень, упроваджувати інновації у навчальний процес.

Зменшення контингенту студентів, перегляд кількості годин на виконання різних видів робіт призвів до скорочення професорсько-викладацького складу да збільшення навчального навантаження на викладача, при цьому оплата праці залишилася, у кращому разі, без змін, а у багатьох вишах стала меншою із-за скорочення видатків на освіту та науку [1], відтак - фонду оплати праці. За цих обставин виникає загроза демотивації викладачів у якісному виконанні своїх обов'язків. Ця загроза підсилюється тим, що, часто під скорочення підпадають викладачі, у яких закінчується термін контракту, без урахування його кваліфікаційного рівня, виконуваного навчального навантаження, внеску у розвиток освіти і науки. Звісно, у воєнний час, коли основним пріоритетом бюджетного фінансування є видатки на оборону, ми розуміємо необхідність скорочення видатків на інші сфери, зокрема, на освіту, але вважаємо, що принципи розподілу фонду оплати праці і матеріального заохочення викладачів мають бути змінені. Іншими словами, навіть у межах скороченого фонду оплати праці, за рахунок його перерозподілу можна

підвищити мотивацію викладачів. Очевидно, що основний фактор, який демотивує, це усвідомлення, що за різні за кількістю та складністю обсяги робіт виплачується фактично однакова заробітна плата. Ми маємо на увазі:

1) де-факто різний обсяг виконуваного навчального навантаження при де-юре приблизно однаковій кількості навчальних годин на одного викладача;

2) нерівномірний розподіл навчального навантаження за видами робіт – різна кількість аудиторних і поза аудиторних годин;

3) різна кількість предметів, що викладаються одним викладачем, включаючи викладання двома мовами;

4) різні обсяги наукової діяльності – опубліковані статті, у тому числі, що індексуються у базах даних SCOPUS і Web of Science, керівництво науковою роботою студентів, що посідають призові місця у міжнародних конкурсах та олімпіадах, тощо.

Указані обставини не враховуються під час оплати праці викладачів, отже саморозвиток, удосконалення змісту дисциплін, що викладаються, фактично матеріально не заохочуються. Унаслідок, виникає ситуація, за якої викладачі, що досягли певних показників діяльності не мотивовані до подальшого удосконалення, оскільки їх праця матеріально не оцінюється. Водночас, викладачі із скромнішими здобутками, не мають фінансової зацікавленості, тому не прагнуть їх покращувати. Це яскраво видно з таблиці показників, що відображає якісний склад науково-педагогічних працівників. Викладачі мають різну кількість приміток, що відображають певні результати їх роботи позо суто навчальним навантаженням. До речі, частина цих показників враховується під час визначення обсягів фінансування, яке відбувається на основі формульного підходу, запровадженого українським законодавством [2]. Незважаючи на те, що наразі дія відповідної постанови Кабінету Міністрів України призупинена, оцінювання якісного складу науково-педагогічних працівників продовжується. Отже склалася ситуація, за якої професійність викладачів оцінюються за певними показниками, проводиться моніторинг інноваційного внеску науково-

педагогічних працівників у рейтинг університету, але цей внесок не оплачується.

Слід також наголосити, що за посиленням науково-інноваційної складової в оцінці професіоналізму викладача і обсягів виконаної роботи, безпосередньо викладацька складова відійшла, на нашу думку, на другий план. Відсутність залежності матеріального заохочення від кількості аудиторних годин призводить до перекосів у розподіленні навчального навантаження. Кількість лекційних годин і практичних (семінарських) занять безпосередньо впливає на кількість часу, що потрібна для підготовки на їх проведення. Обсяги аудиторного навантаження впливають на можливості займатися науковою роботою. Наукова робота потребує значного ресурсу часу. Щоб бути результативним процес наукового дослідження має відбуватися у відокремленому від викладацької та навчально-методичної роботи проміжку часу. Неможливо після 2-х – 3-х проведених пар переходити до наукової діяльності або займатися нею через день, коли немає пар за розкладом.

Узагальнюючи, робимо висновок, що оплата праці викладачів вищих навчальних закладів має залежати від показників діяльності науково-педагогічного працівника. Це створить умови для підвищення професіоналізму і якості викладання.

Список використаних джерел:

1. Держбюджет на 2023 рік: видатки на освіту та науку. URL: https://mon.gov.ua/ua/news/derzhbyudzhet-na-2023-rik-vidatki-na-osvitu-ta-nauku
2. Бюджетний кодекс України. Закон України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text

УДК 336.5

Биндю В.А.
к.е.н. доцент кафедри обліку і фінансів
ВПНЗ «Буковинський університет»
Попель Л.А
ст. викладач кафедри обліку і фінансів
ВПНЗ «Буковинський університет»

ІНВЕСТИЦІЙНІ РЕСУРСИ ЯК ДЖЕРЕЛО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

В сучасних умовах господарювання важливим завданням забезпечення економічно-соціального розвитку держави є створення привабливого інвестиційного середовища, сприяння розвитку інвестиційної діяльності, збільшення обсягів інвестицій в усі сфери економіки.

Сьогодні в економіці держави склалася надзвичайно складна ситуація. Усі сфери економічного та соціального життя України охопила економічна криза, викликана пандемією, карантинними обмеженнями, розрухою заподіяною воєнними діями країни агресора. Відсутність остатнього обсягу фінансового забезпечення діяльності суб'єктів господарювання викликає зростаючу потребу в інвестиційних ресурсах, необхідних для відновлення зруйнованої інфраструктури та її подальшого розвитку.

Інвестиції мають важливе значення та відіграють ключову роль в вирішені існуючих проблем, оскільки, виступають джерелом формування фінансових ресурсів суб'єктів господарювання та держави в цілому.

Законом України «Про інвестиційну діяльність» визначено: «інвестиції - це усі види майнових та інтелектуальних цінностей, котрі вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті яких створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект» [3].

Отже, як стверджують науковці: «інвестиції з одного боку - це величина акумульованого доходу з метою накопичення обсягу інвестиційних ресурсів, з

іншого боку, інвестиції - це вкладення коштів, які забезпечують приріст вартості капітального майна при інвестиційному попиті і пропозиції» [5].

Важливо зазначити, інвестиції є фінансовою та технічною базою економіки держави, це основна умова ефективності виробництва та стабільного економічного зростання. Відповідно, інвестиційна діяльність поширюється на всі сфери національної економіки, тобто як на матеріальне виробництво так і на соціальну сферу. При цьому, інвестиції виконують такі основні функції:

- забезпечують економічне зростання та соціальний розвиток;
- сприяють здійсненню структурних змін виробництва, оновленню активної частини основних засобів;
- сприяють впровадженню досягнень науково-технічного прогресу та підвищенню ефективності виробництва.

Варто зазначити, що інвестиційну діяльність забезпечують інвестиційні ресурси. Згідно Закону України «Про інвестиційну діяльність»: «інвестиційні ресурси - це кошти в майнових та інтелектуальних цінностях, які спрямовуються в об'єкти підприємницької та іншої діяльності з метою отримання прибутку (доходу) або досягнення соціального ефекту» [3]. Як зазначає А.А. Пересада «інвестиційні ресурси - це частина фінансових ресурсів, які направляються в оборот з метою отримання прибутку» [4, с.272],

На думку М. Денисенко, інвестиції – це те, що відкладається на завтра, одну їх частину складають споживчі блага, які не використовуються в поточному періоді, вони відкладаються на збільшення 163 запасів, іншу – ресурси, які направляються на розширення виробництва [1, с.7].

Отже, «інвестиційні ресурси - це ті ресурси, які направляються на збільшення реально функціонуючого індивідуального капіталу, тобто на розширення, технічне переоснащення, реконструкцію, модернізацію індивідуального відтворення, включаючи різні форми зовнішніх інвестиційних ресурсів».

Основною метою формування інвестиційних ресурсів є задоволення потреби в придбанні інвестиційних активів та забезпеченні позитивної результативності інвестиційного процесу.

Інвестиційна діяльність розпочинається із визначення джерел формування інвестиційних ресурсів і в кінцевому результаті закінчується отриманням фінансових результатів процесу інвестування. Інвестиційні ресурси можуть бути мобілізовані з різних джерел: власних, позичених, додатково залучених зовнішніх та внутрішніх. Використання власних фінансових ресурсів дає найбільший економічний ефект, оскільки, вони є досить швидкими та простими в залученні, забезпечують більш високий рівень прибутковості капіталу, характеризуються зниженням ризику неплатоспроможності та запобігання банкрутства; зберігається повне управління даними ресурсами зі сторони їх власників.

Не можна недооцінювати і роль запозичених та залучених ресурсів, оскільки вони можуть залучатися в значно більших обсягах в залежності від потреби. При їх використанні посилюється зовнішній контроль за ефективністю інвестиційної діяльності. Однак, варто зазначити, сьогодні в державі існують ряд проблеми, які перешкоджають формуванню достатнього обсягу інвестиційних ресурсів, тому значна частина інвестиційних проектів залишається нереалізованою.

Таким чином, формування інвестиційних ресурсів є першочерговою задачею уряду, оскільки інвестиційна діяльність є важливим фактором соціального та економічного розвитку країни. Виважена інвестиційна політика України допоможе спростити структурні деформації економіки, покращити продуктивність виробництва та забезпечить зростання рівня добробуту населення, сприятиме розвитку інвестиційного ринку та припливу в країну іноземного капіталу. Отже, активізація інвестиційної діяльності забезпечить якісну модернізацію економіки, оновлення матеріально-технологічної бази підприємств, вирівнювання темпів економічного розвитку регіонів.

Список використаних джерел:

1. Денисенко М.П. Основи інвестиційної діяльності : підручник для студ. вузів. К. : Алерта, 2003. 338с.
2. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. No 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. No 30. Ст. 141.
3. Про інвестиційну діяльність: закон України від 18.09.1991 № 1560-XII / Верховна Рада України. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1560-12.
4. Пересада А. А. Управління інвестиційним процесом : монографія. К. : Лібра, 2002. 472 с.
5. Щерба А.О. Підходи до визначення інвестицій та інвестиційної активності підприємств URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/127428/14-Shcherba.pdf?sequence=1

УДК 336.24

Бороденко Т.М.
к. е. н, доцент кафедри фінансів імені Віктора Федосова
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

МИТНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ - ФАКТОРИ ВПЛИВУ

Україна, разом з іншими країнами-членами ООН, приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку. Процес адаптації цілей сталого розвитку для України був тривалим, широкомасштабним та всеосяжнм. Кожну глобальну ціль переглянули, взявши до уваги специфіку національного розвитку. Як результа цієї роботи - національна система, яка складається із 86 завдань національного розвитку.

Протягом процесів трансформації Україна так і не змогла примножити економічний потенціал. Проте, структурна, енергетична та фінансова кризи, були причинами нестійкого розвитку національної економіки. Крім того, геополітичний конфлікт, що триває уже роками та повномасштабне вторгнення, обмежують можливості забезпечення ефективного та сталого розвитку.

Стале економічне зростання неможливе без забезпечення повної і продуктивної зайнятості та гідної праці для всіх жінок і чоловіків, а також захисту трудових прав та надійних і безпечних умов праці для всіх трудящих.

Підґрунтям реалізації ефективного управління, зокрема і митного, Цілей Сталого Розвитку є розбудова на всіх рівнях відкритої спільноти, інституційно спроможної до ефективних дій. Таке управління передбачає: забезпечення особистої безпеки громадян, верховенство права та справедливого правосуддя; подолання організаційно-фінансових засад злочинної діяльності, корупції; підвищення ефективності дій органів державної влади та місцевого самоврядування на основі відкритості та прозорості прийняття рішень і громадського контролю за їх виконанням [1;с.10].

У розрізі досягнення 8 цілі «Гідна праця та економічне зростання» необхідно реформувати митну політику, що сприятиме експорту виробництва високотехнологічної продукції. Адже, наразі в структурі експорту переважають товари та послуги з низькою доданою вартістю, тоді як частка високотехнологічної продукції та послуг становить лише 5,5%. Для порівняння: за даними ЮНІДО, у технологічній структурі експорту переробної продукції світу частка високотехнологічної продукції становить 20%. Зависокий рівень імпортозалежності спричинений нездатністю національної економіки належним чином задовольнити внутрішній попит на непродовольчі товари та енергоносії при великій ємності цього ринку та наявності внутрішнього потенціалу.

Основними чинниками впливу митної політики на національну економіку є економічне зростання національної економіки, наповнення бюджету, добробут громадян. Основою даних чинників є наступні аспекти впливу митної політики на національну економіку – економічна конкуренція; загрози; базові функції митної політики; модернізація митної системи, яка зумовлена глобальним середовищем; уніфікація митних процедур, як один з напрямків наближення до стандартів країн-членів ЄС [2;с.217].

На нашу думку варто розкрити які ж фактори впливають на зміни в митній політиці України. Виділимо, на нашу думку, основні з них:

- Міжнародне середовище та міжнародні зобов’язання: Україна може зобов'язуватися дотримуватися митних стандартів, прийнятих у рамках міжнародних організацій, таких як Світова торгівельна організація або ЄС.

- Політичні фактори: призначення нових лідерів, зміна політичної влади та підтримка певних груп.
- Технологічний розвиток: використання електронних систем митного контролю може зменшувати час очікування товарів на митниці та знизити корупційну складову.
- Конкурентність: забезпечення конкурентноздатності внутрішнього виробника у контексті зовнішньої торгівлі. Наприклад, застосування митних пільг для внутрішніх виробників може зменшити витрати на виробництво та зробити їх продукцію більш конкурентоздатною на зовнішніх ринках.
- Розвиток митної інфраструктури, такої як будівництво нових митних пунктів та удосконалення наявних, може впливати на митну політику та на ефективність її реалізації.
- Якісний склад митної адміністрації - наявність компетентних співробітників, які вміють застосовувати сучасні методи контролю та митного контролю.
- Корупція та корупційні ризики можуть впливати на митну політику та знижувати ефективність її реалізації. Недостатня прозорість та відкритість митних процедур можуть стимулювати корупційні дії серед митників та інших осіб, які беруть участь у митному процесі.
- Екологічні чинники. Митна політика може бути спрямована на забезпечення екологічної безпеки та збереження довкілля. Наприклад, встановлення митних зборів на імпорт товарів, які мають негативний вплив на довкілля, може стимулювати використання екологічно чистих альтернативних товарів та послуг.
- Глобалізація та економічні тенденції можуть впливати на митну політику через збільшення потоків товарів та послуг між країнами. Це може спричинити зміну митних тарифів та інших митних обмежень для забезпечення ефективного митного контролю та підтримки вітчизняного виробника.

Загалом митна політика України визначається комплексом факторів, які включають економічні, політичні, соціальні та інші фактори.

Отже, цілі сталого розвитку можуть мати значний вплив на митну політику, оскільки митна політика може бути використана як інструмент для досягнення цих цілей. Ось деякі способи, якими цілі сталого розвитку можуть впливати на митну політику:

1. Для зменшення забруднення довкілля шляхом регулювання імпорту продуктів, що містять небезпечні речовини. Наприклад, митні тарифи можуть бути встановлені для продуктів, що містять отруйні хімікати або викиди, що забруднюють довкілля.

2. Підтримка відновлюваної енергетики. Надання митних пільг на імпорт екологічно чистих технологій та обладнання для відновлюваної енергетики.

3. Зменшення бідності шляхом регулювання імпорту продуктів, які можуть підвищити життєвий рівень населення. Як приклад, надання митних пільг на імпорт продуктів харчування та медикаментів для бідних верств населення.

4. Підтримка вільної торгівлі шляхом зменшення митних бар'єрів та інших обмежень на міжнародну торгівлю. Це може сприяти розвитку економіки та збільшенню благополуччя населення.

5. Розвиток міжнародної торгівлі є важливою складовою глобального економічного розвитку та взаємодії між країнами. Митна політика може впливати на конкурентоспроможність та підтримку розвитку країн-експортерів, зокрема шляхом зменшення торгових бар'єрів та забезпечення ефективної митної процедури.

8. Зниження бідності та забезпечення рівних можливостей шляхом впровадження ефективної митної процедури та зменшення митних бар'єрів для забезпечення зручної та швидкої міжнародної торгівлі.

Список використаних джерел:

1. Цілі Сталого Розвитку Україна: національна доповідь 2017. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL : https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%A6%D1%96%D0%BB%D1%96%20%D0%A1%D1%82%D0%B0%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0%20(2017).pdf

2. Мужев О.О. Трансформація митної політики – можливості економічного зростання національної економіки. *Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці*. 2017. Вип. 23. С. 213-218.

УДК 339.56

Гапонюк М.А.
к. е. н., проф., проф. кафедри фінансів
імені Віктора Федосова
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

РОЗШИРЕННЯ ТРАНСКОРДОННОЇ ТОРГІВЛІ: НОВА КОМП'ЮТЕРИЗОВАНА ТРАНЗИТНА СИСТЕМА

Оскільки світ стає все більш взаємопов'язаним, а світова торгівля продовжує зростати, ефективні та безпечні транзитні процедури стають все більш важливими для сприяння транскордонній торгівлі та її сталому розвитку. У цьому прагненні Нова комп'ютеризована транзитна система (NCTS) стала новаторською інновацією, яка обіцяє революціонізувати спосіб транспортування товарів через кордони, спрощення процесів і посилення спрощення торгівлі.

NCTS – це найсучасніша електронна система управління транзитом, яка дозволяє ефективно переміщувати товари під митними процедурами транзиту. Він призначений для спрощення та оцифрування адміністративних процесів, пов'язаних із міжнародним переміщенням товарів, зменшення паперової роботи, усунення ручних процесів та підвищення точності та швидкості транзитних операцій.

Серцем NCTS є його складна цифрова платформа, яка забезпечує безперебійне та стандартизоване середовище для управління транзитними операціями. Трейдери можуть подавати транзитні декларації в електронному вигляді, надаючи всю необхідну інформацію щодо товарів, що перевозяться, походження, призначення та передбачуваний маршрут. Потім митні органи

можуть обробляти декларації, проводити оцінку ризиків і видавати електронні транзитні гарантії, що дозволяє переміщувати товари через кордони з мінімальними затримками та паперовою роботою.

Однією з ключових особливостей NCTS є його взаємодія, яка дозволяє безперешкодно обмінюватися даними між різними митними адміністраціями вздовж маршруту транзиту. Це усуває потребу в кількох транзитних деклараціях і спрощує адміністративні процеси, пов'язані з транскордонною торгівлею. Система також забезпечує видимість і відстеження товарів у дорозі в режимі реального часу, дозволяючи покращити моніторинг і контроль, а також зменшити ризик шахрайства, контрабанди та іншої незаконної діяльності.

Впровадження NCTS було зумовлене декількома факторами, включно з необхідністю посиленого спрощення торгівлі, покращеної відповідності та безпеки, а також вимогою більшої прозорості та ефективності транзитних процедур. У сьогоднішньому стрімкому глобальному торговому середовищі затримки та неефективність транзитних операцій можуть збільшити значні витрати на торгівлю, впливаючи на конкурентоспроможність та економічне зростання. NCTS має потенціал для значного скорочення часу транзиту, мінімізації паперової роботи та підвищення прозорості, що робить його критичним інструментом для просування транскордонної торгівлі.

Варто зазначити, що NCTS є технічно складною системою, тому для країн, які планують доєднатись до Конвенції про спільну процедуру транзиту, як правило, пропонується застосовувати прикладні програми, розроблені ЄС, зокрема, Minimal Common Core (MCC) та EDIFACT CCN/CSI (ECN), які, як уже зазначалось, є складовими NCTS [1]. Крім того, NCTS забезпечує обмін даними з кількома зовнішніми інформаційними системами, зокрема, системою Служби державних доходів: − EKS (Система експортного контролю) – дані транзитної декларації та реєстру визнаних продавців; − CMIS (Центральна митна інформаційна система) – реплікує всі створені, виправлені та скасовані дані транзитних декларацій та книжки МДП, що стосуються процедури транзиту; − ITVS (Інтегрована система управління

тарифами) – дані товарних класифікаторів; −IRIS (Integrated Risk Information System) – дані оцінки ризиків [2].

Крім того, NCTS може принести користь не лише великим транснаціональним корпораціям, але й малим і середнім підприємствам, які часто стикаються з більшими труднощами під час проходження складних митних процедур і оформлення документів, а NCTS може спростити та оптимізувати ці процеси, полегшуючи їх участь у міжнародній торгівлі та розширення свого бізнесу за кордоном. NCTS є універсальним інформаційним інструментом ЄС для керування та контролю транзиту. Ця комп'ютерна система спрямована на підвищення швидкості, ефективності та безпеки транзитних процедур, а також на запобігання та виявлення шахрайства [3].

Між іншим, NCTS має потенціал для підвищення відповідності та безпеки транзитних операцій. Автоматизуючи подання даних, обробку та оцінку ризиків, митні органи можуть краще орієнтуватися на вантажі з високим ризиком, одночасно прискорюючи транспортування з низьким ризиком, оптимізуючи спрощення торгівлі та безпеку. Функції видимості та відстеження системи в реальному часі також надають митним адміністраціям більші можливості контролю та моніторингу, допомагаючи виявляти та запобігати потенційній незаконній діяльності.

Також очікується, що NCTS сприятиме модернізації та гармонізації митних процедур у всьому світі, сприяючи міжнародній співпраці та координації між митними адміністраціями. Встановлюючи стандартизовану та сумісну систему, NCTS може сприяти послідовності та прозорості транзитних операцій, зменшуючи складності та розбіжності між різними митними режимами.

Крім того, NCTS має потенціал для сприяння стійкості та збереження навколишнього середовища, як однієї із цілей сталого розвитку в транскордонній торгівлі. Функції видимості та відстеження системи в режимі реального часу можуть допомогти контролювати та керувати рухом товарів, забезпечуючи дотримання екологічних норм і знижуючи ризик незаконної

торгівлі видами, що знаходяться під загрозою зникнення, небезпечними відходами та іншими екологічно чутливими товарами.

Незважаючи на значні переваги, впровадження NCTS також створює проблеми. Для успішного впровадження необхідні значні інвестиції в інфраструктуру ІКТ, навчання та розвиток потенціалу митних службовців і торговців. Взаємодія між різними митними системами, питання конфіденційності та безпеки даних, а також потреба в міжнародній співпраці та координації також створюють проблеми. Вирішення цих проблем є вкрай важливим для забезпечення успішного впровадження та функціонування NCTS.

Підсумовуючи, NCTS представляє новаторську інновацію, яка має потенціал революціонізувати транскордонну торгівлю шляхом спрощення та оцифрування транзитних процедур, посилення спрощення торгівлі, покращення відповідності та безпеки, а також сприяння прозорості та ефективності. Функціональна сумісність системи, видимість у реальному часі та функції відстеження роблять її потужним інструментом для управління товарами, що переміщуються через кордон. Проте проблеми залишаються, і необхідні подальші зусилля для забезпечення успішного впровадження та функціонування NCTS. Оскільки світова торгівля продовжує розвиватися, NCTS є багатообіцяючим рішенням у просуванні транскордонної торгівлі, стимулюванні економічного зростання та розвитку міжнародних торгових відносин. Завдяки своєму потенціалу принести користь як великим корпораціям, так і малим і середнім підприємствам, NCTS має спроможність створювати рівні умови для підприємств будь-якого розміру, дозволяючи їм брати участь у світовій торгівлі з більшою легкістю та ефективністю.

Список використаних джерел:

1. Руда Т.В. Особливості застосування процедури спільного транзиту в контексті норм міжнародного законодавства. *Інноваційна економіка*. 2022. №1. - С. 163–168.

2. How to access and use the New Computerised Transit System (NCTS) to submit electronic transit declarations. From HM Revenue & Customs. URL: https://bit.ly/2TGnt9d

3. Думанська І., Співак А. NCTS як імплементація європейської діджитал-практики спільного транзиту в Україні. *Innovation and Sustainability*. 2022. № 4. С. 60–70. https://doi.org/10.31649/ins.2022.4.60.70

УДК: 364.054

Кармалюк С. П.
кандидат історичних наук, доцент
доцент кафедри педагогіки та соціальної роботи
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ЗАЛУЧЕННЯ ФІНАНСІВ БЛАГОДІЙНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ УКРАЇНИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX стст.

Традиції взаємодопомоги та доброчинності притаманні українцям ще з часів давньослов'янських племен. Однак становлення повноцінної системи соціальної опіки на українських землях, які контролювались як Російською так і Австро-Угорською імперіями в XIX – на поч. XX ст., мало свої особливості. Обидві імперії складалися як багатонаціональні держави, що у поєднанні з економічною відсталістю загострило питання допомоги нужденним верствам населення.

Дослідженням тих чи інших аспектів, даного питання, свого часу займались А. Горілий, Н. Коцур, І. Зверева, О. Безпалько, С. Кармалюк, В. Ореховський, М. Підгурська, А. Фурман, О. Янкович, та інші.

Охороною здоров'я в тогочасних імперіях відали Міністерства поліції (пізніше Міністерства внутрішніх справ), зрозуміло, що питання соціальної допомоги для згаданих відомств не були першочерговими. Як результат, в XIX ст., проблеми захисту вразливих верств суспільства поступово перебирають на себе громадські організації. Виходячи з філантропічних уподобань їхніх засновників, викристалізовуються основні види і форми залучення коштів для здійснення благодійної діяльності.

В своєму дослідженні ми зосередимось на основних формах залучення благодійних коштів Товариством Червоного Хреста в Україні, комітети якого розпочали свою роботу в 1867 р.

Основним джерелом доходів Товариства в мирний час як правило були членські внески, грошові пожертви, безпрограшні лотереї, благодійні акції (як

то: бали, гулянки, спектаклі, лекції) й продаж конвертів та поштових листівок. З 1869 р. дамські комітети Товариства приймали також пожертви готовим одягом, сукном, виправленою шкірою, зерном та сухофруктами. Зібрані кошти, як правило розміщувались у місцевих відділення Державного банку в обмін на 3-5% білети державної позики і під державні гарантії [7, с.108].

Найбільший дохід комітети Червоного Хреста отримували за рахунок грошових пожертв, безпрограшних лотерей та благодійних акцій.

Збір грошових пожертв відбувався при виникненні надзвичайної ситуації (спалах епідемії в певному регіоні, неврожай, велика пожежа, землетрус, військові дії, тощо), або на постійній основі. Для збору коштів у випадку надзвичайної події використовувались підписні листи, публічні звернення, особисті звернення. При зборі коштів за підписними листами, відповідальні особи у певний день обходили закріплені за ним будинки на виділеній дільниці, документально фіксуючи пожертви конкретних громадян.

Публічні звернення про допомогу потребуючим як правило розміщували в громадських місцях (земствах, церквах, шинках) та державних установах.

Для збільшення фінансових надходжень багато місцевих управ Червоного Хреста використовували особисті звернення й залучали у свої лави почесними членами відомих в Україні осіб. Серед них: адмірал М. Аркас, архітектор О. Бернадоці та ін. 28 березня 1892 р. відбулися загальні збори Волинської управи Червоного Хреста, на яких прийнято графа Ігнатьєва почесним членом Волинської місцевої управи РТЧХ. Інколи внески таких членів складали половину, а то й більше від загальної суми усіх отриманих коштів [1, с. 18].

У 1894 р. Київська місцева управа Червоного Хреста звернулась з пропозицією про вступ у члени Товариства до відомого вченого, декана історико-філологічного факультету Київського університету Д. Флоринського [4, с. 1]. Завдяки залученню відомих осіб, згадана управа Червоного Хреста в 1898 році зібрала пожертвувань на суму 20 067 крб., з яких лише дружина Терещенка Надія Володимирівна пожертвувала 100 крб., а в цілому в 1898 р. сім'я Терещенків пожертвувала комітетам Червоного Хреста 3 000 крб. [2, с.

22]. Зібрані таким чином кошти йшли на утримання безкоштовних лікарень та амбулаторій, общин сестер милосердя та аптек.

На постійній основі кошти залучалися за рахунок так званих «квартових» й «тарілчаних» зборів. Як правило «кварти» Червоного Хреста розміщували в церквах, земствах, поштово-телеграфних відділеннях, шиках, винних погребах. Суми такого збору залежали від економічного становища населення, місця розміщення «кварт» й корелювалися від 7-15 крб. до 600-850 крб. Зокрема в 1892 році. Київська місцева управа Червоного Хреста разом з підвідомчими комітетами провела квартовий збір, який склав 703 крб. 74 коп., квартовий збір Одеської місцевої управи Червоного Хреста сягнув 854крб. 40 коп., а Подільського товариства Червоного Хреста - 401 крб. [3, с. 6; 8, с. 4; 5, с. 226].

Іще одним джерелом фінансового благополуччя комітетів Червоного Хреста були кошти отримані від проведення лотерей. Організація лотерейних розіграшів набуває популярності наприкінці XIX – на початку XX століть. Кошти отримані в результаті розіграшу направлялись на фінансову підтримку лікарень та амбулаторій Червоного Хреста. Наприклад, Черкаський та Канівський комітети і Херсонська община сестер милосердя влаштували розіграш простих лотерей на суму 1 500 крб. кожна. Чистий прибуток від проведеної в Черкасах, навесні 1911 р. лотереї склав 1 154 крб. 11 коп. [6, с. 88]

Благодійні гулянки з продаванням листівок Червоного Хреста та спектаклі на користь комітетів Червоного Хреста й общин сестер милосердя допомагали осередкам товариства фінансувати власні лікарські установи. Наприклад в 1912 р. Житомирський місцевий комітет Червоного Хреста провів благодійний спектакль. Прибуток від його проведення склав 649 крб. 80 коп. Частина виручених коштів пішла на користь амбулаторії, яка поточного року прийняла 9 240 хворих, а частина на лікарню -209 стаціонарних пацієнтів за рік [6, с. 88]. Спектакль і гулянку провела для збільшення власного капіталу Херсонська Олексіївська община сестер милосердя. Чистий прибуток від проведених заходів склав 1 882 крб. 42 коп. Подібним чином ходили справи і по інших управах [9, с. 72].

Отже, як бачимо на прикладі комітетів Червоного Хреста фінансова спроможність благодійних організацій напряму залежала від їх активності та залучення в сферу діяльності найширших верств населення. Завдяки посиленню свого фінансового становиш відділи Червоного Хреста в Україні значно розширили сітку безкоштовних лікарень/амбулаторій та закладів соціальної опіки. Зокрема з'явились різноманітні притулки, санаторії, аптеки, харчові та нічліжні пункти, тощо.

Список використаних джерел

1. ЦДІА України в м. Києві (Центр. держ. істор. архів України в м. Києві). Ф.127. Оп.622. Спр.54.
2. Там само. Ф. 830. Оп.1. Спр.666.
3. Там само. Ф.1619. Оп.1. Спр.20.
4. ДАХО (Держ. архів Хмельницької обл.). Ф.498. Оп.1. Спр.3.
5. Вестник Красного Креста: Орган Главного Управления Российского Общества Красного Креста. СПб. 1908. №3.
6. Кармалюк С.П. Червоний Хрест: український вимір: монографія. Чернівці: Золоті литаври, 2008. 148 с.
7. Кармалюк С.П. Основні види фінансової діяльності комітетів Червоного Хреста в ІІ половині XIX ст.. *Науковий вісник Буковинського фінансово-економічного інституту.* Випуск 5. Чернівці, 2004, С.107 - 118.
8. Отчет Киевского местного управления и подведомственных ему комитетов Российского Общества Красного Креста за 1892 г. К.: Типография П. Барского, 1893. 123 с.
9. Херсонская Алексеевская община сестер милосердия Российского Общества Красного Креста в 1914 г. Херсон: Тип. Херсон. Губ. Прав.,1915. 248с.

УДК 336.221

Кир'язова Т.О.
к.е.н., ст. викладач кафедри фінансів
Одеський національний економічний університет
Садчикова О. О.
здобувачка вищої освіти
Одеський національний економічний університет

ПЕРСПЕКТВИ УНІФІКАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ ВИМОГ

В червні 2022 року відбулася подія історичного масштабу – Україна набула статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу (ЄС). Проте, це

лише першій крок і країна-претендент на членство в ЄС має відповідати певному євроінтеграційному рівню, у тому числі шляхом коригування податкового законодавства.

Податкова система ЄС постійно трансформувалася та набула певних особливостей. Започаткування інтенсивної європейської економічної інтеграції викликало необхідність розробки та втілення концепції міждержавної податкової гармонізації. Органи та інститути ЄС взаємодіють з державами-членами, щоб розробляти і втілювати спільні стратегії в галузі оподаткування. Метою таких заходів є усунення податкових бар'єрів та дискримінації на внутрішньому ринку ЄС для забезпечення свободи переміщення товарів, послуг, капіталу та осіб між державами-членами, запобігання недобросовісній податковій конкуренції між юрисдикціями держав-членів та розробки нових механізмів усунення подвійного оподаткування [1].

Для проведення аналізу та порівняння податкових систем деяких європейських країн, в якості базових податків розглянемо податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), податок на прибуток підприємств, податок на додану вартість (ПДВ) та акциз (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняння ставок провідних прямих та непрямих податків в країнах Європи [2, 3]

Вид податку	Ставка податків, %						
	Німеччина	Франція	Іспанія	Великобританія	Болгарія	Швеція	Україна
Податок на прибуток	15	26,5	25	19	10	20,6	18
ПДФО	14-45	10,52-47	19-47	20-45	10	56,6	18
ПДВ	19	20	21	20	20	25	20

Серед розглянутих країн, Болгарія має найнижчу ставку ПДФО в розмірі 10%, тоді як Швеція має найвищу ставку в розмірі 56,6% для річного доходу громадян, який перевищує 1 млн. євро. Україна має середній показник щодо ставки ПДФО, який представлений у таблиці. Більшість країн встановлюють диференційовані ставки цього податку, на противагу українському законодавству.

Щодо податку на додану вартість, то у всіх європейських країнах, які були розглянуті, ставки податку на додану вартість практично однакові − у середньому 19%. У таблиці 2 наведені частки окремих видів податків у структурі доходів бюджетів наведених держав.

Таблиця 2

Частка окремих видів податків у структурі дохідної частини державного бюджету, % [2, 3]

Вид податку	Німеччина	Франція	Іспанія	Велико-британія	Україна	Швеція	Болгарія
ПДФО	40	20	30-35	28	8,5	28,9	17
Податок на прибуток	8	6,6	9	13	6,5	6,4	10
ПДВ	28	16,5	24-25	14	26,6	20,7	45
Акцизний збір	15	4,1	13-14	10	5,7	6,2	7

Надходження від сплати ідентичних податків доволі відрізняються в залежності від країни. Раніше у розвинених європейських країнах частка надходжень від ПДВ була помітно нижчою, ніж в Україні, враховуючи, що ставки даного податку майже у всіх однакові. Ситуація дещо змінилася, і тепер пальму першості з наведеного списку країн займає лише Болгарія. Такі країни як Канада, Іспанія та Великобританія знижують податкове навантаження на кінцевого споживача (пересічних громадян) за допомогою того, що в них ПДВ не оподатковуються товари першої необхідності. В Швеції також деякі галузі повністю звільняються від ПДВ, наприклад, охорона здоров'я, соціальна допомога, шкільні заходи, банківські та страхові послуги тощо.

Податок на доходи фізичних осіб у розглянутих європейських країнах, окрім Болгарії та України, є одним з основних джерел поповнення державного бюджету, і його ставки залежать від рівня доходу. У деяких країнах навіть не оподатковують мінімальний рівень доходу цим податком. В свою чергу, частка ПДФО у дохідній частині державного бюджету України незначна, незважаючи на порівняно невисокий показник ставки податку. Основними причинами цього є те, що частина надходжень від ПДФО зараховується до місцевих бюджетів;

різні рівні доходу оподатковуються за однаковою ставкою, що веде до нерівності у розподілі податкового навантаження; ухилення громадян від сплати податків та значний рівень тіньової економіки (31% на 2021 рік).

Україна може відзначитись, мабуть, найпрогресивнішою системою оподаткування підприємств малого бізнесу. На відміну від західних країн Україна віддає вагому перевагу розвитку малого бізнесу. Так, наприклад, ставка сплати податку малими підприємствами у Франції становить 15% для річного обороту не менш ніж 7,6 млн. євро, у Румунії – 3% (з виторгом до 1 млн. євро та відсутності співробітників) та 1% (за наявності одного та більше співробітників), а взагалі в Канаді – 9% для всіх представників малого бізнесу (знизилася на 3%). В Україні розроблено цілу систему оподаткування в цьому напрямі: перша група – 1-10%, друга група – 2-20%, третя група – 3% з ПДВ, 5% без ПДВ, четверта група – ставка залежить від виду земельної ділянки [2].

Кожна з європейських податкових систем має свою специфіку, яка налаштована на рівень розвитку країни і залежить від того, наскільки давно країна увійшла до ЄС. Тут спостерігається значний розмах в рівні оподаткування, який варіюється від близько 20-25% у країнах, таких як Литва та Словаччина, до понад 50-57% – у Данії та Швеції. Отже, середнє значення показника рівня оподаткування дорівнює 41 %. В Італії, Австрії, Люксембурзі Бельгії та Швеції збалансовані частки ВВП, які надходять від прямих і непрямих податків та соціальних внесків. Країни, що стали членами ЄС нещодавно, мають на 10% більше податків на споживання в загальних надходженнях, а також енергоємні технології, що оподатковуються ПДВ. Їх спільною рисою є значна частка акцизного податку, що сплачується за енергоносії, у структурі надходжень від цього податку (54% – 80% у Великобританії та Італії відповідно), а, так званий, «податковий демпінг» новоприбулих країн призводить до суттєвої диференціації в прямому оподаткуванні мобільних баз [1].

Звісно, пріоритетом для української податкової системи є наслідування досвіду європейських реформ із творчим осмисленням, що ґрунтується на

історії розвитку та сучасному стані економіки України. Дієва законодавча база відповідно до вимог ЄС, контроль за її дотриманням, податкове стимулювання бізнесу, детінізація економіки, акцент на соціальній функції оподаткування для підвищення соціально-економічної стійкості – складові реформування податкових правовідносин до стандартів ЄС. Також необхідно враховувати можливості, які надає сучасна ІТ-сфера, зокрема підключення до захищеної мережі CCN/CSI, ІТ-системи обміну інформацією про ПДВ, системам моніторингу за переміщенням акцизних товарів тощо.

Список використаних джерел:

1. Касьяненко, Т.В., Прокопенко М.О. Особливості податкової системи Європейського Союзу. *Економічні проблеми сталого розвитку* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції імені проф. Балацького О.Ф., м. Суми 27 травня 2015 р. / За заг. ред.: О.В. Прокопенко, М.М. Петрушенка. Суми : СумДУ, 2015. С. 355-356.
2. Євростат. URL: https://ec.europa.eu/eurostat (дата звернення 12.03.2023)
3. Офіційний сайт Фінансового порталу Мінфін. URL: https://minfin.com.ua/ (дата звернення 12.03.2023)

УДК 336.145

Кир'язова Т.О.
к.е.н., ст. викладач кафедри фінансів
Одеський національний економічний університет
Чудновець С. О.
здобувачка вищої освіти
Одеський національний економічний університет

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

В умовах євроінтеграції України важливим є дослідження та систематизація досвіду європейських країн у формуванні та функціонуванні їх місцевих бюджетів. Спільною рисою еволюції бюджетних відносин більшості країн у другій половині ХХ ст. стало посилення фінансової автономії територіальних громад. Наявність достатніх фінансових ресурсів збільшує

можливість надавати якісні та різноманітні послуги населенню, створювати умови для економічного та соціального розвитку території, залучати інвесторів та реалізовувати проекти. Процеси бюджетної децентралізації заслуговують на особливу увагу, тому як європейські країни мають багаторічний досвід їх реалізації.

Існують три основні моделі розподілу фінансових ресурсів між рівнями державної влади та місцевого самоврядування: англосаксонська, континентальна та змішана.

Англосаксонська модель передбачає високий рівень автономії місцевого самоврядування та виборність і контроль з боку населення. На місцях відсутні спеціальні державні уповноважені, на яких зазвичай покладаються функції контролю за органами місцевого самоврядування. Також особливістю цієї моделі є відсутність органів державної влади на місцях. Муніципалітети розглядаються як автономні утворення, які здійснюють владу, що покладена на них парламентом. Тобто представницькі органи місцевого самоврядування формально виступають як діючі самостійно в межах наданих їм повноважень і пряме підпорядкування нижчих органів вищим відсутнє.

Прикладом країни, що використовує цю модель місцевого самоврядування є Велика Британія. З XIX ст. у країні діє принцип, відповідно до якого муніципалітети можуть робити лише те, що їм прямо дозволено по закону. Частка місцевих бюджетів у бюджетній системі Британії дорівнює приблизно 30%. Головним джерелом місцевих бюджетів є муніципальний податок, який справляється в залежності від вартості майна та кількості дорослих членів сім'ї. Це щорічна плата, яку місцева рада стягує з населення за послуги, що надаються, наприклад, поліція та пожежні служби, утримання парків та спортивних центрів, бібліотеки та освітні послуги, збір та вивіз сміття та відходів та інші.

Видатки місцевих бюджетів Великої Британії поділяються на поточні та капітальні. Поточні покриваються в основному за рахунок податків, а капітальні фінансуються за рахунок позик. Основними напрямами спрямування

коштів місцевих бюджетів є: житлове та дорожнє господарство, освіта, місцева влада та самоврядування, судова система, поліція та заходи з охорони навколишнього середовища.

Наступна модель розподілу фінансових ресурсів місцевих бюджетів – континентальна. Вона поєднує в собі пряме державне управління та місцеве самоврядування. На відміну від попередньої моделі, тут діє певна ієрархія за якою місцеве самоврядування є ланкою державної влади, автономія обмежена, а також на місцях є спеціальні уповноважені від держави, що контролюють органи місцевого самоврядування. Ця модель характеризується певною підпорядкованістю нижчих ланок вищим.

Прикладом країни, що використовує цю модель є Франція, яка за сумісництвом є її засновницею, саме тому специфічні риси моделі виходять з історії країни. Місцеві органи влади у Франції здійснюють значні інвестиції, на які припадає понад 52% всіх капітальних державних витрат. Податки складають 40% місцевих бюджетів, субсидії – 30%, а власні надходження і позики – 30% [3]. Як правило, місцеві бюджети країни є дефіцитними і потребують додаткових ресурсів для фінансування власних програм. В розрізі видатків місцеві бюджети мають такі основні частини: функціональний бюджет (бюджет поточної діяльності) та бюджет інвестування (бюджет нового будівництва). Більше третини поточних витрат у Франції припадає на утримання адміністративно-силового апарату: поліції, цивільної оборони, пожежної охорони, управління, а ще третина витрачається на освіту та культуру. Розвиток міської інфраструктури є ще однією важливою сферою спрямування коштів місцевих бюджетів.

Третя модель розподілу фінансових ресурсів – змішана. Вона є поєднанням англосаксонської та континентальної моделей, тобто у деяких ланках місцевого самоврядування виборний орган може бути як ланкою муніципального управління так і представником державної адміністрації.

Прикладом країни з цією моделлю є Федеративна Республіка Німеччина. Особливістю місцевих бюджетів Німеччини є те, що пропозиції уряду в проекті

місцевих бюджетів включають на 2-3% більший обсяг видатків ніж у минулому році. Ці проекти повинні відповідати критеріям щодо бюджетної політики ЄС.

Основними статтями фінансування місцевими бюджетами в Німеччині є міністерства освіти, міністерства у справах сім'ї, людей похилого віку, жінок та молоді, міністерства закордонних справ, економічного розвитку та співробітництва. Найбільша частка витрат припадає на соціальні виплати.

Проаналізувавши формування та функціонування місцевих бюджетів у розвинутих європейських країнах можна зробити висновок, що головним їх напрямком є соціальна сфера, тому як саме на задоволення соціальних потреб населення і йде основна частина видатків місцевих бюджетів – на фінансування закладів освіти, охорони здоров'я, пожежної охорони, поліції тощо.

Європейський досвід показує, що ефективне функціонування місцевих бюджетів можливе за декількох умов:

- видаткові зобов'язання повинні бути раціонально розподілені між різними рівнями влади;
- дохідна частина бюджетів повинна бути надійною та складатися в основному з власних джерел фінансування;
- необхідно правильно розставляти пріоритети для цілей та послідовно вирішувати проблеми [3].

Запровадження в Україні європейських стандартів щодо місцевих фінансів також передбачає низку змін: обмеження місцевого боргу, введення та оприлюднення показників ефективності фінансового управління видатками на надання місцевих суспільних послуг, встановлення відповідальності за об'єктивність та достовірність показників, що надаються органам місцевого самоврядування. Збільшення власних доходів місцевих бюджетів на законодавчому рівні позитивно вплине на розвиток територій, адже у органів місцевого самоврядування зменшиться залежність від фінансування центральною владою, що дозволить їм вільно розпоряджатися коштами на потреби адміністративно-територіальної одиниці. Також необхідним є перегляд пріоритетності видатків, що здійснюються з місцевих бюджетів, які мають

спрямовуватись на надання більш якісних послуг населенню, створення умов для розвитку підприємництва, фінансування заходів для перспективного розвитку окремих територій та ін.

Список використаних джерел:

1. Канєва Т., Дрепін А. Європейський досвід формування місцевих бюджетів. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2019. № 2. С. 119-130.
2. Капітанчук М. В., Татарин Н. Б. Європейський досвід бюджетної децетралізації. *Фінанси, митна та податкова справа*. 2020. № 4. С. 110-111.
3. Чорна Н. Зарубіжний досвід формування місцевих бюджетів та можливості його застосування в Україні. URL: http://oldconf.neasmo.org.ua/node/734

УДК 336.1

Кульбачний С.В.
к. е. н, доцент кафедри економічної теорії
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ У ПРАЦЯХ ВЕРНАДСЬКОГО ТА ЙОГО ПОСЛІДОВНИКІВ

Володимир Іванович Вернадський, видатний український науковець, один із піонерів концепції сталого розвитку, у своїх роботах активно висував ідею необхідності збереження природних ресурсів та екосистем для забезпечення майбутнього покоління, пропагував ідею збереження біологічної різноманітності та стабільності екологічних систем. Він розумів важливість природних ресурсів як основи для розвитку економіки, але й водночас попереджав про можливість дослідження і використання цих ресурсів без достатньої уваги до їх збереження та відновлення. Вернадський переконаний, що розвиток суспільства повинен ґрунтуватися на збалансованому використанні природних ресурсів, а також на застосуванні енергетичної технології, яка не шкодить природі.

Однак, у творчості Вернадського можна знайти деякі суперечності із концепцією сталого розвитку. Наприклад, у своїх працях Вернадський активно

пропагував розвиток науки та технології, включаючи використання ядерної енергії. Він вважав, що наука та технологія можуть забезпечити рішення проблем екології, які стоять перед людством. Проте, сьогодні відомо, що використання ядерної енергії має високі ризики та може призвести до непоправних наслідків для природи та людей.

Крім того, Вернадський не звертав достатню увагу на соціальну справедливість, яка є однією з головних складових концепції сталого розвитку. Хоча Вернадський розумів важливість збалансованого розвитку економіки та збереження природи, його підхід до цих питань більше зосереджувався на науковій та технологічній складовій, а не на соціальній.

Загалом, ідеї Вернадського про збереження природних ресурсів та забезпечення екологічної стабільності мають важливе значення для сучасної концепції сталого розвитку. Однак, для досягнення сталого розвитку необхідно також звертати увагу на соціальну справедливість та економічну сталість. Таким чином, важливо брати до уваги всі аспекти сталого розвитку, а не обмежуватися тільки науковими та технологічними аспектами.

Ідеї Вернадського були критиковані всіма науковцями, які зосередилися на різних аспектах його теорії. Один із головних критиків Вернадського - це економіст Ніколас Георгеску-Роґен, який у своїй праці "The Entropy Law and the Economic Process" (1971) стверджував, що Вернадський занадто просто спотворює фізичну та біологічну енергію, і що його концепція енергетики не враховує важливих економічних факторів [1]. Георгеску-Роґен також вказував на те, що Вернадський не визнавав роль людської діяльності у зміні стану навколишнього середовища.

У своїх роботах Вернадський не дуже детально розглядав фінансові аспекти деталізації сталого розвитку та ролі державного бюджету в цьому процесі. Однак він відзначив важливість інвестицій у розвиток нових технологій та інновацій, які могли б допомогти зберегти природні ресурси та покращити стан довкілля. В його концепції «біосфери» та «ноосфери» є чітка залежність між економікою та навколишнім середовищем. За Вернадським,

людська діяльність повинна бути придатна з біосферою та ноосферою, і не повинна завдавати їм шкоди.

Більш детально фінансові аспекти сталого розвитку були помічені в дослідженнях та роботах послідовників, що розвинули ідеї Вернадського. Наприклад, у роботах Донеллі Меділі та Роберта Костанца було досліджено роль державного бюджету в забезпеченні сталого розвитку та збереження природних ресурсів [2, 253–260]. Автори відзначили, що державний бюджет може бути використаний для стимулювання екологічної інноваційної діяльності, фінансування заходів зі збереження природних ресурсів та підтримки екологічно чистих технологій. Також, вони розглядали можливість введення екологічного податку для зменшення негативного впливу підприємств на довкілля та підвищення доходів держави.

У сучасній економічній науці та практиці сталого розвитку державний бюджет змінює важливу роль у фінансуванні проектів та програм, пов'язаних із збереженням природних ресурсів та покращенням стану довкілля. Значна увага приділяється також розвитку фінансових механізмів, які б сприяли сталому розвитку та збереженню природних ресурсів. Одним з таких механізмів є ринок викидів парникових газів, де підприємства можуть продавати свої права на викиди парникових газів, що сприяє зменшенню загальної кількості викидів.

Також, розвиток екологічного банкінгу та інвестування у проекти, пов'язані зі збереженням природних ресурсів та покращенням стану довкілля, може бути ефективним способом залучення фінансових ресурсів у ці цілі.

Пізніше, у роботах послідовників Вернадського, з'являється більше уваги до фінансових аспектів сталого розвитку та ролі державного бюджету. Наприклад, у працях Дональда Джонсона, відомого економіста та послідовного Вернадського, з’являється концепція «стійкого розвитку бюджету», яка вважає, що державні фінанси мають бути організовані таким чином, щоб вони забезпечували стабільність соціального та економічного розвитку в довгостроковій перспективі [3; 4; 5].

Список використаних джерел:

1. The Entropy Law and the Economic Process, Harvard University Press; Reprint 2014 ed. edition (February 5, 1971).
2. Costanza, R., d'Arge, R., de Groot, R. et al. The value of the world's ecosystem services and natural capital. Nature 387, 253–260 (1997). https://doi.org/10.1038/387253a0.
3. Sustainable Finance: And the Limits of Financial Innovation, published in 2012.
4. Green Money: How Environmental Finance Can Close the Climate Funding Gap, published in 2014.
5. The Environmental and Social Challenges of Private Sector Projects: Law, Contracting and Risk Transfer, which he co-authored and was published in 2018.

O. R. Lobonț
PhD in Finance, Professor habil at the Department of Finance, West University of Timisoara
C. (M.) Man
Bachelor's degree student in Finance and Banking, Department of Finance, West University of Timisoara
A. M. Țăran
PhD student in Finance, Teaching Assistant, Department of Finance, West University of Timisoara
S. Vătavu
PhD in Finance, Associate professor, Department of Finance, West University of Timisoara

HOW SOCIAL PROGRESS CONTRIBUTES TO TRANSITION PERFORMANCE?

This study aims to investigate the available pool of knowledge in the field, aiming to identify links between transition performance and social progress at the level of the European Union (EU) Member States. The systematic analysis of the relevant existing literature carried out in the WoS Core Collection databases and Google Scholar for the time frame of 2017-2022 revealed that the topic was chosen not only is novel but also allows us the freedom to explore new approaches, capable of generating new concepts, methodologies and understandings of the phenomena of transition performance and social progress.

Therefore, our research approach continues with a content analysis of the phenomena based on the Transition Performance Index (TPI) and European Social

Progress Index (SPI) in order to hierarchise the member countries of the EU and identify the main components that significantly contribute to the dimensioning of these hierarchies. In order to observe the parallel development paths of different nations, Principal Component Analysis was also applied for the global dimensioning of the SPI, for which the official statistics of the European Commission did not offer a global score. Then, we applied linear regression analysis to highlight those components that strongly influence transition performance. Twelve indexes resulted from the principal component analysis applied, one for every sub-dimension of the SPI: nutrition and basic care, water and sanitation, shelter, personal security, access to basic knowledge, access to ICT, health and wellness, environmental quality, personal rights, personal freedom and choice, tolerance and inclusion, and access to advanced education. After also testing the influence of the indexes compounded on transition performance, regression results indicated a negative effect from the basic human needs dimension, with a statistically significant impact from nutrition and basic care and shelter, a negative influence from the foundation of wellbeing, with statistically significant results from the health index, and a positive impact from the opportunity dimension, with statistically significant effect from personal freedom and tolerance and inclusion.

Ultimately, from the data mapping perspective, the results revealed that the Nordic countries registered a high level regarding the performance transition index and in terms of the level of social progress for all three main pillars: Basic Human Needs, Foundations of Wellbeing and Opportunity. Regarding the most significant values, respectively, the most effective scores were registered in Denmark, Finland, and Sweden, alongside Ireland, while Romania, Bulgaria, Hungary, and Slovakia did not manage to reach performance levels to confirm social progress and implicitly the performance of the transition.

УДК 336.226:004

Мединська Т. В.,
к.е.н., доцент кафедри фінансів, економічної безпеки,
банківської справи та страхового бізнесу
Бойчук А. С.,
здобувач вищої освіти
Львівський торговельно-економічний університет

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі розвитку економіки України зросла тенденція до цифровізації. Цифровізація економіки – це процес використання цифрових технологій для поліпшення ефективності економіки та її продуктивності, що передбачає застосування комп'ютерної техніки, мобільних пристроїв, програмного забезпечення, інтернету та інших цифрових інструментів з метою покращення ведення бізнесу, ефективного ведення фінансів, оптимізації логістики та інших аспектів економіки.

Цифровізація економіки може забезпечити більшу прозорість та точність у зборі та аналізі даних, сприяти більш ефективному використанню ресурсів та зменшенню витрат. Вона може також забезпечити більшу зв'язаність між компаніями, клієнтами та іншими учасниками економіки через використання різноманітних цифрових платформ та інструментів. Однак, цифровізація економіки також може викликати виклики та загрози, такі як загрози кібербезпеки, збільшення ризику виникнення монополій на ринку та інші проблеми. Тому, необхідно забезпечити правильне регулювання та нагляд за цим процесом для забезпечення ефективного та безпечного використання цифрових технологій у економіці [1, с. 61-65].

З метою створення умов для швидкого розвитку цифрової економіки в Україні та підвищення конкурентоспроможності національної економіки на міжнародному ринку в Україні був прийнятий закон "Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні". Він надає стартапам та інноваційним

компаніям деякі пільги, зокрема зниження податкового навантаження на деякі види діяльності. Закон також сприяє розвитку екосистеми стартапів та інноваційних підприємств в Україні, зокрема за рахунок створення інноваційних парків та інкубаторів [2].

Приклади цифровізації економіки України:

1. E-commerce – розвиток електронної комерції, підприємці мають змогу долучитися до глобального ринку та збільшити обсяги продажу.

2. Cloud computing – включає в себе розповсюдження хмарних технологій, тобто підприємці мають змогу зберігати більший об'єм своїх даних у сховищі.

3. Blockchain – технологія блокчейн дозволяє підприємцям забезпечити надійність і прозорість у фінансових транзакціях, а також в інших сферах бізнесу.

4. Artificial Intelligence (AI) – штучний інтелект, яким користуються підприємці для автоматизації більшої кількості процесів, збільшуючи ефективність та зменшуючи витрати підприємства.

Україна одна із провідних кран в світі, яка почала вводити цифровізацію в економіку. Цифровізація оподаткування є одним із важливих проектів, які ввела українська влада для IT-компаній. Цифровізація оподаткування – це система заходів, щодо впровадження технологій та електронних засобів для збору, обробки та перевірки даних оподаткування.

Важливим та сучасним проектом із початку 2022 року, в реалізації якого ДПС бере активну участь, стало запровадження "Дія.City", про запуск якого було оголошено під час третього Diia Summit у Києві, який продемонстрував, що цифровізація є ефективним інструментом якісних змін у нашій державі [3, с. 92].

Дія.City – це сприятливе економічне середовище всередині країни, в якому український бізнес високих технологій може реалізовувати свій потенціал та стати конкурентоспроможними на міжнародній арені. У табл. 2 зображено основну характеристику середовища "Дія.City".

Таблиця 1

Характеристика "Дія.City"*

Ознаки	Характеристика
Податкові ставки для резидентів Дія.City	- 5% ПДФО (основна ставка в Україні 18%); - ЄСВ 22% від мінімальної зарплати (замість податку на прибуток); - 1,5% військовий збір.
Резиденти Дія.City	- компанії, які зареєстровані в Україні за чинним законодавством, які працюють у сфері ІТ; - питома вага оплати праці в компанії має бути не менше 70% від витрат (тобто має бути реальний штаб працівників, а не організація, яка складається з директора і бухгалтера); - у співробітників компанії мають бути високі зарплати (середня заробітна плата має складати 1200€ на місяць за курсом НБУ); - присутня експортна частка своїх продуктів, послуг (не менше 70% від усіх реалізованих товарів, послуг).
Приєднання до системи	- он-лайн подача заявки - непотрібні дозволи та ліцензії - розгляд заявки впродовж 10 днів - компанія має бути зареєстрована за чинним українським законодавством.

**Складено за даними [4].*

Цифрове оподаткування має свої переваги та недоліки, і вирішення, яким чином країна повинна реалізувати це, залежить від її потреб та можливостей. Однак, з огляду на швидко змінюючи технологічний ландшафт, цифрове оподаткування стає все більш популярним і буде продовжувати зростати у майбутньому. У табл. 2 зображено переваги та недоліки цифрового оподаткування.

Цифровізація оподаткування є важливим етапом у розвитку сучасної економіки. Це дозволяє державі ефективніше збирати податки та зменшити кількість помилок та шахрайства в оподаткуванні. Водночас, цифровізація сприяє підвищенню прозорості та взаємодії між платниками податків та державою. Для реалізації цифрового оподаткування необхідно продовжувати впроваджувати електронні сервіси, вдосконалювати електронні кабінети платників податків, електронні реєстри податкових платежів, електронні форми звітності та інші.

Таблиця 2

Переваги та недоліки цифрового оподаткування*

Переваги	Недоліки
Ефективність: цифровізація дозволяє зменшити кількість ручної роботи, тобто зменшити кількість помилок, яку можуть допустити працівники податкової сфери.	Висока вартість: щоб створити та підтримувати цифрове оподаткування держава має постійно виділяти кошти на функціонування технологій.
Прозорість: цифровізація допомагає створити деталізовану і прозору систему оподаткування, а також дозволяє зменшити кількість суб'єктів, які ухиляються від оподаткування.	Залежність від технологій: цифровізація оподаткування потребує сучасного програмного забезпечення та технологій.
Швидкість: зменшення часу податкових перевірок, оптимізація та прискорення процесів оподаткування.	Безпека даних: дані про всіх платників податків, які зареєстровані на сервері можуть бути вкрадені хакерами, тобто може відбутися порушення конфіденційності.
Відкритість: відкритий доступ до податкової інформації, збільшення довіри серед населення.	

**Складено за даними [5].*

Перевагами цифровізації оподаткування є підвищення ефективності збору податків та зменшення кількості помилок та шахрайства при обчисленні та сплаті податків, підвищення прозорості і взаємодії між платниками податків та державою, при цьому необхідно врахувати недоліки, а саме: висока незахищеність електронних систем оподаткування, дорого вартісне обслуговування електронних сервісів та ненадійність транзакцій.

Список використаних джерел:

1. Руденко М. В. Цифровізація економіки: нові можливості та перспективи. *Економіка та держава*. 2018. №11. С. 61-65.
2. Закон України "Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text.
3. Мединська Т. В., Ногінова Н. М. Цифровізація органів податкового адміністрування в контексті сучасних викликів і загроз. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія».* Серія «Економіка» : науковий журнал. 2022. № 24 (52). С. 90-96.
4. Офіційний сайт Дія.City. URL:https://city.diia.gov.ua/.
5. Меренкова Л. О., Холодна Ю. Є. Трансформація оподаткування в умовах цифровізації економіки. 2019. URL: http://www.repository.hneu.edu.ua/bitstream.pdf.

УДК 336.1

Нечипоренко А.В.
к.е.н., доцент кафедри фінансів,
Київський університет імені Бориса Грінченка

ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Повномасштабне збройне вторгнення російської федерації в Україну спричинило серйозний негативний вплив, який спостерігався в усіх сферах життєдіяльності країни, зокрема відобразився й на стані публічних фінансів. Виконання бюджетних показників 2022 року зазнало гнучких трансформацій, що були зумовлені необхідністю швидкої переорієнтації бюджету, передусім на військові потреби та на найнеобхідніші соціальні виплати для населення.

Використання державних коштів під час воєнного стану суттєво відрізняється від звичайних умов мирного життя, а відтак й питання щодо управління публічними фінансами потребують особливої уваги в напрямі ефективного перерозподілу фінансових ресурсів на військові потреби та забезпечення належних соціальних стандартів життя населення.

Так, 11 березня 2022 року Кабінетом Міністрів України [1] було ухвалено Постанову «Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану» № 252, у якій зазначено, що з метою оперативного та ефективного прийняття управлінських рішень для забезпечення безперебійного функціонування установ і закладів бюджетної сфери, комунальних підприємств та задоволення життєво необхідних потреб жителів територіальних громад у період воєнного стану виконання та формування місцевих бюджетів здійснюється відповідно до бюджетного законодавства з урахуванням певних особливостей, які визначені в Постанові.

Також Уряд України схвалив зміни до Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану, відповідно до чого визначено пріоритетність її видатків.

Важливо звернути увагу й на питання оподаткування в умовах воєнного

стану, адже саме податкові надходження виступають головною складовою наповнення державного та місцевого бюджетів [2].

Так, зважаючи на той факт, що в умовах війни в Україні бізнес є особливо вразливим, держава впровадила низку ініціатив, спрямованих на підтримку підприємництва, які, зокрема, стосуються оподаткування підприємців, зменшення податкового тиску, спрощення і поліпшення податкових правил на період дії воєнного стану [3, с. 64].

Такі податкові зміни були дуже доречними для підтримки фізичних та юридичних осіб під час війни й відповідно істотно вплинули на виконання бюджетів різних рівнів та на загальний стан публічних фінансів України.

Після початку воєнних дій Україна активно працює у напрямі залучення позик від міжнародних партнерів. Так, у 2022 році Уряд України отримав 31,1 млрд дол. зовнішнього фінансування для наповнення державного бюджету, в тому числі 14,3 млрд у формі безвідшкодовної допомоги (грантів). Найбільші суми грантів надійшли від США – 12 млрд дол, певний внесок зробили також ЄС, Уряди Німеччини та Італії. Відповідно сума зовнішнього кредитного фінансування в 2022 році становила 16,8 млрд дол., при цьому основними кредиторами України стали Світовий банк, уряди Канади, Великобританії, Японії, Франції, Нідерландів, Італії та МВФ [4].

Також в умовах воєнного стану активізувалася практика застосування внутрішніх запозиченнях шляхом випуску ОВДП у вигляді військових облігацій – цільових державних боргових цінних паперів, які призначені для запозичень на ринку з метою фінансування потреб Збройних сил України та держави в умовах війни. Всього завдяки випуску військових ОВДП держава залучила до державного бюджету понад 200 млрд грн у 2022 році, та близько 25 млрд грн у 2023 році [1].

Ефективне функціонування фінансової системи тісно пов’язане з результативним управлінням ресурсами держави, переважна частина яких зосереджена у бюджетній системі [5, с. 42].

В умовах воєнного стану держава дуже виважено здійснює видатки з

державного та місцевих бюджетів. Пріоритетними беззаперечно вважають витрати на оборону (дискреційні видатки бюджету), а видатки, які мали бути направлені на капітальне будівництво чи розвиток скорочуються і спрямовуються в резервний фонд. Також припиняється фінансування видатків розвитку і значно обмежується фінансування поточних та захищених видатків. Тобто, кошти витрачаються на оборону, виплату пенсій, зарплати бюджетникам та обслуговування державного боргу [3; 6].

Отже, повномасштабне вторгнення росії та продовження війни негативно відобразилося на стані публічних фінансів країни, зокрема зростають ризики фінансової стійкості бюджетів. В умовах воєнного стану змінилися пріоритети розподілу фінансових ресурсів, а надходження зазнали суттєвого скорочення. Все це вимагає від керівництва держави чітких дій щодо подальшої співпраці із зарубіжними партнерами з метою фінансування пріоритетних видатків та забезпечення соціальної стабільності у суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Веб-портал Кабінету Міністрів України. URL: https://www.kmu.gov.ua/
2. Нечипоренко А. В., Чернишова Т. О. Напрями вдосконалення системи управління публічними фінансами в Україні. *Управління публічними фінансами та проблеми забезпечення національної економічної безпеки* : збірник тез Податкового конгресу, 12 грудня 2019 р. Ірпінь: УДФСУ, 2019. С. 353–356.
3. Бліщук К. М. Особливості управління публічними фінансами у воєнний період. *Ефективність державного управління*. 2022. №70/71. С. 62–67.
4. Богдан Т. Рятівне коло й побічні наслідки зовнішнього фінансування України. URL: https://www.epravda.com.ua/columns/2023/01/30/696492/
5. Кужелєв М. О. Управління публічними фінансами в умовах реформування економіки України. *Стратегія і практика інноваційного розвитку фінансового сектору України* : зб. матер. III Міжнар. наук.-практ. конф., 26-27 березня 2020 р. Ірпінь, 2020. С. 42–44.
6. Rekunenko I. Discretionary budget expenditure in the system of state regulation of the country's socioeconomic development. *Public and Municipal Finance*. 2018. №7. P. 8–18.

УДК 336.22

Новосьолова О.С.
к. е. н., доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування
Херсонський національний технічний університет
Левченко О.Ю.
здобувачка вищої освіти
Херсонський національний технічний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ В УКРАЇНІ

Податки є не тільки інструментом перерозподілу національного доходу між різними категоріями населення, адміністративно-територіальними одиницями та галузями економіки, а й джерелом наповнення бюджетів різних рівнів. Разом із регулюючою, податки виконують свою основну функцію – фіскальну, за допомогою якої реалізується основне їх призначення – формуються грошові фонди держави, які є матеріальною основою виконання державою покладених на неї функцій. Те, як реалізується фіскальна функція податків, можна оцінити через фіскальну ефективність [1].

Фіскальна ефективність податків – це не лише співвідношення прогнозних і фактичних показників їхнього надходження до відповідних бюджетів, а й врахування витрат на їх адміністрування. В Україні значну роль у забезпеченні фіскальної достатності бюджету відіграють: податок на додану вартість, податок на доходи фізичних осіб, акцизний податок та податок на прибуток підприємств, які в сукупності формують близько 85% податкових надходжень до Державного бюджету України.

Для оцінки фіскальної ефективності ПДВ розрахуємо показники фіскальної значимості ПДВ у бюджеті держави, фіскальної значимості ПДВ у ВВП держави, ефективної ставки ПДВ (табл. 1).

Проведений аналіз виявив, що найбільш продуктивним ПДВ був у 2021 році – 71,78%, його ефективна ставка в цей рік склала 14,36%. Найнижчий рівень ефективної ставки спостерігався у 2019 році та дорівнював 12,98%.

Найменшому розміру ефективної ставки відповідає і найменша продуктивність ПДВ – 64,88%. У цілому за досліджуваний період сформувалася стала тенденція до зростання ефективності та продуктивності ПДВ, а це вказує на підвищення фіскальної ефективності даного податку в Україні.

Таблиця 1

Показники фіскальної ефективності

ПДВ в Україні у 2019–2021 роках*

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Абсолютне відхилення	
				2020/2019	2021/2020
Фактичні надходження ПДВ , млн. грн.	378690,21	400600,11	536489,20	+21909,90	+135889,09
Доходи державного бюджету, млн. грн.	998278,94	1076016,68	1296852,90	+77737,74	+220836,22
ВВП, млн. грн.	3974564,00	4194102,00	5459574,00	+219538,00	+1265472,00
Кінцеві споживчі витрати домогосподарств, млн. грн.	2918278,00	3053971,00	3736498,00	+135693,00	+682527,00
Ефективна ставка, %	12,98	13,12	14,36	-	-
Продуктивність ПДВ, %	64,88	65,59	71,79	-	-
Фіскальна значимість ПДВ, у % до ВВП	9,53	9,55	9,83	-	-
Фіскальна значимість ПДВ, у % до доходів держбюджету	37,93	37,23	41,37	-0,70 в.п.	+4,14 в.п.

*Примітка. Складено автором на основі джерела [2].

Впродовж 2019-2021 роках індикатори фіскальної значимості ПДВ мали неоднорідний характер. Так фіскальна значимість ПДВ у ВВП країни у 2019 році становила 9,53%. У 2020 році цей показник збільшився лише на 0,02 в.п. і становив 9,55%. У 2021 році фіскальна значимість ПДВ збільшилась на 0,28 в.п. і досягла значення 9,83%. Інша ситуація в фіскальній значимості ПДВ у доходах Державного бюджету України. У 2020 році показник становив 37,23%, що менше на 0,70 в.п. ніж в 2019 році. У 2021 році ситуація змінилась і

фіскальна значимість збільшилась на 4,14% і становила 41,37%. Це свідчить про вагоме місце даного податку у джерелах формування бюджету України.

Досить показовою є структура податкового навантаження з ПДВ (рис. 1).

Рис. 1. Структура податкового навантаження за податком на додану вартість в Україні у 2019-2021 роках, % *

*Примітка. Складено автором на основі джерела [2].

З рис. 1 видно, що впродовж 2019-2021 років більше податкового навантаження з ПДВ припадало на ввезені на митну територію України товари. За аналізований період цей показник коливався від 7,29% до 6,97%. Податкове навантаження із вироблених в Україні товарів, з врахуванням бюджетного відшкодування в 2019 році мало найменше значення – 2,24 %. В 2020 році воно зросло до 3,02%, а вже в 2021 році зменшилось до 2,85%.

Також доцільно здійснити оцінку ступеня реалізації фіскальної спроможності ПДВ за допомогою коефіцієнта реалізації фіскальної спроможності ПДВ (табл. 2).

Як свідчать дані таблиці 2, частка тіньової економіки у ВВП досить велика. Так, у період з 2019 року по 2021 рік вона зросла з 28% до 31%. Це в свою чергу пояснює такий великий об’єм тіньового ВВП в країні. У 2019 році він становив 1112877,92 млн. грн., у 2020 році збільшився на 145352,68 млн. грн., а в 2021 році зріс ще на 434237,34 млн. грн.

Таблиця 2

Динаміка коефіцієнта реалізації фіскальної спроможності ПДВ у 2019–2021 роках*

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Абсолютне відхилення	
				2020/2019	2021/2020
ПДВ, млн. грн.	378690,21	400600,11	536489,20	+21909,90	+135889,09
ВВП, млн. грн.	3974564,00	4194102,00	5459574,00	+219538,00	+1265472,00
Частка ПДВ у ВВП, %	9,53	9,55	9,83	+0,02 в.п.	+0,28 в.п.
Частка тіньової економіки у ВВП, %	28,00	30,00	31,00	+2,00 в.п.	+1,00 в.п.
Тіньовий ВВП	1112877,92	1258230,60	1692467,94	+145352,68	+434237,34
Тіньовий ПДВ	106033,26	120180,03	166311,65	+14146,77	+46131,62
Коефіцієнт реалізації фіскальної спроможності ПДВ	0,78	0,77	0,76	-0,01	-0,01

*Примітка. Складено автором на основі джерела [2].

Що стосується ПДВ, то ситуація схожа на тіньовий ВВП. Тіньовий ПДВ у 2020 році становив 120180,03 млн. грн., що більше на 14146,77 млн. грн. ніж у 2019 році, а в 2021 році досягнув значення 166311,65 млн. грн. Як бачимо, розрахований на основі показників тіньового сектору коефіцієнт реалізації фіскальної спроможності ПДВ показує, що бюджет недоотримує значну частину коштів.

Список використаних джерел:

1. Ефективність податку на додану вартість в Україні. *Науковий блог Національного університету «Острозька академія».* URL: https://naub.oa.edu.ua/2018/efektyvnist-podatku-na-dodanu-varti/.
2. Річні звіти Державної казначейської служби України. URL: https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage.

УДК 336.1

Олексин А.Г.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Будз М.Ф.
здобувачка вищої освіти
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ В УМОВАХ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Світова фінансова-економічна криза спричинена поширенням епідемії Covid-19 стала викликом для національних органів макроекономічного регулювання, адже потребувала швидкої реакції, вжиття адаптивних заходів задля захисту національної економіки від дестабілізуючих зовнішніх наслідків. Наслідки кризи Covid-19 для національного рівня є досить неоднозначними, як відносно галузевого впливу, так і відносно окремих суб`єктів. Криза перевірила здатність бізнесу і влади гнучко реагувати, приймати управлінські рішення в умовах невизначеності, зміни попиту і уподобань споживачів. Проте не повністю оговтавшись від кризи спричиненою епідеміюCovid-19, економіку України торкнулося нове випробування – повномасштабне вторгнення росії.

У нинішніх умовах, коли вся економіка повністю націлена на обороноздатність, органи державної влади повинні приймати вчасні та синхронні рішення, що посилює потребу в гнучкості та адаптивності систем управління на макрорівні. Головним інструментом у боротьбі з кризою є фіскальна політика, виважене управління державними фінансами, що на практиці означає оптимальний розподіл наявних ресурсів для підтримки обороноздатності країни та населення [5].

Проблема управління публічними фінансами у кризовому періоді посилюється всеохоплюючими наслідками на державні фінанси, зокрема, зменшення доходів державного бюджету, обмеження видатків, фінансово-економічна криза. Перед національною системою постає завдання не точкового управління державними фінансами, а побудова та розгортання цілої системи

стратегічних векторів управління державними фінансами, що є невід'ємною частиною національної системи управління економікою [5, с. 156].

Перший стратегічний вектор управління публічними фінансами пов'язаний з впровадженням заходів у фіскально-податковій політиці. У найближчій перспективі фіскальна політика органів влади буде зосереджуватися на забезпеченні достатніх ресурсів для фінансування пріоритетних видатків, підтримці міцної бази податкових надходжень і збереженні фіскальної та боргової стійкості. У середньостроковій перспективі, на розвиток початкових заходів з фінансування відбудови та соціальних видатків, акцент буде зміщено на розробку Національної стратегії доходів (НСД), поступове відновлення середньострокової бюджетної рамки та посилення управління державними інвестиціями [1].

Прийнятним методом мобілізації додаткових доходів державою є зростання ставок податку на доходи фізичних осіб і введення його прогресивної шкали. Ще однією головною зміною - можливість замінити податок на прибуток та ПДВ податком з обігу зі ставкою 2%. При переході на цю систему компанії звільняються від обов'язку нарахування та сплати внутрішнього та імпортного ПДВ, подання податкової звітності, а їхня реєстрація платником ПДВ призупиняється, тобто фактично на цей період суб'єкт господарювання припиняє бути платником ПДВ. При цьому, на відміну від "звичайної" моделі спрощеної системи оподаткування, компанії все одно мають сплачувати ЄСВ та податок на доходи фізичних осіб за своїх працівників. Також протягом дії воєнного стану повністю було скасовано податки для ФОПів 1 та 2 групи. На прострочену заборгованість з бюджету, що виникла через форс-мажорні обставини у зв'язку із військовою агресією, пеня не нараховується. Також знижено ставку акцизного податку на пальне, ставку ПДВ знижено з 20% до 7%. Ще з 1 березня 2022 року та ще рік після закінчення воєнного стану звільнено від сплати земельного податку та орендної плати за землю території, на яких велись бойові дії або які тимчасово окуповані росією. Також не підлягають оподаткуванню заміновані земельні ділянки та ті, на яких

наявні фортифікаційні споруди, не буде нараховуватися та стягуватися мінімальне податкове зобов’язання, не буде справлятись екологічний податок. Також було скасовано платежі при розмитненні транспортних засобів, які ввозяться на територію України, – ПДВ, акцизний податок та імпортне мито (з 1 липня 2022 року скасування відмінилося) [3].

Щодо другого стратегічного вектору управління державними фінансами, то він пов'язаний з впровадженням заходів у грошово-кредитній політиці. 15 квітня 2022 року Рада НБУ ухвалила основні засади грошово-кредитної політики в умовах воєнного стану. Відповідно до цього документа НБУ на час війни відмовився від таргетування інфляції, а також тимчасово — від використання ключової ставки як основного інструменту монетарної політики для зниження інфляції та публікації власних макроекономічних прогнозів. При цьому регулятор зобов’язався повернутися до цих заходів в міру нормалізації фінансово-економічної ситуації в країні. 2 червня НБУ вперше з початку війни змінив облікову ставку — підвищив її до 25% з січневих 10%. Цей рішучий крок, пояснили в НБУ, покликаний захистити гривневі доходи та заощадження громадян, а також збільшити привабливість гривневих активів, зокрема державних облігацій. Вимушеним кроком воєнного часу є можливість Нацбанку фінансувати держбюджет шляхом купівлі ОВДП у Міністерства фінансів. В НБУ пообіцяли, що таким чином фінансуватимуть лише критичні видатки уряду та висвітлюватимуть такі операції максимально прозоро. Регулятор також підкреслив подальшу готовність до співпраці з урядом для залучення міжнародного фінансування, яке необхідне для вирішення гуманітарних проблем та повоєнної відбудови України. На безготівкові платежі не було запроваджено жодних обмежень. Водночас на готівкові діяли такі заборони:на зняття клієнтами готівки обсягом понад 100 тис. грн на день, а також повна заборона на зняття готівкової валюти в Україні. Водночас НБУ запровадив такі послаблення для банків: скасування заходів впливу за порушення низки нормативів: капіталу, ліквідності, кредитного ризику, лімітів відкритої валютної позиції, строків подання статистичної звітності,

скасування заходів впливу за невчасне оприлюднення фінансової та консолідованої фінансової звітності, за порушення формування та зберігання обов’язкових резервів [2].

Третій стратегічний вектор управління державними пов'язаний з впровадженням заходів у валютній політиці. Для стримання можливого різкого знецінення гривні на початку війни НБУ зафіксував курс гривні до іноземних валют станом на 24 лютого 2022 року та припинив розрахунок довідкового курсу гривні до долара США. Обмеження на встановлення банками курсу валют для готівкових операцій та операцій з платіжними картками було скасоване з 21 травня — це перший крок до повернення до плаваючого валютного курсу. З початку війни НБУ призупинив роботу валютного ринку, крім операцій з продажу валюти. Також регулятор впровадив такі зміни:тимчасову заборону на зняття готівки в іноземній валюті. Вже 1 березня регулятор переглянув це обмеження і дозволив знімати іноземну валюту з валютних рахунків в обсязі до 30 тис. грн на день, а 21 березня — підвищив ліміт до 100 тис. грн на день в еквіваленті [2].

Підсумовуючи вищенаведене, що фіскально-податкові, грошово-кредитні та валютні вектори управління державними фінансами в Україні повинні сприяти формуванню таких інструментів, які б надали змогу ефективно впливати на активізацію економіки, підтримувати стабільність національної валюти, забезпечували обґрунтованість її курсу відносно іноземних валют тощо. Реалізація вищенаведених векторів, має стримуючий характер для розвитку фінансово-економічної кризи в цілому, і зокрема негативних наслідків для публічних фінансів. Таким чином, криза– це не лише негативні наслідки, це нові можливості для сучасних суб’єктів ринку, які розвиваються, стратегічно мислять, вірять у зміни і перетворення, здатні пристосуватися до обмежувальних заходів з боку держави і отримати максимальну вигоду, а рівень ефективності їх провадження оцінюється якістю регулювання державними фінансами в цілому.

Список використаних джерел:

1. Богдан Т. Воєнні фінанси: що повинна робити держава. URL:https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/523270_voienni_finansi_shcho_povinna_robiti.html
2. Доронцева Є. Державне регулювання під час війни: як НБУ адаптував фінансову систему України до нових умов впродовж ста днів воєнного стану. URL:https://voxukraine.org/derzhavne-regulyuvannya-pid-chas-vijny-yak-nbu-adaptuvav-finansovu-systemu-ukrayiny-do-novyh-umov-vprodovzh-sta-dniv-voyennogo-stanu
3. Марчак Д, Маркуц Ю, Маршалок Т.Податки воєнного часу. Чого слід очікувати від змін у податковій системі, ухвалених з початку війни? URL:https://voxukraine.org/podatky-voyennogo-chasu-chogo-slid-ochikuvaty-vid-zmin-u-podatkovij-systemi-uhvalenyh-z-pochatku-vijny
4. Циба Р. П.Стратегічні вектори вдосконалення управління державними фінансами України. *Економічний вісник «Фінансовий ринок»*. 2017. №1. С 155-162. URL: https://ev.nmu.org.ua/docs/2017/1/EV20171_155-162.pdf
5. Шевченко К. Скоординована макроекономічна політика в умовах війни – запорука перемоги.URL:https://lb.ua/economics/2022/08/16/526406_skoordinovana_makroekonomichna.html

УДК 338.2

Сторощук Б. Д.
к.е.н., доцент кафедри менеджменту та адміністрування
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
Морар В.Г.
здобувачка вищої освіти
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

СТАН БЛАГОДІЙНОЇ СФЕРИ, ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРА ДЕРЖАВИ

Благодійна сфера є важливим фактором розвитку фінансового сектора держави так як благодійні організації досить часто можуть переймати на себе ті функції, які повинна виконувати держава, або ж допомагати державі їх виконувати, але ні в якому разі не можна говорити, що ця заміна може бути постійною і абсолютною. Держава може не справлятись з виконанням своїх функцій через ряд причин, основними з яких є недостатнє бюджетне фінансування або ж не правильне використання наявних коштів. Варто зазначити, що діяльність благодійних організацій не є неконтрольованою, вона регламентується в Україні Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» (від 5 липня 2012 року, який набрав чинності 3 лютого 2013 року), Конституцією України, Бюджетним кодексом України, Податковим

кодексом України та іншими нормативно-правовими актами. У законі благодійну діяльність визначають в першу чергу, як діяльність добровільну, без мети отримання прибутку, компенсації або винагороди.

Вплив благодійних організацій на розвиток фінансового сектора держави може бути досить значущий, це ми можемо прослідкувати в першу чергу на прикладі США, де дана діяльність за статистикою має найбільші оберти. На прикладі уже згаданої країни ми можемо спостерігати таке явище, як ендавмент, яке не є розвинуте в Україні. Ендавмент передбачає здійснення благодійних внесків неприбутковим організаціям з метою підтримки їх діяльності, в даному випадку розглянемо надання благодійної допомоги саме вищим навчальним закладам. До найбагатших університетів США за рівнем ендавменту входять: Гарвардський університет, Система університету Техасу, Єльський ун-т, Стенфордський ун-т, Прінстонський ун-т та інші [1].

Найбагатшими вони є в першу чергу не через надходження, у вигляді плати за навчання або ж державної допомоги, велику частину прибутку складає саме ендавмент, у деяких з них розмір ендавменту перевищує 1 трлн. дол. США.[2] За статистикою майже 50%, це кошти, які надійшли ВНЗ у вигляді заповіту, також великій відсоток пожертв надходить від корпорацій або ж колишніх студентів даних університетів. Варто зазначити, що визначальним фактором надання благодійного внеску ВНЗ є в першу чергу хороша репутація університету та прозорість використання залучених коштів. Ендавмент позитивно впливає на розвиток фінансового сектору держави, так як в основному його використовують для надання фінансової допомоги студентам, викладачам та дослідникам. Також даний вид пожертв допомагає вищим навчальним закладам бути менш залежними від економічних та політичних чинників, від того скільки держава буде готова виділити коштів для ВНЗ, ендавмент допомагає університетам забезпечувати стабільність у своїй діяльності та бути більш гнучкими в питаннях фінансування. Не дивлячись на досить очевидні плюси ендавменту він не є розвинутий у більшості країнах світу, як було зазначено вище, в тому числі й в Україні.

Країни в яких поширений ендавмент (США, Канада, Німеччина, Велика Британія та інші) є високо розвинутими, трьома основними факторами, які впливають на благодійність у них є високий рівень емпатії суспільства, високий рівень усвідомлення власної громадянської позиції та високий рівень розвитку соціального капіталу (взаємної довіри між членами суспільства) також населення даних країн в середньому отримує вищі доходи ніж в переважній більшості інших країн. Проте крім вищезгаданих пунктів важливу роль відіграє і правова регуляція ендавментів, економічні умови для ефективного функціонування сталих фондів та суспільні стереотипи [2]. Нажаль з усіма цими пунктами в Україні були проблеми, а деякі наявні і до сих пір. Проте сама благодійність в Україні за останні роки значно зросла.

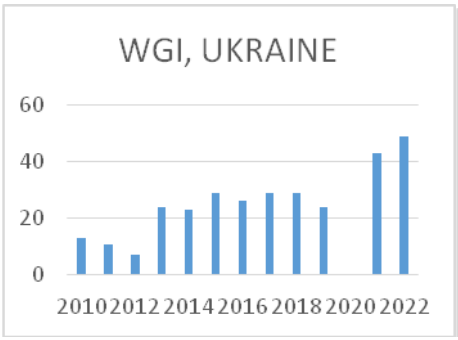

Рис. 1. Статистика World Giving Index України

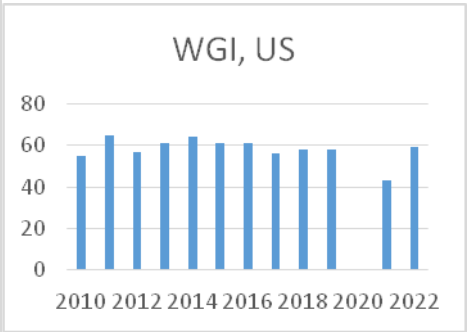

Рис. 2. Статистика World Giving Index США

За статистикою World Giving Index (WGI) світової організації Charities Aid Foundation, останніми роками відсоток благодійності в Україні стрімко зріс (мал.1), якщо протягом 2010-2019 він у середньому складав 21,5%, то за останні два роки з 2021р. по 2022р. зріс більше ніж у двічі і складає у середньому 46%. На даний момент благодійні внески в Україні в основному спрямовані на допомогу Збройним Силам України, що зменшує навантаження на фінансову систему України. Проте Україні є до чого прагнути, за статистикою уже згаданих США (мал.2), протягом 2010р. -2022р. середній відсоток благодійності складає 58,2 %, значних ривків, як у випадку з Україною на наведеному відрізку немає, ситуацію з благодійністю можна назвати відносно стабільною.

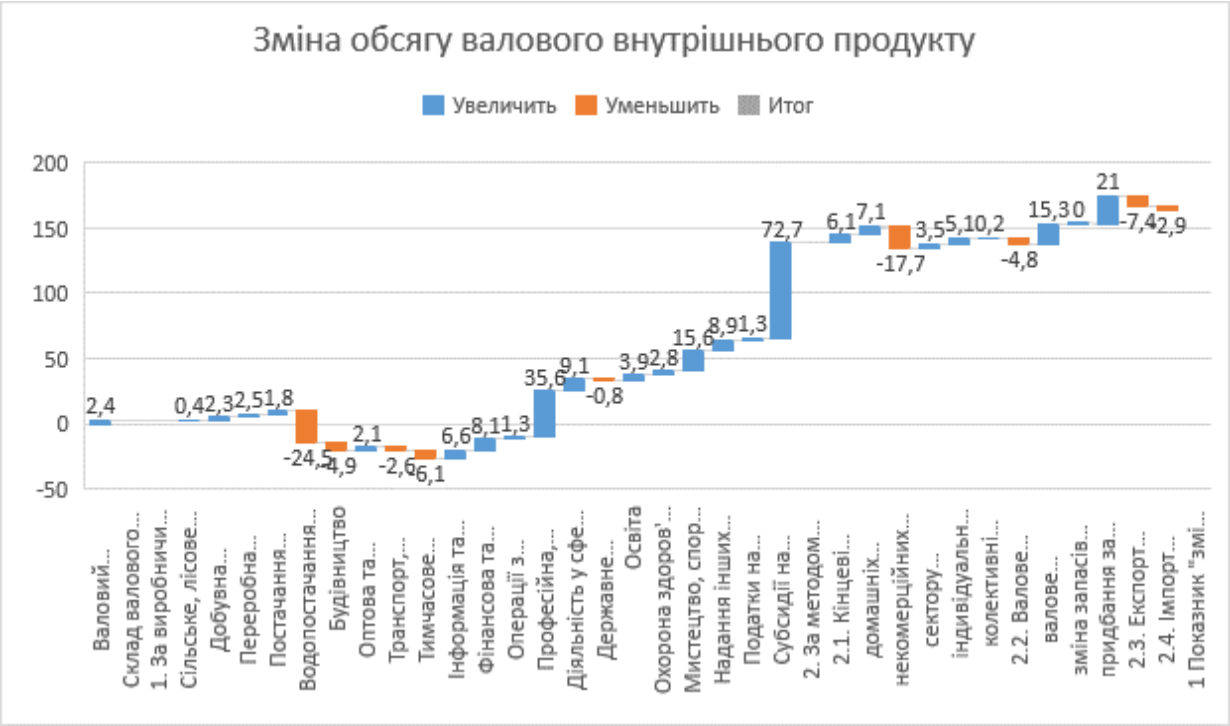

Рис. 3. Зміна обсягу валового внутрішнього продукту за 2012 рік

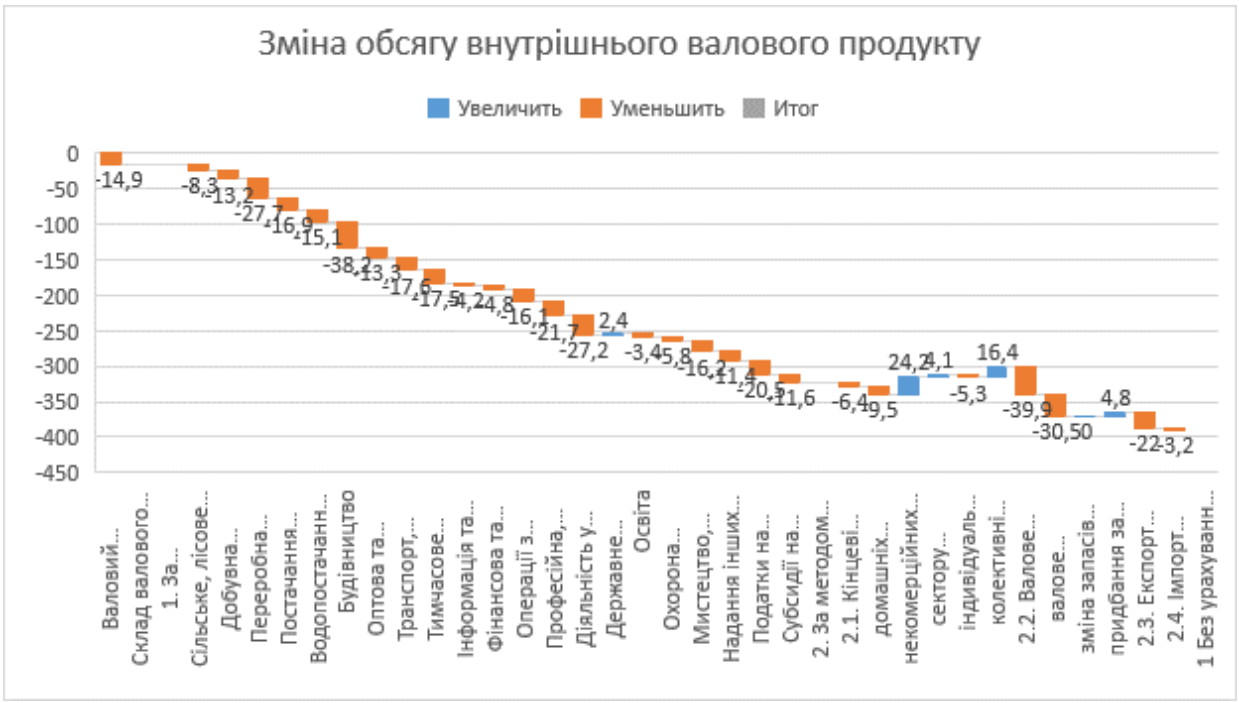

Рис. 4. Зміна обсягу валового внутрішнього продукту за 2022 рік

Проте можливо не всі погодяться, що є доречним порівняння США та України в благодійній сфері, в першу чергу через переконання, що основним фактором розвитку благодійності є доходи населення, якщо вони невеликі, населення буде менше займатись благодійністю, якщо ж доходи є високим, то і відсоток благодійників буде високий, проте дане переконання не працює у

випадку України. Як уже було згадано вище ендавмент поширений у високо розвинутих країнах, але не тільки даний вид благодійності є поширений, благодійність в цілому у даних країнах на високому рівні. Можна продслідкувати один парадокс, не дивлячись на те, що важливим фактором у розвитку благодійної сфери вважається дохід населення, даний фактор не є основним. Це ми можемо прослідкувати порівнюючи ВВП України за 2012 р. (з 7% WGI) та 2022 р. (з 49% WGI) (мал. 3 та мал. 4) (за даними Державної служби статистики України). Не дивлячись на те, що у 2012 році можна спостерігати більш позитивну динаміку зміни обсягу валового внутрішнього продукту, благодійність у даному році має найнижчий відсоток у проміжку від 2010 року до 2022 року. В той час, як рік з найвищим відсотком у цьому ж періоді, 2022 р., має негативну динаміку зміни обсягу внутрішнього валового продукту. Варто зазначити, що середня ЗП в Україні має тісний зв'язок з обсягом ВВП (коефіцієнт детермінації дорівнює 0,9786) . Таким чином можна дійти висновку, що в Україні обсяг доходу не є визначальним фактором у питанні обсягу благодійності. У першу чергу на благодійність в Україні впливає довіра населення до благодійних фондів та волонтерів, які збирають кошти для благодійних цілей.

За згаданою раніше статистикою World Giving Index (мал. 1) найвищий відсоток благодійності у проміжку від 2010р. до 2022р. був у останніх двох роках, а причиною такої статистики є те, що за останні роки довіра до благодійних організацій зросла, важливу роль у даному процесі відіграв фактор прозорості, більшість благодійних організацій готові надавати благодійникам звіт з використання благодійних внесків. Також зі збільшенням благодійних організацій у останні роки у населення є більший вибір кому пожертвувати кошти, що допомагає населенню обрати ту організацію, яка більше викликає довіру. Проте можна стверджувати, що така позитивна динаміка утворилася не завдяки фінансовій політиці держави, а всупереч.

За часів перебування України у складі СРСР благодійництво не було поширене через політику повного державного контролю в тому й числі у

соціальній сфері, але і після отримання Україною незалежності у розвитку даної сфери не відбулось одразу великих зрушень. Причиною цього можна назвати те, що Україна на відміну від інших держав не заохочує та не створює умов для розвитку благодійної сфери. Прикладами країн в яких присутнє податкове стимулювання благодійної діяльності (Португалія, Угорщина, Польща та інші) доводять, що така політика держави є ефективною так, як за допомогою саме даної політики країни змогли збільшити благодійні надходження які допомогли модернізувати такі галузі як медицина та культура. В Україні також є податкове стимулювання проте воно є досить складне в оформлені та більшість благодійників не можуть ним скористатись. Також податкова політика України передбачає оподаткування благодійних внесків прибутковим податком. Крім цього згадуючи ендавмент, його капітал частіше всього інвестують у цінні папери в той час як в Україні не розвинутий достатньо фондовий ринок.

З усього вище написаного можна дійти висновку, що благодійництво може значно допомогти фінансовому сектору держави, так як допомагає у вирішенню соціальних питань та зменшує навантаження на державний бюджет. Проте в Україні за відсутності умов, які б стимулювали благодійництво вирішальним фактором виступає лишень довіра благодійників. Відповідно до цього основним завданням політичного керівництва держави та менеджменту окремих організацій є сприяння розвитку соціального капіталу, що у свою чергу крім мінімізації трансакційних витрат сприятиме оптимізації розподілу фінансових ресурсів суспільства.

Список використаних джерел:

1. Рябков К., Покідіна В. Ендавмент у вищій освіті: світова практика і українське сьогодення. *Популярна економіка: ціна держави*. 2015. 20 листоп. (№34). С. 3.
2. Горин В. П. До питання про перспективи розвитку ендавмент-фондів в Україні. *Актуальні проблеми економіки, фінансів, обліку та права в умовах сучасних викликів* : збірник тез та доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Полтава, 25 серпня 2021р.) / відпов. за випуск Загородний І. Д. Полтава, 2021. С.28-29.

JEL: D53 Q5

Szczerbak M.
Ph.D. in Economics,
Poland
Safety, Logistics and Management Department, Institute of Organization and Management, Warsaw Military University of Technology

THE POLISH FINANCIAL MARKET AND THE CHALLENGES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT - GREEN BONDS

The introduction of the Green Deal and the transition of the entire economy to an environmentally friendly one requires significant changes in the way all participants of economic life operate, including financial market entities and regulators [1, p.11]. The current level of investment is not enough to make the world more sustainable and develop in a more socially, environmentally, and climatically stable way. The investment gap is estimated by various experts at hundreds of billions of dollars per year over the next 20-30 years. So public money alone is not enough. Meeting climate goals and commitments cannot happen without further regulatory and supervisory intervention and innovation in the financial sector and mobilizing private capital. One of the solutions is green bonds, perceived as a natural element of the transformation of the global economy into financing or refinancing renewable energy sources and increasing energy efficiency. Hence, it is expected that in the coming years, there will be a dynamic growth of the green bond market [2, p.11.]

The aim of the speech is to present activities that may contribute to stimulating the development of the municipal and corporate green bond market in Poland, addressed to both issuers of these instruments and investors, and challenges for the green bond market in the context of ensuring the credibility of the classification of these instruments, the so-called the risk of greenwashing. Based on the available literature, press releases, and expert interviews with market participants, attention was drawn to the key determinants of the decision to issue green bonds, which include: image benefits for the issuer, increased demand from investors, and

expansion of the investor base, potentially more favorable price conditions of green bonds debt in the future (so-called greenium), regulatory issues.

The concept of sustainable development guarantees ethical, ecological, and economic business, based on common values shared by stakeholder groups grouped around the company. Thanks to this, the business model is built in a network system of internal and external dependencies that determine the company's sustainable competitive advantage [3, p. 20].

Recently, a consistent process of ecological evolution of the financial market has begun. Financial institutions are trying to adapt to functioning in conditions of respect for the natural environment. Of course, the aim of the activity remains profit, while its development already takes into account the requirements of ecology. The absolute minimum in this regard is enforced by law. Thus, economic conditions allow for wider consideration of ecological criteria than before - as well as a growing awareness of ecological risks. On the other hand, in the subjective approach, additional ecological pressure on financial entities is exerted by society, employees, and shareholders. International initiatives in the financial sector aimed at promoting pro-ecological behavior should also be taken into account [4.5 p. 69-80].

When systematizing the involvement of financial institutions in environmental protection, the following activities for this concept can be indicated, supporting activities (e.g. sponsorship, public relations), own eco-economy, taking into account ecological risk, offering financial products and services related to environmental protection [6, p. 134].

A positive and serious example of pro-ecological changes in the Polish financial market is the stock exchange index of socially responsible companies – RESPECT (responsibility, ecology, sustainability, participation, environment, community, and transparency) made public by 2020. Another example is the offering of structured products related to environmental protection, which can be considered e.g. "Good Energy" and "Green Energy" (BRE Bank); "Alternative Energy", "Forestry", "Environmental Protection", "Water" (Raiffeisen Bank); "Friendly Planet" (BZ WBK). While the issue of sustainable development of the economy seen through

the prism of the production and service sector is widely discussed, the sustainable development of financial markets is a relatively new issue, and the existing literature on the "green" financial markets is very poor. The aim of the speech is also to fill this gap and to present the changes taking place in the financial markets in the context of implementing the idea of sustainable development in the Polish market.

Green bonds are currently the world's most popular form of debt financing for projects related to sustainable development. The benefits of issuing green bonds include, among others: signaling by the issuer of its involvement in the transformation of operations through the implementation of "green" investments, or potentially higher investor demand for "green" securities compared to traditional debt instruments [7, p. 27-41].

The Polish bond market is still relatively small, which directly affects the level of development of the green bond market in our country. Comparing the data on the value of issued non-treasury bonds about the country's GDP, as well as the volume of green bonds issued in European countries, it can be seen that in relation to Western European countries, the space for the development of bonds as a source of capital is very large [8].

Taking into account the growth potential of our bond market, as well as the estimates of the European Commission [9] regarding the value of investments required to achieve the climate goals set for 2030, green bonds may play an important role in financing Polish enterprises and transforming the Polish economy in the future. Unleashing this potential, however, requires effort on the part of legislators, as well as institutions that will educate the market and contribute to the popularization of green debt financing.

References:

1. Raport Klubu Odpowiedzialnych Finansów przy Europejskim Kongresie Finansowym European Financial Congress (2020), *Zielone finanse nowe spojrzenie na finansowanie*, Sopot.
2. Grabowski M., Kotecki L. (2020), *Zielone obligacje w Polsce*, Przewodnik dla emitenta, Instytut Odpowiedzialnych Finansów, Warszawa.
3. Arnold G. (2010), *Inwestowanie w wartość*, PWN, Warszawa.
4. Dziawgo L. (2010), *Zielony rynek finansowy. Ekologiczna ewolucja rynku finansow ego*, PWE, Warszawa 2010, s. 69-80;

5. Murawski T., *Społecznie odpowiedzialny biznes w aspekcie ochrony środowiska na rynku kapitałowym w ujęciu wybranych instytucji międzynarodowych*, [w:] J. Węcławski, P. Karpuś (red.), *Rynek finansowy — nowe perspektywy*, Annales UM CS, sectio H: Oeconomia, vol. 44/2010.
6. Dziawgo L. (2012), *Ekologiczna ewolucja rynku finansowego. Umiarkowany optymizm*, Annales UM CS, sectio H: Oeconomia, vol. 44/ 2012.
7. Janicka, M. (2016). *Rynki finansowe wobec wyzwań zrównoważonego rozwoju. Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe*, *19*(2), 27–41.
8. https://econjournals.sgh.waw.pl/KNoP/article/view/1957/1764
9. Zielone Finanse w Polsce 2022, *Rola giełd w rozwoju rynku zielonych obligacji*, dostępny: https://iof.org.pl/wp-content/uploads/2022/06/Raport_Zielone_Finanse_2022.pdf

УДК 321:330

Ткач Є.В.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Банарик В.О.
здобувач вищої освіти
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ВПЛИВ ІСТОРІЇ (ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ) ЯК СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ І НЕМАТЕРІАЛЬНОГО АКТИВУ НА РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ

У сучасному світі інтерес суспільства до знання свого минулого є очевидним. Історія та історична пам'ять визначають характер колективних уявлень про спільне минуле, оцінок подій сьогодення і стратегічних бачень майбутнього розвитку суспільства. Історія як явище проявляється в багатьох суспільних сферах: у політичній – як об'єкт державної політики, як чинник політичного державотворення, як передумова міжетнічної та міжнаціональної інтеграції чи конфлікту, у передачі політичних і культурних цінностей; у соціальній сфері – як елемент соціальної свідомості, інструмент формування ідентичності, соціальної консолідації; у культурній – як пам'ять і як інструмент збереження та поширення культурного досвіду спільноти [1].

Власне, в соціально-економічному контексті історію та історичну пам'ять можна розглядати як соціальний капітал, а відтак і як нематеріальний актив

суспільства який можна інвестувати з користю для суспільства (створення політичної, соціальної, культурної та економічної доданої вартості). Вивчення і популяризація історії має важливе значення для формування національної свідомості й ідентичності, що в свою чергу є фактором забезпечення політичної і соціальної стабільності у суспільстві. Як наслідок, це може вплинути на розвиток економіки й збільшення ринку внутрішнього споживання, оскільки формування національної свідомості може збільшити повагу громадян до своєї держави та, відповідно до національного бізнесу, національних товаровиробників, місцевих продуктів і послуг та ін.

Пам'ятки історії, культури, археології, архітектури, монументального мистецтва, місця славних і/або знакових історичних подій, пам'ятки природи і природньо-заповідних територій, традиції, звичаї, фольклор, державні і релігійні свята, видатні історичні постаті: державні діячі, військові, науковці, діячі культури і мистецтва, спортсмени та ін., а також твори мистецтва, літератури, живопису, музики, театру, кінематографії тощо, можуть відігравати важливу роль у розвитку культури та туристичної індустрії (розвиток готельного бізнесу та ресторанного сервісу, виробництво сувенірів, створення нових туристичних маршрутів, збільшення кількості туристів). До прикладу, відомі історичні місця та культурні події за умов ефективної політики у сфері державного маркетингу і брендингу, реклами, івент-менеджменту і PR (промоції) можуть збільшити популярність та відвідуваність держави і регіонів туристами. Крім того, місцеві ремесла та національна кухня, різні продукти, товари і послуги можуть стати популярнішими для туристів, що збільшує прибуток місцевих підприємств.

Важливим джерелом доходів та робочих місць для місцевого населення можуть стати інвестиції у відновлення і збереження історичних будівель та інших пам'яток. Збереження історичних пам'яток та культурної спадщини сприятиме розвитку музейної справи і мережі культурно-мистецьких просторів та центрів. Інвестування в збереження історичних та культурних пам'яток може

вплинути на привабливість регіону для інвесторів, розвиток інфраструктури та благоустрій територій.

В той самий час історичні та культурні пам'ятки є важливим семантичним маркером і фактором формування бренда (брендування, брендотворення та ребрендингу) територій. Саме створення і просування бренда територій має важливе значення для формування інвестиційного клімату в державі та регіонах.

Досить поширеним в світовій практиці є використання кобрендингу. Тобто, національний бізнес використовує історію, історичні назви і пам'ятки (як елементи для більшої пізнаваності) для власного брендування в комерційних цілях, що в свою чергу також сприяє розвитку та популяризації культури, історичних і культурно-мистецьких брендів.

Також, історія може надихати дослідників та підприємців на створення інноваційних технологій і нових продуктів та послуг, що ґрунтуються на традиціях, історичній пам'яті та культурному спадкуванні [2].

Важливе значення для брендотворення та ребрендингу на макрорівні має формування національних історичних метанаративів (ґранд-наративів), що сприятиме створенню унікального образу країни, її культури та історії, який відрізняє її від інших країн. Нажаль світогляд багатьох поколінь формувався під впливом чужоземних історичних міфів, стереотипів та історичних метанаративів про власне минуле. Реалізація ефективної державної політики у сфері маркетингу і брендингу позитивно впливатиме на морально-психологічний і емоційний стан суспільства, а відтак на мислення, світогляд, цінності, ментальність і поведінку економічних суб'єктів. Історичні метанаративи (ґранд-наративи) є важливим елементом «матриці (архітектури)» бренда держави. Власне, чинник історії з відповідним міфо-дизайном можна ефективно використовувати як проекцію для побудови і розвитку національної економіки в майбутньому.

Вивчення і дослідження історії сприятиме патріотичному вихованню та підвищенню довіри до державних інституцій що позитивно вплине на розвиток

громадянського суспільства та інституційного середовища. Розуміння історичного контексту також може допомогти у формуванні ефективних стратегій розвитку економіки і стратегуванні економічної політики.

Отже, історія та історична пам'ять як нематеріальний актив є одним з ключових факторів формування культурної ідентичності та соціального капіталу необхідних для формування спільних цінностей учасників економічного процесу, створення позитивного іміджу держави та забезпечення її соціально-економічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Бойко О. Д. Сучасний політичний міф як інструмент конструювання історичної пам'яті. *Національна та історична пам'ять*. Збірник наукових праць. 2012. Вип.1. С. 82–100. URL: https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/D_26.053.12/dis_Babka.pdf
2. Лебедева Л. В. Вплив соціального капіталу на покращення якості життя. *Ефективна економіка.* 2015. № 3. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3879

УДК 336.14

Ткачук Н.М.
к. е. н, доцент кафедри менеджменту, фінансів,
банківської справи та страхування
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова

СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ БЮДЖЕТІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОБУДОВИ

Активний вплив органів місцевого самоврядування на соціально-економічні процеси в територіальній громаді можливий лише за умови достатнього обсягу фінансових ресурсів, що знаходяться в їх розпорядженні. Основу місцевих фінансових ресурсів формують доходи місцевих бюджетів, де зосереджено більш як 90% фінансових ресурсів територіальної громади. За таких умов необхідно збудувати таку систему формування доходів місцевих бюджетів, яка забезпечувала б оптимальний фіскальний та стимулюючий ефект і відповідала політико-владним реаліям сьогодення, потребам збалансування

інтересів центру та регіонів, усувала диспропорції бюджетної забезпеченості окремих територіальних громад, знижувала напругу міжрегіональних фіскальних відносин та підтримувала ефективність бюджетної системи України в умовах військового стану. Саме це й окреслило тему нашого дослідження.

Вважаємо за необхідне розглянути теоретичні аспекти побудови системи формування доходів бюджетів територіальних громад в умовах військового стану. Відповідно до ст. 2 Бюджетного кодексу України, бюджет громади - це план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування [1]. Також зауважимо, що бюджети територіальних громад є одним із різновидів місцевих бюджетів у бюджетній системі України, що формуються органами місцевого самоврядування відповідних територіальних громад сіл чи міст. Надійною та стабільною основою фінансової бази органів місцевого самоврядування є доходи бюджетів територіальних громад, достатній обсяг яких дає можливість органам місцевого самоврядування ефективно впливати на соціально-економічний розвиток територіальної громади.

Очевидно, що формування бюджету є одним з найважливіших питань функціонування та розвитку територіальної громади. Сутність процесу формування доходів бюджетів територіальних громад полягає в законодавчо закріпленій діяльності органів місцевого самоврядування, пов’язаній із складанням таких бюджетів відповідно до форм і засобів організації та створення фінансових ресурсів на місцевому рівні з метою забезпечення соціально-економічного розвитку території і добробуту громадян територіальної громади. Суб’єктами формування доходів територіальних громад виступають: органи державної влади та місцевого самоврядування, громадяни, асоціації, громадські організації, державний та приватний сектори.

Процес формування доходів бюджетів територіальних громад є доволі складним процесом, адже в ньому задіються різноманітні економічні суб’єкти (фізичні та юридичні особи), органи центральної та місцевого самоврядування, використовуються різноманітні методи формування доходів, форми та

інструменти, а також інформаційні та нормативно-правове забезпечення. Тому, на нашу думку, доцільно розглядати процес формування доходів бюджетів територіальних як специфічну систему з відповідними складовими елементами.

Вітчизняні науковці Крупка А., Кульчицький М., Коваленко В. вважають, що «Система формування доходів місцевих бюджетів – це сукупність грошово-економічних відносин суспільства, що забезпечують формування, розподіл і використання фінансових ресурсів на регіональному рівні та оптимальний, ефективний розвиток регіонів за результатами діяльності місцевих органів влади в умовах децентралізованого управління» [2, с. 10].

На думку Лопушняк Г., Лободіна З. і Скибиляк С., «Система формування доходів місцевих бюджетів являє собою сукупність форм і засобів мобілізації доходів до місцевих бюджетів, а також відносин, які виникають у процесі організації системи фінансування місцевих бюджетів, між органами управління, суб'єктами підприємницької діяльності та громадянами, що є економічною сутністю системи» [3, с.133].

Як бачимо, підходи згаданих вчених доповнюють один одного, адже у визначенні поняття «система доходів місцевих бюджетів» поєднуються грошово-економічні відносини та форми й засоби мобілізації доходів місцевих бюджетів, але не виділяються елементи цієї системи.

В свою чергу група вчених на чолі з професором Кириленко О. акцентують увагу саме на складових системи формування доходів місцевих бюджетів, що, на наш погляд, є також не менш важливим і необхідним:

- нормативно-правове забезпечення, що полягає у визначених чинним законодавством організаційно-правових і майново-фінансових положеннях щодо розвитку місцевих фінансів;

- форми та методи мобілізації доходів для наповнення місцевих бюджетів (самооподаткування, залучення коштів внаслідок їх перерозподілу між бюджетами різних рівнів; кредити, внутрішні місцеві позики тощо);

- органи управління фінансовими ресурсами місцевого бюджету (територіальна громада; селищні, міські, районні ради; виконавчі органи рад; органи самоорганізації населення тощо);

- форми організації системи фінансування, тобто місцеві бюджети (обласні, районні бюджети, бюджети районів у містах і бюджети місцевого самоврядування);

- функції, компетенції, сфери відповідальності, закріплені за різними рівнями державної влади і місцевого самоврядування;

- фінансові інструменти формування доходів;

- види та різновиди послуг, які надаються громадянам, підприємницьким структурам і неприбутковим організаціям територіальної громади;

- методичні рекомендації щодо моніторингу фінансової діяльності місцевих органів влади [4].

Також система формування доходів бюджетів територіальних громад повинна розглядатися як важлива підсистема в системі міжбюджетного регулювання, оскільки формування дохідної частини бюджетів обумовлюється не тільки методами і засобами їх наповнення, а й відносинами між органами різних рівнів влади з цього приводу.

Підсумовуючи вищевикладене відзначимо, що важливою передумовою забезпечення соціально-економічного розвитку територіальних громад в умовах військового стану є сформовані в достатньо-необхідному обсязі доходи бюджетів територіальних громад, які є пріоритетним джерелом фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування. Формування бюджетів територіальних громад за доходами являє собою організований процес планування та мобілізації доходів бюджетів на рівні окремих територій, що регламентуються діючою законодавчою базою. Процес формування доходів бюджетів територіальних громад є достатньо складним, що й зумовило необхідність його трактування як системи з відповідними взаємопов’язаними та взаємоузгодженими елементами, такими як: суб’єкти, методи, форми,

інструменти, а також інформаційні та нормативно-правове забезпечення формування доходів.

Подальших наукових досліджень потребують методи формування доходів бюджетів територіальних громад, їх специфіка та особливості застосування в територіальних громадах в сучасних умовах.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний Кодекс України від 08.07.2010р. №2456-VI. (поточна редакція від 1.01.2023р.).URL.search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ed_2010_07_08/T102456.html
2. Крупка М., Кульчицький М., Коваленко В. Трансформація ролі доходів місцевих бюджетів як інструменту бюджетного механізму в контексті децентралізації. *Світ фінансів*. 2018. №3(56). С. 7-18.
3. Лопушняк Г., Лободіна З., Скибиляк С. Формування доходів місцевих бюджетів в України. *Світ фінансів*. 2014. С.131-142.
4. Муніципальні фінанси: навч. посіб. / За ред. д.е.н., проф. О. П. Кириленко. Тернопіль: Астон, 2015. 360 с.

УДК 336.13:63

Тулуш Л.Д.
к.е.н., с.н.с., доцент,
завідувач відділу фінансово-кредитної та податкової політики,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

Самошкіна О.А.
к.е.н., старша наукова співробітниця
відділу фінансово-кредитної та податкової політики,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ АГРОСЕКТОРУ УКРАЇНИ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

Стимулювання випереджального сталого розвитку аграрного сектору економіки країни, а також підтримка фінансової стійкості та високої конкурентоспроможності національних агропромислових виробників розглядається як важливий пріоритет повоєнної державної фінансової політики, що пояснюється фундаментальним впливом агросектору на рівень національної і світової продовольчої безпеки, динаміку розвитку економіки і соціальної

сфери, сільських територій, відновлення гідних соціально-економічних умов життя населення. Важливість державної фінансової підтримки агровиробників України актуалізується також в контексті забезпечення їх успішної інтеграції у європейський і міжнародні ринки аграрно-продовольчої продукції в умовах прискорення євроінтеграційних процесів та воєнних викликів для конкурентоспроможності національного агропромислового виробництва.

З початком військової агресії рф проти України для оперативного забезпечення потреб сектору безпеки та оборони в умовах введеного воєнного стану постановою Кабінету Міністрів України від 10.03.2022 року № 245 "Про спрямування коштів до резервного фонду державного бюджету" було прийнято рішення про скорочення видатків за бюджетною програмою фінансової підтримки сільгосптоваровиробників (КПКВК 2801580), а також бюджетного кредитування фермерських господарств. Натомість для підтримки агровиробників, особливо в умовах посівної кампанії, та збереження і активізації підприємницької діяльності було спрощено доступ аграрних мікро-, малих та середніх підприємств (ММСП) до банківського кредитування за Державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%», яка передбачає часткову компенсацію процентних ставок за кредитами і надання гарантій на забезпечення виконання кредитних зобов'язань агровиробників за рахунок бюджетних коштів через Фонд розвитку підприємництва (бюджетна програма КПКВК 3501540). Загальний обсяг залучених кредитних ресурсів агропромисловими виробниками за програмою «Доступні кредити 5-7-9%» станом на 01.01.2023 склав 88 млрд.грн., при цьому приріст обсягів кредитування протягом 2022 року становив майже 53 млрд.грн. проти 28,3 млрд.грн. у 2021 році.

Незважаючи на воєнні обмеження бюджетних надходжень та необхідність першочергового фінансування оборонного комплексу і соціальної сфери, крім пільгового кредитування аграріїв за програмою «Доступні кредити 5-7-9%», було прийнято рішення про відновлення у 2022 році прямої фінансової підтримки агросектору у вигляді безповоротних грантів на створення або

розвиток садівництва, ягідництва і виноградарства, тепличного господарства, розвитку переробного підприємства (грантова програма «єРобота» через портал Дія) за рахунок Резервного фонду державного бюджету (КПКВК 3511030) у сумі 383 млн.грн. у 2022 році та в рамках нової бюджетної програми КПКВК 1201350 «Надання грантів для створення або розвитку бізнесу» у 2023 році в запланованому обсязі 1 млрд.грн. (рис. 1). Станом на 06.04.2023 року обсяг наданих грантів склав 496,2 млн.грн., з них 405,3 млн.грн. – гранти для створення або розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства; 90,9 млн.грн. – гранти для створення або розвитку тепличного господарства.

Крім того, за рахунок бюджетної допомоги ЄС у 2022 році була надана безповоротна фінансова підтримка малим агровиробникам, зареєстрованим у Державному аграрному реєстрі, за бюджетною програмою КПКВК 2801500 «Підтримка фермерських господарств та інших виробників с/г продукції» на суму 1,645 млрд.гривень. Зазначена фінансова допомога надавалась через Український державний фонд підтримки фермерських господарств у формі бюджетної субсидії на одиницю оброблюваних с/г угідь агровиробникам, які обробляють від 1 до 120 га (3100 грн. на 1 га), загальний обсяг виплат якої становив 1,316 млрд.грн., та спеціальної бюджетної дотації за утримання ВРХ агровиробникам, що утримують від 3 до 100 корів (5300 грн. на 1 голову), обсяг виплат якої склав 329 млн.гривень. У 2023 році передбачається продовження виплат на одиницю с/г угідь та за утримання ВРХ на суму $80 млн. в рамках Програми фінансової підтримки і пільгового кредитування агровиробників до посівної та збирання врожаю-2023 спільно зі Світовим банком (рис. 1).

У 2023 році продовжується дія Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%», а також запроваджена нова Державна програма «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%». Зазначені програми було оптимізовано через прийняття постанови КМУ від 14.03.2023 №229 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо надання фінансової державної підтримки суб’єктам підприємництва», якою було продовжено строк отримання фінансової підтримки для посівної кампанії, передбачена пролонгація виданих

кредитів для здійснення посівних робіт (для суб'єктів середнього та великого підприємництва за умови погашення до 25% кредиту), продовжена практика надання державних гарантій для забезпечення часткового виконання боргових зобов'язань за такими кредитами.

Рис. 1. Динаміка державної та міжнародної фінансової підтримки агровиробників України у 2022-2023 роках.

Джерело: побудовано за даними Міністерства аграрної політики та продовольства України (https://www.minagro.gov.ua).

Протягом 2023 року планується залучення агровиробниками України за Державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%» приблизно 20 млрд.грн. кредитних ресурсів (рис. 1). Станом на 03.04.2023 року за зазначеною програмою аграріями залучено вже 98,7 млрд.грн. кредитних ресурсів (53% загальних обсягів кредитування ММСП за програмою), приріст з початку поточного року становив майже 11 млрд. гривень.

У відповідь на виклики воєнного часу, державою також передбачені інші напрями кредитного забезпечення діяльності агровиробників, зокрема, кредитна підтримка аграрного бізнесу через створення Фонду часткового гарантування кредитів у сільському господарстві у сумі 360 млн.грн. (на даний час проходить добір персоналу для відбору кандидатів на посади незалежних членів ради Фонду), бюджетне кредитування фермерських господарств (80 млн.грн.), а також

програми підтримки пільгового кредитування Світового банку ($202 млн.) та програми підтримки пільгового кредитування Міжнародної фінансової корпорації (IFC) та інших донорів на суму $1 млрд. (рис. 1).

Крім вищезазначеного, Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) започаткували Ініціативу на підтримку стійкості агросектору (Agriculture Resilience Initiative) – AGRI-Україна з метою зміцнення виробництва та експорту української аграрної продукції та сприяння пом'якшенню загальносвітової продовольчої кризи, яка поглиблюється внаслідок розв'язаної росією війни. AGRI-Україна зосереджує свою увагу на таких напрямах діяльності: закупівля і передача критично важливих матеріально-технічних ресурсів аграріям, які їх потребують; удосконалення і збільшення можливостей експортної логістики та інфраструктури; розширення доступу аграріїв до фінансування, щоб забезпечити максимальні врожаї; надання ММСП послуг з сушіння, зберігання та переробки сільськогосподарської продукції. В рамках цього проєкту завдяки співпраці USAID з Міністерством аграрної політики та продовольства України з 1 березня поточного року невеликі агровиробники отримують безкоштовні добрива, насіння соняшника, ярих і озимих культур.

Слід зауважити, що при скороченні загальних обсягів державної фінансової підтримки агросектору України у період дії воєнного стану, одночасно відбувається інституціональна трансформація механізму її надання у напрямах зростання використання міжнародних джерел фінансової допомоги, переходу від прямого бюджетного фінансування до використання інструментів грантової підтримки аграрних ММСП, а також активного державного стимулювання процесів кредитування та здешевлення кредитування національних агровиробників. Оскільки підтримка фінансової стійкості та конкурентоспроможності національного агропромислового виробництва залишається стратегічним пріоритетом повоєнного євроінтеграційного розвитку економіки України, про що наголошується у стратегічних програмних документах розвитку країни, її рівень в подальшому буде зростати завдяки активній міжнародній допомозі, поступовому поверненню до довоєнного рівня

державної фінансової підтримки вітчизняних агровиробників та її модернізації відповідно до євростандартів, а також можливостям використання доступної фінансової допомоги для країн-кандидатів із передвступних фондів ЄС у вигляді виробничих грантів, інвестицій та технічної допомоги.

Раціональне поєднання обсягів державної і міжнародної фінансової підтримки агросектору України в умовах своєчасної модернізації інституціонального середовища його функціонування створить передумови для ефективного використання аграрного виробничого і експортного потенціалу соціально-економічного відновлення країни та її регіонів, сталого розвитку сільських територій, забезпечення національної та вирішення питань світової продовольчої безпеки у середньо і довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Lupenko Yu., Khodakivska O., Nechyporenko O., Shpykuliak O. The state and trends of agricultural development in the structure of the national economy of Ukraine. *Scientific Horizons*. 2022. Vol. 25, No. 6. Pp. 121–128.
2. Tulush L., Radchenko O., Lanovaya M. Priorities and Efficiency of Government Support for the Agricultural Sector of Ukraine. *Sustainable Agriculture: Circular to Reconstructive*. 2022. Volume 1. Pp. 13-23.
3. Tulush L., Radchenko O., Leontovych S. Financial instruments for ensuring national security: experience of ukraine in military conditions. *Insights into regional development*. March, 2023. Volume 5, No. 1 Pp. 10-25.
4. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України/ URL: https://www.minagro.gov.ua (дата звернення: 15.04.2023).

УДК 336.226.11

Юшко С.В.
к.е.н., доцент кафедри фінансів
Харківський національний економічний
університет ім. С. Кузнеця

ПОДАТКОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ПРАВОМІРНІСТЮ НАРАХУВАННЯ І СПЛАТИ ДО БЮДЖЕТУ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Податок на доходи фізичних осіб є важливим бюджетоформувальним податком. За підсумками 2021 р. він забезпечив 19,3 % у доходах зведеного бюджету України [1]. Об’єктами оподаткування за цим обов’язковим платежем

виступають доходи, нараховані у вигляді заробітної плати, доходи від продажу майна, від оренди, спадщини, розміщення коштів на депозитах тощо [2].

Подальше дослідження стосуватиметься податку на доходи фізичних осіб, що сплачується податковими агентами із доходів платників податку у вигляді заробітної плати, що обумовлено як найбільшим фіскальним значенням податку саме з зазначених доходів, а також через наявні особливості адміністрування та контролю за нарахуванням і сплатою податку з цих доходів.

Інформація про суми нарахованого та перерахованого до бюджету податку подається податковими агентами (суб'єктами господарювання, які мають найманих працівників) до органу податкової служби за формою дод. 4ДФ до Податкового розрахунку [3]. Даний розрахунок подається на дискретній основі, щоквартально, але з помісячним відображенням інформації.

У ході камеральної перевірки податковий інспектор має можливість здійснити ряд контрольних заходів. Насамперед, визначити зміни у складі працівників, що мали трудові відносини з суб'єктом господарювання. За незмінності особового складу інформація про кожного з працівників (поіменно, за їх ідентифікаційними номерами), наведена у Податковому розрахунку за перший місяць звітного поточного кварталу, має відповідати інформації з Податкового розрахунку за останній місяць попереднього звітного кварталу, а інформація за другий та третій місяць поточного кварталу – відповідно інформації за перший та другий місяці такого кварталу. Доцільним є також вибіркове порівняння сум доходів, нарахованих працівникам у різних місяцях поточного та суміжних кварталів.

У випадку нетотожності інформації щодо особового складу працівників у звітах за суміжні квартали чи місяці окремого кварталу необхідно з'ясувати причини таких змін. За умови прийняття на роботу у звітному кварталі нових працівників, підтвердженням цього має бути своєчасно подане до податкового органу Повідомлення про прийняття працівника на роботу. За умови звільнення працівника інформація про таку подію знаходить відображення у дод. 5 до Податкового розрахунку [3], що слід обов'язково перевірити. Відсутність

інформації про працівника у дод. 4ДФ Податкового розрахунку може бути пов'язана, наприклад, з перебуванням працівника у відпустці без збереження заробітної плати. Цей факт слід перевірити, використовуючи дані дод. 1 до Податкового розрахунку [3].

Також у ході камеральної податкової перевірки податковий інспектор має можливість побачити існування чи виникнення фактів несвоєчасних розрахунків з працівниками по заробітній платі. Свідченням цього будуть відхилення представлених у Податковому розрахунку сумах нарахованого та виплаченого доходу. Особливу увагу слід звернути також на значення показників нарахованого та перерахованого податку на доходи фізичних осіб. За умови їх нетотожності потрібно з'ясувати причини, через які це сталося: нерозуміння податковим агентом чинних правил подання інформації у Податковому розрахунку чи порушення встановлених термінів сплати податку до бюджету.

Варто зауважити, що зарплатні доходи найманих працівників мають відображатися у Податковому розрахунку за кодом 101. Також потрібно взяти до уваги, що у випадку, коли найманий працівник одночасно отримує зарплатні доходи від декількох податкових агентів, то тільки за одним з таких місць він може використати право на застосування податкової соціальної пільги.

Ускладненим під час камеральної перевірки є встановлення фактів несвоєчасної та / чи неповної сплати сум нарахованого податку. Це пов'язано з тим, що відповідно до норм чинного законодавства (базове правило) податок на доходи фізичних осіб має сплачуватися до бюджету одночасно з виплатою доходів найманим працівникам [1]. Разом з тим, не зважаючи на те, що кожний суб'єкт господарювання має забезпечувати виплати заробітної плати найманим працівникам не рідше двох разів на місяць, дати таких виплат будуть здебільшого відрізнятися, а отже різними будуть й терміни сплати податку до бюджету. Також окрім доходів працівників, які сплачуються у чітко встановлені внутрішніми документами суб'єктів господарювання терміни, проводяться також інші виплати (відпускні, матеріальна допомога, суми невикористаної відпустки у зв'язку із звільненням працівників тощо). Терміни

таких виплат, а отже й терміни сплати податку є індивідуальними для кожного господарюючого суб'єкта. Зрештою, при порушенні суб'єктом господарювання встановлених термінів виплати заробітної плати суми нарахованого (утриманого з доходів працівників) податку мають бути сплачені до бюджету не пізніше 30 числа місяця, наступного за місяцем нарахування доходів [2].

Інформація про суми нарахованого податку на доходи фізичних осіб не відображається також в електронному кабінеті платника податку, що додатково ускладнює контроль за станом розрахунків суб'єкта господарювання з бюджетом. В наявності в електронному кабінеті є лише інформація про суми податку, які були сплачені (надійшли) до бюджету. Така ситуація не дозволяє і самим суб'єктам господарювання проводити повноцінну звірку (інвентаризацію) за даним платежем.

Перевірка представниками податкової служби коректності внесення суб'єктами господарювання до Податкового розрахунку інформації про суми нарахованого та сплаченого податку на доходи фізичних осіб можлива лише у ході документальної перевірки на підставі вивчення показників табелів обліку робочого часу, відомостей нарахування заробітної плати тощо. На сьогоднішній день, в умовах дії пропорційної системи оподаткування доходів найманих працівників, такий контроль не має викликати особливих труднощів: в зоні уваги інспектора суми нарахованих доходів кожного з працівників, у т.ч. доходів, що не підпали під оподаткування (наприклад, суми нецільової благодійної допомоги), коректність застосування податкових соціальних пільг, терміни перерахування податку до бюджету.

Подані в цій праці рекомендації дають можливість підвищити результативність податкового контролю за правомірністю нарахування і сплати суб'єктами господарювання податку на доходи фізичних осіб до бюджету. Подальше удосконалення такого контролю та зростання частоти виявлення під час камеральних перевірок потенційних помилок та імовірних зловживань у частині нарахування і сплати податку можливі за умови подання в електронному кабінеті платника податків у картці «Податок на доходи

фізичних осіб» інформації не лише про сплачені, а й про нараховані суми податку, а також за умови проведення періодичних вибіркових звірок інформації, яка подається платниками податків до податкової служби та інших державних органів, зокрема органів державної служби статистики.

Список використаних джерел:

1. Бюджет України 2021: статистичний збірник. Київ, 2022. 278 с. URL: https://www.mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2021.pdf (дата звернення: 15.03.2023).
2. Податковий кодекс України: Закон України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text (дата звернення: 18.03.2023).
3. Порядок заповнення та подання податковими агентами Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків - фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску, затверджений Наказом Міністерства фінансів України від 13.01.2015 р. № 4 (у редакції наказу Міністерства фінансів України від 04 липня 2022 року № 189). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0111-15#Text.

УДК 336.24

Криворот Н. В.
здобувачка вищої освіти
Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана
Науковий керівник: **Бороденко Т. М.**
к. е. н, доцент кафедри фінансів імені Віктора Федосова
Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана

ВПЛИВ МИТА НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Мито, відіграє важливу роль у міжнародній торгівлі та економічних відносинах між країнами. Однак, його вплив на сталий розвиток може бути складним та суперечливим. У сучасному світі, де сталий розвиток стає все більш важливим пріоритетом, розглядання ролі мита в контексті сталості є актуальним завданням.

Актуальність цієї теми полягає в тому, що мито, як митний платіж може мати великий вплив на економічну, соціальну та екологічну сталість країн. Воно може ставити перед країнами ряд викликів, таких як збільшення вартості ввезення товарів, обмеження доступу до нових технологій, зниження конкурентоспроможності місцевих виробників, а також негативний вплив на середовище. Однак, мито також може відкривати можливості для захисту місцевої промисловості, збільшення прибутків від митних зборів та підтримки внутрішнього ринку.

Згідно з чинним законодавством України, «мито – це загальнодержавний податок, який встановлюється Податковим кодексом України (ПКУ) та Митним кодексом України (МКУ), нараховується та сплачується згідно МКУ та інших законів України та міжнародних договорів, заключення на які надала Верховна Рада України» [1].

Загалом встановлення мита має на меті декілька цілей: фіскальну, економічну та політичну. Фіскальна розглядається як здатність наповнення державного бюджету, проте його головна ціль постає саме у регулюванні імпорту та експорту без прямого втручання держави у дані процеси. Встановлення митних ставок також здійснює економічний тиск на інші держави або створює режим найбільшого з різного роду політичних задумів.

Однак поряд з фіскальною функцією мито виконує ряд деяких інших, таких як стимулююча та захисна. Стимулююча спрямована на збільшення експортних операцій за рахунок створення державою певних сприятливих передумов. Ці умови не обмежують експорт товарів вироблених в країні, що забезпечує розвиток економічних процесів. Захисна функція спрямована на захист вітчизняного товаровиробника за допомогою створення певних перешкод, що заважають перетину митної території товарів, які є небезпечними для розвитку національного товаровиробника.

Таблиця 1

Роль мита у формуванні доходів державного бюджету України за 2019-2021 рр. у млрд. грн.

Показники/роки	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік
Ввізне мито	29,855	30,203	36,855	23,3
Вивізне мито	0,257	0,231	1,322	-
Податкові надходження	1 070, 322	1 136, 687	1 453,804	949,76
Доходи зведеного бюджету	1 289, 849	1 376, 673	1 662, 243	1787,7
Частка ввізного та вивізного мита в податкових надходженнях, %	2,81	2,68	2,62	2,45
Частка ввізного та вивізного мита в доходах зведеного бюджету, %	2,33	2,21	2,29	1,3

Побудовано автором на основі джерела [2]

За досліджуваний період, частка мита у податкових надходженнях та доходах Зведеного бюджету була невеликою, не перевищуючи 2,81% в податкових надходженнях та 2,33% в доходах. Загалом, спостерігався майже однаковий рівень частки мита в обох показниках, за винятком 2022 року, який був викликаний російською агресією. Цей показник свідчить про те, що протягом досліджуваного періоду обсяг імпорту товарів майже не змінювався. З іншого боку, обсяг експорту в 2021 році мав велике зростання, але відносні частки мита не були значними, що підтверджує більш стимулюючий характер мита.

У нинішніх умовах економічного розвитку мито набуває все більшого значення серед непрямих податків. Адже у розвинутих країнах мито, окрім наповнення державного бюджету, в основному застосовується як ефективний інструмент економічного регулювання та політичної інтеграції в системі міжнародної торгівлі. Мито виступає ціновим регулятором зовнішньоекономічної діяльності країни, тому з його допомогою можна збільшити або зменшити конкурентоспроможність товарів. Саме з цим пов’язують основну причину його виникнення, яка заснована на захисті інтересів вітчизняного товаровиробника з боку держави, при цьому, за

необхідності, стримувати розвиток, встановлюючи або підвищуючи мито на імпорт сировини та обладнання [3].

Загалом, встановлення мита є ефективним інструментом сталого розвитку. Так можливими способами його використання для забезпечення цілей сталого розвитку є:

- зменшення використання небезпечних матеріалів та технологій: встановлення мита на імпортні товари, що утворюють небезпечні речовини або виготовлені з використанням технологій, які завдають шкоди довкіллю, сприятиме зниженню використання таких матеріалів та технологій.
- заохочення використання екологічно чистих матеріалів та технологій: зменшення ставок мита на товари, виготовлені з використанням екологічно чистих матеріалів або технологій, може сприяти збільшенню попиту на такі матеріали та технології.
- збільшення прибутку від експорту відновлювальних джерел енергії: зменшення або відсутність ставок мита на ввезення необхідного обладнання та технологій для відновлюваної енергетики може сприяти збільшенню виробництва та експорту енергії з використанням відновлювальних джерел.
- забезпечення соціальної рівності: встановлення збільшених ставок мита на імпортні товари, що вироблені за допомогою дешевої робочої сили або умов праці, що порушують права людини, може сприяти забезпеченню соціальної рівності та виключенню з виробництва товарів, які вироблені з використанням недостойних умов праці.

Отже, на сучасному етапі розвитку, окрім розглянутих, можна виділити ще декілька функції мита, таких як фіскальна, захисна, регулююча, стимулююча, дестимулююча, контрольна, інтегруюча. Проте найголовнішими все ж таки залишаються функції фіскального та регулятивного характеру. Тому для розвитку держави краще за все брати саме регулюючий потенціал, адже за його допомогою проявляється здатність мита впливати на цінові механізми як на внутрішньому так і на зовнішньому ринках [3].

На даному етапі наша країна стає на шлях євроінтеграції та має можливість обрати, який з міжнародних досвіду краще буде застосувати для гармонізації законодавства, що набуде ще більш важливого значення в умовах післявоєнного відновлення. Митно-тарифне регулювання є одним з основних механізмів, зовнішньоекономічної діяльності. Тому саме дієве функціонування всієї системи митного регулювання є однією з умов сталого розвитку, адже, зокрема через мито, можна досягти національної безпеки, соціально-економічного розвитку на внутрішньому та зовнішньому ринках, зменшення використання небезпечних речовин та технологій у виробництві, заохочення у екологічному виготовленні та забезпечення митних платежів до державного бюджету.

Список використаних джерел:

1. Митний кодекс України : Кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI : станом на 4 берез. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text (дата звернення: 03.04.2023).
2. Показники доходів державного бюджету України протягом 2019-2022 рр. Міністерство фінансів України URL: https://index.minfin.com.ua/ua/finance/ budget/gov/income/ (дата звернення: 03.04.2023).
3. Атаманчук Н. І. Поняття, ознаки та особливості мита як непрямого податку. Правова позиція. 2018. Випуск 2. стр. 7-12. URL: http://legalposition.umsf.in.ua/archive/2018/2/1.pdf (дата звернення: 03.04.2023).

УДК 336.1: 338.2:614.2

Кульматицька В.
здобувачка вищої освіти
Західноукраїнський національний університет
науковий керівник: **Коваль С. Л.**
к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет

ПРОБЛЕМАТИКА ФІНАНСУВАННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

Охорона здоров'я та її фінансування є завжди актуальними і важливими для будь-якої держави, оскільки це необхідна умова для забезпечення

населення належним рівнем захисту і безпеки. Населення має мати доступ до якісних і доступних медичних послуг, що відповідають рівню реальних потреб, соціального і технологічного розвитку, а також принципам справедливості і рівності. Головною метою і завданням держави повинно бути забезпечення населення доступом до якісної медичної допомоги, і ця тема є обрана мною для написання роботи.

Більшість українців змушені отримувати послуги, котрі надаються вітчизняною системою охорони здоров'я на базі застарілої інфраструктури, при відсутності гарантії якості медичних послуг і поважного ставлення до гідності та прав пацієнтів. Сплачуючи податки, громадяни змушені додатково оплачувати послуги закладів охорони здоров'я, що не лише «порушує конституційне право людини на доступну та якісну медичну допомогу, знижує рівень здоров'я та тривалість життя українців, але і перешкоджає економічному розвитку та соціальній згуртованості суспільства» [1].

Україна успадкувала радянську систему безкоштовної державної медицини для всіх, але ситуація виявилася зовсім іншою. Недостатнє фінансування з боку держави, економічна криза та відсутність необхідних реформ призвели до появи «тіньового» сектору, де проблеми охорони здоров'я доводиться вирішувати за рахунок неофіційних платежів. При цьому наші співвітчизники часто змушені оплачувати все: від медичних послуг до витратних матеріалів. З метою покращення ситуації та забезпечення кращого майбутнього, необхідно побудувати нову, безпечну та ефективну систему охорони здоров'я.

Потреба в поліпшенні системи охорони здоров'я може бути обґрунтована з різних точок зору, зокрема з погляду підвищення якості надання медичних послуг, забезпечення доступності охорони здоров'я для всіх верств населення, зниження витрат на медичне обслуговування та підвищення ефективності фінансування системи охорони здоров'я. Для розв'язання цих проблем можуть бути запропоновані різні заходи, такі як: реформування системи фінансування охорони здоров'я, підвищення ефективності управління медичними закладами,

підвищення якості медичної освіти та підготовки медичного персоналу, розвиток інформаційних технологій у медицині тощо.

Україна стикається зі значними проблемами фінансування охорони здоров'я. Недостатнє фінансування з боку держави призводить до того, що пацієнти мають обмежений доступ до якісних медичних послуг, а медичні заклади часто не мають необхідного обладнання та ліків.

Як показують дослідження Всесвітньої організації охорони здоров'я, існує пряма залежність між рівнем витрат на охорону здоров'я у розрахунку на душу населення та середньою тривалістю життя. Той факт, що Україна за рівнем смертності в 2021 році посіла 4 місце, а за тривалістю життя – 104 місце у світовому рейтингу [2], є безумовним свідченням недостатнього фінансового забезпечення вітчизняної медичної системи.

Крім того, в Україні існує проблема корупції в системі охорони здоров'я. Пацієнти часто змушені давати хабарі медичним працівникам, щоб отримати необхідні медичні послуги. Це веде до того, що більш заможні пацієнти можуть отримати кращі медичні послуги, ніж менш забезпечені, які не можуть дозволити собі платити хабарі. Також, в Україні не існує системи обов'язкового медичного страхування, яка б дозволила збільшити обсяги фінансування охорони здоров'я та зменшити витрати на медичну допомогу для населення.

В цілому, проблеми фінансування охорони здоров'я в Україні потребують серйозних зусиль з боку держави та медичної громадськості для забезпечення доступу до якісної та доступної медичної допомоги для всіх громадян країни.

Для забезпечення ефективної охорони здоров'я, держави повинні виділяти достатній обсяг коштів на розвиток медичної сфери. Це означає, що необхідно забезпечувати фінансування на закупівлю сучасного медичного обладнання, розширення інфраструктури, навчання та підвищення кваліфікації медичного персоналу. Зараз відбувається реформування вітчизняної системи охорони здоров'я, яка передбачає упровадження нової моделі фінансування спрямованої на:

– надання гарантій держави в контексті обсягу безоплатної медичної допомоги;

– покращення фінансового захисту українців у випадку хвороби, ефективний та справедливий розподіл бюджетних коштів та скорочення додаткових, не офіційних платежів;

– створення умов для поліпшення якості надання медичних послуг населенню закладами охорони здоров’я [3].

Для того, щоб забезпечити доступність медичних послуг для всього населення, держави повинні розробляти ефективні системи медичного страхування та підтримувати роботу державних медичних закладів. Також, необхідно вдосконалювати систему профілактики та ранньої діагностики захворювань, що дозволить зменшити витрати на лікування та підвищити ефективність лікування. Важливо враховувати соціальний аспект охорони здоров'я. Для забезпечення рівності та справедливості у доступі до медичних послуг, держави повинні сприяти створенню рівних умов для всіх верств населення. Наприклад, встановлення соціальних норм, що забезпечують безкоштовне отримання медичної допомоги для дітей, людей з інвалідністю, літніх людей та інших вразливих груп населення.

Усі ці заходи є важливими у забезпеченні належної охорони здоров'я та її фінансування. Важливо, щоб держави приділяли належну увагу цій проблемі і виробляли ефективні стратегії для її розв'язання. Хочеться сподіватись, що найближчим часом в Україні буде досягнуто наближення структури бюджетних видатків до середнього рівня європейських країн, при цьому зросте питома вага витрат на охорону здоров’я.

Список використаних джерел:

1.Концепція реформи фінансування системи охорони здоров’я. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/249626689 (дата звернення 09. 04. 2023)

2. The World Factbook 2021. URL: https://www.cia.gov/library/publications/resources/theworld-factbook/geos/up.html (дата звернення 10. 04. 2023)

3. Піхоцька О. М., Хомякова І. С. Фінансування системи охорони здоров’я в умовах її реформування. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 12. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=2503 (дата звернення: 11.04.2023). DOI: 10.32702/2307-2156-2021.12.33

УДК 336.14:502.7

Кучеровська В.О.
здобувачка вищої освіти
Науковий керівник: **Обушний С.М**.
к.е.н., доцент кафедри фінансів
Київський університет імені Бориса Грінченка

РОЛЬ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ У ДОСЯГНЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Побудова ефективної, соціально орієнтованої системи публічних фінансів в Україні потребує наукового обґрунтування, яке враховує соціально-економічний стан країни, потреби та завдання держави, і разом з цим потрібно забезпечити швидкі темпи економічного зростання та соціальної злагоди в суспільстві [1].

Для досягнення таких цілей необхідно:

- розробити та впровадити ефективні механізми контролю та аудиту використання публічних коштів, і для цього можна використовувати сучасні інформаційні технології та аналітичні інструменти;

- забезпечити прозорість та доступність інформації про використання публічних коштів шляхом оприлюднення відкритих даних про бюджет та його виконання, а також надання доступу до інформації про державні закупівлі та контракти;

- підвищити ефективність державного управління та управління публічними корпораціями шляхом вдосконалення системи управління та організаційної структури, запровадження сучасних методів управління та контролю;

- розвивати систему фінансового управління на рівні місцевих органів державного управління та публічних корпорацій, забезпечуючи бюджетну автономію та відповідальність.

Таким чином, основні елементи сучасної системи публічних фінансів в Україні включають:

- Бюджетну систему, до якої належать державний бюджет, місцеві бюджети та бюджети фондів соціального страхування. Бюджетна система визначає напрямки витрат держави, розподіл бюджетних коштів між різними секторами економіки та соціальними групами населення, а також забезпечує контроль за виконанням бюджетних показників.

- Податкову систему, що гарантує збір податків та інших обов'язкових платежів до бюджету, а також регулює податкове навантаження на різні галузі економіки та соціальні групи населення.

- Фінансовий ринок, який забезпечує можливість приватного та публічного секторів залучати кошти на фінансування своїх проектів, в тому числі через випуск облігацій та інших фінансових інструментів.

- Систему державних закупівель, яка регулює закупівлю товарів, робіт та послуг державою та підприємствами, що перебувають у державній власності, та забезпечує ефективне використання публічних коштів.

- Систему державного боргу, яка включає у себе боргові зобов'язання держави перед внутрішніми та зовнішніми кредиторами, а також механізми управління державним боргом.

Роль публічних фінансів у забезпеченні сталого розвитку економіки полягає в тому, щоб задовольняти потреби сучасного покоління, не зменшуючи можливостей майбутніх поколінь задовольняти свої потреби. Це означає, що публічні фінанси повинні бути організовані таким чином, щоб забезпечити довгострокову стійкість економіки й зберігаючи при цьому рівень життя сьогодення [3].

Сталість розвитку економіки передбачає врахування економічної, соціальної та екологічної дії в довгостроковій перспективі. Це означає, що публічні фінанси повинні бути організовані таким чином, щоб не лише забезпечувати поточні потреби, але й інвестувати в економіку та соціальну сферу для забезпечення сталого розвитку. Для досягнення цього, необхідно

розвивати механізми контролю та регулювання публічних фінансів, забезпечувати ефективність їх використання та зменшувати витрати на неналежні цілі. Крім того, необхідно використовувати економічні інструменти, такі як оподаткування та фінансові стимули, для сприяння розвитку сталої економіки.

Головною метою публічних фінансів є забезпечення ефективного використання державних ресурсів для досягнення сталого розвитку економіки та соціального прогресу. На державу покладена відповідальність за забезпечення стабільності економіки та соціальної сфери, а також за підтримку та стимулювання розвитку підприємництва. Для досягнення цих цілей держава використовує різноманітні інструменти, включаючи бюджетну політику, податкову політику, монетарну політику, регулювання фінансового ринку та інші [2].

Бюджетна політика є одним з головних інструментів публічних фінансів, а державний бюджет є ключовим інструментом управління економікою країни. Він забезпечує фінансування державних програм та проектів, контролює бюджетний дефіцит та сприяє боротьбі з інфляцією. Податкова політика також має велике значення для забезпечення сталого розвитку економіки. За допомогою податків держава забезпечує фінансування своїх програм та ініціатив, а також впливає на стимулювання або гальмування підприємницької діяльності та інвестицій [2].

Отже, можна зробити наступні висновки щодо публічних фінансів в системі сталого розвитку економіки:

- публічні фінанси мають важливе значення для сталого розвитку економіки, оскільки вони забезпечують фінансову підтримку реалізації соціальних та екологічних проектів;

- національні фінансові системи повинні бути орієнтовані на досягнення сталого розвитку економіки, що означає впровадження принципів екологічної та соціальної відповідальності у фінансовий сектор;

- необхідно забезпечити ефективне управління публічними фінансами, враховуючи потреби економіки та громадян, для чого потрібно розробити ефективну систему планування та бюджетування, контролю за використанням коштів, а також забезпечити прозорість та відкритість управління фінансами;

- для досягнення сталого розвитку економіки важливим кроком є перехід до використання відновлюваних джерел енергії та зменшення залежності від вуглеводневих палив. Це можна здійснити шляхом розробки ефективних механізмів підтримки та стимулювання використання відновлюваної енергетики;

- необхідно забезпечити баланс між економічним зростанням і збереженням природних ресурсів та довкілля шляхом врахування екологічного аспекту у розробці економічної політики та публічних фінансів.

Список використаних джерел:

1. Куценко Т.Ф. Публічні фінанси в Україні в Україні: зміст та структура з урахуванням сучасних тенденцій розвитку . *Економіка та держава*. 2016. № 6. С.62-66
2. Швайко М. Л. Розвиток публічних фінансів України у сучасних умовах. *Ефективна економіка*. 2019. № 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7441 (дата звернення: 05.04.2023). DOI: 10.32702/2307-2105-2019.11.87
3. Молдован О. О. Модернізація системи публічних фінансів та запровадження нової моделі управління. *Стратегічні пріоритети*. 2014. № 2. С.35-42

УДК 336.24

Пантюхіна Т.А.
здобувачка вищої освіти
Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана
Науковий керівник**: Бороденко Т. М.**
к. е. н., доцент кафедри фінансів імені Віктора Федосова
Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана

МЕХАНІЗМ МИТНО-ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У контексті сталого розвитку митно-тарифний механізм має стимулювати розвиток внутрішнього виробництва, захищаючи його від імпорту дешевих

товарів і сприяючи збалансованому економічному розвитку. Даний механізм також може підтримувати місцевих виробників, встановлюючи тарифні бар'єри та пільги на імпорт товарів, які можуть вироблятися в країні-отримувачі.

Митно-тарифний механізм – це механізм впливу держави на конкурентоспроможність товарів, за допомогою податків та митних зборів під час здійснення експортно-імпортної діяльності, щоб забезпечити захист національних інтересів України та соціально-економічного розвитку вітчизняного підприємництва [1].

Митно-тарифний механізм може мати значний вплив на економічну конкурентоспроможність країни. Зокрема, тарифи можуть негативно впливати на дану сферу, перешкоджаючи експорту товарів або, навпаки, збільшуючи вартість імпорту товарів. Тому для забезпечення конкурентоспроможності на міжнародних ринках важливо, щоб тарифні механізми були розроблені з урахуванням потреб галузі та економіки країни. Наприклад, такі механізми, як тарифні квоти, можуть бути використані для обмеження обсягів імпорту товарів, але не можуть бути використані для того, щоб перешкодити експортерам продавати товари на зовнішніх ринках. Важливо також розробляти тарифи з урахуванням стандартів якості та екологічних стандартів, оскільки це забезпечить збереження екологічно чистого довкілля та захист здоров'я населення. Це також забезпечує здорову робочу силу та надійне виробництво, тим самим підтримуючи конкурентоспроможність країни. Нарешті, важливим механізмом є залучення інвестицій для розвитку економіки та інфраструктури країни, що також має позитивний вплив. Митні механізми допомагають залучити інвесторів, зацікавлених у співпраці з державою, та забезпечують сприятливі умови для інвестування.

Умовою сталого розвитку є також розвиток малих та середніх підприємств (МСП) в країні. Ця сфера тісно пов'язана з митно-тарифною системою країни. Цей зв'язок пояснюється тим, що тарифні ставки та різні режими впливають на вартість сировини, обладнання та інших інструментів, необхідних для стабільної та впевненої роботи МСП. Незначне підвищення або затримки в

постачанні товарів вже мають негативний вплив на бізнес і знижують конкурентоспроможність місцевих виробників.

Шляхи надання підтримки можуть бути різними, наприклад, можна знизити тарифи на імпортовану сировину або, де це можливо, взагалі скасувати тарифи; спростити митні процедури для зменшення різних адміністративних бар'єрів; встановити спеціальні режими для імпорту певних товарів для бізнесу, з метою підвищення ефективності та залучення інвестицій у цей сектор; надати фінансову допомогу для збільшення обсягів експорту товарів. Такі механізми могли б сприяти розвитку цього сектору економіки з точки зору сталого розвитку.

Митно-тарифний механізм може сприяти захисту прав людини, запобігаючи імпорту товарів, вироблених із застосуванням експлуататорських методів праці, таких як дитяча праця та примусова. Встановлюючи тарифи на товари, вироблені з використанням таких практик, уряди можуть зробити їх економічно невигідними для бізнесу, тим самим сприяючи дотриманню справедливих трудових стандартів і прав людини. Крім того, тарифні механізми можуть бути використані для сприяння соціальній справедливості шляхом встановлення тарифів на товари, вироблені в країнах, що порушують права людини. Це може допомогти чинити тиск на такі країни з метою покращення ситуації з правами людини, а також може перешкодити компаніям брати участь у торгівлі з такими державами.

Іншим важливим аспектом сталого розвитку є забезпечення балансу між соціально-економічними та екологічними вигодами. Митно-тарифний механізм має значний вплив на забезпечення цього балансу. З метою стимулювання різних екологічних технологій та інновацій у секторі можна встановити тарифні пільги на імпортні екологічні технології, зменшуючи таким чином їх негативний вплив на навколишнє середовище. Для зменшення імпорту шкідливих товарів також розглядається варіант введення тарифів на них. Наприклад, введення тарифів на продукцію з високим вмістом вуглецю може зменшити забруднення та підвищити енергоефективність, тоді як введення тарифів на транспортні засоби з високим рівнем викидів може сповільнити їх

імпорт. Тарифні пільги також можуть бути надані на імпорт технологій та обладнання для відновлюваної енергетики. Це могло б стимулювати використання відновлюваних джерел енергії та зменшити використання енергії, що має негативний вплив на довкілля. У свою чергу, запровадження тарифних пільг для країн, які використовують відновлювані джерела енергії, та тарифів для країн, які не дотримуються основних принципів захисту довкілля та прав людини, сприятиме міжнародному співробітництву та підтримці сталого розвитку. Запропоновані варіанти можуть стати ефективними інструментами для зменшення негативного впливу на довкілля та досягнення сталого розвитку. Для цього необхідно забезпечити якісний митний контроль, розробити нові тарифні пільги та ставки для підтримки сталого розвитку та сучасних технологій, а також сприяти міжнародному співробітництву та впровадженню міжнародних стандартів захисту довкілля та прав людини.

Водночас, митно-тарифний механізм може мати негативний вплив на сталий розвиток. Особливо це стосується випадків, коли він використовується неефективно або не враховуються належним чином різні аспекти. Наприклад, захисні тарифи та інші види митних бар'єрів можуть використовуватися надмірно. Це, в свою чергу, призводить до скорочення міжнародної торгівлі, зростання цін для вітчизняних та іноземних споживачів і зниження конкурентоспроможності вітчизняних компаній на міжнародній арені. Крім того, неадекватний та неефективний митний контроль може призвести до незаконного ввезення відходів та різних небезпечних речовин.

Для вирішення цих питань, насамперед, необхідно прискорити процес приведення національного законодавства у сфері митного регулювання у відповідність до міжнародних стандартів з метою стимулювання зовнішньоекономічної діяльності. Для захисту вітчизняних виробників сировини необхідно розробити довгострокову зовнішньоторговельну стратегію, яка б передбачала поступову лібералізацію зовнішньої торгівлі з метою забезпечення оптимального рівня конкуренції. Важливою вимогою для

розробки ефективних механізмів митно-тарифного регулювання є постійний моніторинг та аналіз впливу змін ставок митного тарифу [2, с.19].

Список використаних джерел:

1.Литвинова Є. В. Поняття та функції митно-тарифного механізму в умовах сталого розвитку. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2021. №6 (86). Ст. 69-73 URL: https://doi.org/10.32782/2520-2200/2021-6-10 (дата звернення 03.04.2023)
2. Наукові теорії сьогодення та перспективи розвитку наукової думки: матеріали міжнародної наукової конференції (Т. 1), 11 жовтня, 2019 рік. Київ, Україна: МЦНД. 2019. Ст. 18-19 URL: https://ojs.ukrlogos.in.ua/files/journals/4/issues/20/public/20-49-PB.pdf#page=19 (дата звернення: 03.04.2023)

УДК 336.22

Пономарьова В.С.
здобувачка вищої освіти
Одеський національний економічний університет
Науковий керівник: **Мартинюк І.В.**
к.е.н., доцент кафедри фінансів
Одеський національний економічний університет

ЗМІНИ ПОДАТКОВОЇ ЗВІТНОСТІ З ПОДАТКУ НА МАЙНО ДЛЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Важливим показником фінансової незалежності територіальних одиниць є питома вага місцевих податків і зборів у податкових надходженнях та в доходах місцевих бюджетів. Справляння місцевих податків та зборів в Україні цілком пов’язано з поданням платниками податків податкової звітності з певного податку чи збору.

Податок на майно регулюється на законодавчому рівні Податковим кодексом України (далі – Кодекс) розділом XII. Відповідно до ст. 265 Кодексу податок на майно складається з податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, транспортного податку та плати за землю [1]. Слід зазначити, що з 2023 року запроваджені нові форми податкових декларацій з місцевих податків. Електронні форми декларацій абсолютно з усіх податків та зборів можна розглянути на офіційному веб-порталі ДПС у розділі Законодавство / Електронні форми документів.

Наказом Міністерства фінансів України від 18.02.2022 № 83 «Про внесення змін до форми Податкової декларації з плати за землю (земельний податок та/або орендна плата за земельні ділянки державної або комунальної власності)» викладено у новій редакції Податкову декларацію з плати за землю [2], що діє з 01 січня 2023 року. Платникам податків варто приділити увагу на особливості заповнення декларації з плати за землю задля уникнення помилок при подачі звітності у встановлений законодавством термін. Аналізуючи, можна виділити такі основні зміни:

- передбачена можливість зазначити код Кодифікатора адміністративно-територіальних одиниць та територій територіальних громад (КАТОТТГ) замість коду за КОАТУУ (рядок 7);

- до поля «Код типу декларації» заголовної частини декларації додано – «Реєстраційний номер декларації в контролюючому органі, що уточняється» з метою зменшення помилок при поданні уточнюючих декларацій та спрощення ведення обліку та аналізу поданих документів.

Також необхідно знати, що категорія земельної ділянки проставляється номером арабськими цифрами у форматі ХХ.ХХ відповідно до Класифікатора видів цільового призначення земельних ділянок, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 28 липня 2021 року № 821 «Про внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України». У разі якщо платник податку – юридична особа має пільгу, вказується код пільги згідно з довідниками пільг, які розміщені на офіційному сайті ДПС України: Головна /Довідники, реєстри, переліки / Довідники / Довідники пільг.

З 1 січня 2023 року діє нова декларація з транспортного податку, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 30.11.2022 № 401 зі змінами, внесеними наказом Міністерства фінансів України від 20.12.2022 № 444 [3]. Основні важливі внесені зміни – це:

- новий реквізит – «Реєстраційний номер декларації в контролюючому органі, що уточняється»;

- поле 8 «Код за КАТОТТГ території територіальної громади за місцем реєстрації транспортного(их) засобу(ів). Варто звернути увагу, що за кожним кодом за КАТОТТГ складається окрема декларація. Зазначаємо, що КАТОТТГ – це Кодифікатор адміністративно-територіальних одиниць та територій територіальних громад, затверджений наказом Міністерства розвитку громад та територій України від 26.11.2020 №290 «Про затвердження Кодифікатора адміністративно-територіальних одиниць та територій територіальних громад».

Нагадуємо, що об'єктом оподаткування відповідно до Кодексу (пп.267.2.1 ст.267) є легкові автомобілі, з року випуску яких минуло не більше п'яти років (включно) та середньоринкова вартість яких становить понад 375 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року. На 1 січня 2023 року мінімальна заробітна плата становить 6700,00 грн., отже, середньоринкова вартість автомобіля – 2 512 500,00 грн.

До речі, з переліком транспортних засобів можна ознайомитися на сайті Міністерства економіки України. У 2023 році у даному переліку представлено 230 транспортних засобів, що підлягають оподаткуванню з відповідною маркою, моделлю, роком випуску, типом палива та об'ємом циліндрів двигуна.

Нова редакція податкової декларації з податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 10.11.2022 року № 371 «Про внесення змін до форми Податкової декларації з податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки», що застосовується з 01.01.2023 року [4]. Нижче наведені зміни, що містяться у новій формі декларації це:

- можливість зазначити (КАТОТТГ) замість коду за КОАТУУ (у додатках 1 та 2);

- реєстраційний номер декларації в контролюючому органі, що уточняється.

Таким чином, усі зміни, що стосуються податкової звітності слід аналізувати, оскільки податкова декларація – це документ, що подається

платником податків контролюючим органам у строки, встановлені законом, на підставі якого здійснюється нарахування та/або сплата грошового зобов'язання.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України: Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI (із змінами та доповненнями) / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2011, № 13-14, № 15-16, № 17. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ (дата звернення: 25.03.2023).
2. Наказ Міністерства фінансів України від 18.02.2022 № 83 «Про внесення змін до форми Податкової декларації з плати за землю (земельний податок та/або орендна плата за земельні ділянки державної або комунальної власності). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0303-22#Text (дата звернення: 25.03.2023).
3. Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.2022 № 401 "Про внесення змін до форми Податкової декларації з транспортного податку". URL: https://tax.gov.ua/zakonodavstvo/podatki-ta-zbori/mistsevi-podatki/transportniy-podatok/normativno-pravovi-akti/77874.html (дата звернення: 25.03.2023).
4. Наказ Міністерства фінансів України від 10.11.2022 № 371 "Про внесення змін до форми Податкової декларації з податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки". URL: https://tax.gov.ua/zakonodavstvo/podatki-ta-zbori/mistsevi-podatki/podatok-na-neruhome-mayno--/formi-zvitnosti/643040.html (дата звернення: 25.03.2023).

УДК 336.221

Садчикова О. О.
здобувачка вищої освіти
Одеський національний економічний університет
Діброва О.Л.
викладач кафедри фінансів
Одеський національний економічний університет

ПЕРСПЕКТИВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

Оподаткування доходів фізичних осіб − центральна ланка сучасної податкової системи. Це пояснюється тим, що людина та її праця є головними факторами в усіх суспільних відносинах. Рівень оподаткування ПДФО безпосередньо впливає на рівень доходів фізичних осіб, які у свою чергу, у прямій залежності формують купівельну спроможність населення, яка є тригером внутрішнього попиту. Таким чином, регулювання рівня доходів фізичних осіб є вагомим важелем впливу на економіку [1].

З кожним роком ПДФО стає все важливішим джерелом доходів для бюджетів різних рівнів в Україні. Його обсяг і частка у зведеному бюджеті продовжують зростати, що свідчить про його важливість для економіки країни – такий мав бути вердикт, якби за останні декілька років на шляху світової економіки, в т. ч. України, не постав ряд факторів у вигляді пандемії COVID-19 та вторгнення російської федерації на територію нашої країни (Рис. 1).

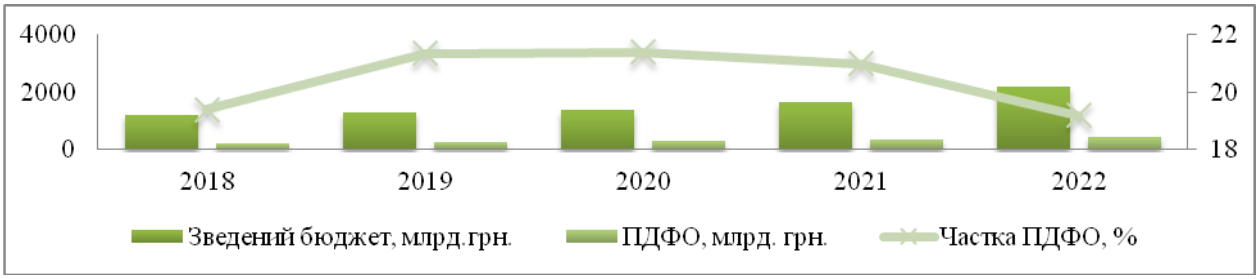

Рис. 1. Динаміка зведеного бюджету України, ПДФО та частки ПДФО у зведеному бюджеті, % [2]

Кожна країна має власну систему оподаткування доходів населення, і різні підходи до оподаткування фізичних осіб впливають на фіскальну політику держави. Для забезпечення достатніх доходів бюджету важливо вивчати різноманітні системи оподаткування, щоб знайти найбільш ефективні рішення.

У країнах з розвинутою податковою культурою, таких як Німеччина, Великобританія, США та Франція, податок розуміється по-різному: як підтримка держави, обов'язок перед державою або обов'язкова плата. У порівнянні з ними, в Україні податок розглядається як примусовий платіж [3].

Один з важливих елементів ПДФО – суб'єкт оподаткування. Відповідно до Податкового кодексу України, платниками ПДФО можуть бути фізичні особи-резиденти, фізичні особи-нерезиденти, та податкові агенти [4]. Аналогічні правила визначення податкового статусу фізичних осіб діють в Німеччині, Польші, Італії тощо. У Франції, суб'єкти оподаткування розподіляються на резидентів та нерезидентів в залежності від терміну їх проживання в країні: якщо особа проживає в Франції протягом більше ніж 183 днів у календарному році, то вона вважається резидентним платником податків, якщо менше, то вона має статус нерезидента [3].

Аналіз податкових систем країн Європи показує, що визначення об'єкту оподаткування починається з визначення податкового статусу фізичної особи. У Франції резидентні платники податків мають обов'язок сплачувати податок з доходів, одержаних в будь-якій країні світу, тоді як нерезидентні платники оподатковуються лише за доходи, які були зароблені в Франції. В Італії, як і в Німеччині, Іспанії та Польші, резиденти і нерезиденти оподатковуються в країні, але на різних основах. Перші мають сплачувати податок на прибуток зі своїх доходів, незалежно від джерела, за світовим принципом, тоді як другі оподатковуються лише за доходи, отримані в Італії.

Базова ставка ПДФО, яку визначає стаття 167 ПКУ, становить 18% і застосовується майже до всіх видів доходів громадян. Заробітна плата становить значну частину доходів домогосподарств, а іноді може бути єдиним джерелом доходу. Пропорційні ставки оподаткування доходів фізичних осіб, що застосовуються в Україні, несправедливо розподіляють податковий тягар між соціальними групами населення, оскільки кожен платить однакову частку від свого доходу, незалежно від його суми. Однією з особливостей європейської системи оподаткування є використання саме прогресивної шкали оподаткування: в Італії доходи громадян поділяють на п'ять груп залежно від джерел надходжень, і кожна група оподатковується окремо за шкалою ставок, які коливаються від 23 до 43%; у Іспанії ставки ПДФО варіюються від 24 до 45%, а максимальна ставка застосовується для доходів на рівні 300 тис. євро. На Рис. 2 представлені максимальні ставки ПДФО у кількох країнах Європи.

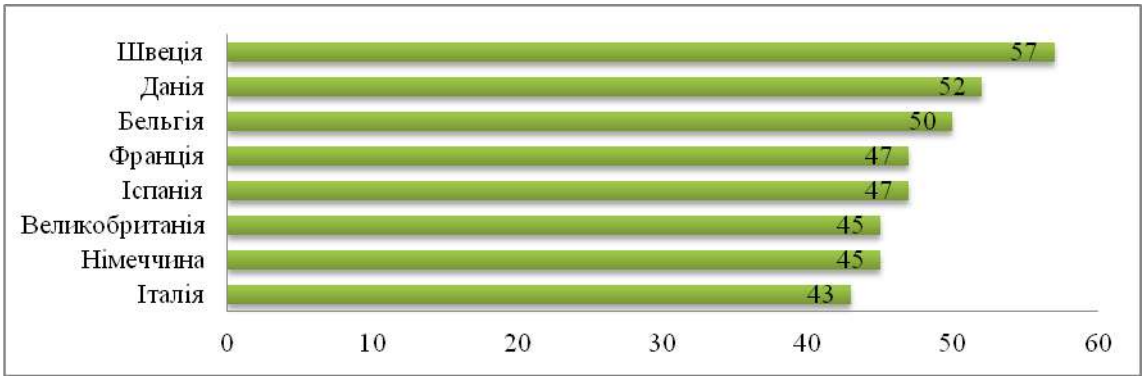

Рис. 2. Максимальні ставки ПДФО в країнах Європи, % [5,6]

Однією з відмінностей оподаткування ПДФО в Україні та за кордоном також є рівень податкової юрисдикції. Україна встановлює ставки та правила оподаткування ПДФО на національному рівні, тоді як в більшості країн Європи це питання належить до компетенції місцевих органів самоврядування.

Отже, проведений аналіз дав змогу виявити відмінні риси сплати ПДФО Європи від Україні, а саме: прозорість та відкритість оподаткування; прогресивна шкала оподаткування доходів; нульова ставка для низьких рівнів доходів; місцеве регулювання ПДФО; соціальні пільги для сімей; стягування податків зі всіх доходів; прогресивні ставки для зарплат та пропорційні для інших доходів; наявність податку на розкіш в більшості країн ЄС.

Для ефективної системи оподаткування доходів громадян в Україні пропонується: залучати до оподаткування всі види доходів, в тому числі з державних фондів, щоб розширити базу оподаткування ПДФО; забезпечувати зростання доходів та збільшення інвестицій в економіку; боротися з тіньовим сектором економіки; встановлювати прогресивні ставки оподаткування для підтримки малозабезпечених та неоподатковуваний мінімум доходів на рівні прожиткового мінімуму для працездатної особи; підвищувати податкову культуру та дисципліну платників податків; вдосконалювати пільгову політику з ПДФО та податкове законодавство, звітність для платників податку; розширювати перелік технологій та електронних сервісів для суб'єктів оподаткування.

Реалізація цих заходів підвищить довіру до державних інституцій, відновить справедливість та зменшить податковий тягар. Зміни податкової системи повинні бути спрямовані на захист економічних інтересів держави та платників податків та зменшити зацікавленість у податкових незаконних ухиленнях.

Список використанних джерел:

1. Діброва О. Л. Оподаткування доходів фізичних осіб в умовах воєнного стану в Україні. *Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях*: матеріали XX міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 14-15 квітня 2022 р). Одеса: ОНЕУ, 2022. С.92-93.
2. Офіційний сайт Фінансового порталу Мінфін. URL: https://minfin.com.ua/ (дата звернення 05.04.2023)
3. Мельник І. Б. Зарубіжний досвід щодо оподаткування доходів фізичних осіб. URL: http:// sfs.gov.ua/data/files/240396.pdf

4. Податковий кодекс України № 2755-VI, редакція від 01.04.2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (дата звернення 05.04.2023)
5. Толочко В. М., Музика Т. Ф. Огляд механізму стягування податків в Україні та деяких країнах світу. URL: http://modern-pharmacy.com.ua/oglyad-mehanizmu-styaguvannya-podatkiv-vukrayini-ta-deyakih-krayinah-svitu
6. Євростат. URL: https://ec.europa.eu/eurostat (дата звернення 05.04.2023)

УДК 330.3

Штундер В. Є.
здобувачка вищої освіти
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: **Косяченко К. Е.**
к.ю.н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

КОЛІЗІЙНІ ПИТАННЯ ТА ВИЗНАЧЕННЯ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ

В сучасних реаліях нашої держави, планування та розподіл коштів в державі являється найбільш відповідальним завданням, тому розуміння та реалізація бюджетного процесу відіграє важливу роль у фінансовій системі на всіх рівнях влади.

Такі науковці як Л.К. Воронова та інші наголошують на тому, що бюджетний процес - це головний інститут будь-якої держави, який у фінансовому праві відображений як окремий правовий інститут [1].

У своїх же дослідженнях О. О. Дмитрик трішки іншої думки, вказуючи що бюджетний процес слід розглядати в широкому розумінні пояснюючи тим, що: «бюджетний процес являє собою засновану на владних повноваженнях діяльність відповідних органів, підпорядковану суворим процедурам щодо бюджету» [2].

Але деякі науковці звужують розуміння «бюджетного процесу» виражаючи сумніви стосовно наявності самостійної стадії розгляду бюджету, вважаючи, що вона охоплюється стадіями складання і затвердження.

Водночас в п. 10 ст. 2 Бюджетного кодексу України, зазначається, що бюджетний процес як: «регламентований бюджетним законодавством процес складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання, а також контролю за дотриманням бюджетного законодавства» [3].

За своєю правовою природою бюджетний процес формується з відповідних стадій які визначаються перш за все своїм змістом та характером діяльності органів публічної влади. Законодавчо у ст. 19 БК України передбачається п'ять стадій бюджетного процесу, а саме: «складання та розгляд Бюджетної декларації (прогнозу місцевого бюджету) і прийняття рішення щодо них; складання проєктів бюджетів; розгляд проєкт та прийняття закону про Державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет); виконання бюджету, включаючи внесення змін до закону про Державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет); підготовка та розгляд звіту про виконання бюджету і прийняття рішення щодо нього» [3].

Завдяки розподіленню БП на вищевказаних стадіях прослідковується подальша ефективність діяльності державних органів, які починають розподілення та планування видатків на необхідні потреби.

Хоча з аналізу ст. 19 БК України ми бачимо, що законодавчо вони розподілені, але вони відносно самостійні та послідовні змінюючи кожну до певної умови виконання по розподілу, плануванню або перерахуванню бюджетних видатків. Тобто на кожній стадії розглядається те питання яке не може бути розглянуте в інший час. Наприклад: питання надання міжбюджетних трансфертів, закріплення процентних відрахувань від загальнодержавних податків та зборів вирішуються на стадії складання бюджету, а остаточно затверджуються на стадії прийняття закону про Державний бюджет України. Відкриття та реалізація бюджетних асигнувань здійснюється на стадії виконання бюджету і тільки після його затвердження тощо [3, с.179].

Не менш важливою ланкою у розумінні БП є принципи як і в кожній правовій науці забезпечують зміну, припинення або визначають потреби суспільного розвитку. Хоча далеко не всі принципи права відображають

закономірності, лише ті які становлять інтерес для держави. Додержання принципів БП забезпечує перш за все можливість складати, розглядати, затверджувати та виконувати бюджет

Завдяки принципам (принципи бюджетної системи, загально-правові принципи, принципи які є виключно складовою бюджетного процесу) розкривається саме сутність бюджетного процесу, а також дають змогу виявити прогалини та колізії в чинному законодавстві [1].

На даний час спостерігається досить багато колізій у законодавстві причиною таких розбіжностей перш за все є: недосконаліть законів, судові помилки, довільне тлумачення Конституції України, коли державні органи виходять за межі своєї компетенції, але головною із вад є поспішність підготовки та прийняття законодавчих рішень прикладом, є: 28 грудня 2014 року, коли Верховною Радою України був прийнятий ЗУ «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин». Визначені законом Прикінцеві та перехідні положення Бюджетного кодексу України було доповнено пунктом 26, яким передбачалось, що норми й положення низки нормативно-правових актів застосовуються у порядку та розмірах, встановлених Кабінетом Міністрів України, виходячи з наявних фінансових ресурсів державного і місцевого бюджетів та бюджетів фондів загальнообов’язкового державного соціального страхування. При цьому до прийняття зазначених змін схожі положення декілька років поспіль містилися у законах про державний бюджет на відповідний рік.

З аналізу даної колізії я вважаю що таке рішення порушує принципи правової держави надавши повноваження КМУ права на самостійне розв'язання питання обсягу фінансування за окремими статтями. Оскільки прийняття такого рішення фундаментально порушує функції КМУ, ВРУ та принципи здійснення видатків з бюджетів та інших публічних фондів.

З аналізу вищенаведеного варто зазначити, що бюджетний процес відіграє досить важливу роль у житті держави завдяки налагодженій системі аналізу та розподілу видатків обласним та місцевим видаткам розвиваються всі напрямки

сфери які є в державі. Але, проблемою є так звані колізії, пропозицією їх вирішення є повне викорінення так званих «гарячих» законопроєктів та перейняття Європейського досвіду на врегулювання подібних ситуацій.

Список використаних джерел:

1. Товкун Л. В. Бюджетний процес: значення та перспективи розвитку в сучасних умовах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2017. Серія ПРАВО. Випуск 45. Том 2 URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/34133/1/%D0%91%D0%AE%D0%94%D0%96%D0%95%D0%A2%D0%9D%D0%98%D0%99%20%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%A6%D0%95%D0%A1%20%20%D0%97%D0%9D%D0%90%D0%A7%D0%95%D0%9D%D0%9D%D0%AF.pdf
2. Фінансове право: підручник / О. О. Дмитрик, І. Є. Кринцький, О. А. Лукашев та ін. за ред М. П. Кучерявенко. Харків: Право, 2017. 374 с.
3. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. №2456-VI: станом на 01 квіт. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text (дата звернення 12.04.2023)

УДК 331.25

Яворівська С.В.
здобувачка вищої освіти
Західноукраїнський національний університет
науковий керівник: **Коваль С. Л.**
к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет

СИСТЕМА ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ

Пенсійне забезпечення являє собою систему соціального захисту населення, яка забезпечує виплату пенсій громадянам, які досягли певного віку або мають інші підстави для отримання пенсії. Зазвичай ця система фінансується зі збору платежів заробітної плати підприємствами та іншими джерелами доходів, і на її базі створюються фонди, які відповідають за виплату пенсій.

Пенсійне забезпечення, є соціальною програмою, що гарантує пенсійний захист громадян, дотримуючись умов і процедур, встановлених

законодавством, і має надзвичайну важливість для суспільства. Соціальний захист громадян країни як можливість підвищення життєвого рівня людей є однією з найважливіших ланок діяльності уряду й високим показником ефективності соціальної політики держави.

Метою пенсійного забезпечення є гарантування стабільного доходу громадянам у пенсійному віці та зменшення ризику виникнення бідності серед людей похилого віку. Крім того, пенсійне забезпечення може включати інші соціальні програми, такі як пенсії по інвалідності, сімейні пенсії та інші види підтримки.

Українські науковці по-різному підходять до визначення про «пенсійне забезпечення». Наприклад, А. А. Казанчан трактує цей термін як вид соціального забезпечення громадян держави, який є пов’язаний з щомісячною виплатою, тобто пенсією, непрацездатним громадянам країни, які через настання певних несприятливих соціальних обставин – старості, інвалідності, втрати годувальника та інших, які передбачені чинним законодавством України, обставин, повинні отримувати ці кошти [1, с. 145].

На думку Т. В. Кравчука, пенсійне забезпечення є формою матеріального забезпечення фізичних осіб у вигляді пенсій та соціальних послуг, які утворюються за допомогою страхових внесків, які сплачуються за кошти цільових фондів, всіх юридичних та фізичних осіб, державного і місцевого бюджетів та накопичуються на банківських рахунках Пенсійного і Накопичувального фондів, недержавних пенсійних фондів та банківських установ [2, с. 4].

Існує низка ознак, які пов'язані з пенсійним забезпеченням:

– здійснюються у разі досягнення пенсійного віку, настання інвалідності, втрати годувальника, вислуги років та в інших випадках, що передбачені законодавством;

– надаються регулярно в грошовій формі відповідно до строків, встановлених законодавством;

– розмір забезпечення для громадян залежить від різних факторів, таких як рівень заробітної плати, страховий стаж або тривалість роботи;

– фінансуються здійснюється через спеціальні фонди, такі як Пенсійний фонд, соціальне страхування від нещасних випадків, недержавні пенсійні фонди або за рахунок коштів, виділених з Державного бюджету;

– законодавством передбачається коло осіб, які мають право на пенсійне забезпечення [3, с. 90].

У більшості країн світу, включаючи Україну, пенсійне забезпечення є конституційною гарантією держави щодо матеріального забезпечення населення. Ця гарантія забезпечує виплату щомісячних грошових виплат - пенсій - залежно від певних обставин, таких як інвалідність, втрата годувальника або настання певного віку, у розмірах не менше прожиткового мінімуму, встановленого законодавством. У Конституції України передбачено, що громадяни мають право на соціальний захист, який включає право на забезпечення у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у похилому віці [4].

Одними із головних цілей пенсійного забезпечення є:

- захист від бідності та попередження подальшого зниження рівня життя;
- розподіл витрат на споживання протягом усього життя;
- забезпечення гарантованого доходу в результаті припинення трудової діяльності чи у похилому віці [5, с. 134].

Головним аспектом пенсійного забезпечення є виплата пенсій, яка є доступною для практично всіх категорій пенсіонерів. Фінансування виплат пенсій здійснюється з коштів Пенсійного фонду України та, у певній мірі, може бути підтримане за рахунок трансфертів з державного та місцевих бюджетів.

Список використаних джерел:

1. Казанчан А. А. Поняття та види пенсійного забезпечення громадян в Україні. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки».* 2010. Том 23. № 1. С. 142–149.

2. Кравчук Т. В. Пенсійне забезпечення у разі втрати годувальника у солідарній пенсійній системі України: автореф. дис. канд. юрид. наук. Одеса, 2008. 20 с.
3. Гуцалова Ю. Є. Фінансово-економічна сутність пенсійного забезпечення в Україні. *Економічний вісник.* 2015. № 2. С. 86–93
4. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
5. Шалієвська Л. І. До питання про сутність пенсійного забезпечення населення України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна.* 2018. Вип. 1. С. 130–140.

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ФІНАНСОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ
Тематичний напрям 3

УДК: 336.71:330.341.1

Нікіфоров П.О.
д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

РОЗВИТОК БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ БАНКІВ ЗА ЕКОСИСТЕМНИМ ПІДХОДОМ ЯК СТРАТЕГІЧНА БАНКІВСЬКА ІННОВАЦІЯ

Фінансиалізація економіки та сучасний науково-технічний прогрес значно прискорили процеси трансформації банківської системи України, яка сьогодні визначається якісними та кількісними змінами у функціонуванні банків. Суттєве зменшення кількості останніх через їх злиття або поглинання, значна концентрація банківського капіталу, втілення інновацій та розширення сфери бізнесу банків за рахунок пропозиції власне небанківських продуктів та послуг – ці та інші процеси змінюють конкурентне середовище на ринку банківських продуктів та послуг.

Водночас зміни у сучасних бізнес-моделях банківництва внаслідок новацій у пропозиції продуктів та послуг, входження на нові сегменти ринку та переходу бізнесу у цифровий формат піднімає рівень конкурентоспроможності банків та дозволяє їм зміцнити свою конкурентну позицію на фінансовому ринку. При цьому саме ринкова конкуренція безпосередньо стимулює банки застосовувати банківські інновації та збільшувати свій інноваційний потенціал, а це якраз і впливає на ефективність функціонування банківської системи, на прибутковість її діяльності. Сучасна наука і практика банківництва констатує, що існування взаємозв'язку між конкурентоспроможністю, втіленням банківських інновацій та ефективністю діяльності банків не підлягає сумніву [1].

Саме тому в системі банківських інновацій сучасні банки повинні

обов’язково сприймати стратегію впровадження штучного інтелекту щоб усвідомлено втілити цю технологію в усі бізнес-процеси як стратегічну банківську інновацію, тому що абсолютно очевидно, що після зміни процесів автоматизації процесами цифровізації, ця наступна технологія буде найбільш важливою та очевидною у забезпеченні конкурентоспроможності банку. Особливості такої стратегії та дієвість її реалізації ґрунтуються на спроможностях штучного інтелекту, серед яких найсуттєвішими для банку будуть нові масштаби діяльності. Ці нові, завдяки штучному інтелекту, масштаби дозволять без значних структурних змін забезпечити зростання бізнесу, збільшення продуктивності та підвищення якості обслуговування клієнтів, створення нових можливостей тощо. Проте при втіленні цієї стратегії необхідно враховувати більші масштаби діяльності за всіма бізнес-напрямами і функціями, а це вимагатиме додаткового управління та залучення фахівців, щоб продукувати ідеї, здійснювати апробації, оцінювання та підтримку новітніх інтелектуальних рішень.

Стратегія втілення штучного інтелекту розуміється сьогодні як стратегічна банківська інновація, як складова корпоративної стратегії, при цьому її впровадження можливе як через пілотні проєкти з наступним масштабуванням, так і через бізнес-моделі роздрібного банкінгу у межах клієнтоорієнтованого підходу та виокремлення поведінкових аспектів (віртуальні помічники, чат-боти), покращення платіжної дисципліни клієнтів, прийняття рішень у системі антикризового управління, а також через купівлю спеціалізованого програмного забезпечення з вмонтованими інтелектуальними рішеннями [2].

Сьогодні вже зрозуміло, що стратегія впровадження штучного інтелекту зумовлює охоплення всіх бізнес-процесів і саме це дозволяє відчути певну синергію ефектів у єдиній екосистемі банку, яка по суті і виступає головною конкурентною перевагою для підвищення конкурентоспроможності банківської установи.

Майбутній розвиток бізнес-моделей банків за екосистемним підходом

буде означати, на наш погляд, що традиційна універсальна модель банку у даному процесі буде поступово зазнавати докорінних трансформаційних змін, драйверами яких і виступають цифрові технології, а це вимагатиме від банків швидкого реагування на зміну профілю та потреб клієнтів пропозиціями нових банківських продуктів та послуг для більш ефективної співпраці.

Важливість у сучасних умовах дистанційної співпраці та необхідність значних інвестицій у трансформацію бізнес-моделей через втілення банківських інновацій на базі цифрових технологій, удосконалення інформаційної системи, створення власних центрів обробки даних або застосування з цією метою хмарних сервісів щоб уможливити безперервну та якісну роботу в нових умовах цифрової реальності, сьогодні стає абсолютно очевидною для вітчизняного банківництва.

При цьому, маючи на увазі вищенаведене та враховуючи позитивні тенденції змін у бізнес-моделях банків, необхідно все-таки констатувати достатньо слабке поширення серед українських банків екосистемного підходу. Водночас, об'єктивні передумови для цього уже існують: значний розвиток цифрових технологій; велика клієнтська база, її потреби і попит з її боку; можливості банків швидко адаптуватись до змін у побудові бізнес-процесів; сформований банками надзвичайно потужний потенціал на ринку фінансових послуг; існує також готовність сучасного споживача відкривати доступ до персональних даних в надії отримувати оптимальну пропозицію послуг на основі каналів персоніфікованої комунікації; існує, безумовно, ще і розуміння важливості та готовність до цифровізації, до нових засобів комунікації з боку інших суб'єктів ринку і державних структур [3].

У сучасних складних умовах якраз слабка інноваційна активність банків у перспективі не дасть їм можливостей ставати центрами цифрової екосистеми фінансового посередництва та драйверами цифрового банкінгу, базовими принципами яких є значимість мобільних каналів у стратегіях розвитку, потенціальні технічні можливості, відкритість банківських інновацій та відповідна гнучкість організаційних моделей і операційних бізнес-процесів,

клієнтоспрямованість, інноваційна культура, фінансова інклюзія.

Щоб мати конкурентну позицію та взагалі інноваційне лідерство в розбудові цифрової екосистеми фінансових послуг окремий банк зобов'язаний ініціювати побудову стратегічного об'єднання на кшталт спеціального холдингу за участі галузевих партнерів і у його рамках все буде функціонувати на основі взаємодії та співпраці за правилами єдиної цифрової платформи. Основний функціонал такої екосистеми та керівництво нею будуть ґрунтуватись на довірі та співпраці між екосистемними партнерами у межах її (системи) бізнес-архітектури, при застосуванні при цьому всіх можливостей цифрових технологій.

Більш детальний аналіз діяльності цифрової екосистеми фінансових послуг комерційного банку, наголошує також на важливості здійснення таким банком наступних заходів:

- усвідомлення та визначення сильних сторін у продуктах, системному обслуговуванні та клієнтській спільноті, щоб чітко формулювати мету екосистеми з акцентом на потреби та смаки клієнтів;
- глибокої та всебічної оцінки всіх наявних та потенційних ресурсів для її побудови;
- віднаходження шляхів залучення і додаткових партнерів, і нових клієнтів через упровадження екосистеми;
- постійного аналітичного супроводження в оцінці впливу екосистеми на поліпшення фінансово-економічних результатів діяльності;
- визначення переліку тих бізнес-процесів банку, які потенційно суттєво вдосконалюються;
- формування виключно позитивних умов для партнерських відносин з учасниками та клієнтами у процесі втілення у життя екосистеми;
- постійного пошуку можливостей удосконалення комунікацій з клієнтами та зростання рівня задоволення їх очікувань;
- аналізу доцільності суттєвих змін моделі ведення бізнесу;
- діагностики загроз і ризиків, можливих у процесі втілення в життя

екосистеми;

- створення умов справедливого розподілу прибутків між партнерами на постійній основі та впливу на фінансові результати банку[2].

У змістовному сенсі такий підхід до розбудови цифрової екосистеми банку дозволяє здійснювати гнучке управління та робить можливим появу додаткового економічного ефекту від ділових відносин та розширення пропозиції різноманітних фінансових продуктів, генерування потоків доходів шляхом відкриття банками власної інфраструктури та допомоги по клієнтській базі партнерам, скорочення відтоку клієнтів внаслідок переорієнтації відносин з ними на переваги екосистеми та застосування їхнього цифрового досвіду.

Список використаних джерел:

1. Дзюблюк О.В. Інноваційні вектори розвитку банківської системи. *Світ фінансів.* 2019. Вип.3 (60). С.8-25.
2. Зайонц А.В. Інтеграція інноваційних фінансових технологій в систему стратегічних цілей і формування конкурентних переваг банку. *Фінансовий простір*. 2020. № 1(37). С. 135-145.
3. Цифрова економіка як ключовий тренд розвитку постіндустріального суспільства : монографія /за заг. ред. Н. М. Пантєлєєвої, С. Ю. Колодія, М. А. Ребрика. Київ : ДВНЗ «Університет банківської справи», 2019. 299 с.

УДК 336.71(477)

Островська Н.С.
доктор економічних наук, професор, доцент
кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ФОРМУВАННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ВПЛИВІВ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Тема євроінтеграції банківської системи нині має неабияке значення для України, та всієї Європейської системи, оскільки Україна стала стратегічним партнером для європейських країн. Банківська система України хоч і відіграє важливу роль в економіці, забезпечуючи фінансову стабільність та підтримуючи розвиток підприємництва і інвестицій, але має вдосконалюватись

і проводити реформи. Євроінтеграція України є невід'ємним кроком в майбутньому щодо удосконалення банківської системи її кібербезпеки і розвитку. Після війни українська економіка буде потребувати значних інвестицій, а це є однією з функцій банків. Перевагою євроінтеграції банківської системи України має стати стимулювання інвестиційного потоку в країну. Залучаючи іноземні інвестиції, через українські банки, можна відкрити нові можливості для розвитку і вдосконалення української економіки. Приєднання до європейської банківської системи дасть можливість в майбутньому покращити фінансову стійкість українських банків, мінімізувати їх ризики та удосконалити прийняття управлінських рішень. Однією з важливих умов роботи банківської системи є довіра до неї. Банки в Україні незалежні вони самі приймають рішення щодо проведення банківських операцій, але відповідають вимогам регулятора. В цілях забезпечення банківської стійкості, захисту інтересів вкладників і кредиторів, банки зобов'язані дотримуватися економічних нормативів, що встановлюються Нацбанком України. НБУ постійно моніторить роботу банків і регулює їх діяльність. На період введення воєнного стану робота банківської системи вимагала особливих умов і чітких дій. Це дало можливість не тільки уберегти банківську систему від банкрутства, а за рахунок злагодженої роботи актуалізувати підходи до управління ризиками в банках та отримати незначний прибуток. Національний банк України у 2023 році запланував проведення виїзного моніторингу шістьох об'єктів оверсайту. До переліку об'єктів оверсайту, щодо яких цього річ проводитиметься виїзний моніторинг, входять банки, які мають як прибутки так і збитки за підсумками роботи за 2022 рік. «Метою моніторингу є дотримання вимог законодавства України та достатності заходів, що вживаються ними для забезпечення безперервного, надійного та ефективного функціонування платіжної інфраструктури»[1]. Зокрема, оверсайт включає моніторинг платіжної інфраструктури, її оцінювання на відповідність вимогам законодавства України та міжнародним стандартам оверсайту, встановлення вимог та обмежень щодо діяльності платіжної інфраструктури, а

також надання рекомендацій щодо удосконалення діяльності платіжної інфраструктури або застосування заходів впливу. Ці вимоги ставлять перед національною банківською системою наші європейські партнери. Вони відзначають, що в даний час банківська система повинна вирішувати не тільки свої «внутрішні» проблеми, але і сприяти реформуванню економіки в цілому.

Стандарти, які пропонують запровадити в українській банківській системі наближені до європейської банківської системи і можуть допомогти зменшити ризики банкрутства особливо після військових дій. Натомість Нацбанк запроваджує цілий ряд мотиваційних і контролюючих заходів для вітчизняних банків. Вимога щодо довгострокової ліквідності встановлена на рівні 100%, дасть можливість стабілізувати ліквідність банків в цілому, а депозитний сертифікат Нацбанк запроваджує з 7 квітня, він буде тримісячний під фіксовану ставку на рівні облікової ставки та знижує ставки за депозитним сертифікатом овернайт до 20%. «Однак у найбільших банках, які, зокрема, користуються неконкурентними перевагами отримання ліквідності, гривневі ставки залишаються недостатньо привабливими для вкладників з огляду на високий рівень поточної та очікуваної інфляції. У результаті значний обсяг коштів населення зберігається на поточних рахунках. Це генерує додаткові ризики для макрофінансової стабільності, особливо за умови подальшого пом’якшення адміністративних обмежень» [1]. Також НБУ ухвалив рішення, що з 11 травня 2023 року пільгові нормативи формування банками обов’язкових резервів за строковими коштами на рахунках фізичних осіб у національній (0%) та іноземній валютах (10%) поширюватимуться лише на депозити з початковим строком від трьох місяців. Це дасть можливість залучення грошових коштів на рахунки в банках, а також регулювання грошовими потоками. За такої умови банки зможуть регулювати ставку за депозитами та враховувати її адекватність. Регулятор готує ще цілий ряд змін щодо нормативів, які мають позитивно вплинути на роботу банків та їх клієнтів після відміни військового стану.

Запроваджені заходи посилять ринкові стимули для залучення банками строкових депозитів населення у гривні, що знизить ризики для валютного ринку та міжнародних резервів на етапі пом’якшення валютних обмежень.

За словами НБУ, вони, зокрема, сприятимуть: подальшому зростанню процентних ставок за строковими депозитами, а відповідно – посиленню захисту гривневих заощаджень громадян від інфляційного знецінення; розвитку культури заощаджень у гривні; пожвавленню активності банків на міжбанківському ринку; посиленню статусу облікової ставки як дієвого інструменту, який має значний вплив на стан грошово-кредитного ринку та бізнес-поведінку економічних агентів. Одним з інструментів Нацбанку, який запроваджений на сьогодні, депозитний сертифікат - борговий цінний папір емітований банком з метою залучення готівкових коштів. Депозитний сертифікат засвідчує депонування пред'явником в банку певної суми на обмежений час, після закінчення якого банк емітент зобов'язаний повернути цю суму разом з вказаними відсотками. На відміну від строкового депозиту, депозитний сертифікат, як правило, може бути предметом обігу на вторинному ринку.

Для досягнення поставлених цілей, Україні, після закінчення військового стану, потрібно виконувати ряд вимог, які встановлені Європейським Союзом. Не на належному рівні сьогодні встановлені правила для захисту клієнтів банків та забезпечення відповідності фінансових інституцій європейським стандартам. Згідно з дослідженнями, впровадження європейських стандартів української банківської системи може забезпечити значне збільшення ефективності та зниження ризиків для банків.

Одночасно з нововведеннями для вітчизняної банківської системи, також існує ризик того, що деякі українські банки можуть не витримати конкуренцію з європейськими банками та можуть збанкрутувати. Очевидно, що для забезпечення успішної євроінтеграції банківської системи України, необхідно проводити широкомасштабні реформи, які торкнуться і банківської системи і економіки в цілому. Перш за все, важливо покращити корпоративне управління та забезпечити незалежність банківського регулювання та нагляду. Також

необхідно забезпечити розвиток фінансової інфраструктури, включаючи системи платежів та розрахунків, а також розвиток електронного банкінгу. Загалом, євроінтеграція банківської системи України є важливим кроком на шляху до модернізації та розвитку української економіки. Це може забезпечити створення сприятливих умов для бізнесу та інвесторів, а також покращити рівень життя населення.

Одже, для досягнення цих цілей необхідно виконувати ряд вимог та проводити необхідні реформи. Для досягнення євроінтеграції банківської системи України необхідно виконати певний набір реформ та заходів.

Банки повинні забезпечити належний рівень фінансової звітності та дисципліни, щоб забезпечити прозорість та надійність банківської системи. Україна повинна забезпечити належний рівень капіталізації та ліквідності банків, щоб уникнути ризиків банкрутства та фінансової нестабільності.

Список використаних джерел:

1. Національний банк України – http:// www.nbu.gov.ua
2. Гасій О. В., Клименко В. І. Стан та перспективні вектори розвитку банківської кредитної діяльності в Україні. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7617 (дата звернення 23.02.2023).
3. Опитування українських банків та фінтехкомпаній - 2019. URL: http://FinTech.fst-ua.info/wp-content/uploads/2019/12/FinTech-Survey-Report_UKR_12- 12-2019.pdf (дата звернення: 23.02.2023).

УДК 368

Плиса В. Й.
к. е. н., професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТРАХОВОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Сьогодні з впевненістю можна констатувати той факт, що збройна агресія

російської федерації проти України призвела до зниження фінансового потенціалу, а оперативність реагування на зміни зумовлені цією подією стала запорукою виживання страхового підприємництва в нашій країні, яке ґрунтується на акумуляції фінансових ресурсів з метою відшкодування збитків, спричинених настанням шкідливих для здоров'я та (або) матеріального благополуччя подій, як фізичним, так і юридичним особам, що створює сприятливі умови для безперебійного процесу суспільного відтворення. Все це вимагає від суб'єктів страхового підприємництва в Україні зосередити увагу на дослідженні проблем формування, особливостей реалізації та шляхів оптимізації фінансового потенціалу страхового підприємництва в умовах повоєнного відновлення національної економіки.

Формування фінансового потенціалу страхового підприємництва (сукупність фінансових та інших ресурсів капіталу, які перебувають у розпорядженні суб'єктів страхового підприємництва або можуть бути додатково залучені й використані для простого чи розширеного відтворення чинників страхової діяльності) – це процес ідентифікації та створення спектра можливостей, його структуризації та побудови певних організаційних форм задля стабільного розвитку та ефективного відтворення. Фінансовий потенціал страхового підприємництва, що об'єднує просторові та тимчасові характеристики, концентрує одночасно три рівні зв'язків і відносин: відображає минуле, тобто сукупність властивостей, нагромаджених страховою системою в процесі її становлення і таких, що зумовлюють її функціонування та розвиток; характеризує рівень практичного застосування та використання наявних можливостей; як єдність стійкого та мінливого станів, містить (як можливі) елементи майбутнього розвитку. Рівень фінансового потенціалу страхового підприємництва, характеризуючи наявний стан страхової системи, зумовлений тісною взаємодією всіх трьох перелічених станів.

Зміст поняття „фінансовий потенціал страхового підприємництва" полягає в інтегральному відображенні (оцінці) поточних і майбутніх можливостей системи трансформувати вхідні фінансові потоки в економічні блага,

максимально задовольняючи корпоративні та суспільні інтереси у страховому захисті.

Розглядаючи структуру фінансового потенціалу страхового підприємництва з розглянутих вище позицій, варто взяти до увагу той факт, що структурні елементи фінансового потенціалу, які залишилися в нереалізованому вигляді, призводять до зниження ефективності його функціонування, а „надлишковий" запас забезпечує гнучкість і маневреність розвитку системи стосовно змінюваних умов функціонування.

Фінансовий потенціал страхового підприємництва є складною, динамічною, поліструктурною системою, яка має певні закономірності розвитку, від уміння використати які залежить ефективність страхової діяльності, темпи її зростання. Його характеризують чотири основні риси: реальні можливості в сфері страхового підприємництва, причому не тільки реалізовані, а й нереалізовані з будь-яких причин; наявні ресурси і резерви, не залучені у страховий процес; визначається не тільки і не стільки наявними можливостями, але ще й навичками різних категорій персоналу до його використання для надання страхових послуг, отримання максимального доходу (прибутку) і забезпечення ефективного функціонування та сталого розвитку мікроекономічної страхової системи; форма страхового підприємництва та адекватна їй організаційна структура.

Вважаємо, що у процесі формування та реалізації фінансового потенціалу страхового підприємництва в умовах повоєнного відновлення економіки України треба брати до уваги низку таких загальних постулатів: фінансовий потенціал страхового підприємництва – це складна система пересічних характеристик його елементів, причому вони можуть тією чи іншою мірою заміщати один одного, тобто є альтернативними; фінансовий потенціал страхового підприємництва не можна сформувати, механічно додаючи елементи, оскільки він є динамічним угрупованням; під час формування фінансового потенціалу страхового підприємництва діє закон синергії його елементів; фінансовий потенціал страхового підприємництва у вищих формах

його виявлення може самостійно трансформуватися з появою нових складових елементів; елементи фінансового потенціалу страхового підприємництва мають функціонувати одночасно і в сукупності, бо закономірності розвитку можливостей страхової системи не можуть бути розкриті окремо, а тільки в їхньому поєднанні, що потребує досягнення збалансованого оптимального співвідношення між елементами; складові фінансового потенціалу страхового підприємництва мають бути адекватними характеристикам послуг страхової системи. Кожен з елементів фінансового потенціалу страхового підприємництва підпорядковується досягненню загальних цілей потенціалу національної страхової системи.

Зважаючи на ефект синергії, процес оптимізації структури фінансового потенціалу страхового підприємництва в умовах повоєнного відновлення економіки України варто проводити за такими етапами:

1) формування цілей страхового підприємництва;

2) визначення необхідного для кожної цілі набору стратегічних ресурсів;

3) оцінка альтернативних комбінацій реалізації фінансового потенціалу страхового підприємництва;

4) раціональний розподіл обмежених ресурсів з метою забезпечити високий рівень конкурентоспроможності фінансового потенціалу страхового підприємництва;

5) оцінка отриманого результату.

Досліджуючи проблеми формування та оптимізації фінансового потенціалу страхового підприємництва в умовах повоєнного відновлення економіки України в подальшому потрібно: здійснити науковий аналіз теоретичних і практичних підходів до дослідження проблем формування та оптимізації фінансового потенціалу страхового підприємництва; уточнити цільову спрямованість та наповненість інструментального забезпечення механізму оптимізації фінансового потенціалу страхового підприємництва в Україні у повоєнний період відновлення національної економіки; розробити методику оцінки ефективності реалізації фінансового потенціалу страхового

підприємництва в складних умовах повоєнного відновлення економіки України.

УДК 330.322:330.14

Пшик Б.І.
д.е.н., професор кафедри фінансових технологій та консалтингу
Львівський національний університет імені Івана Франка
Адамик М.С.
здобувачка наукового ступеня доктора філософії
Львівський національний університет імені Івана Франка

РОЗВИТОК ФІНАНСОВИХ ПРОДУКТІВ У СФЕРІ УПРАВЛІННЯ ЦІЛЬОВИМ КАПІТАЛОМ

Впродовж останніх років в Україні спостерігається криза фінансування культури, освіти, науки та інших напрямів гуманітарної сфери, яка суттєво посилилась через пандемію коронавірусу та повномасштабну війну росії проти України. Під впливом зазначених причини відбулося істотне скорочення обсягів бюджетного та грантового фінансування, що ставить під загрозу перспективи подальшого функціонування чималої кількості некомерційних організацій (НКО). Така ситуація потребує перегляду концепції фінансування гуманітарної сфери, адже практично усі некомерційні, експериментальні та інші проекти, спрямовані на розвиток освіти і науки, культури, спорту, а також впровадження відповідних інновацій, потребують сталого та, принаймні, середньострокового фінансування. Це зумовлює необхідність формування нових механізмів, які б забезпечували відокремлення фінансування публічних благ від політизованого бюджетного процесу, зокрема й тих, що базуються на управлінні цільовим капіталом

У сучасній економічній літературі широко дискутуються перспективи розвитку для гуманітарної сфери інституту ендавменту як схеми формування цільового капіталу через діяльність ендавмент-фондів. Він формується за рахунок благодійних пожертв та спеціальних цільових внесків, які здійснюють,

зовнішні донори і меценати у вигляді грошових коштів, а також фінансових та матеріальних активів. Починаючи з моменту надходження надходження до некомерційної організації зазначені внески використовуються не відразу, а перетворюються в капітал, який передається у довірче управління з метою отримання регулярного доходу у довгостроковому періоді. Саме цей дохід, й витрачається на статутні цілі некомерційної організації, а не основний капітал. До такого класичного варіанту вдаються некомерційні організації, які оперують цільовим капіталом, здійснюючи фінансування витрат лише за рахунок доходів від інвестованої основної суми цільового капіталу, яка залишається недоторканою [1].

В процесі управління цільовим капіталом та функціонування ендавмент-фондів, існує потреба у створенні нових чи адаптації існуючих фінансових продуктів для даних цілей, що зумовлено низкою обставин: По-перше, цільовий капітал формується за рахунок фінансових активів (грошові кошти, цінні папери, іноземна валюта, банківські метали) та матеріальних (земля, будівлі і споруди, транспортні засоби тощо) і нематеріальних цінностей, які передаються зовнішніми донорами безкоштовно на засадах благодійної допомоги, дарування, заповіту чи поворотної фінансової допомоги. По-друге, стала (недоторкана) частина отриманих ресурсів (так зване «тіло ендавменту») обов'язково розміщується у ринкові активи з метою отримання доходу, збереження капіталу, гарантування наявності грошових коштів у майбутньому. По-третє, управління цільовим капіталом переважно здійснюється шляхом передачі тіла ендавменту у довірче управління фінансовим установам (компаніям з управління активами) – переважно банкам, які його розміщують в ринкові активи. По-четверте, в умовах збільшення кількості та розширення діяльності ендавмент-фондів створюються підстави для формування нового класу інституціональних інвесторів.

Виходячи з цього, основними фінансовими продуктами у сфері управління цільовим капіталом повинні бути такі: розрахунково-касові, валютні та депозитні операції; довірчі послуги (формування та управління інвестиційними

портфелями і майном клієнта; пошук і вибір об'єктів інвестування, супроводження інвестицій клієнта; розроблення оптимальних стратегій і механізмів інвестування; інвестиційний консалтинг; інформаційно-аналітичні послуги; інвестиційні послуги на ринку нерухомості та інші.

Слід зазначити, що ключовим у даному переліку є послуги довірчого управління. Переважна більшість некомерційних організацій – засновників ендавмент-фондів, що функціонують у різних країнах світу, не мають у своїй структурі спеціальних підрозділів з професійних фінансистів та інвестиційних аналітиків, управління їхніми активами здійснюють управляючі компанії від свого імені, отримуючи при цьому комісійну винагороду у розмірі 10-15% від доходу, отриманого від інвестування цільового капіталу.

Залежно від того, яку роль управляюча компанія відіграла при створенні ендамент-фонду, вона також може виконувати функції, пов'язані з організацією та (або) участю у фандрайзинговій діяльності, консалтинговій підтримці діяльності фонду та ін. Так, наприклад, достатньо популярним у зарубіжних країнах є продукт «Щомісячні внески» (Recurring/Monthly Giving), який є зручним і для фандрайзерів, і для донорів, адже припускає можливість автоматичного списування внесків із зарплати донорів13. При цьому, оскільки донорів (дарувальників) може бути кілька і заповідати свої активи вони можуть на різні цілі, НКО мають можливість засновувати кілька або навіть багато ендавментів [2, с. 11].

На даний час фінансові установи повинні змінювати свої підходи до обслуговування НКО та максимально адаптувати наявні продукти під специфіку їх діяльності, а також сприяти формуванню ринку цільового капіталу. У випадку створення НКО ендавмен-фонду важливу роль може відіграти управляюча компанія, яка зацікавлена у розвитку фонду і може приймати активну участь у створенні та управлінні цільовим капіталом. За такого варіанту створення ендавмент-фонду управляюча компанія може здійснити адаптацію типових документів по роботі фонду (продуктовий ряд, структура органів управління, договір довірчого управління майном, яке

формує цільовий капітал, інвестиційна політика управляючої компанії, структура фінансового плану фонду, порядок здійснення фінансового контролю, внутрішні документи ендавмент-фонду, договори пожертвування, система розкриття інформації) до умов і специфіки діяльності некомерційної організації (рис. 1).

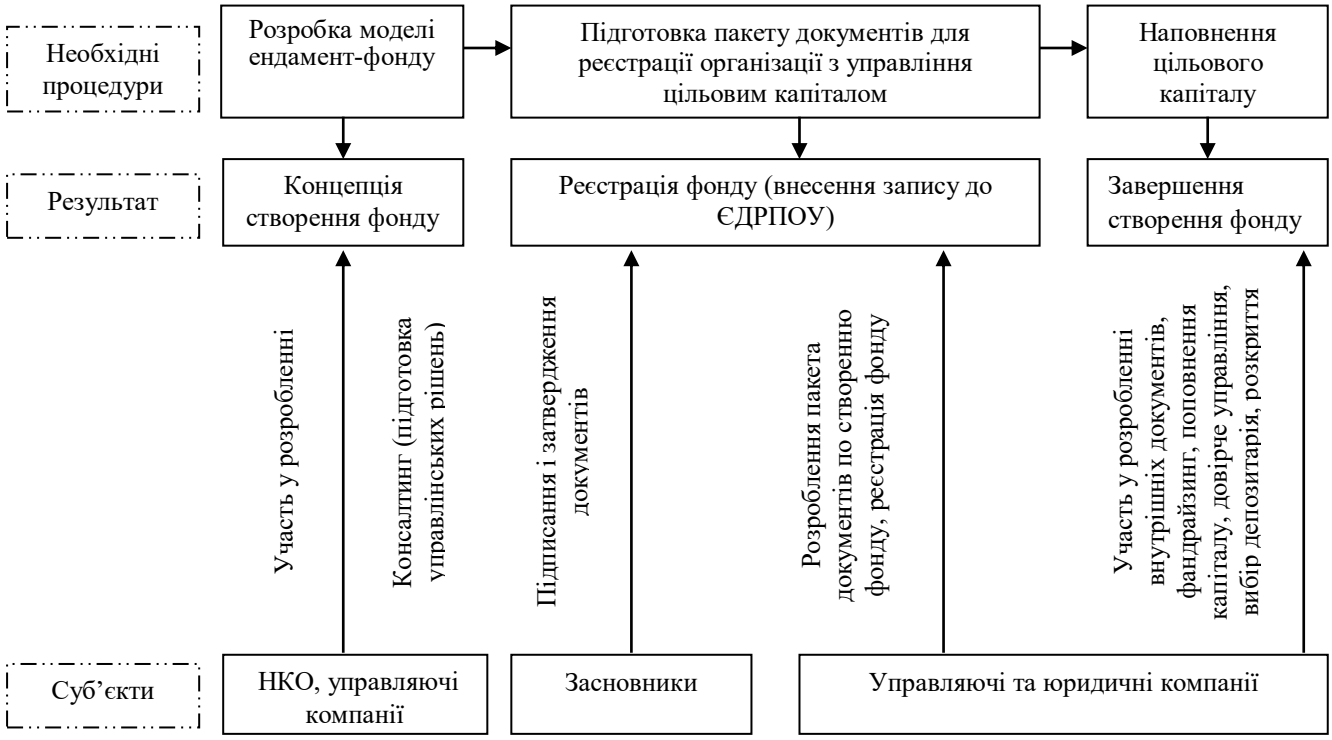

Рис. 1. Роль управляючої компанії у створенні ендавмент-фонду та управління цільовим капіталом (авторська розробка)

Таким чином модель ендамент-фонду є найефективнішою формою взаємодії між банками, бізнесом та НКО. Вона передбачає великі перспективи як для інвестиційної сфери (особливо в частині управління активами), так і для розвиток системи вищої освіти, науки, культури, спорту, охорони здоров'я та інших напрямів гуманітарної сфери. Поява і подальший розвиток такого типу фінансових продуктів буде можливим лише за умови активного створення ендавмент-фондів при вітчизняних НКО, а також належної уваги та стимулів з боку держави до цих процесів, що закладе в Україні початки формування ринку цільового капіталу та створить усі передумови успішної та ефективної взаємодії між його учасниками.

Список використаних джерел:

1. Рябков К., Покідіна В. Ендавмент у вищій освіті: світова практика і українське сьогодення. *Популярна економіка: ціна держави.* 2015. № 34. 18 с. URL: http://old.cost.ua/files/endowment_report_2015-11-20-final.pdf.
2. Шевченко Л.С. Ендавмент-фонди в інвестиційній стратегії зарубіжних університетів. *Україна: аспекти праці*. 2015. № 1. С. 8-16.

УДК 336.71

Циганова Н.В.
д. е. н., професор кафедри банківської справи та страхування
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

РОЛЬ БАНКІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Як показав минулий рік, банківська система України зберігає стабільність в умовах воєнного стану, що спричинив зростання економічних, політичних, демографічних ризиків. Загальна кількість банків упродовж 2022 р. змінилася несуттєво. Кількість платоспроможних банків зменшилася з 69 на початок року до 67 на кінець 2022 р. Загальна кількість банків зменшилася на 4, з яких 2 – з російським капіталом. Незначне скорочення загальних активів банків на початку 2022 р. змінилося стабільним зростанням упродовж 2-4 кварталів. Більше половини активів банківського сектору припадає на державні банки (50,6% чистих активів на кінець 2022 р.), що у воєнних умовах підвищує рівень його стабільності. Також державні банки включно із Приватбанком зосередили на кінець року 60,6% депозитів фізичних осіб і цей показник демонструє тенденцію до зростання [1].

З метою збереження довіри до банків та недопущення критичного відтоку ресурсів в умовах воєнного стану було прийнято Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб», яким передбачено 100% гарантії повернення депозитів населення у банках, які ліквідуються, на час дії воєнного стану та ще трьох місяців після його закінчення [2].

Отже за цих надскладних умов вдалося зберегти стабільність у банківському секторі та у грошовій сфері, не допустити паніки серед клієнтів та критичного відтоку депозитів. Фінансовий сектор отримав суттєву міжнародну допомогу, яка дозволила Україні вистояти фінансово, не допустити руйнування економічної системи.

Але сучасна війна відбувається не лише безпосередньо на полі бою, це і війна ресурсів, економічних систем. Тому для нас критично важливо зберегти економічну систему і забезпечити економічне зростання. У першому кварталі 2023 р. спостерігається уповільнення темпів інфляції (з 26,6% у 2022 р. до 21,3% у квітні 2023 р.), стабілізація курсу гривні. Скорочення банківського кредитування спричинило зростання надлишкової ліквідності у банківській системі, яка могла критично тиснути на курс національної валюти. Для стабілізації монетарної сфери Національний банк України застосував підвищення облікової ставки до 25%, фіксацію офіційного курсу гривні, переглянув умови застосування депозитних сертифікатів НБУ, підвищив норми резервування, а також посилив пруденційний нагляд щодо дотримання коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR) на рівні 100% з 1 квітня 2023 р., що відповідає рекомендаціям Базельського комітету і вимогам законодавства ЄС. Останні зміни норм резервування та заходи щодо імплементації базельських рекомендацій (пруденційного нормативу ліквідності NSFR) спрямовані на структурне покращення ресурсного забезпечення банків на основі залучення більш стабільних довгострокових джерел фондування, що має не лише позитивно вплинути на фінансовий стан банків, а і на їх спроможність кредитувати економіку.

Після скорочення зобов’язань банків у першому кварталі 2022 р. на 2% протягом наступних місяців спостерігалося їх послідовне зростання на 21,2% за наступні три квартали [1]. Це зростання переважно відбувалося завдяки залученню коштів суб’єктів господарювання і фізичних осіб, вартість яких була значно нижче, ніж коштів, отриманих від НБУ. Тому частка коштів НБУ у

зобов’язаннях банків з квітня 2022 р. послідовно скорочувалася до 1,8 % станом на кінець грудня 2022 р.

Однак нарощування фондування не стало передумовою відповідного зростання кредитування економіки. За даними НБУ, чисті гривневі кредити суб’єктам господарювання у 2022 р. частково зростали лише у державних банках (у Приватбанку – на 3,9% за рік). Приватні та іноземні банки суттєво скоротили кредитування бізнесу через зростання ризиків у воєнних умовах. По усій банківській системі за 2022 р. обсяг таких кредитів збільшився лише на 0,5%. Обсяг чистих гривневих кредитів населенню скоротився на 32,7% за рік [1]. Це стало однією з передумов падіння реального ВВП на 29,1%.

Воєнні ризики також негативно вплинули на динаміку показників проблемних кредитів у банківському секторі. Упродовж минулого року постійно зростала частка непрацюючих кредитів у банках, яка наприкінці 2022 р. сягнула 38,1% (у портфелях кредитів суб’єктам господарювання - 42,9%), що змусило банки ще обережніше ставитися до видачі нових позик. Найгіршими ці показники виявилися у державних банків (у Приватбанку – 69,2% кредитного портфеля) [1]. Тому банківське кредитування бізнесу, без якого неможливо забезпечити сталий розвиток, залишається проблемним і потребує додаткового стимулювання.

У цих умовах зростає роль держави і державних програм щодо фінансування бізнесу. Зокрема у 2023 р. триває кредитування бізнесу за державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%», відповідно до якої за час воєнного стану в Україні бізнес отримав кредитування на 99,27 млрд грн. згідно 24720 кредитних договорів. Щодо цільового спрямування коштів, то 1,36 млрд грн. було надано з метою інвестицій, 7,38 млрд грн. як антикризові кредити, 4,35 млрд грн. як рефінансування раніше наданих позик. Найбільше коштів було спрямоване у агросектор (27,14 млрд грн.) та на військові потреби (56,8 млрд грн.). Лише на початку квітня 2023 р. бізнес через уповноважені банки отримав 2,1 млрд грн. пільгових кредитів [3]. Для покращання в умовах воєнного стану цієї програми та державної програми «Доступний фінансовий

лізинг 5-7-9%» 14.03.2023 р. Урядом прийнято постанову № 229, яка передбачає посилення фінансової допомоги бізнесу [4].

Для фінансування малого бізнесу з 01.07.2022 р. стартувала урядова програма «Грант на власну справу» в межах державної програми єРобота, за якою можна отримати стартову суму на розвиток бізнесу від 50 до 250 тис. грн. У лютому 2023 р. розпочався прийом заявок на отримання мікрогрантів для підприємців за цією програмою, відповідно до якої у поточному році передбачається 20 хвиль подання заявок від громадян [5].

Однак це лише часткове вирішення проблем економіки. Сталий розвиток є можливим лише за умов повноцінного відновлення банківського кредитування бізнесу і населення, що потребує додаткового стимулювання від держаних регуляторів як у сфері формування процентної політики, так і пільгових програм рефінансування з метою спрямування коштів у пріоритетні сектори економіки.

Список використаних джерел:

1. Огляд банківського сектору. Лютий 2022 р. *Національний банк України.* URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2023-02.pdf?v=4
2. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України № 2180-IX від 01.04.2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2180-20#Text
3. Мінфін: За час дії воєнного стану в межах Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» видано 27 720 пільгових кредити на суму близько 99,3 млрд грн. *Міністерство фінансів України*. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/minfin_za_chas_dii_voiennogo_stanu_v_mezhakh_derzhavnoi_programi_dostupni_krediti_5-7-9_vidano_27_720_pilgovikh_krediti_na_sumu_blizko_993_mlrd_grn-3960
4. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва: Постанова Кабінету Міністрів України від 14 березня 2023 р. №229. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/229-2023-%D0%BF#Text
5. Триває прийом заявок за урядовою програмою «Грант на власну справу». *Урядовий портал*. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/tryvaie-pryiom-zaiavok-za-uriadovoiu-prohramoiu-hrant-na-vlasnu-spravu

УДК 339.187.6

Антохова І.М.
к.е.н. доц., кафедри бізнесу та управління персоналу
Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича
Биндю В.А.
к.е.н. доцент кафедри обліку і фінансів
ВПНЗ «Буковинський університет»
Попель Л.А
ст. викладач кафедри обліку і фінансів
ВПНЗ «Буковинський університет»

НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ ЛІЗИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Лізинг, виступає важливим економічним інструментом, оскільки фінансово забезпечує оновлення активної частини основних засобів, тим самим сприяє розвитку підприємств та зростанню економіки країни. Лізинг дає можливість підприємствам освоювати нове сучасне устаткування та обладнання, впроваджувати сучасні передові технології виробництва, здешевлює процес отримання імпортного енергозберігаючого обладнання та устаткування.

Забезпечити розвиток лізингового бізнесу в Україні можливо лише при активізації лізингової діяльності комерційних банків та розвитку діяльності лізингових компаній.

Слід зазначити, що сьогодні українські банки мають ряд невирішених проблем в сфері лізингового фінансування, тому досить важливо вдосконалювати даний процес, використовуючи світовий досвід ведення лізингового бізнесу. Останнім часом в розвинутих країнах світу широко використовується механізм проектного фінансування лізингових операцій та довготермінового фінансування проектів.

Дані лізингові проекти фінансуються за рахунок залучення банківських ресурсів. Доходи від реалізації даних проектів отримані банками в перспективі використовуються для реалізації майбутніх лізингових проектів. Така практика

фінансування лізингових проектів має досить позитивний ефект, так як практично здійснюється кругообіг лізингових ресурсів [1, с. 113].

В 90-х роках минулого століття методи проектного лізингового фінансування почали використовуватися і в Україні. Це давало можливість банкам інвестувати вільні грошові кошти в лізингові проекти, самостійно обирати способи і форми інвестування лізингових операцій, тим самим знижувати ризики пов'язані з експлуатацією устаткування отриманого в лізинг та скорочувати витрати по погашенню боргів.

При цьому, банкам досить важливо оцінити партнерів лізингу та визначити можливості реалізації лізингового проекту, виявити можливі ризики та вжити заходи їх зменшення до повної ліквідації. Крім того, банкам необхідно проводити попередні розрахунки, щоб дати оцінку руху грошових потоків даного проекту та виявити вплив економічних та політичних факторів на результативність реалізації лізингового проекту. Попередньо банк має провести техніко-економічне обґрунтування даного проекту визначивши його результативність. Тільки після цього банк може укладати лізингову угоду та приступати до лізингового кредитування.

Надзвичайно відповідальною для банку є фаза реалізації проекту. Вона передбачає дотримання всіх нормативно правових та організаційних умов реалізації проекту, укладання лізингових договорів та контрактів між учасниками лізингового процесу, здійснення лізингового фінансування, забезпечення виконання умов передбачених лізинговою угодою та здійснення постійного контролю за ходом лізингових операцій.

На нашу думку, кожному комерційному банку важливо розробити свій Кодекс лізингової політики, який визначатиме напрями лізингової політики банку та механізм організації лізингової діяльності. Банк може самостійно прийняти рішення відносно своєї ролі в лізинговому процесі, він може виступати засновником лізингової компанії, кредитором, лізингоодержувачем або лізингодавцем, бути гарантом лізингової угоди.

Вся лізингова політика банку зводиться до задоволення потреб клієнтів у лізинговому кредитуванні та отримання фінансової вигоди даних лізингових операцій у вигляді прибутку [4, с.102].

Слід зазначити, що на активізацію лізингової діяльності комерційних банків значний вплив мають фактори макро- та мікросередовища, а саме: нормативно-правове поле, наявність державної підтримки лізингових операцій; економічні умови ведення лізингового бізнесу; міжнародний контроль за проведенням лізингових операцій, фінансова спроможність банку виконувати свої лізингові зобов'язання тощо.

Світовий досвід показує, що більш ефективним шляхом активізації лізингових відносин є створення холдингів, це впливає на отримання більш позитивних результатів, оскільки дозволяє покращити зовнішнє управління дочірними компаніями та робить незалежним виконання власних програм економічного розвитку. Крім того, холдингова структура допомагає виживати в конкурентній боротьбі, оскільки відбувається спеціалізація і централізація виробничих і управлінських функцій.

Враховуючи той факт, що більшість українських банків не маючи достатнього обсягу власного капіталу, не можуть забезпечити доступ економіки держави до дешевих кредитів і як результат виникають фінансові проблеми щодо середньотермінового і довготермінового фінансування лізингових операцій. Відповідно, необхідно напрацювати та впроваджувати нові ринкові інструменти, які б сприяли лізинговій діяльності банків.

Таким чином, інвестиційна діяльність є важливим фактором соціально-економічного розвитку держави та суб’єктів господарювання. Вадливу роль в цьому виконують комерційні банки та лізингові компанії. Вище визначені пропозиції можуть забезпечити позитивний результат та сприятимуть розвитку лізингових операцій на більш високому рівні.

Список використаних джерел:

1. Борисюк О. В. Банки як суб'єкти лізингових відносин. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки.* №20. 2020. С. 112-114.
2. Румянцева С. Розвиток фінансового лізингу в Україні. *Цінні папери в Україні*. 2009. № 13 (555). С. 20–21.
3. Закон України «Про фінансовий лізинг» // Верховна Рада України; Закон від 16.12.1997 № 723/97-ВР. Нова редакція від 16.01.2004, підстава 1381-15. URL: http://zakon.rada.gov.ua
4. Пампура О. І. Розвиток ринку лізингових послуг в Україні. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. № 4 (6 9). 2013. С. 100-105

УДК 368:[608.1:575:612.6.05

Арич М.І.
к.е.н., доцент, заст. директора Навчально-наукового
інституту економіки і управління
Національний університет харчових технологій
Левон М.М.
к.мед.н., доцент
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця

РОЛЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РАТИФІКАЦІЇ В УКРАЇНІ РЕКОМЕНДАЦІЙ КОМІТЕТУ МІНІСТРІВ РАДИ ЄВРОПИ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ГЕНЕТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ЦІЛЕЙ СТРАХУВАННЯ

Сучасне нормативно-правове забезпечення в Україні щодо регулювання використання генетичної інформації (у тому числі результатів генетичних аналізів) для цілей страхування (оцінка ймовірності настання ризиків пов'язаних із життям та здоров'ям застрахованих) залишає бажати кращого, адже специфічного законодавства наразі немає [1]. Натомість результати досліджень описаних у робота [2] констатують, що наразі компанії страхування життя мають можливість збирати генетичну інформація про майбутніх власників полісів страхування, а також враховувати її, наприклад, для оцінки вартості страхового продукту і визначення інших умов страхування. Тобто, на страховому ринку України сформувалися абсолютно вільні і майже нічим не обмежені можливості для страхових компаній щодо застосування генетичної інформації для цілей страхування. Звичайно, така ситуація має як переваги

(наприклад, підвищення ефективності оцінки страхових ризиків), так і недоліки (генетична дискримінація) [3-4]. Тому, вважаємо, що компромісним виходом із даної ситуації ратифікацію Україною Рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи CR/Rec (2016)8 щодо обробки особистих даних стану здоров'я людини для цілей страхування, включаючи дані результатів генетичних досліджень (далі – Рекомендації) [5].

Ратифікація Рекомендацій дозволить суттєво визначити правила гри на ринку щодо відповідності затребуваної генетичної інформації страховому покриттю та ризиками, які планується застрахувати. Так, у документі [5] визначено наступні принципи/правила використання медичних даних людини (у тому числі генетичної інформації в цілому, а також результатів генетичних досліджень зокрема) для цілей страхування [5]:

1. Страхові компанії повинні обґрунтувати необхідність застосування даних про стан здоров’я страхувальника.

2. Особисті дані про стан здоров’я людини повинні використовуватися з метою страхування тільки відповідно до наступних умов:

a) мета обробки даних та їх відповідність (релевантність) є чітко визначені та обґрунтовані;

b) якість і достовірність даних відповідають загальноприйнятим науковим і клінічним стандартам;

c) дані, що отримані в результаті прогностичного обстеження, мають високу безсумнівну прогностичну цінність;

d) обробка даних є достовірно обґрунтована відповідно до принципу пропорційності у відношенні до суті та важливості ризиків, які оцінюються.

3. Особисті дані про стан здоров’я членів сім’ї застрахованої особи не повинні застосовуватися для цілей страхування, якщо інше не дозволено законодавством.

4. Обробка з метою страхування особистих даних про стан здоров’я отриманих із публічних джерел (наприклад, із соціальних мереж чи інтернету)

не може бути дозволеною для оцінки страхових ризиків чи визначення розміру страхових премій.

5. Обробка з метою страхування особистих даних про стан здоров’я отриманих в результаті проведення наукового дослідження не може бути дозволеною.

6. Питання, які задає страховик, повинні бути чіткими, зрозумілими, прямими, об'єктивними та точними. Страховики повинні забезпечити легкий доступ до контактної особи, яка має необхідну компетенцію та досвід для вирішення будь-яких труднощів із розумінням документів що використовуються для збору персональних даних про стан здоров’я.

7. Страховики не повинні вимагати генетичні аналізи для цілей страхування. У відповідності по положень викладених у статті 12 Конвенції про права людини та біомедицину [6], прогностичні генетичні аналізи не можуть здійснюватися з метою страхування. Тут варто відмітити, що дана Конвенція також все ще не є ратифікована Україною [7].

8. Існуючі прогнозні дані, отримані в результаті генетичних аналізів, не повинні оброблятися для цілей страхування, якщо це спеціально не дозволено законом.

9. Отримані раніше (існуючі) дані генетичного тестування членів сім’ї застрахованого не повинні використовуватися з метою страхування.

Таким чином, вважаємо, що ратифікація Україною Рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи CR/Rec (2016)8 щодо обробки особистих даних стану здоров'я людини для цілей страхування, включаючи дані результатів генетичних досліджень є необхідним та навіть невід’ємним елементом вдосконалення регулювання страхового ринку в Україні. Ратифікація дозволить, по-перше, встановити чіткий взаємозв’язок між генетичною інформацією, яку страхові компанії хочуть отримати від майбутніх власників полісів страхування, та рівнем ризику і об’ємом страхового покриття відповідно до договору страхування, що укладається; а також, по-друге, суттєво знизити ризик генетичної дискримінації застрахованих, адже тепер отримання

та використання генетичної інформації буду детально регламентовано, що унеможливить вільне застосування цих даних для оцінки страхових ризиків та зміни умов договорів страхування.

Список використаних джерел:

1. Каленюк Я.О., Арич М.І., Левон М.М. Нормативно-правове забезпечення захисту від ризиків генетичної дискримінації на страховому ринку України // Аспекти сталого розвитку економіки в умовах структурних змін: матеріали XVII Всеукр. студ. on-line наукової конф., м. Чернівці, 19 квітня 2022 р. – С. 111-113.
2. Arych, M.; Joly, Y. Genetic Discrimination in Access to Life Insurance: Does Ukrainian Legislation Offer Sufficient Protection against the Adverse Consequences of the Genetic Revolution to Insurance Applicants? *Laws* 2022, 11, 2.
3. Арич М.І., Каленюк Я.О., Левон М.М. Переваги та недоліки використання генетичних досліджень у страхуванні // *Наукові праці НУХТ*. 2021. Том 27, №6. – С. 43-54.
4. Joly, Y., Huerne, K., Arych, M., Bombard, Y., De Paor, A., Dove, E. S., Granados Moreno, P., Ho, C., Ho, C. H., Van Hoyweghen, I., Kim, H., Lebret, A., Minssen, T., Ó Cathaoir, K., Prince, A., Nair, A., Otlowski, M., Pepper, M. S., Sladek, R., Song, L., … Genetic Discrimination Observatory (GDO) (2021). The Genetic Discrimination Observatory: confronting novel issues in genetic discrimination. *Trends in genetics : TIG*, 37(11), 951–954.
5. Council of Europe. (2016) Recommendation CM/Rec(2016)8 of the Committee of Ministers to the Member States on the Processing of Personal Health-Related Data for Insurance Purposes, Including Data Resulting from Genetic Tests. https://www.quotidianosanita.it/allegati/allegato2027308.pdf.
6. Oviedo Convention. 1997. Convention for the protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with Regard to the Application of Biology and Medicine: Convention on Human Rights and Biomedicine. https://rm.coe.int/168007cf98.
7. Chart of signatures and ratifications of Treaty 164: Convention for the protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine: Convention on Human Rights and Biomedicine. https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/164/signatures?p_auth=D5ucYbwR.

УДК 336.71:330.3

Артімонова І.В.
к. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Білоцерківський національний аграрний університет
Славець В.В.
здобувачка вищої освіти
Білоцерківський національний аграрний університет

АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК» ТА ЇХ РОЛЬ У РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Комерційні банки належать до багатофункціональних фінансових інституцій, які надають широкий спектр фінансових послуг, спрямованих передусім на отримання позитивного значення фінансового результату. Позитивний фінансовий результат виступає головним індикатором успішності управління банківської установи, який в свою чергу забезпечує стабільне та ефективне функціонування національної економіки. Гарантією зміцнення банківського сектору України виступає постійний моніторинг фінансових результатів діяльності вітчизняних банківських установ та використання заходів щодо їх стабілізації.

Фінансовий результат діяльності банківської установи характеризує стійкість і надійність банку, необхідний для створення резервних фондів, стимулювання персоналу і керівництва до розвитку та вдосконалення здійснюваних операцій на фінансовому ринку, скорочення витрат і підвищення якості банківських послуг. Фінансовий результат діяльності банку залежить від максимізації доходів, контролю за рівнем витрат, ефективного управління прибутком та повноти джерел покриття збитків [1, с. 25].

Вважаємо за доцільне проаналізувати фінансові результати діяльності одного з найстійкіших банків АТ «Креді Агріколь Банк» з метою встановлення їх впливу на ефективність функціонування банківської системи України в цілому.

АТ «Креді Агріколь Банк» – це сучасний універсальний банк, який надає весь спектр банківських послуг корпоративним, приватним та преміальним клієнтам. Банк працює на фінансовому ринку України з 1993 р. і належить до міжнародної провідної фінансової групи – Credit Agricole Group (Франція). В рамках щорічної національної премії FinAwards 2023 АТ «Креді Агріколь Банк» став бронзовим призером у номінації «Стійкий банк України». Навіть у воєнний час банк підтверджує свою стабільність – завдяки ефективній роботі команди, підтримці міжнародної Групи та лояльності клієнтів [2]. Разом з тим Національний банк України за результатами щорічного перегляду переліку системно важливих банків рішенням правління НБУ від 8 березня 2023 року № 95-рш «Про визначення системно важливих банків» включив до цього переліку АТ «Креді Агріколь Банк».

Відзначимо, що у 2021 р. регулятивний капітал, включаючи прибуток, склав понад 6,5 млрд грн, збільшився порівняно з 2020 р. майже на більш ніж 0,3 млрд грн. Головним фактором збільшення капіталу було значне збільшення прибутку у порівнянні з минулим роком. Водночас обсяг активів, зважених на ризик, зріс на 8,3 млрд грн (до 43,2 млрд грн), в основному за рахунок кредитів, наданих клієнтам та адаптації НБУ правил розрахунку до міжнародних стандартів. Не зважаючи на негативний вплив пандемії, АТ «Креді Агріколь Банк» продовжує демонструвати потужний капітал, зокрема встановлено, що у 2021 р. коефіцієнт достатності капіталу (N2) становив 15,3% при мінімальному нормативному рівні 10%, коефіцієнт достатності основного капіталу (N3) становив 8,8% при мінімальному нормативному рівні 7%. АТ «Креді Агріколь Банк» підтримує всі обов’язкові нормативи ліквідності на високому рівні, включаючи коефіцієнт покриття ліквідності (LCR) (152% у всіх валютах і 172% в іноземній валюті), та коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR): 132% у всіх валютах [3].

Ключові показники ефективності діяльності банку АТ «Креді Агріколь Банк» за 2019-2021 рр. наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Показники ефективності діяльності АТ «Креді Агріколь Банк» за 2019-2021 рр.

Показники	Роки			Абсолютне відхилення, тис. грн		Темп приросту, %	
	2019	2020	2021	2020/ 2019	2021/ 2020	2020/ 2019	2021/ 2020
Чистий банківський дохід, млн грн	3 558	3 383	4 048	-175	665	-4,9	20
Співвідношення витрат до доходів (CIR), %	45	52	48	7	-4	16	-8
Вартість ризику (CoR), млн грн	163	-495	-216	-658	-279	-204	56
Активи, зважені на ризик, млн грн	26 558	34 946	43 236	8387	8 290	32	24
Операційні витрати, млн грн	-1 607	-1 770	-1 937	-163	-167	10	9
Рентабельність чистого капіталу (RONE), %	57	25	38	-32	13	-56	52
Чистий прибуток, млн грн	1730	927	1 553	-803	625	-46	68

Джерело: розраховано авторами на основі фінансової звітності АТ «Креді Агріколь Банк».

За даними таблиці 1 фінансовий результат АТ «Креді Агріколь Банк» за чистим банківським доходом у 2021 р. продемонстрував помітне зростання і становив 4,1 млрд грн, що на 20% вище порівняно з 2020 р. Такий висхідний тренд підтримувався розвитком комерційних обсягів і сприятливим ефектом поступового підвищення облікової ставки НБУ протягом 2021 р. з 6% до 9%. Так, у 2020 р. розмір чистого банківського доходу становив 3,4 млрд грн, що лише на 5 % менше порівняно з 2019 р., попри зниження облікової ставки (з 13,5 % до 6,0 % рік до року), поточне зниження відсоткових ставок за кредитами та депозитами й загальне зниження бізнес-активності, що також призвело до падіння комісійного доходу в 2020 р. Крім того, завдяки своєчасному плану коригування операційних витрат АТ «Креді Агріколь Банк», вдалося поліпшити рівень співвідношення витрат до доходів (CIR) у 2020 р., що становив 52%, дане значення за таких обставин оцінюється як відмінне (звичайно, із погіршенням у річному вимірі через зменшення доходів у зв'язку з пандемією COVID-19), у 2021 р. рівень співвідношення витрат до доходів (CIR)

становив 48%, що на -4% краще, ніж у 2020 р.

Протягом 2020 р. АТ «Креді Агріколь Банк» не зазнав значного зростання кількості випадків невиконання зобов'язань, втім було прийнято рішення дотримуватися зваженого підходу до ризику та сформувати резерви на покриття деяких майбутніх збитків відповідно до вимог МСФЗ9 (перспективний підхід). Чисті резерви на покриття ризиків та виплат пов'язані зі статистичним очікуванням майбутніх кредитних збитків в умовах погіршення макроекономічної ситуації. Відтак, у 2020 р. вартість ризику (CoR) зросла до 495 млн грн враховуючи безпекову ситуацію, а у 2021 р. порівняно з 2020 р. знизилась на 56% або на 279 млн грн у зв'язку з обережним підходом до управління ризиком АТ «Креді Агріколь Банк».

Операційні витрати АТ «Креді Агріколь Банк» мали тенденцію до щорічного зростання: у 2021 р. порівняно з 2020 р. зросли на 9% або на 167 млн грн, а у 2020 р. порівняно з 2019 р. зросли на 10% або на 163 млн грн, переважно через суттєве збільшення інших витрат – на 12% або 81 млн грн у 2020 р. і зростання амортизації в рамках посилення інфраструктури ІТ та інформаційної безпеки у 2019 р. додаткові витрати, пов'язані з COVID-19, відбулось списання значної кількості активів.

Чистий результат АТ «Креді Агріколь Банк» у 2021 р. демонструє помітний розвиток і досягає розміру 1553 млн грн, а рентабельність чистого капіталу (коефіцієнт RONE) досяг високого рівня 38%, що підтверджує поступове відновлення роботи банку порівняно з 2020 р.

Отже, при здійсненні оцінки діяльності АТ «Креді Агріколь Банк» було виявлено, що наслідки кризи, які пов'язані з пандемією COVID-19 певним чином вплинули на ефективність управління фінансовою політикою банку. Отримані значення основних показників свідчать про забезпечення банку достатнім рівнем прибутку. Протягом кризового періоду споживче кредитування АТ «Креді Агріколь Банк» залишається на позитивному рівні та його обсяг з кожним роком зростає, так як банк вживає всіх заходів для покращення та запобігання негативних тенденцій, про що свідчить висока

ділова активність банку та прагнення нарощувати обсяг доходу. В умовах війни співробітники АТ «Креді Агріколь Банк» щодня працюють та забезпечують щоденний банкінг для клієнтів, банк спрямував майже 21 млн грн на допомогу постраждалим від війни, на різні благодійні проекти, здебільшого на придбання медичного обладнання для лікарень за підтримки благодійного фонду Твоя опора. АТ «Креді Агріколь Банк» входить у ТОП-6 лідерів сталого розвитку та в ТОП-50 найкращих роботодавців України згідно з рейтингом Forbes.

Список використаних джерел:

1. Гаряга Л.О. Удосконалення управління фінансовими результатами банку. Наукове видання з економічних наук «Modern Economics». 2017. № 4. С. 23–34.
2. На FinAwards-2023 визначили найстійкіші банки України URL: https://news.finance.ua/ua/na-finawards-2023-vyznachyly-naystiykishi-banky-ukrainy
3. Офіційний сайт АТ «Креді Агріколь Банк». URL: https://credit-agricole.ua/

УДК 336:339.138

Бабух І. Б.
к.е.н., доцент кафедри маркетингу, інновацій
та регіонального розвитку
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Зрибнєва К.С.
здобувачка вищої освіти
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ТА НОВІ ПІДХОДИ В МАРКЕТИНГОВОМУ АНАЛІЗІ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

НТП та цифровізація сьогодні виступають головними драйверами процесу трансформації банківської системи України, яка являє собою якісні й кількісні зміни у функціонуванні банків. На початок 2023 року в Україні відбулося суттєве зменшення кількості банків через виведення їх з ринку регулятором (НБУ), через злиття та поглинання на основі концентрації банківського капіталу, втілення цифрових банківських інновацій, розширення пропозицій небанківських продуктів та послуг – все це впливає на рівень конкуренції ринку банківських послуг та власне на маркетингову політику банку. Позитиви від

цифровізації для банків – це зниження матеріальних і часових втрат на обробку інформації, поява нових інноваційних продуктів і послуг, суттєві трансформації самих каналів обслуговування клієнтів, цифрові вдосконалення внутрішніх операційних систем банку. Все це дозволяє банку збільшити конкурентоспроможність його послуг на ринку, тобто піднімає рівень позиціонування та підвищення конкурентоспроможності окремих банків, які серед інших гравців на ринку найбільш активно втілюють такі цифрові інновації.

Сьогодні маркетингова діяльність комерційних банків на ринку не просто залежить від нових технологій, а визначається втіленням цифрових інструментів взаємодії з клієнтами по всьому спектру продажу банківських продуктів і надання послуг. Цифрові технології міняють бізнес-моделі функціонування банків, тобто внаслідок переходу бізнесу в цифровий формат змінюється маркетинговий аналіз в банках, ставляться нові завдання перед банківським маркетингом задля досягнення переваг в ринковій конкуренції саме на основі банківських цифрових інновацій. По суті сьогодні існує тісний взаємозв'язок між конкурентоспроможністю, втіленням банківських цифрових інновацій та маркетинговою діяльністю для більш ефективної діяльності самих банків [1].

Існують своєрідні показники впливу цифровізації на впровадження інновацій, на нові підходи в банківському маркетингу, серед яких мабуть необхідно виокремити мобільний та Інтернет-банкінг, розміри інвестицій у специфічне програмне забезпечення, існування необхідної кількості банкоматів і платіжних терміналів, масштаби використання електронних платіжних засобів та кількість безготівкових операцій. Усе це є об'єктом ретельного маркетингового аналізу відповідними підрозділами комерційних банків. Зрозуміло, що існує, наприклад, комерційна таємниця про розміри інвестицій у спеціалізоване банківське програмне забезпечення, тому маркетологам важко аналізувати показники застосування банками-конкурентами мобільного та Інтернет-банкінгу та інших параметрів цифровізації банківських технологій. В

маркетинговому аналізі вищенаведений вибір змінних свідчить про втілення основних банківських інновацій та вплив їх на ефективність діяльності банків, яка вимірюється показниками прибутковості та ризиковості банківської діяльності. Саме зростання конкурентної боротьби між банками надихає їх не лише впроваджувати цифрові інновації та продукувати нові продукти та послуги, але й суттєво модифікувати всі складові банківського маркетингу.

В Україні сьогодні прослідковується монетарною статистикою та політикою НБУ чіткий взаємозв'язок між банківськими цифровими інноваціями, втіленням цифрових інструментів банківського маркетингу та рівнем конкуренції між банками. Зрозуміло, що першість по інноваціях на фінансових ринках та новим маркетинговим підходам традиційно належало банківським установам. Проте, останнім часом питання фінансової стабільності банківської системи, довіри до неї внаслідок кризових явищ в економіці та суспільстві привела до значного прискорення цифрової трансформації фінансових послуг в рамках FinTech -компаній, які стають суттєвими конкурентами, в першу чергу, для банків.

У сучасній теорії та практиці банківництва домінує підхід, коли формується стратегічний союз між банками та FinTech -компаніями в результаті чого з'являються не лише інноваційні продукти, але й нові функціональні відносини між банками, їх клієнтами та FinTech -компаніями на базі цифрових технологій в рамках побудованого на цих технологіях маркетингу. Цифровізація як домінуючий тренд на ринку під впливом діяльності FinTech -компаній заставляє банківський маркетинг обійматися проблемами нових підходів в стратегіях банківського розвитку на основі штучного інтелекту, формування нових бізнес-моделей банків за платформами та екосистемними підходами [2].

В Україні для банківської системи сьогодні необхідна реалізація заходів по формуванню проконкурентного середовища, тобто розвитку реальної конкуренції на ринку, створення умов для конкурентного співробітництва банків між собою, так і банків з FinTech -компаніями. А для того, щоб новітні

цифрові технології можна було втілювати необхідне формування відповідного правового базису, забезпечення правової підтримки збирання, обробки та аналізу даних, особливо технологій Big Data, тобто нагромадження й обробки значних обсягів даних, подальшого розвитку каналів роздрібної торгівлі фінансовими продуктами, вдосконалення розрахунково-платіжних систем на основі цифрових технологій. Банківський маркетинг прямо та безпосередньо повинен бути втягнутий в ці процеси, а на основі маркетингового аналізу ринкове позиціонування банку завдяки цифровим технологіям повинно постійно удосконалюватися.

Список використаних джерел:

1. Луців Б. Банківський маркетинг в умовах цифрової глобалізації. *Світ фінансів.* 2020. №1(62). С. 20-32.
2. Коваленко В. В. Розвиток FinTech : загрози та перспективи для банків України. *Приазовський економічний вісник*. 2018. № 4 (9). С. 127-133.

УДК 336.764.061.1

Бодаковський В.Ю.
к.е.н., доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка
Андрущак Є.М.
к.е.н., доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка

РОЛЬ ФІНАНСОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ У РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Україна як держава, економічна система та як суспільство знаходиться в досить складному та непрогнозованому становищі. Проблеми політичні, економічні, світові та безпекові знайшли своє місце на теренах нашої країни. Політична не прогнозованість, відсутність гармонії в розвитку економічної системи, світові фінансові кризи та війна негативно впливають на розвиток вітчизняної фінансової складової. Це може спричинити системну фінансову кризу, знизити рівень підприємницької активності до мінімуму та зростання

бюджетного дефіциту. Фінансова система, а саме фінансові посередники як складова антикризового механізму, здатна витримати виклики сьогодення та запустити інноваційні прогресивні напрями трансформації економічної системи країни. Професійне управління фінансовими інституціями та фінансовими посередниками зокрема може створити кумулятивний ефект для підвищення рівня фінансової результативності, прибутковості суб'єктів економіки та рентабельності інноваційних підприємницьких проектів. Саме тому вивчення фінансових посередників як ефективних суб'єктів підвищення ефективності є стратегічно важливим та доцільним.

Фінансове посередництво на фінансових ринках вивчало багато іноземних та українських економістів-науковців, а саме Д. Ванькович, О. Дорош, В. Зимовець, І. Кобушко, М. Крупка, В. Корнєєв [1], С. Міщенко, С. Науменкова та ін. Враховуючи, що ринок капіталу в Україні не є розвинутий, безпечний та доступний пересічним громадянам, імплементація теоретичних здобутків в наявну фінансово-правову практичну площину дозволить здійснити ефективні трансформацію економіки.

В умовах війни та деструктивних фінансових подій українська економічна система перебуває, як це не дивно, в стабільному стані. Цьому сприяють фінансові вливання країн-партнерів [2], економічна допомога від фізичних і юридичних осіб та активність українців. Відкриття світового фінансового ринку, а особливо ринків цінних паперів європейських країн та США спричинило зростання фінансової результативності на мікрорівні фізичних осіб та малого бізнесу. Фінансове посередництво актуалізувалося в Україні, а роль окремих фінансових інвесторів зростає з кожним місяцем. Аргументом на користь розвитку фінансової активності громадян є потужна волонтерська позиція протягом 2022-23 років [3]. Фізичні особи стали генератором фінансової стабільності силових структур, антикризовими менеджерами, сприяли адаптації державного сектору до динамічної зміни внутрішніх та зовнішніх загроз, сформували «подушку безпеки» та «страховий поліс» для державного менеджменту.

Доречно зазначити, що децентралізація центрів фінансових ресурсів в Україні показала високо позитивну адаптацію до викликів сьогодення, швидку аналітичну спроможність окремих суб'єктів та якісне ситуативне реагування. Великі центри фінансових ресурсів не показували такі результати, але їх перевагою стала стратегічна підтримка функцій державного сектора та довготермінових дорого вартісних проектів як на макро- так і на мікрорівнях економічної системи. Доступ до світових фінансових посередників, а саме: Interactive Brokers, Exante, Фрідом Фінанс, SaxoBank , just2trade та українських субброкерів, дозволив отримати громадянам України та малому бізнесу додаткові джерела отримання прибутку й ускладнити власні фінансові портфелі [4]. Фінансові посередники світового рівня є безпечними та фінансово результативними. Це дозволяє клієнтам з ними взаємодіяти та отримувати бажані послуги. Нажаль, фінансова активність спричинила релокацію фінансового капіталу в США та на європейські ринки. Українська економіка отримала лише додаткові валютні вливання та зростання купівельної спроможності фізичних осіб, яка постраждала в умовах війни.

Отже, можемо стверджувати, що фінансове посередництво як частина фінансової системи потребує ефективної структури та фінансової інституційної інфраструктури, яка буде підтримувати її цілісність. Ми пропонуємо розвивати фінансових посередників, діяльність яких має бути зосереджена на обслуговування інтересів малих центрів фінансових ресурсів, а саме: громадян, малих підприємців чи середніх підприємств. Створення правових умов та економічне стимулювання розвитку діяльності фінансових посередників дозволить вирішити низку проблем нашої країни. З одного боку, можна акумулювати незадіяні фінансові ресурси на мікрорівні, які позитивно вплинуть на розвиток конкурентного середовища. З іншого, отримані позитивні фінансові результати підвищать рівень добробуту громадян та повернуться до фінансових посередників у більших обсягах. Фінансові посередники та їх клієнти зможуть удосконалювати свою діяльність, що, на нашу думку, сприятиме зростанню якісного та кількісного рівня ринку капіталів України.

Список використаних джерел:

1. Корнєєв В.В. Фінансові посередники як інститути розвитку. – К.: Основа, 2007. – 192 с.
2. Не пошкодують мільярдів. Щоб врятувати Україну, коштів вистачить — міністр фінансів США. URL: https://biz.nv.ua/ukr/finance/amerika-ta-partneri-nadadut-use-chogo-potrebuye-ukrajina-ministr-finansiv-ssha-50317226.html
3. Аналіз українського волонтерства на основі методології нових соціальних рухів. URL: https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/analiz-ukrayinskoho-volonterstva-na-osnovi-metodolohiyi-novykh-sotsialnykh
4. Топ-10 брокерів, за допомогою яких можна купити акції на іноземних фондових біржах. URL: https://minfin.com.ua/ua/currency/articles/yaki-brokeri-dozvolyayut-ukrayincyam-kupuvati-akciyi-za-kordonom/

УДК 336.711.65(477)

Вишивана Б.М.
к.е.н., доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка

МОДЕРНІЗАЦІЯ ПЛАТІЖНОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Модернізація, технічне оновлення світового платіжного ринку, а також поява в Україні великої кількості інноваційних платіжних систем і сервісів зумовили необхідність удосконалення законодавчого регулювання вітчизняного ринку платіжних послуг. Закон України “Про платіжні системи та переказ коштів в Україні”, ухвалений 2001 року, не відповідав вимогам сьогодення, тому Національний банк України (НБУ) за технічної підтримки Європейського банку реконструкції та розвитку взяв участь в оновленні системи регулювання з метою посилення конкуренції, сприяння подальшому інноваційному розвитку вітчизняного платіжного ринку та гармонізації національного платіжного законодавства з європейським. У результаті 30 червня 2021 року ухвалено Закон України “Про платіжні послуги”, де вперше визначено поняття “платіжний ринок” як сукупність його учасників та правовідносин між ними щодо надання платіжних послуг – діяльності надавача платіжних послуг з виконання та/або супроводження платіжних операцій. Платіжна операція передбачає будь-яке внесення, переказ або зняття коштів

незалежно від правовідносин між платником і отримувачем, які є підставою для цього [3].

Розглянемо структуру платіжного ринку України крізь призму його учасників. На платіжному ринку України послуги можуть надавати такі категорії учасників: суб'єкти платіжних операцій (їхні комерційні агенти), надавачі обмежених платіжних послуг, платіжні системи (оператори платіжних систем), технологічні оператори.

Суб'єктами платіжних операцій є користувачі (платники, отримувачі) та відповідні надавачі платіжних послуг. Користувачем платіжних послуг може бути фізична або юридична особа, яка отримує чи має намір отримати платіжну послугу як платник або отримувач (або обидва одночасно) та/або є власником електронних грошей (цифрових грошей НБУ), а в разі надання послуг банком – клієнт банку.

Надавачами платіжних послуг в Україні є НБУ, банки, платіжні установи, у т.ч. малі платіжні установи, філії іноземних платіжних установ, установи електронних грошей, фінансові установи, які мають право надавати платіжні послуги, оператори поштового зв'язку, надавачі нефінансових платіжних послуг, а також органи державної влади та місцевого самоврядування.

Відповідно до оновленого законодавства [3], банки, платіжні установи, установи електронних грошей мають право для надання користувачам фінансових платіжних послуг залучати комерційних агентів – юридичних або фізичних осіб-підприємців, що діють від імені, в інтересах, під контролем і за рахунок особи, яку представляють під час надання платіжних послуг на підставі відповідного договору. Комерційний агент має право надавати фінансові платіжні послуги лише після внесення відомостей про нього до Реєстру платіжної інфраструктури.

Надавачі обмежених платіжних послуг – юридичні особи, які, після включення до Реєстру платіжної інфраструктури, отримали право надавати платіжні послуги обмеженому колу осіб та для придбання обмеженого асортименту товарів або послуг.

Платіжна система – це система для виконання платіжних операцій із формальними та стандартизованими домовленостями і загальними правилами щодо процесингу, клірингу та/або виконання розрахунків між її учасниками. Оператор платіжної системи встановлює правила, виконує інші функції для забезпечення її діяльності та несе відповідальність за її роботу [3].

Станом на кінець 2022 року в Україні було зареєстровано 54 платіжні системи, з яких 2 – державні (СЕП і НПС "ПРОСТІР"); 36 – створені резидентами (15 – банками, 21 – небанківськими установами) та 16 – створені нерезидентами. Загальна кількість учасників платіжних систем (крім СЕП) – 132 фінансові установи [4].

Технологічний оператор платіжних послуг – юридична особа, що надає послуги процесингу, клірингу або виконує операційні, інформаційні та інші технологічні функції, пов'язані з наданням платіжних послуг, без залучення коштів за платіжними операціями на свій рахунок. За даними Реєстру платіжної інфраструктури на початок 2023 року в Україні налічувалося 35 технологічних операторів [1].

Важливо зазначити, що оновлене законодавство забезпечило створення нормативно-правового поля для виходу на платіжний ринок України нових надавачів платіжних послуг, зокрема, філій іноземних платіжних установ/іноземних установ електронних грошей, за умови їхньої акредитації НБУ шляхом видачі ліцензії та включення їх до Реєстру платіжної інфраструктури [2].

Зазначене вище формує підґрунтя для легалізації діяльності та можливостей надання повного переліку фінансових платіжних послуг в Україні такими платіжними установами та установами електронних грошей, як PayPal, Stripe, Skrill, Wise та інші. Нині вітчизняні користувачі платіжних послуг мають змогу використовувати неповний функціонал послуг, які надають перелічені системи, попри високий попит на них, зокрема, щодо відкриття корпоративних рахунків і безперешкодного виведення коштів, отриманих з-за кордону, на

українські банківські рахунки (у тому числі плати за виконані роботи/надані послуги для іноземних замовників).

З метою сприяння розвитку конкуренції у банківській сфері, спрощенню доступу користувачів до фінансових платіжних послуг різних надавачів, активнішому розвитку фінансових технологій Законом “Про платіжні послуги” створено умови для запровадження в Україні концепції відкритого банкінгу (open banking), яка передбачає зобов’язання банків відкрити свої API (Application Programming Interface) для інших надавачів платіжних послуг та надати можливість підключатися до інтерфейсів банківських сервісів, обмінюватися даними учасників ринку, які надають платіжні послуги. Крім того, норми нового закону та перехід з 01 квітня 2023 року вітчизняної платіжної інфраструктури на міжнародний стандарт ISO20022, на якому базується робота європейських платіжних систем, сприятимуть приєднанню України до Єдиної зони платежів у євро (SEPA) та поглибленню економічної інтеграції з ЄС.

Отже, за умов стрімкого розвитку цифрових технологій, інноваційних платіжних інструментів, фінансової інклюзії зростає роль платіжного ринку як одного з найважливіших елементів інфраструктури фінансової екосистеми України, учасники якого забезпечують доступ усім їхнім користувачам до платіжних послуг.

Список використаних джерел:

1. Інформація з Реєстру платіжної інфраструктури. Офіційна Інтернет-сторінка Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/ua/payments
2. Положення про порядок здійснення авторизації діяльності надавачів фінансових платіжних послуг та обмежених платіжних послуг. Затв. Постановою Правління НБУ 07.10.2022 № 217. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0217500-22#Text (дата звернення: 14.04.2023)
3. Про платіжні послуги : Закон України від 30.06.2021 № 1591-IX / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#top (дата звернення: 14.04.2023)
4. Щорічний Звіт з оверсайту: головні факти про оверсайт інфраструктури фінансового ринку у 2022 році. Офіційна Інтернет-сторінка Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/schorichniy-zvit-z-oversaytu-golovni-fakti-pro-oversayt-infrastrukturi-finansovogo-rinku-u-2022-rotsi#

УДК 336.71

Гладчук О.М.
к. е. н, доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ДІЛОВА РЕПУТАЦІЯ БАНКУ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЙОГО НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

В умовах стрімкого розвитку конкурентного середовища, обмеженості ресурсів, цифровізації та впровадження новітніх технологій у банківському секторі, рівень прибутку, який отримують банки від здійснення традиційних кредитно-інвестиційних операцій поступово знижується. У цьому випадку зростає роль нематеріальних активів банків, особливо задля потенційних можливостей зростання ринкової вартості та капіталізації банківських установ. Нематеріальні активи банків в основному відображені в правах інтелектуальної власності, діловій репутації банку, ринкових і технологічних інноваціях, клієнтській базі, інтелектуальних і творчих ресурсах працівників банківських установ тощо.

Українські науковці трактують нематеріальні активи як: «нематеріальні ресурси, які забезпечують конкурентну перевагу на ринку, формують позитивний імідж на ринку та є ключовими факторами успіху» [1, с. 166].

У той же час, закордонні вчені наголошують, що «нематеріальні активи – це активи, які не мають певної фізичної форми, як-от репутація компанії, культура та цінність, торгова марка, технології тощо, але можуть зробити значний внесок у створення цінності бізнесу» [2].

Якщо банківська установа володіє значним обсягом якісних нематеріальних активів, то це може істотно збільшити капіталізацію банку та його ринкову вартість. Саме тому, частка інвестування у нематеріальні активи зростає швидше ніж вкладення у матеріальні цінності, не залежно від напрямку діяльності установи.

У банківському секторі роль нематеріальних активів відображається у значному розриві між ринковою і балансовою вартістю банківських установ, що відображається у вартості гудвілу, який визначають переважно під час об'єднання банків. Оскільки в результаті об'єднання банківських установ окремо ідентифікуються такі нематеріальні активи як: клієнтська база, торгова марка або бренд, нематеріальні активи, пов'язані з базовими депозитами та інше. Для діяльності банківських установ такі нематеріальні активи є надзвичайно важливими [3].

Сталий розвиток банків усе більше залежить від структури та якості їх нематеріальних активів, які є їх основною конкурентною перевагою і можуть гарантувати подальшу капіталізацію та зростання ринкової вартості, особливо в умовах нової інформаційної економіки.

Проведені зарубіжними науковцями дослідження, за допомогою методів економіко-математичного моделювання, стосовно впливу обсягів нематеріальних активів банків на фінансові показники їх діяльності в країнах, які розвиваються, продемонстрували тісні взаємозв'язки. Отож, нематеріальні активи є важливою рушійною силою зростання вартості банків, а також одним із головних чинників формування їх конкурентних переваг [4].

В умовах цифровізації і поширення інформаційних ризиків одним з найважливіших нематеріальних активів банків є його ділова репутація, яка обумовлює одержання ним додаткових доходів та інших економічних вигод. Ураховуючи важливий соціальний аспект банківської діяльності, а також специфіку впливу банківських продуктів і послуг на грошовий оборот та інфляційні процеси, ділова репутація банків відіграє значну роль, оскільки є своєрідним зв'язком між банківськими установами, клієнтами, державними органами, іншими стейкхолдерами, а також суспільством у цілому.

«Ділова репутація банку – це сукупність його зовнішніх і внутрішніх характеристик на фінансовому ринку, які мають властивість викликати судження та оцінку зацікавлених сторін, а якщо вони позитивні – отримувати

нематеріальні активи, що призведе до створювання репутаційного капіталу банку та підвищення його конкурентоспроможності» [5, с. 67].

Саме позитивна ділова репутація банку сприяє зростанню довіри до нього з боку його дійсних і потенційних клієнтів, що лежить в основі його діяльності, як ключовий фактор успіху. Банківська діяльність пов'язана з підвищеним рівнем відповідальності, що і викликає значний суспільний інтерес. Навіть одна помилка в роботі банківської установи може негативно вплинути на її репутацію та зменшити довіру до бізнесу. Для поліпшення власної ділової репутації банки все більшою мірою розкривають позитивну інформацію про себе, тим самим інформаційна прозорість поступово стає конкурентною перевагою на ринку банківських послуг.

Ділова репутація банку може одночасно виступати і засобом, і результатом конкурентної боротьби. Вона є комплексним явищем, головними складовими ділової репутації банку виступають: морально-етичні, ділові якості менеджменту, асортимент і якість банківських продуктів та послуг, якість обслуговування клієнтів, рівень інноваційності, фінансова стабільність, позитивний імідж тощо. Виявленню банків з найбільшою позитивною діловою репутацією сприяє розрахунок показника співвідношення вартості гудвілу до чистих активів банку, який відображає частку вкладень банку в нематеріальні активи.

В умовах сучасної глобалізації та інтеграції інформаційних технологій у роботу банків змінюються і підходи до формування їх позитивної ділової репутації. Банки управляючи своїми репутаційними ризиками поєднують активність у сфері цифрових технологій і корпоративне управління. В умовах цифрової економіки банкам важливо слідкувати також і за рівнем їх онлайн-репутації, враховуючи якісні показники діяльності, що відображаються у різноманітних рейтингах, які демонструють рівень довіри до банків та можуть впливати на рішення потенційних та існуючих клієнтів про подальшу співпрацю.

Отже, на фінансовому ринку банки є домінуючими фінансовими посередниками, темпи їх розвитку та надійність функціонування значно

залежать від якості їх нематеріальних активів, в тому числі ділової репутації і ефективності управління репутаційними ризиками. Саме тому вкладення банків у такий нематеріальний актив, як ділова репутація сприятиме формуванню значних конкурентних переваг, зростанню довіри до банків та їх можливостей до подальшого стабільного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Куцик П. О. Особливості ідентифікації нематеріальних активів у банківському секторі. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2013. No 4 (60). С. 165–171.
2. Osinski M., Selig P. M., Matos F., Roman D. J. Methods of evaluation of intangible assets and intellectual capital. *Journal of Intellectual Capital*. 2017. 18(3), pp. 470–485. 10.1108/JIC-12-2016–013. URL: https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0272018.
3. Гладчук О.М., Марич М.Г. Капіталізація нематеріальних активів банків у сучасних умовах. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1782
4. Abebe Zelalem B., Ali Abebe A. Does intangible assets affect the financial performance and policy of commercial banks' in the emerging market? PLoS ONE 2022. 17(8): e0272018. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0272018.
5. Ділова репутація банків: цифрові виклики та управління: монографія / за ред. Л.В. Кузнєцової. Харків, «Діса Плюс». 2020. 327 с.

УДК 336

Дроботя Я. А.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Полтавський державний аграрний університет
Дорошенко О. О.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Полтавський державний аграрний університет

БЕЗПЕКА ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ

Безпека платіжних систем – це запорука успішності банківництва та бізнесу, адже, на сьогодні не можливою уявити функціонування банківської системи та бізнесу без участі платіжних систем.

Безпека платіжних систем проявляється у захисті інформації від стороннього втручання. Даний захист здійснюється за допомогою синергії правового регулювання та організаційно-технічних механізмів.

Варто відзначити важливість цього захисту для всіх без винятку суб'єктів взаємодії в межах платіжної системи:

- власників автоматизованої системи обробки фінансової інформації;
- власників інформації про суб'єктів, котрі взаємодіють в системі;
- користувачів інформації;
- користувачів автоматизованої платіжної системи.

Дослідження безпеки платіжних систем вимагає окреслення її складових:

- зовнішня безпека, котра проявляється у захисті від проникнення ззовні сторонніх осіб та захисті від непередбачуваних обставин таких як землетрус, пожежа тощо;
- внутрішня безпека, котра проявляється у забезпеченні безперебійної стабільної роботи платіжної системи.

Управління безпекою платіжних систем в межах її складових передбачає застосування наступних підходів:

- фрагментарний підхід, котрий орієнтований на протидію локальним, чітко окресленим загрозам;
- комплексний підхід, котрий орієнтований на комплексну протидію загрозам та комплексну забезпеченість інформацією.

Фрагментарний підхід надає потужний захист в розрізі окремих чітко окреслених загроз, однак залишає поза увагою загальний захист платіжної системи. Комплексний підхід, діє навпаки, акцентується на сукупному захисті, однак оскільки має орієнтацію на захист загалом, то потужність даного захисту відносно окремих загроз є слабшою. Тож, варто відзначити, що найбільший ефект досягається від використання двох підходів одночасно.

Вважаємо, що формування системи захисту відносно платіжних систем повинно включати наступні етапи:

1) аналіз загроз;

2) формування системи захисту;

3) реалізація сформованої системи захисту;

4) супроводження сформованої системи захисту за експлуатації платіжної системи.

Таким чином, сучасний етап розвитку банківництва та держави вцілому не можливий без посередництва ефективних, безпечних платіжних систем.

Список використаних джерел:

1.Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05 жовтня 2017 р. № 2163- VIII / Верховна рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19 20 (дата звернення: 10.03.2023 р.).
2. Про захист персональних даних: Закон України від 01 червня 2010 р. № 2297-VI / Верховна рада України. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17 24 21 (дата звернення: 10.03.2023 р.).
3. Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах: Постанова правління Національного банку України від 11 червня 2018 р. № 64. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#Text (дата звернення: 12.10.2022).
4. Рущишин Н.М., Костак З.Р. Платіжна система України та безпека її функціонування. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Випуск 19. С. 452- 456. URL: http://global-national.in.ua/archive/19-2017/88.pdf.

УДК 336.77

Заславська О. І.
к.е.н, доц., доцент кафедри фінансів і банківської справи
Ужгородський національний університет

ПРОБЛЕМАТИКА ТА НЕОБХІДНІСТЬ РОБОТИ БАНКІВ ІЗ НЕПРАЦЮЮЧИМИ КРЕДИТАМИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Нині фінансово-кредитні установи стикаються із необхідністю створення більш досконалої системи моніторингу кредитоспроможності клієнтів та розробки комплексу заходів щодо управління кредитною заборгованістю з метою мінімізації своїх втрат. Широке поширення неплатежів за кредитами може мати негативні наслідки для фінансової системи та реального сектору

економіки. Варто усвідомлювати, що такі наслідки здатні виходити далеко за межі постраждалих банків та їхніх позичальників. Важливо керувати проблемними банківськими активами для того, аби розірвати негативний цикл, який зачіпає фінансову та макроекономічну системи загалом. Окрім фінансового впливу, відбувається масштабна зміна внутрішнього управління банком, оскільки людські ресурси та управлінський потенціал відволікаються з операційних підрозділів, які забезпечують нове кредитування. Корекція проблемних кредитів дедалі стає важливішою для діяльності банку і відволікатиме все більше коштів від функції розвитку бізнесу. Ці наслідки підкріплено численними емпіричними дослідженнями. Існує чітка кореляція між високим рівнем непрацюючих кредитів у окремих банках та низьким відсотковим доходом, рівнем покриття власним капіталом та зростанням кредитування, а також вищими витратами на залучення ресурсів та низькою ефективністю [1; 2].

Непрацюючі кредити не мають розглядатися як проблема, що виникає поза банківським сектором. Вони є віддзеркаленням боргової кризи населення та юридичних осіб та, водночас, – симптомом недостатньої капіталізації банківського сектору. Адекватний рівень достатності капіталу є необхідною умовою для повноцінної участі банків у врегулюванні проблеми непрацюючих кредитів та фінансової реструктуризації позичальників.

З-поміж усіх елементів кредитного портфеля банків саме іпотечні кредити повертаються позичальниками із простроченням та формують значні обсяги проблемної заборгованості. Як показав досвід роботи на кредитному ринку за час повномасштабної війни, понад 90 % іпотечних кредитів, наданих вітчизняними банками, є простроченими на понад рік.

За економічних умов сьогодення, спричинених наслідками війни, з 1 березня 2022 р. комерційні банки запровадили 3-місячні «кредитні канікули» для своїх позичальників. Після їх завершення робота щодо повернення кредитів активізувалася, проте штрафні санкції у період дії воєнного стану та протягом 30 днів по його закінченні банки не нараховуватимуть [5].

Вже з 1 червня 2022 р. банки відновили необхідність сплати щомісячних платежів за іпотечними кредитами. Якщо клієнт не має змоги погасити накопичену заборгованість, банк пропонуватиме можливість її реструктуризації за вищевказаними інструментами. Фахівці стверджують, що кредитні канікули та реструктуризація, запроваджені навесні 2022 року, допомогли покращити рівень кредитних платежів. Такими інструментами скористалися близько 30 % позичальників-фізичних осіб [3].

Суттєвою проблемою в умовах сьогодення є те, що чимало позичальників втратили майно, на яке брали кредит. Тож банками розроблено порядок дій клієнтів у разі, якщо майно, яке є заставою за іпотечним кредитом, знищено внаслідок бойових дій. Крім того, на рівні держави ухвалено постанову «Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо підтримки позичальників, майно яких було знищено або зазнало пошкоджень внаслідок збройної агресії російської федерації проти України» № 2388-IX від 09.07.2022 р. По суті, такого майна або немає, або воно пошкоджене, при цьому кредит й надалі потрібно виплачувати. В якості виходу із цієї ситуації запропоновано два варіанти дій: «замороження» або «прощення» кредиту. Обрання конкретного варіанту залежатиме від місця знаходження майна та можливості офіційно зафіксувати пошкодження.

Так, «замороження» виплат за кредитами (тіла кредиту, відсотків, комісій) може стосуватись випадків, коли майно опинилося на тимчасово окупованій території або на території активних бойових дій, пошкоджене або знищене внаслідок воєнних дій. Відповідно, за наявності підтверджуючих документів, банк погоджується на призупинення платежів за кредитом. Таке «замороження» триватиме допоки держава не компенсує збитки за знищене майно.

Інший варіант – «прощення» – може бути застосований за таких умов:

- площа знищеного майна, на придбання якого взято кредит, не перевищує 140 кв. м (для квартири), 250 кв. м (для приватного будинку). Це помешкання є єдиним місцем проживання сім’ї боржника;

– станом на 23.02.22 р. відсутня прострочена заборгованість за цим кредитом;
– якщо такий кредит у позичальника єдиний [4].

Відповідно до положень цієї постанови, заяву на застосування заходів щодо підтримки позичальників можна подавати протягом періоду дії воєнного стану та 3-ох місяців після його скасування.

Таким чином, реалізація сукупності зазначених заходів на рівні системи комерційних банків має стати основою оптимізації кредитного процесу у взаємовідносинах із різними групами позичальників та мінімізації ризику, що супроводжує банківські кредитні операції. Процес удосконалення банківського кредитування має бути серед пріоритетних завдань при розробці комплексу заходів щодо подолання наслідків кризи, викликаної війною. При цьому без оптимізації роботи банківської системи щодо ефективного перерозподілу коштів на кредитних засадах між суб'єктами ринку неможливо здійснити необхідні заходи, спрямовані на стимулювання економічного зростання. При подальших дослідженнях у цьому напрямі необхідно приділити увагу розвитку комплексних, багаторівневих систем управління кредитним ризиком банківської діяльності з урахуванням факторів нестабільності на фінансових ринках.

Список використаних джерел:

1. A strategy for Europe's problem loans / IMF Staff Discussion Note. 2015. URL: https://www.imf.org/en/Publication.
2. Working Group on NPLs in Central, Eastern and Southeastern Europe / European Banking Coordination Initiative. – 2012. URL: http://npl.vienna-initiative.com/useful-links.
3. Кожен третій позичальник скористався реструктуризацією // Фінансовий клуб, 2022. – URL: https://finclub.net/ua/news/kozhen-tretii-pozychalnyk-skorystavsia-restrukturyzatsiieiu.html.
4. Присяжна Л. Стало відомо, коли дозволять не платити кредити за зруйноване війною майно. 2022. URL: https://biz.ligazakon.net/news/212588_stalo-vdomo-koli-dozvolyat-ne-platiti-krediti-za-zruynovane-vynoyu-mayno.
5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану / Закон України № 2120 від 15.03.2022 р. // URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text.

УДК 336.76

Марич М.Г.
к. е. н, доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ДІЯЛЬНІСТЬ ФІНАНСОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Фінансова система та інститути, що входять до неї, визначають особливості та можливості для інвестиційних процесів в економіці будь-якої господарської системи. Саме собою функціонування інвестиційного механізму неможливе без розвиненої фінансової системи та її внутрішніх взаємозв'язків. Найважливішим завданням функціонування сектора фінансового посередництва є організація трансформації та перерозподілу капіталу економіки. Виконання цих функцій відбувається у тісній взаємодії фінансових посередників із державою, бізнесом, домашніми господарствами та за активної роботи на фінансових ринках.

Розробка теоретичних та практичних аспектів концепцій основної діяльності посередників на фінансовому ринку сформована в дослідженнях науковців: Мельник П.В., Тарангул Л.Л., Гордей О.Д, Лисенков Ю.М., Коротка Т.А. [2]. На сьогоднішній день у розвинених країнах існує велика кількість різних видів фінансових посередників та наявні різноманітні напрями до виникнення нових шляхів поєднання функцій різних видів фінансових інститутів та створення все нових симбіозів у вигляді універсальних та спеціалізованих фінансових установ. Втім, як показують на прикладі та досвіді розвинені фінансові системи своє функціонування, то постійне використання послуг фінансових посередників допомагає зменшити втрати від неефективного використання фінансових ресурсів і знизити інвестиційні ризики для позичальників і кредиторів.

В діяльності фінансових посередників важливим критерієм є вміння швидко і правильно ліквідувати або знизити наявні фінансові ризики. Хоча на досвіді можна спостерігати за тим, як власне кажучи, інституційні посередники

торгуються ризиками коли здійснюють купівлю/продаж фінансових активів і потім перерозподіляючи їх між консервативними і агресивними учасниками ринку. Якщо говорити простими словами, то здійснюється передача ризиків у колі менш схильних та більш схильних до ризиків суб'єктів господарювання. Зниження ризику здійснюється саме через диверсифікацію портфеля активів і професійного управління ними. Також наймаючи фінансового посередника, компанія зменшує витрати, які могла втрати під час невдалих угод, це ті ж самі ризики, які завчасно і виявляють посередники. Для прикладу, візьмемо банки у ролі фінансових посередників, саме вони спеціалізуються на зборі інформації про ризики банкрутства позичальників і знають як їх мінімізувати. Ще одним фактом, який дає можливість оцінити діяльність фінансових посередників, це їх вміння визначити характеристику прав клієнта-довірителя. Компанії, які використовують можливості посередників можуть сформувати приблизне прозоре поле своїх інвестиційних планів [1].

В Україні фінансовими посередниками представлені банки та небанківські фінансово-кредитні установи. Можна спостерігати, що на різноманіття саме фінансового посередництва Україна має не великий список варіантів. Але таким чином є зрозумілим стан українського фінансового ринку. На даний момент банки характеризуються найсильнішою і більш розвиненою діяльністю серед інших фінансових посередників, через слабкий розвиток фондового ринку. Банківська система складається з Національного банку України, який займає провідне місце в регулюванні всієї економіки країни, та інших банків, які є основною складовою банківської системи держави і належать до особливої категорії ділових підприємств, котрі отримали назву фінансових посередників. Тому банки, як фінансові посередники (ФП) мають пріоритети до залучення інвестиційних коштів для подальшого ефективного розподілу та їх використання. Через можливість банками збирати усі можливі ресурси, які у подальшому можуть гарантувати усі необхідні потреби, а саме у додаткових коштах, осіб або організацій, адже діяльність суб'єктів господарювання впливає на економічний стан країни. Банки своєю діяльністю

допомагають компаніям у розвитку та виходом на ринок, цим самим покращуючи економічну стабільність України. В свою чергу, банки як фінансові посередники активно працюють на фінансовому ринку та перерозподіляють позичкові капітали, формують грошову позицію та мають право повноцінно впливати на економічне становище. Банки дають можливість суб'єктам ринку отримати різноманітний та великий діапазон послуг, що також впливає на загальні економічні процеси. У 2021 році платоспроможні банки отримали історично рекордні 77,5 млрд. грн. чистого прибутку, що майже вдвічі більше, ніж у 2020 році (39,7 млрд грн), та на 33% більше, ніж у докризовому 2019 році (58,4 млрд грн). Рентабельність капіталу сектору зросла до 35,2% порівняно з 19,2% у 2020 році. Станом на 01 січня 2022 року із 71 платоспроможного банку 66 були прибутковими та отримали чистий прибуток 77,9 млрд. грн., що перекрило збитки п'яти банків на загальну суму 0,4 млрд грн. Прибуток сектору концентрований: п'ять найприбутковіших банків сформували 67% усього прибутку. Також за статистичними даними сайту НБУ можна від слідкувати кількість діючих банків в Україні, станом на 31.12.2022 року – маємо 69 банків, з них 31 банк з іноземним капіталом. Небанківські фінансові установи, які також являються професійними учасниками фінансового ринку та спеціалізуються на наданні фінансових послуг, а саме надають кредити, ведуть спільне інвестування, управління активами, забезпечують страхування, здійснюють посередництво у купівлі-продажі фінансових інструментів, у ряд входять пенсійні фонди, ломбарди також. Кредитні спілки мають вагоме значення для компаній, тому що в порівняні із звичайними банками, вони пропонують низьку мінімальну суму кредиту, гнучку систему погашення кредиту та необов'язковість кредитного забезпечення. За офіційною статистикою, станом на березень 2023 року в Україні було зареєстровано 323 кредитні спілки. Вони володіють доволі вагомим фінансовим ресурсом. Торік система кредитних спілок отримала нового регулятора в особі Національного банку, який вдосконалює правове поле для їхньої діяльності [3]. Національний банк України надає рекомендації

небанківським фінансовим установам щодо подання та оприлюднення звітності та іншої інформації регулятору під час дії воєнного стану. Попри воєнний стан, Національному банку важливо оперативно отримувати інформацію про фінансовий стан та показники діяльності ринку небанківських фінансових послуг. Це дасть змогу своєчасно реагувати на проблемні аспекти діяльності учасників ринку, змінюючи законодавство та нормативно-правові акти Національного банку [2].

Приймаючі сучасні тенденції та стрімкий розвиток на фінансовому ринку, саме фінансові посередники являються ключовим інструментом. Адже фінансові посередники виконують продажі фінансових продуктів та послуг пов'язані з керуванням коштами та їх інвестуванням, завдяки чому здійснюють бажаний результат замовників, які мають в пріоритетах підвищити і вивести на кращий рівень своє підприємство та діяльність. Якщо говорити про розвиток економіки країн та розвиток фінансового ринку, то можна підкреслити, що рівень розвитку фінансових посередників також послідовно буде модифікувати в кращу сторону. Тому що поява різних видів посередників на ринку дає ще більшу конкуренцію та стимул все більше вдосконалювати свою діяльність. Розвиток та вдосконалення фінансових посередників відкриває шлях до кращого функціонування усієї системи загалом та для кожної країни окремо, що є особливо актуальним для нашої держави, в період воєнної агресії росії.

Список використаних джерел:

1. Сало І.В., Мирошниченко О.В. Система управління конкурентоспроможністю банку. *Актуальні проблеми економіки*. 2022. № 5. С. 279–286.
2. Арутюнян С. С., Добриніна Л. В., Гуляєва В. М. Фінансовий ринок : навч. посібник / за заг. ред. Арутюнян С. С. 2018. 484 с.
3. Офіційний сайт Національного банку України. URL: www.bank.gov.ua (дата звернення: 03.03.2023).
4. Kidwell, D. S., Blackwell, D. W., Whidbee D. A. and Sias R. W. Financial Institutions, Markets, and Money, 11th ed., John Wiley & Sons, Inc., Danvers, 2022. 708 p.

УДК 368

Попова Л.В.
к.е.н, доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ВПЛИВ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ НА СТРАХОВУ ГАЛУЗЬ: СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ

В сучасному світі технологічні інновації докорінно змінюють глобальну страхову галузь. Нові можливості, у тому числі телематика, штучний інтелект, машинне навчання та автоматизація, змінюють майже всі аспекти, починаючи з формування вартості страхування, та продовжують створювати нові та покращені багатоканальні можливості для клієнтів.

Завдяки InsurTech страхування стає доступнішим для широких мас, спрощуючи процеси купівлі страхових послуг. Для багатьох це питання зручності: люди хочуть застрахувати себе і своїх близьких швидким, простим і доступним способом — і платформи в InsurTech забезпечують саме це. Отримавши поліс, клієнти також можуть керувати ним он-лайн, знову ж таки, не чекаючи свого агента. Завдяки мобільним програмам, які персоналізують весь процес, є можливість перевірки статусу своєї послуги, де б клієнт не знаходився.

InsurTechs є рушійною силою цієї еволюції та значною мірою впливає на управління ризиками в страхуванні. Це звичайно має велике значення в контексті запровадження ризик-орієнтованого пруденційного нагляду на вітчизняному ринку.

Наступні кілька років визначать лідерів у сфері InsurTech як серед нових операторів, так і серед наступного покоління постачальників в умовах дедалі більш поляризованого конкурентного середовища. Ті, хто має чіткий шлях до масштабування, будуть готові стати лідерами галузі та прискорити прибуткове зростання.

Такі технології як штучний інтелект та машинне навчання, можуть

автоматично інтерпретувати дані та дозволяють страховим компаніям масштабувати свою клієнтську базу. Технології великих даних та інтелектуальні системи зумовлюють зміни у підходах страховиків до управління ризиками, що матиме довгострокові наслідки для бізнес-моделей.

Потреба в нових технологіях, а також досвід, необхідний для їх розробки, немає меж. Клієнти зараз потребують ефективності, доступності та ясності.

Сьогодні страхові компанії широко співпрацюють з технологічними компаніями, безпосередньо сфери InsurTech. Це дозволяє їм підвищити якість обслуговування клієнтів за рахунок впровадження нових технологій та нових ідей у свою діяльність, нових платформ всередині самої компанії. Бізнес InsurTech продовжує розширюватися, все більше нових компаній виходять на ринок.

Страховики все частіше встановлюють ціни на страхову послугу, використовуючи поведінкові дані, а не демографічні. Автомобільна телематика - це спосіб збору даних про схеми водіння та відстані. Телематичні дані зазвичай використовуються страховими компаніями для надання індивідуальної інформації про водіння, бонусів за безпечне керування або можливу економію коштів на страховому полісі транспортного засобу.

Зокрема автостраховики використовують технологію моніторингу транспортних засобів, відому як телематика. Інтеграція телематичних технологій створили революцію для страхової галузі [1]. Страхова компанія Progressive випереджає конкурентів у галузі телематики з 2010 року. Компанія добре відома своїм продуктом Snapshot, який дозволяє страховику ефективніше оцінювати вартість автострахування клієнта на основі звичок водіння. Клієнти хочуть отримати страхове покриття, яке їм підходить, а великі дані та інтелектуальні пристрої роблять це можливим [2].

Згідно з Future Market Insights, ринок страхових технологій, за прогнозами, досягне чистої вартості в 165 млрд. доларів в 2032 році в порівнянні з простою ринковою вартістю в 12,5 млрд. доларів в 2021 році. Прогнозується вражаючий середньорічний темп зростання 26% протягом наступних 10 років. Лише 2021

року загальна сума венчурних інвестицій, вкладених у страхові технології, перевищила 11 мільярдів доларів, що вдвічі перевищує суму, інвестовану 2020 року. . Ринок США займає домінуюче становище на світовому ринку завдяки найбільшому обсягу капіталу страхових технологій, що оцінюється приблизно в 6 млрд. доларів США в 2022 році. Основними компаніями, що працюють на світовому ринку страхових технологій, є Damco Group, DXC Technology Company, Majesco, Oscar Insurance, Quantemplate, Shift Technology, Trov Insurance Solutions, LLC, Wipro Limited та Zhongan Insurance, та ін.

Одна з провідних страхових компаній США, Universal Fire & Casualty Insurance Company, оголосила про прийом платежів у криптовалюті для страхових премій, запустивши нову бізнес-модель для страхових компаній зі страхування житла на ринку США. Очікується, що інтеграція таких передових цифрових засобів та технологій блокчейну сприятиме подальшому розвитку світового ринку страхових технологій [3].

Зокрема, у Європейському регіоні Великобританія лідирує за загальною кількістю угод та загальною сумою інвестованого капіталу. До кінця другого кварталу 2022 року укладено 217 контрактів на суму біля 3 млрд. доларів і поступається лише США. Великобританія також лідирує у регіоні за кількістю великих угод: до кінця другого кварталу 2022 року було укладено шість угод на суму понад 100 мільйонів доларів.

Згідно даних розвитку ринку InsurTech, загальне зростання світового ринку склало 15,4%, навіть з урахуванням пандемії COVID-19 у 2020 році зростання склало 6,9%, а в 2021 році зростання склало 18,7%, однак, на кінець третього квартала - скоротилося на 8,6%. За той же період глобальні інвестиції в InsurTechs зафіксували темпи зростання на 52% у 2019 р., темпи зростання на 12% у 2020 р. та неймовірні темпи зростання на 122% у 2021 р. Все це говорить про те, що інвестиції в InsurTechs досі випереджали відносне загальне зростання на світовому фондовому ринку [4]. Таким чином, значний розвиток обчислювальних технологій та поява нових цифрових джерел даних розширять та переформатують поведінку страхових компаній на ринку в найближчому майбутньому.

Список використаних джерел:
1. Попова Л. В. Сучасні тенденції розвитку цифрових технологій у страхуванні. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2022. № 5. URL: https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2022-5-08-02
2. Офіційна сторінка Страхової компанії Progressive. URL: https://www.facebook.com/progressive/?locale=uk_UA
3. InsurTech market outlook: $165 billion by 2032, 26% CAGR. URL: https://beinsure.com/insurtech-market-outlook-2032/
4. InsurTech Sector Review: Global Investment Recovery. URL: https://beinsure.com/global-insurtech-sector-overview/

УДК 336.743:330.131.7

Чубарь О. Г.
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів і банківської справи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ФОРВАРДНІ ВАЛЮТНІ КОНТРАКТИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ХЕДЖУВАННЯ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

На світових фінансових і валютних ринках строкові контракти, в тому числі форвардні валютні контракти, успішно застосовуються вже багато років як з метою забезпечення реальної поставки, так і з метою хеджування фінансових, зокрема, валютних, ризиків. Хеджування ризиків є звичайною практикою переважної більшості учасників розвинутого ринку, в першу чергу, експортерів та імпортерів, які розуміють, що в цьому криється можливість планування грошових потоків із фіксованим курсом. Цей курс закладається в собівартість товару чи послуги, і фіксується маржа незалежно від коливань на ринку. Результатом для суб'єкта ЗЕД стає захищеність від ймовірних змін валютного курсу в майбутньому.

У світовій практиці в загальному обсязі валютних операцій на форвардні операції у 2016-2022 роках припадало від 13,8 до 15,5%, разом з тим на операції спот – близько 30% [1].

В Україні дослідники з року в рік наголошують на «… недостатньому рівні розвитку, низькій активності торгів похідними фінансовими інструментами, завищеній вартості використання деривативів, незацікавленості суб'єктів

господарювання у побудові оптимальної системи управління валютними ризиками та використання похідних цінних паперів для їх хеджування» [2].

У 2019-2021 роках спостерігалося поступове зростання обсягів строкових клієнтських операцій (операцій клієнтів банків на умовах «Форвард») на валютному ринку України. Разом з тим, за вказаний період на них припадало від 1,2% до 2,3% від загального обсягу операцій клієнтів з безготівковою іноземною валютою, а в 2022 році ця частка склала менше 1% через суттєве скорочення форвардних операцій порівняно з попередніми роками (табл.1).

Таблиця 1

Операції в різних сегментах валютного ринку України у 2019 – 2022 роках, купівля+продаж, млн дол. США*

Період/ обсяги операцій	2019	2020	2021	2022
Готівкові операції	29710,00	30803,10	41810,30	23439,8
Безготівкові операції банків на умовах «тод», «том», «спот» (без операцій НБУ) (міжбанківський ринок)	168456,00	193272,40	235314,20	58328,4
Валютні інтервенції НБУ	8991,80	8820,00	4966,40	31733,2
Операції клієнтів з безготівковою іноз. валютою	125319,3	136292,8	191059,4	178033,4
в тому числі:				
обсяги операцій клієнтів банків на умовах «Форвард»	1468,8	2990,5	4454,0	1622,2
обсяги операцій клієнтів банків на умовах «СВОП»	108,5	3635,0	8532,4	51755,9
Довідково: обсяги офіц. золотовалютних резервів, станом на кін. пер.	25302,16	29132,89	30940,95	28494,46

*Розраховано за даними: [3; 4].

Упродовж всього представленого періоду ринок клієнтських форвардів був найменшим за обсягами порівняно з іншими секторами національного валютного ринку, за винятком ринку СВОПів у 2019 році. Отже, в Україні найбільші обсяги операцій на валютному ринку проводяться в міжбанківському секторі (операції банків на умовах «тод», «том», «спот»), а також на цих же умовах у секторі операцій клієнтів з безготівковою валютою.

З прийняттям Закону України «Про валюту і валютні операції» та поступовим рухом до лібералізації валютних ринків НБУ почав активно

просувати ідею доцільності хеджування валютних ризиків. Нові підходи в організації та проведенні валютного регулювання, які запрацювали з 7 лютого 2019 року, розширили сферу застосування таких фінансових інструментів: до експортно-імпортних операцій і пов'язаних з ними розрахунків додано боргові операції (отримання/надання кредитів в іноземній валюті) [5]. Отже, значимість форвардного контракту посилилась: він стає інструментом захисту від валютних ризиків не лише при проведенні міжнародних розрахунків за експортно-імпортними поставками, а також у кредитних відносинах.

В презентаційних матеріалах НБУ методично-прикладного характеру розлого та зрозуміло викладені сутнісні характеристики валютних форвардів (як з поставкою, так і без поставки), особливості нормативного регулювання цих операцій та наявні обмеження, порядок і правила формування форвардного валютного курсу при укладанні форвардних контрактів, здійснено порівняння форвардного контракту з поставкою з форвардним контрактом без поставки, висвітлено підходи до управління від'ємною курсовою різницею [6; 7].

Доцільність і необхідність подальшого розвитку ринку форвардних контрактів та їх застосування у практиці реального сектору економіки зводяться до таких основних очевидних факторів [7]:

- Розробка бізнесом стратегій хеджування фінансових, в тому числі валютних, ризиків - загальноприйнята практика, якою доведено, що не хеджувати позиції є ризикованим і неефективним підходом;
- Отримання додаткового прибутку за рахунок курсової різниці (валютні спекуляції) – це сфера діяльності професійних учасників фінансових/ валютних ринків. Для виробників, суб'єктів ЗЕД важливим є забезпечення фіксованого рівня прибутку та планування бізнесової діяльності, що успішно може досягатись за допомогою хеджування;
- Ряд комерційних банків в Україні (наприклад, ОТП-Банк, Банк Південний, UKRSIBBANK, Райффайзен Банк Аваль та інші) пропонують та готові надавати своїм клієнтам послуги з укладання форвардних контрактів, отже для бізнесу такий продукт стає доступним і важливим.

Окремо слід зазначити, що розвиток та вдосконалення практики використання фінансових інструментів для хеджування валютних ризиків представляє важливий напрям руху українського бізнесу та банків до кращих світових стандартів та виходу на світові фінансові ринки, тим більше, що ємність національного ринку є значною, а інтерес до таких угод зростатиме в міру усвідомлення їх значимості та ефективності.

Список використаних джерел:

1. Triennial Central Bank Survey of foreign exchange and Over-the-counter (OTC) derivatives markets in 2022. URL: https://www.bis.org/statistics/rpfx22.htm.
2. Пахненко О.М., Глубока Н.А., Черненко Є.О. Валютні деривативи як інструменти хеджування валютних ризиків в Україні. *Інфраструктура ринку.* 2017. №10. С. 62-68.
3. Показники валютного ринку України за 2019-2022 роки. Офіційний сайт НБУ. URL: https://bank.gov.ua/ua/markets/non-cash-fx-market-volume-year.
4. Динаміка міжнародних резервів. Офіційний сайт НБУ. URL: https://bank.gov.ua/ua/markets/international-reserves-allinfo/dynamics?startDate=01.01.2019&endDate=01.04.2023.
5. Як бізнес може знизити валютні ризики. Емал Бахтарі для Liga.net щодо хеджування валютних ризиків. 12.04.2019. URL: https://finance.liga.net/ekonomika/opinion/poleznyy-obmen-kak-biznes-mojet-snizit-valyutnye-riski.
6. Шведа О. Використання форвардних контрактів для хеджування валютних ризиків на практиці. 5 лютого 2020р. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/o-shveda%20NBU_pr_05022020.pdf?v=4.
7. Використання форвардів в умовах нового валютного регулювання. НБУ. Київ. 2020. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Instrumentu_hedjyvannia_valytnuh_ruzukiv_pr_2020-02-05.pdf?v=4.

УДК: 330; 336; 338.2

Посмітна М.В.
аспірантка кафедри банківської справи
Одеський національний економічний університет
Науковий керівник: Жердецька Л.В.
зав. кафедри, д.е.н., доцент кафедри банківської справи
Одеський національний економічний університет

МАКРОПРУДЕНЦІЙНА ПОЛІТИКА НБУ ЯК ЕЛЕМЕНТ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ КРАЇНИ

Фінансова стабільність країни є одним із пріоритетів та запорукою розвитку економіки. Важливу роль у забезпеченні такої стабільності відіграє центральний банк. Так, Національний банк України (далі НБУ) сприяє

фінансовій стабільності країни, а також вживає необхідні заходи для мінімізації ризиків всієї фінансової системи та допомагає окремими банкам протистояти системним ризикам. [1] Фінансова стабільність України в воєнний період несе ще більш значущий характер, адже безпосередньо є підтримкою життєдіяльності країни в цілому.

Для забезпечення фінансової стабільності, НБУ впроваджує макропруденційну політику. Відповідно до Закону України «Про Національний банк України» [2], сприяння фінансовій стабільності встановлено другим пріоритетом для установи. І саме з того часу НБУ започаткував діяльність щодо використання різноманітного інструментарію макропруденційної політики. Варто зазначити, що НБУ не є єдиним суб'єктом забезпечення фінансової стабільності в країні. Важливу роль у цьому процесі також відіграють Міністерство фінансів України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, Верховна Рада України та низка інших державних органів та установ.

У межах НБУ основним елементом ідентифікації системних ризиків, а у подальшому визначення дій та необхідних інструментів макропруденційної політики, є Комітет фінансової стабільності (далі КФС). Проте у разі формування ризиків за межами банківської системи, НБУ адресує ці питання міжвідомчій Раді з фінансової стабільності. Далі вже Рада розробляє рекомендації для певних інституцій, які мають їх дотримуватися. У своїй діяльності щодо сприяння фінансовій стабільності, НБУ орієнтується на рекомендації ESRB, BCBS, норми CRR/CRD IV [3]. У «Стратегії макропруденційної політики Національного банку України» від 2018 року зазначено, що макропруденційна політика – це сучасний інструментарій для уникнення системних ризиків; вона запобігає накопиченню та реалізації системних ризиків у фінансовому секторі, щоб не допустити перебоїв у його функціонуванні» [3]. Власне у даному визначенні і зазначається головна ціль макропруденційної політики. Проте для її досягнення, дана політика має проходити ряд проміжних (тактичних) цілей. Серед них варто виокремити

наступні: недопущення надмірного зростання кредитування, недопущення накопичення дефіциту ліквідності, обмеження концентрації ризиків, дедоларизація, обмеження впливу викривлених стимулів, підвищення стійкості фінансової інфраструктури [3].

За своєю природою, цикл макропруденційної політики варто зобразити в чотирьох етапах (табл. 1).

Таблиця 1

Цикл макропруденційної політики НБУ

Виявлення ризиків	**Вибір та калібрування інструментів**	**Реагування**	**Оцінювання впливу**
- моніторинг індикаторів; - стрес-тестування; - аналіз фінансово-промислових груп; - якісний аналіз	- вибір інструменту; - калібрування інструменту; - підготовка пропозицій	- засідання КФС; - засідання Правління НБУ; або засідання РФС (за потреби); - імплементація	- оцінювання ефективності заходів; - дослідження трансмісійного механізму

Джерело: складено автором на основі інформації з сайту НБУ

Реалізація макропруденційної політики відбувається через набір інструментів. Традиційно вони поділяються на інструменти капіталу, ліквідності та інші (наприклад, секторальні) [3]. Варто зауважити, що певні інструменти можуть функціонувати на постійній основі, а інші – залежно від фінансового циклу чи точкової необхідності їх використання в економіці. Найбільш ефективним є поєднання інструментів. В українській практиці виділяють наступні види макропруденційних інструментів (табл. 2).

Таблиця 2

Інструменти макропруденційної політики НБУ

Інструменти	**Характеристика**
Інструменти, що пов'язані за капіталом	
Буфер консервації капіталу	створення запасу капіталу більше за мінімальні обов'язкові вимоги у період економічної стабільності для покриття можливих збитків та недопущення порушення мінімальних вимог до достатності капіталу в майбутньому
Контрциклічний буфер	встановлення вимог до капіталу (буфера) під час кредитної експансії з можливістю зниження вимог (або повної його деактивації) у період економічного спаду. Має на меті зниження проциклічності фінансової системи, а також підвищення стійкості фінансової системи, захисту її від потенційних втрат та опосередковано обмежити експансивну фазу кредитного циклу

	Продовження Табл. 2
Буфер системної важливості	використовується для встановлення вимог до капіталу системно важливих фінустанов
Буфер системного ризику	активується для формування додаткового запасу капіталу, і як наслідок, зниження вразливості до довготермінових структурних системних ризиків
Коефіцієнт левериджу	співвідношення капіталу першого рівня і сукупних активів до позабалансових зобов'язань
Додаткові ваги ризику для окремих типів кредитів	збільшення обсягу капіталу на покриття можливих збитків за окремими типами кредитів
Інструменти, що пов'язані з ліквідністю	
Коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR)	є показником рівня стійкості банків до короткострокових шоків ліквідності, які є характерними для кризових періодів і супроводжується значним відтоком коштів клієнтів
Коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR)	визначає мінімально необхідний рівень ліквідності банку у терміні до одного року
Інші інструменти	
Співвідношення розміру кредиту та вартості забезпечення (LTV)	використовуються для уникнення розривів на ринку нерухомості між вартістю кредиту та заставою, регулює неприроднє зростання іпотечного кредитування
Співвідношення суми обслуговування боргу та доходу позичальника (DSTI) або загальної суми кредиту та доходу (DTI)	обмеження максимальної суми кредиту, який може отримати домогосподарство, у залежності від рівня доходу. Запобігання надмірному, неприродньому зростанню іпотечного та/або споживчого кредитування, та як наслідок заборгованості домогосподарств.
Плани відновлення діяльності та примусової реструктуризації (резолюції)	завчасна підготовка планів відновлення діяльності банків у випадку кризи
Підвищені вимоги до розкриття інформації	більша поінформованість громадськості стосовно діяльності фінустанов, таким чином відбувається підвищення стійкості фінансової системи

Джерело: складено автором на основі інформації з сайту НБУ

Підсумовуючи, варто зауважити, що фінансова стабільність завжди буде основою розвитку економіки країни. Таким чином, питання використання макропруденційної політики НБУ є актуальним для подальших наукових досліджень. По своїй суті, дана політика є дуже молодою з точки зору теоретичного вивчення та практичного запровадження. Дослідження її використання як в стабільному економічному середовищі, так і в кризову (у тому числі, під час воєнного стану) є вкрай важливим для напрацювання теоретичного та практичного базису. Особливе місце посідає вивчення

взаємодії та координації макропруденційної політики з іншими політиками НБУ (монетарною, мікропруденційною та ін). Саме у цьому напрямку будуть зосередженні подальші дослідження.

Список використаних джерел:

1. Сайт Національного банку України URL: https://bank.gov.ua/ua/stability/about (дата звернення 01.04.2023р).
2. Закон України «Про Національний Банк України» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text (дата звернення 01.04.2023р).
3. «Стратегія макропруденційної політики Національного банку України», 2018. URL: https://bank.gov.ua/ua/stability/macro (дата звернення 01.04.2023р).

УДК 336.7

Шірінян Е.
аспірант кафедри фінансових ринків та технологій
Державний податковий університет

БАНКІВСЬКА ЕКОСИСТЕМА З ПОЗИЦІЙ ТЕОРІЇ ВІДКРИТИХ СИСТЕМ

За традиційним підходом банківська система України являє собою Національний банк України та інші банки, що мають ліцензії на банківську діяльність в Україні, а також філії іноземних банків, що створені і діють на території України [1]. Саме тому вважається, що банківська система України має дворівневу інфраструктуру (НБУ на першому рівні та інші банки та установи на другому рівні). Причини виникнення дворівневої структури банківської системи розкрито в праці американських дослідників [2, с. 8]. На нашу думку, таке розуміння є значно спрощеним і не відповідає сьогоденним реаліям України.

Банківську систему України формує сукупність учасників ринку банківських послуг (як елементів системи), які взаємозв'язані між собою, працюють в одному економіко-правовому полі, визначають структуру

(інфраструктуру) такої системи. Банки як основні учасники банківської системи і водночас комерційні підприємства, що мають власний продукт у вигляді банківських послуг, є посередниками у здійсненні платежів і розрахунків.

В сучасних умовах значно активізуються процеси взаємодії банків та обміну з іншими не банківськими установами. Небанківські фінансові інститути здійснюють окремі банківські послуги і сервіси. Це доводить те, що банківська система України є відкритою, що зумовлює потребу нового розуміння поняття «банківська система» України з позицій теорії відкритих систем [3]. Відповідне переосмислення ключових понять дає змогу оновити понятійний апарат банківської науки.

За новим підходом визначення поняття «банківська екосистема»: це складова фінансової екосистеми і відкрите економічне середовище з сукупністю учасників, що охоплює НБУ та відповідні регуляторні органи, банки, філії іноземних банків та небанківські фінансові установи з правом надання банківських послуг, покупців банківських послуг, клієнтів банків та інші інфраструктурні складові (провайдери, інфраструктура та технології, регулювання і контроль, експертиза), які формують вхідні та вихідні фінансові потоки, утворюють зв'язки, а взаємодія між собою в такому середовищі і спільна діяльність учасників системи задля задоволення потреб споживачів можуть приводити до синергетичних ефектів в фінансових результатах та непередбаченої колективної та індивідуальної поведінки учасників [4, с. 83].

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 16 листопада 2006 року № 358-16. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 2. Ст. 15. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text
2. Amel D. F., Kennickell A. B. and Moore K. B. Banking Market Definition: Evidence from the Survey of Consumer Finances. Finance and Economics Discussion Series. Federal Reserve Board, Washington D.C., 2008 . 27p.
3. Open system. Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Open_system.
4. Шірінян Е.А., Шірінян А.С. Банківська екосистема: новий понятійний апарат банківської науки. *Облік і фінанси.* 2022. 2(96). С. 82-90.

УДК 336.7

Гакман С.Я.
здобувачка вищої освіти
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Науковий керівник: к.е.н., доцент **Олексин А.Г.**

РОЛЬ ДЕРЖАВНИХ БАНКІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Українська банківська система стикнулася з величезними викликами у зв'язку з початком російської агресії, руйнівної війни проти нашої держави. В Україні працюють 67 банків, домінуюча частка належить 4 державним банкам [1]. Ринкова поведінка державних банків не лише віддзеркалює домінуючі тренди у діяльності банківської системи, а значною мірою їх формує, тому є дуже важливим чинником впливу на ситуацію у грошово-кредитній системі країни загалом.

Воєнний період є високоризиковим часом для банківської системи, оскільки він може супроводжуватися збоями в економіці, зростанням ризиків та стрес-тестів для банків. Україна, на жаль, не булла винятком. По-перше, воєнна діяльність може призвести до порушення економічної стабільності та зниження попиту на кредити, що може погіршити фінансові показники банків. По-друге, зростає ризик дефолту позиковників, особливо в умовах зниження економічної активності. По-третє, воєнний період може спричинити зменшення ліквідності банків, особливо якщо воно супроводжується погіршенням загальної економічної ситуації. Крім того, військові конфлікти можуть призвести до зменшення довіри до банківської системи, що може призвести до зниження депозитів та збільшення попиту на виведення коштів.

З цих причин важливо, щоб банки забезпечували собі достатній рівень ліквідності та стабільності, а також мали відповідний рівень капіталу для забезпечення фінансової стійкості. Для цього можуть застосовуватися різні заходи, такі як диверсифікація портфеля, збільшення капіталу, створення

резервних фондів тощо. Крім того, важливо, щоб банки були добре керовані та мали ефективний механізм моніторингу та управління ризиками, що допоможе зменшити ризики для банківської системи в цілому.

Під час війни в Україні банківська система зазнала великих труднощів, зокрема через обмеження валютних операцій, зменшення депозитів, збільшення неплатоспроможності клієнтів та збільшення кредитного ризику. Крім того, економічні санкції та обмеження міжнародних фінансових транзакцій також суттєво ускладнили функціонування банків в Україні.

Проте, державні банки, такі як Ощадбанк, Укрексімбанк, Приватбанк та Укргазбанк є важливими гравцями в банківській системі України, які забезпечували фінансову стабільність під час воєнного періоду. Також, Національний банк України приймав заходи для забезпечення стабільності банківської системи під час війни, зокрема, шляхом введення тимчасових обмежень та регулювання капіталовкладень банків. Правління Національного банку України, для надійності та стабільності функціонування банківської системи, 24 лютого 2022 року прийняло постанову «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» № 18, якою визначено основні правила роботи банків в умовах війни. Згідно з даною Постановою, банки забезпечують роботу відділень у безперебійному режимі в умовах відсутності загрози життю та здоров'ю населення, але з огляду на певні обмеження, які стосуються і зняття готівки [3].

У військовий період державні банки відіграють дуже важливу роль у забезпеченні стабільності фінансової системи та фінансової підтримки військових операцій. Нижче наведено кілька причин, чому важливо мати велику частку державних банків у військовий період:

1.Забезпечення фінансової стабільності. У військовий період може статися значний зріст витрат на військові потреби, що може призвести до великого дефіциту фінансів. Державні банки можуть забезпечити необхідний фінансовий потік для забезпечення військових потреб.

2. Фінансова підтримка військових операцій. Державні банки можуть

надавати фінансову підтримку для військових операцій, забезпечуючи необхідні ресурси для збройних сил.

3. Збереження стабільності національної валюти. У військовий період може відбуватися значний втік капіталів та девальвація національної валюти. Державні банки можуть забезпечити стабільність національної валюти, впливаючи на валютний ринок.

4. Підтримка національних інтересів. Державні банки можуть допомогти забезпечити національні інтереси відповідно до потреб військових операцій.

5. Збереження економічної стабільності. Державні банки можуть допомогти зберегти економічну стабільність, надаючи фінансову підтримку галузям економіки, які можуть бути порушені внаслідок військових дій.

6. Забезпечення доступу до фінансових послуг для всіх верств населення. Державні банки можуть надавати фінансові послуги населенню та малим бізнесам, які можуть мати проблеми з отриманням кредиту у приватних банках.

7. Зменшення ризику банкрутства. Державні банки можуть отримати фінансову підтримку від держави в разі необхідності, що допомагає зменшити ризик банкрутства та зберегти вклади клієнтів.

Безперервність обслуговування державними банками приватних та бізнес-клієнтів відіграла важливу роль у забезпеченні стійкості української економіки в умовах війни. При цьому провідну роль відіграла цифровізація платіжної системи. Здійснення належних виплат пенсій та інших соціальних виплат, заробітної плати працівникам бюджетної сфери, у т.ч. тим, хто перебуває на дистанційній роботі, розширення кредитної «подушки» для громадян, які стикаються із труднощами у погашенні карткових кредитів, не лише мають велике значення для запобігання гуманітарній кризі, а й сприяють стійкості функціонування економіки завдяки підтриманню споживчого попиту.

Отже, подальша стабільність системи електронних платежів також є важливою для налагодження роботи підприємств малого й середнього бізнесу, які вимушено змінюють місце свого розташування, або переводять частину своїх працівників на дистанційну роботу, та для безперешкодного

впровадження заходів державної фінансової підтримки бізнесу. Державні банки як такі, що мають найрозвиненішу мережу відділень, й надалі мають розглядатися як опорні у програмах державної економічної підтримки.

Водночас уряду необхідно звернути увагу на посилення ролі його представників у наглядових радах державних банків задля гарантування стабільної роботи цих банків з клієнтами усіх видів. Зокрема – забезпечення безперервності роботи електронних платіжних систем, доступу власників банківських карток до готівки, можливостей використання електронних розрахунків (особливо у сільській місцевості). Доцільно переглянути рішення про скорочення мережі відділень, зокрема – у поселеннях, населення яких суттєво збільшилося через приплив внутрішньопереміщених осіб.

У сучасний час, банківська система України покращується та зазнає реформ. Заходи, які приймаються в Україні для забезпечення стабільності банківської системи, включають удосконалення законодавства, збільшення капіталізації банків та підвищення нагляду за банками.

Список використаних джерел:

1. Кількість структурних підрозділів банків (станом на 01.01.2023) URL:https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#5 (дата звернення 13.04.2023 р.).
2. Державні банки України в умовах війни URL: https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/derzhavni-banky-ukrayiny-v-umovakh-viyny (дата звернення 13.04.2023 р.).
3. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова від 24.02.2022 року N 18 із змінами і доповненнями, внесеними постановами Правління Національного банку України.
URL:https://ips.ligazakon.net/document/view/pb22027?an=0&ed=2023_04_20 (дата звернення 13.04.2023 р.).

УДК 336.76:368.023.5

Пацкаль О. М.
здобувачка вищої освіти
Національний університет «Львівська Політехніка»
Науковий керівник: **Корицька О. І.**
к.е.н, асистент кафедри теоретичної та прикладної економіки
Національний університет «Львівська політехніка»

ФІНАНСОВІ ПОСЕРЕДНИКИ ТА ЇХ РОЛЬ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ

Фінансові посередники є надзвичайно важливими господарюючими суб'єктами, оскільки, без них неможливо сформувати функціонування ефективного фінансового ринку. Його ефективність залежить саме від кількості і різноманітності фінансових посередників, а також від диверсифікації їхніх послуг. Вони відіграють важливу роль у зменшенні вартості фінансових операцій та у диверсифікуванні ризиків.

Доцільно нагадати про те, що до сфери фінансової системи держави входить фінансовий ринок. Успішність його діяльності, насамперед, залежить від типу економічної системи. Саме «фінансовий ринок може ефективно функціонувати лише за умов ринкової економіки, де рішення якраз таки приймаються відповідно до існуючого попиту та пропозиції, на основі яких, визначаються та встановлюються ціни на товари та послуги» [1, с. 9]. Рязанова Н. С. у підручнику «Макроекономіка та економічна політика», пише, що «фінансовий ринок це грошові відносини, які складаються під час процесів купівлі та продажу фінансових активів, що сформувались під впливом попиту та пропозиції на позичковий капітал, рух якого втілюється в цінних паперах» [1, с. 13]. Необхідно звернути увагу на те, що на фінансовому ринку мобілізуються та перерозподіляються заощадження, тобто тимчасово вільні кошти усіх суб'єктів економічних відносин. Тому можна говорити, про те, що фінансовий ринок – це механізм, на якому досить ефективно розподіляються нагромадження між кінцевими споживачами, акумулюються заощадження і переміщаються кошти від тих, хто має їх надлишок, до тих, хто відчуває в них

нестачу. Відповідно до цього, ми розуміємо, що завдяки такому механізму і забезпечується перетворення заощаджень суспільства на інвестиції [2, с. 22].

Фінансові посередники ж на ньому відіграють ключову роль, оскільки, здійснюють різноманітні операції з фінансовими інструментами і цим самим надають усім іншим суб'єктам економічних відносин фінансові послуги. Вони забезпечують ефективне функціонування усіх сегментів на які поділяється ринок, а також перерозподіл фінансових ресурсів та створюють нові фінансові інструменти. Фінансові інструменти – це короткотермінові зобов'язання (діють менше 1-го року), які не передбачають позичкового відсотка, а випускаються у продаж із знижкою. До них, як правило, відносять: казначейські білети, банківські акцепти, комерційні векселі та інші [2, с. 77]. Науковці-теоретики, до прикладу О. Бала пояснює поняття «фінансові посередники», як такі «фінансові установи, які здійснюють як спеціалізоване, так і універсальне обслуговування учасників фінансового ринку з приводу акумуляції вільних грошових коштів з метою отримання прибутку та задоволення потреб учасників фінансових відносин» [3, с. 170].

Усі фінансові установи, до яких належать суб'єкти банківської системи, небанківські фінансові, контрактні фінансові інститути та кредитні інститути називають фінансовими посередниками. Фінансові посередники працюють за такими чотирма принципами [2, с. 78]:

1) раціональна диверсифікація – прийняття раціональних стратегічних рішень про різноманітні можливості розвитку підприємства, через керування портфелем різних за видами підрозділів діяльності;

2) повнота, тобто достатній масив отриманої інформації, яку можна використовувати з метою прийняття правильних рішень;

3) рівність, що означає повна схожість, наприклад, це може бути соціальна рівність, однакові громадянські права і тд.;

4) покриття ризику – попередження настання будь-яких негативних наслідків.

Для того, щоб узагальнити важливість фінансових посередників, ми дослідили ряд важливих функцій, які вони виконують для розвитку економіки країни, за умов розвинутого фінансового ринку. Систематизовані результати представлені у таблиці 1.

Таблиця 1

Функції фінансових посередників

Функції фінансових посередників
1) консолідація і прийняття на себе ризиків, диверсифікація ризиків вкладників, забезпечення їхнього зниження;
2) деномінація заощаджень;
3) подолання проблем, що пов'язані з отриманням асиметричної інформації;
4) забезпечення рівноваги шляхом узгодження попиту та пропозиції на фінансові ресурси;
5) приведення фінансових інструментів, відповідно до потреб ринку, підвищення їхньої ліквідності;
6) зменшення усіх транзакційних витрат, за рахунок ефекту масштабу;
7) надання послуг, що пов'язані з емісією фінансових активів;
8) отримання прибутку шляхом економії;
9) інвестування у фінансові активи, коштів фізичних та юридичних осіб, а також допомога приватним особам та інвесторам у прийнятті правильних рішень;
10) 1илучення коштів з процесу інвестування на ринках, забезпечення ліквідності ринку.

Джерело: систематизовано автором за [1, с. 81; 2, с. 78].

Необхідно пам'ятати, що до фінансових посередників відносять: банки; кредитні спілки, ломбарди; лізингові компанії; страхові компанії; комп'ютерно-інформаційні системи; депозитарії; розрахункові центри; брокерські і дилерські компанії; арбітражери, уповноважені банки; валютні контори та інші небанківські посередники, які отримали ліцензію на здійснення валютних операцій [2, с. 26].

Загалом, власні фонди фінансові посередники утворюють, завдяки тому, що беруть кошти в борг в тих суб'єктів, що роблять заощадження, які за це отримують відповідний дохід, в процентах від суми. Після цього, фінансові посередники акумулюють кошти, надаючи їх під вищі відсотки інвесторам. Дохід, який в подальшому спрямовують для того, аби покрити витрати і прибуток посередника складає різницю між отриманими та виплаченими відсотками. Важливо ще й те, що фінансовий посередник бере на себе досить великі ризики, адже діє від свого імені та за рахунок власних коштів [2, с. 80].

Як висновок можемо резюмувати, що фінансові посередники відіграють важливу роль на фінансовому ринку. Оскільки, беруть на себе більшість ризиків, а, як наслідок, зобов'язані приймати більш зважені та професійні рішення щодо розміщення акцій у фінансові інструменти. Саме кількістю фінансових посередників і різноманітністю фінансових інструментів і визначається ступінь розвитку фінансового ринку. Важливо розуміти ще й те, що розвиток посередників на фінансовому ринку є важливою та навіть необхідною умовою для розвитку інших секторів економіки. Адже якщо в країні будуть діяти ефективні фінансові посередники, то легко можна буде прогнозувати розвиток усіх економічних процесів, а відтак буде більше шансів забезпечити стабільність їхнього розвитку.

Список використаних джерел:

1. Фінансовий ринок. Навч. посіб. 2-ге вид. К.: Центр учбової літератури, 2011. 528 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Esh_Svitlana/Finansovyi_rynok.pdf?PHPSESSID=u8n19i9cs4h5ej94kbmaf44ei4 (дата звернення 03.03.2023).
2. Арутюнян С.С., Добриніна Л.В. Фінансовий ринок: навч. посібник. К. : Гуляєва В.М., 2018. 484 с. URL: http://dcmaup.com.ua/assets/files/finansovij-rinok.pdf (дата звернення 03.03.2023).
3. Бала О., Цізда О. Фінансове посередництво в Україні: сутність та види. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010. Вип. 20.6. С. 169–174 с.

УДК: 336.225.68:336.7:334.7(1-197)

Петканич М.-В. М.
здобувачка вищої освіти
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Науковий керівник: **Чубарь О. Г.**
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів і банківської справи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ БІЗНЕСОМ ТА ФІЗИЧНИМИ ОСОБАМИ ОФШОРНИХ ФІНАНСОВИХ ЦЕНТРІВ

Щороку світова економіка недоотримує близько 10% надходжень внаслідок використання бізнесом офшорних схем. Згідно даних Tax Justice

Network в офшорах зберігається майже 11,3 трлн дол. особистих коштів заможних людей, не говорячи вже про суми на рахунках офшорних компаній [3].

Основною причиною актуальності офшорингу в глобальному масштабі є високе податкове навантаження на фізичних та юридичних осіб та відповідне бажання останніх його оптимізувати.

На практиці існує три види офшорингу [1]:

• Офшорний бізнес, при якому компанії зі значними продажами за кордоном можуть скористатися можливістю зберігати доходи на офшорних рахунках у країнах з меншим податковим навантаженням;

• Офшорні інвестиції, пов’язані з відкриттям офшорних інвестиційних рахунків на ім’я корпорації, а не фізичної особи. Завдяки цьому в особи виникає можливість скористатися податковими пільгами, підвищити захищеність активів та конфіденційність;

• Офшорні банки. Фізичні особи та компанії можуть використовувати офшорні рахунки, щоб уникнути несприятливих обставин, пов’язаних зі зберіганням грошей у банку своєї країни. Власник офшорних банківських рахунків менше наражається на арешт з боку органів влади. Однак більшість суб’єктів господарювання роблять це, щоб уникнути податкових зобов’язань.

Найбільшу частку операцій в офшорних центрах складають: приховування доходів громадян, операції, пов’язані з податковою оптимізацією компаній та приховування власності. Однак, крім цього існують інші відомі напрямки взаємодії фізичних та юридичних осіб із податковими гаванями [5]:

1. Операції сек'юритизації. Одним із найважливіших напрямків надання послуг в офшорних фінансових центрах (ОФЦ) є створення юридичних структур для глобальних транзакцій сек’юритизації для всіх типів активів, включаючи фінансування літаків, судноплавства, обладнання та механізми кредитування під заставу. ОФЦ надають можливість створити так звані нейтральні до оподаткування спеціальні цільові компанії, з яких не стягуються податки чи збори.

2. Механізми утримання активів. У багатьох корпоративних конгломератах працює велика кількість холдингових компаній, і часто активи з високим ризиком зосереджені в окремих компаніях, щоб запобігти перенесенню правового ризику на основну групу. Подібним чином досить часто флоти суден належать окремим офшорним компаніям (ОК), щоб обійти норми екологічного законодавства.

3. Захист активів. Заможні люди, які живуть у політично нестабільних країнах, використовують ОК для утримання сімейного багатства з метою уникнення потенційної експропріації або обмежень валютного контролю в країні проживання. Ці структури працюють найкраще, коли багатство зароблено за кордоном або було вивезено за межі країни протягом значного періоду часу.

4. Інструменти колективного інвестування. Взаємні фонди, хедж-фонди, пайові фонди створюються в офшорах для сприяння міжнародному розподілу. Перебуваючи в юрисдикції з низьким рівнем оподаткування, інвестори повинні враховувати лише податкові наслідки свого власного місця проживання. Лідером ринку є Кайманові острови. На кінець 2020 року в Управлінні грошово-кредитного регулювання Кайманових островів (CIMA) було зареєстровано 24591 фонд, у тому числі 583 фонди обмежених інвесторів і 12695 приватних фондів. Загальна вартість їх чистих активів (NAV) зросла до 4,967 трлн дол. США [4].

5. Торгівля деривативами та цінними паперами. Багаті люди часто створюють офшорні механізми, щоб брати участь у ризикованих інвестиціях, таких як деривативи та глобальна торгівля цінними паперами, які може бути важко здійснювати безпосередньо на території країни через регулювання фінансових ринків.

6. Механізми валютного контролю. У країнах, де або існує валютний контроль, або існує підвищений політичний ризик у зв’язку з репатріацією коштів, великі експортери часто створюють торгові механізми в офшорних компаніях, щоб експортні продажі могли залишатись в офшорних зонах до тих пір, поки не знадобляться для подальших інвестицій.

7. Механізми лістингу на фондовому ринку. Перспективні компанії, які не можуть отримати лістинг на фондовому ринку через нерозвиненість корпоративного права в їхній країні, часто передають акції в ОК та реєструють ОК. ОК котируються на NASDAG, ринку альтернативних інвестицій, Гонконзькій та Сінгапурській фондових біржах.

8. Механізми фінансування торгівлі. Великі корпоративні групи створюють ОК, щоб дати їм можливість отримати фінансування (через випуск облігацій або синдиковану позику) і розглядати фінансування як «позабалансове» відповідно до застосованих процедур бухгалтерського обліку. Що стосується випуску облігацій, офшорні механізми спеціального призначення часто використовуються для операцій із забезпеченими активами цінними паперами.

9. Ухилення від кредиторів. Особи з великою заборгованістю можуть спробувати уникнути наслідків банкрутства, переказавши готівку та активи в анонімну ОК.

10. Маніпулювання ринком. Компанії можуть створювати ОК в частині своїх структур для маніпулювання фінансовими результатами.

11. Реєстрація суден і літаків. Багато ОФЦ надають послугу реєстрації суден (Багамські острови та Панама) або літаків (Аруба, Бермудські острови та Каймановi острови). Літаки часто реєструються в офшорних юрисдикціях, де вони орендуються або купуються перевізниками на ринках, що розвиваються, але фінансуються банками з великих фінансових центрів. Фінансова установа може не дозволити реєстрацію повітряного судна в країні походження перевізника (наприклад, через недостатнє регулювання цивільної авіації та судочинства у разі, якщо їй знадобиться забезпечити виконання будь-яких інтересів щодо літака). Так само перевізник може не хотіти реєструвати літак у своїй юрисдикції через особисті чи політичні причини, або через побоювання фальшивих судових позовів і можливого арешту літака.

12. Страхування. Ряд офшорних юрисдикцій сприяють створенню кептивних страхових компаній у межах юрисдикції, щоб дозволити особі

керувати ризиками. На більш складних офшорних страхових ринках офшорні страхові компанії також можуть заснувати офшорну дочірню компанію в юрисдикції для перестрахування певних ризиків, гарантованих материнською компанією, і, таким чином, зменшити загальні вимоги до резервів і капіталу.

Щороку ОФЦ залучають все більше коштів, адже вони мають низку переваг для фізичних та юридичних осіб [2]:

- Повна або висока анонімність і конфіденційність інформації;
- Широкий перелік податкових пільг, низький рівень оподаткування або його відсутність;
- Невеликі адміністративні витрати для заснування компанії;
- Можливість тримати капітал у твердій валюті в надійному банку;
- Відкриття банківських рахунків в будь-якій валюті та вільне використання валюти, відсутність контролю валютного обміну;
- Можливість законного володіння нерухомістю за кордоном;
- Легкість доступу до зарубіжної банківської системи;
- Судовий захист відповідно до положень міжнародного права.

Таким чином, ОФЦ допомагають фізичним та юридичним особам законно легалізувати свої доходи, приховати власність та отримати ще більші прибутки за рахунок застосування різноманітних офшорних схем.

Список використаних джерел:

1. Давиденко Є. Що таке офшор і чому туди ховають багатство. PaySpace Magazine. URL: https://psm7.com/uk/analytics/chto-takoe-offshor-i-pochemu-tuda-pryachut-bogatstvo.html (дата звернення 23.03.2023).
2. Єрмоленко В. Офшори у світі: 7 ключів для розуміння. Громадська організація Hromadske URL: https://hromadske.ua/posts/ofshory-u-sviti-7-kliuchiv-dlia-rozuminnia (дата звернення 17.03.2023).
3. Шпак С. Офшори, схеми, відмивання коштів і оптимізація податків: що про це треба знати. Економічна павда. URL: https://www.epravda.com.ua/publications/2020/12/12/669095/ (дата звернення 19.03.2023).
4. Investments Statistical Digest 2021. Official site of Cayman Islands Monetary Authority. URL: https://www.cima.ky/investments-statistical-digest (дата звернення 18.03.2023).
5. Offshore financial centre. Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Offshore_financial_centre#Finance_services (дата звернення 23.03.2023).

СТРУКТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСІВ БІЗНЕСУ ЯК УМОВА СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Тематичний напрям 4

УДК [330.1]

Антохов А.А.
д.е.н., професор кафедри економічної теорії,
менеджменту і адміністрування
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Клевчік Л.Л.
к. е. н, асистент кафедри економічної теорії,
менеджменту і адміністрування
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА ТА ІНФОРМАЦІЙНО-ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА

Організаційна культура та інформаційно-фінансова безпека є взаємопов'язаними аспектами діяльності підприємства. Організаційна культура визначається набором цінностей, норм, підходів і поведінки, які притаманні співробітникам підприємства (Едгар Шейн, Джером Роббінс, Герберт Гайц). Ці елементи формують спосіб мислення та поведінки працівників, відображають стиль життя і роботи, що домінує в організації [1].

Фінансова безпека підприємства означає здатність компанії захистити свої фінансові ресурси та майно від ризиків та загроз (Роберт Мертон, Фішер Блек, Мертон Міллер). Це може включати захист від шахрайства, крадіжок, корупції, а також ефективне управління фінансовими ризиками та збереження фінансової стійкості підприємства [2, с.20].

Хороша організаційна культура може допомогти підприємству створити ефективні процедури та політики, які забезпечать фінансову безпеку компанії. Наприклад, високий ступінь відповідальності працівників та розуміння їх ролі у

фінансовій діяльності підприємства може допомогти зменшити ризики та забезпечити ефективну фінансову вертикаль управління.

Організаційна культура впливає на інформаційну-фінансову безпеку підприємства, оскільки сприяє формуванню свідомого ставлення працівників до захисту інформації та обережного відношення до діяльності, що пов'язана з обробкою даних. Крім того, знання та дотримання працівниками встановлених правил і процедур є одним з основних аспектів забезпечення інформаційно-фінансової безпеки підприємства.

Для проведення дослідження організаційної культури можна використовувати різні методики, такі як аналіз документів, спостереження за поведінкою працівників, інтерв'ю з керівництвом та співробітниками підприємства, анкетування працівників тощо. Основними показниками, які можна використовувати для оцінки організаційної культури, є цінності та переконання працівників, ступінь сприйнятливості до змін, якість комунікації, рівень довіри між співробітниками тощо.

Для вивчення інформаційної безпеки підприємства можуть використовуватися різні методики, такі як аудит інформаційної безпеки, тестування ризиків безпеки, аналіз ризиків. Крім того, можна проводити інтерв'ю з керівництвом та співробітниками підприємства, щоб визначити їхню свідомість щодо інформаційної безпеки, рівень дотримання правил та процедур безпеки, а також ступінь ризику для безпеки даних [3].

Дослідження організаційної культури та інформаційно-фінансової безпеки підприємств може включати наступні етапи:

Аналіз потенційних загроз - на даному етапі визначаються потенційні загрози, які можуть вплинути на інформаційну та фінансову безпеку підприємства. Це можуть бути технічні загрози (наприклад, віруси, хакерські атаки), або загрози, пов'язані з людьми (наприклад, крадіжки або шахрайство).

Оцінка ризиків - на цьому етапі оцінюються можливі наслідки потенційних загроз та їх імовірність. Це допомагає визначити найбільш значущі ризики для підприємства та розробити стратегії їх запобігання.

Розробка заходів забезпечення безпеки - на даному етапі розробляються стратегії та заходи, що мають на меті запобігання потенційним загрозам та зменшення ризиків. Це можуть бути технічні заходи (наприклад, встановлення брандмауерів або антивірусного програмного забезпечення) або організаційні заходи (наприклад, навчання персоналу або розробка політик безпеки).

Організаційна культура може вплинути на інформаційно-фінансову безпеку підприємства в різних аспектах. Наприклад, якщо підприємство має сильну культуру безпеки, працівники будуть більш уважними та обережними у стосунках з конфіденційною інформацією та будуть дотримуватися встановлених правил і процедур безпеки. Крім того, у такій культурі підприємство може активно працювати над підвищенням фінансової грамотності своїх працівників, навчати їх, як захищати інформацію від зовнішніх загроз.

З іншого боку, слабка організаційна культура може стати причиною порушення безпеки даних. Наприклад, якщо працівники не розуміють важливості безпеки даних і не дотримуються правил і процедур безпеки, то це може призвести до незаконного доступу до конфіденційної інформації.

Отже, успішна інформаційно-фінансова безпека підприємства передбачає не тільки використання сучасних технологій та інструментів, але й створення ефективної організаційної культури. Для забезпечення інформаційно-фінансової безпеки підприємствам важливо мати сильну організаційну культуру, яка підтримується відповідними правилами.

Список використаних джерел:

1. Гевко В.Л. Організаційна культура підприємства та особливості і умови її зміни. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. Вип. 16. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/16_2018/4.pdf
2. Заросило В.О. Загрози фінансовій безпеці та їх класифікація. Наукові праці МАУП. 2017. Вип. 52 (1). С. 17-22.
3. Лазарєва С. Ф. Економіка та організація інформаційного бізнесу: навчальний посібник / С.Ф. Лазарєва. К. : КНЕУ, 2016. 667 с.

УДК 338.242

Бурлуцька С. В., д.е.н., професор
Національний університет харчових технологій, Київ
Бурлуцький С.В, д.е.н., професор,
Старший менеджер у сфері надання інформації та аналізу даних (MEAL)
Medicos del Mundo (MdM), Київ

МЕТОДИЧНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЇ ПРУЖНОСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Корінною відміною у розумінні сталого розвитку розвинутими країнами та Україною є відповідні умови та спрямованість концепції. Приймаючи до уваги довоєнну точку розрахунку слід зазначити, що для розвинутих країн умовами переходу до сталого розвитку було високоефективне постіндустріальне виробництво та майже максимальна задіяність ресурсів, то для України це застарілі технології та загальна низька ефективність суспільного виробництва, низький рівень життя, незбалансованість кредитно-фінансової сфери.

З точки зору спрямованості концепції – позиції більш схожі: бажання забезпечити безпечне існування соціально-економічних національних систем та забезпечити достатній рівень добробуту сьогоднішнім та прийдешнім поколінням. Адже ж для розвинутих країн питання існування знаходиться у площині, де поєднується обмеження потреб та якісне вдосконалення вже досить ефективного виробництва. Для України – це проблема перебудови неефективної моделі суспільного виробництва та формування відповідної інституційної надбудови. Вважаємо, що запропонований концепт пружності може стати тією науковою базою для формування нового та удосконалення існуючого інструментарію забезпечення специфічної моделі сталого розвитку в Україні. Формування відповідного методичного забезпечення оцінки пружних процесів

та механізмів національної економіки є необхідним етапом побудови стратегії виводу економіки країни з кризового стану та її подальшого післявоєнного сталого розвитку [2].

Загальна спрямованість дослідження передбачає переважно оцінку параметрів пружності сталого розвитку підсистеми забезпечення як базової складової національної соціально-економічної системи. Окрему увагу слід приділити динамічному та статичному аспектам пружності у відповідному їм предикаті часової локалізації.

В статичному розумінні економічну пружність слід розглядати як здатність соціально-економічної системи підтримувати свої функції під час шокового збурення та пов'язана с здатністю «запасів» усіх видів капіталу поглинати шоки і найкраще ілюструється термінами «опір або надійність». Мірою статичної пружності є ступень скорочення випуску або зайнятості економічної системи [3].

Динамічну пружність слід розглядати як адаптивну властивість економічних систем, що передбачає можливість національних економік підтримувати власне функціонування у кризових ситуаціях на основі комплексу додаткових зусиль або заходів. Мірою динамічної пружності слід вважати потенційне скорочення сукупних втрат у результаті реалізації адаптивних заходів по відновленню випуску (зайнятості) порівняно з фактичним значенням, обумовленим виключно статичною пружністю [3].

Доведено, що в умовах обмеженого доступу до статистичної інформації базою для аналізу статичної та динамічної пружності можуть слугувати квазі-індекси оцінки очікувань економічної активності (наприклад індекс BAEI Національного Банку України) [4]. Кореляція середньострокових та довгострокових ковзних індексів статичної пружності з показниками динаміки ВВП на особу э доказовою базою цього твердження [1].

В якості фактичного передшокового обсягу випуску системи Vout було обрано максимальне значення BAEI за вересень 2019 року. Саме цьому періоду відповідає одиничне значення статичної пружності RESstat(BAEI). Якщо

нівелювати вплив сезонної циклічності то, динаміка показника статичної пружності чітко вказує на шоковий вплив КОВИД-19. Так ковзна середня (період 6 місяців) SMA_RESstat(BAEI)_6month демонструє стале падіння до червня 2020 року з максимальним падінням рівня статичної пружності до нульового значення (травневий рівень BAEI 35.9 одиниць). За оцінками респондентів в зазначений період 50% опитуваних вважало, що обсяг виготовленої промислової продукції знизиться, а на потенційне скорочення числа зайнятих вказувало 23.3% експертів. У подальші періоди спостерігалось поступове відновлення тренду позитивних очікувань до рівня 80%-90% від передшокового рівня. Відповідно у вересні 2021 року тільки 21.6% опитуваних вважало, що обсяг виготовленої промислової продукції знизиться, а на потенційне скорочення числа зайнятих вказувало 12.9% експертів.

Таким чином, в умовах військової агресії російської федерації національна економіка України демонструє досить суттєву статичну с ознаками відносного відновлення. Разом з тим, на рівні підсистеми забезпечення формується тренд розгортання довгострокової фінансово-економічної кризи, як за причин втрат природного та виробленого капіталу, так і вивільнення з сукупного виробництва суттєвого обсягу людського капіталу. Середньо та короткотермінові тренди відновлення як ділової активності так і показників статичної пружності є проявом адаптивних зусиль та з боку держави, так і суттєвої зовнішньої фінансової підтримки України протягом 2022 року.

Напрямки подальших досліджень повинні бути спрямовані на розширення та деталізації доказової бази та аналітичного забезпечення концепції статичної та динамічної пружності на регіональному рівні. Це особливо актуально за умов відносної локалізації військових за регіонами України. Аналіз показників регіональної пружності слід зосередити на визначенні наслідків адсорбування/ліквідації прямих та непрямих збитків у результаті військових дій. Прямі збитки передбачають втрату ринкових (товари та послуги) та неринкових (людський капітал, екосистеми) цінностей. Непрямі збитки, у свою чергу, безпосередньо не пов’язані з руйнуванням активів, а є

наслідком впливу прямих збитків на пов'язані ринки та території. В цілому вважаємо доцільним приєднатися до позиції *NAC* США щодо агрегування збитків у дві групи: втрати активів та втрати випуску (скорочення потоку доходів). Подальший аналіз слід зосередити на безпосереднє втрат пов'язаних [1]:

– безпосереднє припинення господарської діяльності агентів на території деструктивного шоку (враховується також припинення інвестицій у постраждалий регіон, підсистему);

– руйнування активів господарської одиниці та відповідне скорочення обсягів виробництва;

– руйнування інфраструктури (скорочення виробництва за умов обмежень у ресурсному постачанні або неможливості реалізації продукції).

Список використаних джерел:

1. Burlutski, S., Burlutski, Sv., Margasova, V. (2022). Methodological and theoretical framework of the concept of the resiliency of support subsystem of the ukrainian national economy in the conditions of shock disturbance. Теоретичні та прикладні питання економіки. 2022. № 2 (45). С. 4-16.

2. Burlutskiy, Sv. Burlutskii S., Margasova V. The relationship between short-term fluctuations and stages of economic cycle: the case of ukraine. Revista ESPACIOS. DOI://www.revistaespacios.com/a19v40n10/19401010.html. 2019. Vol. 40. Nº 10.

3. Бурлуцька С. В. Стратегія забезпечення пружності сталого розвитку національної економіки: теорія та практика: монографія. Дніпро: Середняк Т. К., 2016. 320 с.

4. Monthly Business Outlook Survey. Official website of the National Bank of Ukraine. https://bank.gov.ua/en/statistic/nbusurvey.

УДК 336.74

Зянько Віталій Володимирович
д.е.н., професор, зав. кафедри фінансів
та інноваційного менеджменту
Вінницький національний технічний університет
Зянько Віталій Віталійович
к.е.н., старший дослідник з антивідмивання грошей
«Банк Монреаль», Торонто (Канада)

ВПЛИВ ВАЛЮТНОГО РИНКУ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ

Сучасні умови функціонування світового валютного ринку характеризуються посиленням коливання на ньому курсів валют, знеціненням національних і резервних валют, загостренням економічних і геополітичних розбіжностей між різними державами, а також нестабільністю цінних паперів. Усе це має великий вплив на економічний розвиток окремих країн.

Валютний ринок є специфічною сферою економічних відносин, що виникають між суб’єктами фінансового ринку з приводу мобілізації, розподілу і перерозподілу вільних грошових ресурсів на національному рівні, а якщо мова йде про глобальні фінанси, то і на міжнародному рівні. Це найважливіша частина фінансового ринку, і ті процеси, які відбуваються на валютному ринку, так чи інакше позначаються на становищі всього фінансового ринку.

На дії суб'єктів валютного ринку впливає багато зовнішніх та внутрішніх чинників і такі дії не завжди раціональні, однак валютний ринок дуже чутливий до змін у ставленні та поведінці його учасників. Адже учасники валютного ринку можуть чинити вплив на наповнення каналів грошової маси національної та іноземної валюти чим створювати чи то дефіцит певної валюти, чи то зростання її ціни. Поведінка суб'єктів валютного ринку визначається тим, що кожен учасник прагне задовольнити особисті потреби та інтереси, але при цьому має індивідуально-психологічні особливості, які впливають на його активність та емоційність. Це нерідко призводить до порушення стабільності валютного ринку, зумовлюючи певний дисбаланс і кризові явища.

З метою забезпечення стабільного функціонування внутрішнього валютного ринку країни та запобігання кризовим і спекулятивним явищам уряди і центральні банки розробляють валютну політику, яка визначає особливості поведінки всіх інших суб'єктів валютних відносин. Регулювання валютного ринку здійснюється переважно грошово-кредитними засобами. Саме завдяки належному управлінню валютним курсом забезпечується його стабільність, створюються умови для нормального функціонування грошового ринку, а отже це позитивно впливає на розвиток економіки в цілому.

Відповідно до законодавства України суб'єктом, уповноваженим застосовувати весь арсенал як економічних, так і адміністративних методів валютного регулювання є Національний банк України. Сьогодні валютне регулювання НБУ здійснюється відповідно до Законів України «Про Національний банк України» [1] та «Про валюту і валютні операції» [2].

Ринкові перетворення української економіки передбачають поступову лібералізацію внутрішнього валютного ринку, а саме – забезпечення прозорості валютних відносин, свободи дій при здійсненні валютних операцій, можливості хеджування валютних ризиків, оскільки це сприятиме створенню рівних для всіх учасників валютного ринку умов. А отже основним інструментом грошово-кредитної політики НБУ має стати не використання валютних інтервенцій, а коригування облікової ставки, яке здійснюється на основі принципів дотримання режиму інфляційного таргетування та плаваючого курсу.

Що стосується валютних інтервенцій НБУ, то вони не повинні спотворювати фундаментальний напрям обмінного курсу і застосовуватися лише тоді, коли валютний ринок не буде здатний до самобалансування. Хоча якраз через існування певних валютних обмежень і виникає ситуація, при якій валютний ринок не здатний самостійно впоратися з проблемами, що можуть призвести до його розбалансування та спричинити виникнення різноманітних кризових явищ.

Нині НБУ уже запровадив низку практичних заходів, спрямованих на недопущення неправомірного і необґрунтованого втручання держави у валютні операції, скасував низку валютних обмежень та розширив свободу здійснення

валютних операцій. Подальша лібералізація валютного регулювання, на наш погляд, має супроводжуватися: вдосконаленням механізму обігу цінних паперів; залученням іноземних інвестицій у пріоритетні галузі національної економіки; розвитком на основі інновацій реального сектору економіки; застосуванням міжнародних стандартів хеджування валютних і кредитних ризиків; забезпеченням прозорості фінансової звітності.

Отже, ефективні заходи регулювання валютного ринку загалом та валютної лібералізації, зокрема, здатні стимулювати економічний розвиток країни та позитивно впливати на становище окремих галузей і підприємств, сприяючи зростанню міжнародної торгівлі, приборканню інфляції, покращенню платіжного балансу, що зрештою приведе до підвищення конкурентоспроможності України та наблизить вітчизняну економіку і її валютну сферу до стандартів країн Європейського Союзу.

Список використаних джерел:

1. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999. № 679-XIV (Редакція станом на 31.03.2023). Відомості Верховної Ради України, 1999 р., № 29, ст. 238.
2. Про валюту та валютні операції: Закон України від 21.06.2018 № 2473-VIII (Редакція станом на 01.04.2023). Відомості Верховної Ради України, 2018, № 30, ст. 239.

УДК 658.14

Ковальчук Т.М.
д. е. н, професор, завідувач кафедри обліку, аналізу і аудиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Вергун А.І.
к. е. н, доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Успішне функціонування та розвиток підприємства великою мірою залежить від рівня його фінансової стійкості. Фінансово стійке підприємство

здатне в у мовах постійної зміни зовнішнього та внутрішнього середовища зберігати стан рівноваги своїх активів і пасивів, постійну платоспроможність, гарантувати протягом життєвого циклу інвестиційну привабливість у межах допустимого рівня ризику, витримувати зміни ринкової кон'юнктури без ризику банкрутства, мати високу конкурентоспроможність, виступати гарантом ефективної реалізації економічних інтересів. Відтак забезпечення оптимальної фінансової стійкості – стратегічна мета діяльності будь-якого підприємства, оскільки недостатня фінансова стійкість може призвести до неплатоспроможності підприємства та відсутності у нього коштів на розвиток, а надлишкова – перешкоджати розвитку, обтяжуючи витрати підприємства надлишковими запасами. Досягнення оптимальної фінансової стійкості не випадковість, а наслідок досвідченого, вмілого управління всією системою факторів, які визначають результати господарської діяльності підприємства. Вдосконалення управління фінансовою стійкістю є надзвичайно складним, багатоаспектним і динамічним завданням адже досягнення стійкого розвитку підприємства безпосередньо залежить не тільки від цілеорієнтованості та способів досягнення мети, але і гармонізації економічних відносин між різними зацікавленими групами суб'єктів управління [1, с. 21]. Ефективного управління фінансовою стійкістю, що дозволить постійно підтримувати її оптимальний рівень, можна досягти лише на підґрунті багатоваріантного аналітичного забезпечення, яке дозволить сформувати поле вибору управлінських рішень на рейтинговій основі та обґрунтувати дієвий механізм їх реалізації. При цьому ефективність аналітичного забезпечення визначається сукупністю параметрів управління, які оцінюють за варіантами багатокритеріальної оптимізації фінансової стійкості.

З позиції раціональної організації аналітичної роботи варто коректно обґрунтувати об'єкт економічного аналізу. Дослідження різних поглядів на поняття фінансова стійкість дозволяє зробити висновок, що це структурно-функціональна характеристика фінансової системи підприємства, яка відображає: її здатність забезпечити підтримання динамічної фінансової

рівноваги в умовах змінного зовнішнього та внутрішнього середовища шляхом ефективного формування, розподілу та використання фінансових ресурсів; стабільну платоспроможність, кредитоспроможність і інвестиційну привабливість підприємства та зростання його ринкової вартості. Отже, структурний аспект фінансової стійкості пов'язаний із оптимізацією співвідношення між видами активів і джерелами їх фінансування, що дозволяє зберегти динамічну фінансову рівновагу та створити передумови стабільного зниження вартості використовуваного капіталу та постійного зростання ринкової вартості підприємства, функціональний – із процесами ефективного формування, розподілу та використання фінансових ресурсів, здатних забезпечити опірність підприємства зовнішнім і внутрішнім фінансовим впливам і відтворення цілісної фінансової системи. Цей об'єкт дослідження має такі властивості: ієрархічність; багатокритеріальність; динамічність; невизначеність; саморганізованість; адаптація.

Оскільки фінансова стійкість – властивість підприємства, яка відображає в процесі взаємодії внутрішніх і зовнішніх факторів впливу на досягнення фінансової рівноваги, його здатність утримувати на відповідному рівні протягом деякого часу основні характеристики діяльності, функціонування та здатність до розвитку, – це складний, багатофакторний комплексний статично-динамічний об'єкт дослідження. З метою забезпечення оптимізації фінансової стійкості варто: провести об'єктивне оцінювання ефективності розвитку цього об'єкта, як складної системи з функціонально-структурною будовою елементів взаємозв'язку та взаємозумовленості їхніх складових, стосовно створених умов внутрішнього та зовнішнього середовища, адже недооцінка зміни значення будь-якого елемента системи може привести до зміни цілої системи та її функціонально-структурної будови; глибоку об'єктивну діагностику причин, які зумовлюють і визначають характер зміни та розвитку; оцінку невикористаних можливостей і упущеної вигоди. Відтак основна мета аналізу фінансової стійкості – пошук шляхів підтримання динамічної фінансової рівноваги, стабільної платоспроможності, кредитоспроможності та

інвестиційної привабливості для досягнення стійкого розвитку підприємства в довгостроковій перспективі, в умовах змінного зовнішнього та внутрішнього середовища.

Методика аналізу має бути гнучкою, дозволяти швидко діагностувати зміни ринкової кон'юнктури, поведінки партнерів, виявляти невиправданий ризик тощо. Фінансову діяльність, управління фінансовими ресурсами варто розглядати через призму оптимізації виробництва, пошуку найвигідніших сфер підприємництва, раціонального маневрування грошовими потоками. При цьому важливим є правильний добір сукупності причин, оцінювання їх кореляційної значущості та налагодження алгоритму причинно-наслідкового зв'язку.

Важливим чинником оптимізації фінансової стійкості є підвищення ефективності використання активів. На основі проведеного нами дослідження [2] обґрунтовано модель, що відображає дану залежність:

$$Кн_1 = \frac{\frac{О_А}{О_{ВК}}(2 + Т_А) - Кн_0}{1 + Т_А}$$

Дана модель відображає залежність фінансової стійкості на кінець досліджуваного періоду ($Кн_1$) від оборотності активів ($О_А$), оборотності власного капіталу ($О_{ВК}$), темпу приросту активів ($О_А$), коефіцієнту фінансової незалежності на початок періоду ($Кн_0$). Поєднуючи динамічні та статичні показники, вона дає можливість визначати вплив на фінансову стійкість показників ділової активності підприємства.

Окремого розгляду потребує співвідношення показників оборотності активів та власного капіталу ($О_{ВК}$) можна розглядати як оборотність частини активів, що сформовані за рахунок власних джерел. При наближенні до 1 збільшується навантаження на власні джерела. Чим більше це співвідношення, тим нижча ефективність використання власних джерел і, навпаки, чим співвідношення менше, тим більша оборотність сформованих за рахунок власних джерел активів, але одночасно з тим більший і ризик втрати фінансової

стійкості. Таким чином, співвідношення оборотності активів та власного капіталу виражає динамічний взаємозв'язок між фінансовою стійкістю та оборотністю капіталу.

Отже, факторний аналіз залежності статичних показників фінансової стійкості та динамічних показників ділової активності дозволить ув'язати досягнутий рівень фінансової стійкості із ефективністю управління активами підприємства. Запропоновану залежність можна застосовувати як в рамках ретроспективного аналізу, так і для прогнозування фінансової стійкості.

Список використаних джерел:

1. Костирко Л.А. Діагностика фінансово-економічної стійкості підприємства: Монографія. Х.: Фактор, 2008. с.336.
2. Ковальчук Т., Вергун А. Аналіз взаємозв'язку показників ділової активності та фінансової стійкості підприємства. *Економічний аналіз* : зб. наук. праць. 2015. Том 21. № 2. С. 108-114.

УДК 330.3

Кужелєв М.О.
д.е.н., проф., професор кафедри фінансів
Національний університет «Києво-Могилянська академія»

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕТАЛУРГІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Економіка військового часу суттєво відрізняється від економічних систем в умовах стандартного функціонування. З одного боку, необхідна структурна перебудова публічних фінансів у частині формування зведеного бюджету та фінансування потреб армії та оборони, з іншого – переведення підприємств на «військові рейки» задля збереження промислового потенціалу, збереження робочих місць, податкової підтримки держави, виконання держзамовлень та багато чого іншого. За даними Bloomberg та Єврокомісії загальні потреби у відбудові та відновленні України вже складають 411 млрд дол. США, що в 2,6 рази перевищує національний ВВП у 2022 році [1].

Війна, що розпочалася в Україні ще у 2014 році та перейшла в активну фазу у лютому 2022 року, має певні «промислові» особливості та наслідки. По-перше, тимчасова та часткова окупація торкнулася саме промислово розвинених областей країни – у Донецькій, Луганській, Київській, Харківській, Запорізькій, Миколаївській областях було зосереджено велику кількість промислових підприємств, які відносились до категорії великих платників податків, створювали велику кількість робочих місць та були основою експортного потенціалу (значне місце у структурі експорту, до речі, займала саме металургійна галузь). По-друге, внаслідок бомбардувань, обстрілів (достатньо згадати ПрАТ «Азовсталь», ПАТ Авдіївський коксохімічний завод та ін.), грабування (деякі заводи було вивезено до росії повністю або частково), зупинки безперервних виробництв (що критично для меткомбінатів) збитки великих підприємств складають сотні мільйонів доларів США. По-третє, шалена евакуація (міграція) населення не дозволяє відновити або почати на новому місці виробництво через нестачу кваліфікованої робочої сили та мобілізацію до лав ЗСУ.

Розглянемо яким чином війна впливає на підприємства металургійної галузі за період з 24 лютого 2022 року до сьогодні. Через фізичне руйнування, грабування, порушення логістичної інфраструктури та господарських зв’язків лише у 2022 році виробництво металургійної продукції скоротилося приблизно на 70 % (виробництво чавуну у порівнянні з 2021 роком впало на 69.8 %, сталі – на 70.7 %, прокату – на 72 %). Ця тенденція значно погіршилася вже на початку 2023 року, а саме у січні-лютому виробництво чавуну впало на 77.6%, сталі – на 79.3 %, прокату – на 79.9 %. Так, у вартісному виразі експорт чорних металів скоротився з 13.9 млрд дол. США до 4.5 млрд дол. США (падіння 67.5%). Експорт чавуну у фізичному вимірі у 2022 році скоротився на 60 %, напівфабрикатів – на 72 % [2-4].

Ще одна проблема для українських металургів – неможливість використання портів для проведення експортних операцій. До війни 70 % експортної продукції відвантажувалось саме через морські порти і це був

найдешевший варіант транспортування [5; 6]. У 2022 році 55 % металургійної продукції експортувалась вже залізничним шляхом через країни ЄС і лише 45% через Ізмаїльський порт. Блокада Чорного моря зумовила величезне навантаження на Укрзалізницю, що призвело до затримок поставок іноді на 60 днів. Крім того, європейські залізниці були фізично не готові до такого навантаження. Деструктивним для галузі стало й підняття тарифів на перевезення на 70 %, що призвело до скороченню обсягів транспортування металургійної продукції в 2,5 рази з серпня 2022 року. Загалом з початку активної фази війни транспортні витрати підприємств металургійної галузі зросли в 3-4 рази, що, звісно, не додає конкурентних переваг на світовому ринку, а блокування морських портів генерує більше 420 млн дол. США щомісячних збитків для металургійних підприємств.

Таким чином, з точки зору виживання однієї з ключових для наповнення державного бюджету галузей важливим є вирішення питання щодо відкриття морського сполучення для експорту товарів гірничо-металургійного комплексу у додаток до існуючого експортного зернового коридору. За оцінками експертів це дозволить перезапустити заморожені потужності тих металургійних комбінатів, що вціліли та забезпечити щомісячно до 600 млн дол. США експортного виторгу.

Список використаних джерел:

1. Представництво Європейського Союзу в Україні. URL: https://www.eeas.europa.eu/_uk
2. ОП «Укрметалургпром». URL: https://www.ukrmetprom.org
3. Kuzheliev M. Financial resources of public sector of economy in ensuring realization of financial policy ofthe country. Association agreement: driving integrational changes: collective monograph / edited by R. Iserman, M. Dei, O. Rudenko,Y. Tsekhmister, V. Lunov. Accent Graphics Communications Chicago, Illinois, USA, 2019. p. 374–385.
4. Zherlitsyn D.M., Kuzheliev M.O., Nechyporenko A.V. Bioresources Price Trend and GDP Growth Adjustment. International Journal of Advanced Biotechnology and Research (IJABR). Volume 10. Special Issue-1. 2019. p. 379–383.
5. Kuzheliev M., Britchenko I. Theoretical and Methodological Aspects of Formation of Corporate Control System in Ukraine. Ikonomicheski Izsledvania. № 25(2).2016. p. 3–28.
6. Нечипоренко А. В., Рибалкіна А. О. Теоретичні аспекти формування та використання фінансових ресурсів підприємства. *Ефективна економіка*. 2020. №11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8361

УДК 336.76:658

Поченчук Г.М.
д.е.н., доцент кафедри економічної теорії і менеджменту
Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

Досвід розвитку успішних країн світу показує, що ефективність функціонування економічних систем залежить від оптимального розвитку малого, середнього та великого бізнесу. При цьому саме малий та середній бізнес становить основу соціально-економічного розвитку. Малі та середні підприємства (МСП) становлять більшість підприємств у всьому світі, особливо значна їхня частка у країнах, які можна віднести до категорії тих, що розвиваються. За даними Світового банку, загальна кількість МСП сягає майже 90%, а працевлаштовано на них понад 50% працюючого населення. І це лише офіційні дані [1]. Підприємства малого і середнього бізнесу несуть значне смислове навантаження. Вони відіграють вагому роль в забезпеченні зайнятості, виробництві товарів та наданні послуг, а також в здійсненні дослідницьких і науково-виробничих розробок. Саме малий бізнес створює середовище і дух підприємництва, які є визначальними рисами ринкової економіки, та, відповідно, забезпечують необхідну мобільність економічних ресурсів, створюють умови спеціалізації та кооперації, й нарешті забезпечують високу ефективність. Розвиток МСП залежить від можливостей та інструментів фінансування їх діяльності.

Основним трендом сучасного етапу розвитку світу є цифровізація. Цифрові технології та системи, що побудовані на їх основі, швидко увійшли та змінили життя не тільки пересічних громадян, але і чинять різний вплив на гравців традиційних галузей та зумовлюють зміни в екосистемах цих галузей, трансформуючи (збагачуючи) традиційні методи управління економічними системами. Для розвитку малого і середнього бізнесу цифровізація надає багато

можливостей, особливо в контексті розширення фінансових інструментів, які пропонує фінтех. Наразі не існує чіткого єдиного визначення фінтеху, однак, якщо проаналізувати існуючі підходи до визначенню даної категорії, можна виділити три ключові характеристики будь-якої фінансової технології:

1) зміна (трансформація, злам, руйнування, підтримка) ланцюжка створення цінності продуктів або послуг традиційних фінансових посередників;

2) спрощення продукту або послуги для споживача, бізнесу або держави;

3) пропозиція кост-ефективного рішення (тобто, зниження витрат).

Таким чином, для малого і середнього бізнесу використання фінансових інструментів (табл. 1), які пропонує фінтех, зумовлює ряд переваг: зростання зручності, швидкості й зниження витрат надання фінансових послуг, а також легше їх отримання.

Таблиця 1

Класифікація фінтех [2, с.9]

<table>
<tr><td rowspan="5">Галузеві інновації</td><td>Кредитні, депозитні та послуги зі збільшенням капіталу</td><td colspan="2">Платіжні, клірингові та розрахункові послуги</td><td>Послуги з управління активами</td></tr>
<tr><td></td><td>Роздріб</td><td>Гуртова торгівля</td><td></td></tr>
<tr><td>Краудфандинг</td><td rowspan="2">Мобільний гаманець</td><td rowspan="2">Мережі грошових переказів</td><td>Високочастотний трейдинг</td></tr>
<tr><td>Маркетплейси</td><td>Соціальна торгівля</td></tr>
<tr><td>Необанки</td><td>P2P-платежі</td><td>Торгівля іноземною валютою</td><td>Електронна торгівля</td></tr>
<tr><td>Альтернативний кредитний скорінг</td><td>Криптовалюти</td><td>Цифрові платформи обміну валюти</td><td>Роботи-консультанти (робо-едвайзинг)</td></tr>
<tr><td rowspan="8">Послуги для підтримки ринку</td><td colspan="4">Портали і агрегатори даних</td></tr>
<tr><td colspan="4">Екосистеми (інфраструктура, open source, APIs)</td></tr>
<tr><td colspan="4">Використання даних (bid data analysis, машинне навчання, прогнозне моделювання)</td></tr>
<tr><td colspan="4">Технологія розподілених реєстрів (blockchain, розумні контракти).</td></tr>
<tr><td colspan="4">Безпека (ідентифікація та аутентифікація споживача)</td></tr>
<tr><td colspan="4">Хмарне програмування</td></tr>
<tr><td colspan="4">Інтернет речей/мобільні технології</td></tr>
<tr><td colspan="4">Штучний інтелект (боти, автоматизація у фінансах, алгоритми)</td></tr>
</table>

Серед функціоналу фінтех, який сприяє розвитку малого і середнього бізнесу, особливо актуальними є наступні:

1. Кредити для МСП, особливо для стартапів. Якщо бізнес новий, то може бути важко отримати фінансування від традиційних фінансових посередників без кредитної історії, кредитних рейтингів, податкових декларацій. Фінтех-кредитори допомагають вирішити цю проблему, оцінюючи кредитоспроможність за допомогою штучного інтелекту, аналізуючи велику кількість доступних даних.

2. Рішення для онлайн-платежів (онлайн-платформи, зчитувачі карток, цифрові перекази з банківських рахунків та ін.), що значно розширює кількість способів оплати й дозволяє отримувати та здійснювати платежі, інтегровані з платформою електронної комерції (вмонтовані фінанси).

3. Бухгалтерські послуги. Організація традиційної бухгалтерії історично була дорогою та недоступною для багатьох МСП, особливо власників малого бізнесу. Завдяки фінтех-рішенням тепер є можливим управління багатьма операціями –нарахування заробітної плати, виплата кредитів, контроль витрат та податків, прогнозування грошових потоків тощо. Можливість використання електронного підпису забезпечує онлайн документообіг й скорочує витрати часу. Також нові фінансові рішення дозволяють поєднати бухгалтерські й банківські дані або забезпечити плавну їх інтеграцію.

4. Забезпечення швидкості платежів й прискорення обігу капіталу. Завдяки цифровому виставленню рахунків можна надіслати рахунок з будь-якого місця та отримати платіж майже миттєво.

Потреби й можливості малого і середнього бізнесу значно відрізняються від великого бізнесу й саме нові фінансові технології дозволяють отримати найкращі результати від бізнесу, оптимізувати процеси та модернізувати взаємодію з клієнтами.

Список використаних джерел:

1. Великий малий: відновлення економіки світ покладає на МСБ. URL: https://business.ua/uk/node/11188
2. Implications of fintech developments for banks and bank supervisors. February. 2018. URL: https://www.bis.org/bcbs/publ/d431.pdf
3. 5 FinTech solutions for your startup or SME. URL: https://finnovating.com/news/5-fintech-solutions-for-your-startup-or-sme/

JEL G 30

Oleg Tereshchenko

Prof. Dr., head of Department Corporate Finance und Controlling

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

TOOLS FOR DEMOTIVATING FINANCIAL AND ECONOMIC ACTIVITY OF INTERNATIONAL CORPORATIONS IN DICTATORIAL JURISDICTIONS

Despite the "List of Shame" (founded on the initiative of Yale prof. J. Sonnenfeld) [1], there is still a large number of international corporations continuingto operate in Russia. Other companies simply declare a halt on further investments or even continue working covertly with the dictatorial regime. The war in Ukraine forces discussion on the moral and ethical aspects of international companies` economic activities in dictatorships.

For a long time, Western business thinking was dominated by the idea that business and politics in non-democratic countries could be clearly separated. There are also cases where economic projects have been hidden behind clear geopolitical goals (e.g. Nord Stream). The traditional temptations used by dictators to get Western companies into doing business in their "oases" include cheap labor, cheap raw materials (particularly energy), preferential taxation and access to domestic markets. In this way, dictatorial regimes receive modern technology (also for military purposes) and financing (also through money laundering), and the international corporations generate extremely high returns.

The purpose of the study is to justify an approach to adequately assess the risks of economic cooperation of corporations with dictatorial jurisdictions (such as Russia). On the basis of analysis, the key variables that influence companies' decisions to continue (or stop) operations in Russia will be determined. The correct interpretation of these variables, in particular the market price of risks, should signal the economic inexpediency of the corporations` activities in oases of dictatorship.

An elementary cost-benefit analysis of cooperation between western companies and dictatorial states suggests that the results of such cooperation have led to welfare losses for western democracies in the long term. From a moral and economic point of view, the additional cash flow generated by companies in dictatorship havens is just as unacceptable as money laundering in tax havens or terrorist financing. However, the "armies" of Western analysts ignore the obvious risks of doing business in dictatorship havens. As a rule, such activities are justified with naive ideas, such as moving dictatorial regimes towards democratic transformations through economic cooperation. In fact and in truth, such a cooperation only conceals the banal additional returns for international corporations.

It is not uncommon for the economic calculations of the dictators to be even more strategically oriented than the investment decisions of Western corporations. The rational and pragmatic decisions of the latter turned out to be an illusion, since they were too superficial and only supposedly rational from a strategic point of view. As a result, we see spectacular cases of total dependence of individual Western companies and economies on Russian markets, raw materials, energy resources and cheap labor. Disregard formoral and ethical standards in the context of economic activities in dictatorship oases ultimately fueled and resulted in military and economic threats to Western democracies, increasing refugee flows, rising unemployment, higher inflation, and other macroeconomic imbalances, political instability and extremist tendencies.

From time to time, the Western world attempts to isolate the dictatorship havens in question through administrative instruments, including certain restrictions or economic sanctions. However, those restrictive measuresare usually imposed ex post, they are only of a declarative nature or maybe avoided quite easily. Given the large number of corporations operating in dictatorial jurisdictions, it may be assumed that the costs of working with dictatorial regimes for international companies are too low and the risk/return trade-off is in its favor of high profitability. The solution to the problem of highly profitable cooperation between Western corporations and dictatorial jurisdictions should not only lie in the area of administrative measures, but

also in the use of self-regulating market instruments that would change the risk-return ratio. If the long-term risks were adequately taken into account, the risk variable for corporations should increase significantly. Risks should be classified according to the potential threat to the democratic world and market economy as an appropriate indicator of the dictatorial regime.

One of the established capital market instruments in the basis of investment decisions are country ratings and (or) company credit ratings. The semblance of stability that the dictators create often leads to erroneous risk assessments by rating agencies. For example, Russia has been doing better than Ukraine and many other Eastern European countries for decades. As a result, rating agencies have signaled investor's low risks of investing in Russian economy. Today, many companies and investors who followed the wrong investment signals lose their investments and leave dictatorship oasis with shame. Moreover, even rating agencies that signaled Russia's relatively high investment ratings are closing their offices in Moscow. The financial world is once again observing the overdue reaction of rating agencies and investment analysts to the crisis. Instead of predicting a crisis ex ante, they simply determined the catastrophe ex post, as they did in the last major financial crisis of 2007-08. The main mistake made by financial analysts was not recognizing the unpredictability of dictatorial regimes. This is not surprising, since there are no adequate methods to take the dictatorship factor into account in the ratings. Unpredictability creates risks that far outweigh the impact of formal credit indicators.

The current crisis requires a fundamental overhaul of the rating and risk assessment methods used to assess both individual companies and the countries in which they operate. In addition to formal quantitative indicators that characterize solvency, qualitative criteria that characterize ethical, moral and social characteristics should be integrated into rating procedures. These are risks associated with ESG-criteria (Environment, Social, Governance). Nowadays, ESG ratings are usually formed autonomously and are not integrated into the methods for evaluating the company's value and its creditworthiness. Typically, corporate governance risks are associated with the likelihood of corporate conflicts, corruption and fraud. In order to

take into account the risks of activities in dictatorial jurisdictions, it is advisable to expand the standard list of ESG criteria. From a technical point of view, for example, criteria group G (“governance”) should be supplemented by the risks of doing business in dictatorial jurisdictions. By integrating this variable into the rating methods, the risks of the unpredictability of dictatorial regimes would be taken into account. In other words, the cost of capital for companies working with dictatorial regimes would increase significantly. Companies that are included in the "List of Shame" will not only lose their positive public image, but also their value. In this way, the price for cooperation in dictatorship oases will rise significantly for companies and the corresponding risk will be adequately estimated.

Conclusions.The research is based on the assumption that when investing in dictatorship havens, the market should include an additional risk premium. The following applies: the more investments in "oases", the higher the risks. On the contrary, for countries with young democracies, the more investment, the lower the risk in the long run. Therefore, the capital market should react to investments in these countries with a risk discount.

References:

1.Over 1,000 Companies Have Curtailed Operations in Russia—But Some Remain. Yale School of Management. URL: https://som.yale.edu/story/2022/over-1000-companies-have-curtailed-operations-russia-some-remain**.**

УДК 366.77:34

Tulai Oksana
Doctor of Economics, Professor,
Head of the Department of Management and Administration,
West Ukrainian National University
Alekseyenko Lyudmyla
Doctor of Economics, Professor,
Chief of the Department of Management and Administration,
Ivano-Frankivsk Education and Research Institute of Management
Western Ukrainian National University

FINANCING AFFORDABLE HOUSING IN THE CONTEXT OF THE DEVELOPMENT OF STABLE INTERNATIONAL SOCIAL PARTNERSHIP

The IMF Managing Director admits that in 2022 a series of upheavals, including a senseless war, will completely change the picture of the economy and lead to a new stage in migration processes [1]. The problem of gradual attraction of funds from international donors for the implementation of integration projects of affordable housing for internally displaced persons is becoming more relevant, since without their participation such large-scale projects simply will not be implemented. In this context, it is worth noting that in many sectors of the economy in the world there is an increase in the priorities and level of social responsibility, management of corporate social programs of economic agents, society and the state for the development of social partnership. The main motives that activate the social responsibility of companies and top managers include both improving the image and winning a tender or competition, entering new markets [2, pp. 101-105].

IFC Regional Director for Europe Alfonso Garcia Mora recognizes that the war leads to significant economic losses in Europe, so the key task for IFC will be to increase efforts to engage with all stakeholders, including the private sector, government and partners [3]. This approach helps to develop the private sector in developing countries and implement investment-attractive projects that have both sufficient financial support and business prospects to attract foreign investors. In the conditions of the deterioration of the economic situation, scientists Andersen Steffen,

Cristian Badarinza, Lu Liu, Julie Marx, Tarun Ramadorai (2022) emphasize changes in the adoption of financial decisions by households about the purchase of housing [4, pp. 3398-3440]. Gita Bhatt (2023) recognizes that a rapidly changing economic backdrop leaves less maneuvering room for policy, while structural forces – geopolitical fragmentation, climate change, an aging workforce, and the advent of digital money – have greatly complicated the underlying policy challenge [5, p. 2].

Ukraine has a clearly expressed mixed mechanism of financial support for the development of the affordable housing market. In terms of the choice of financial methods, special attention should be paid to the form of expression of financial relations, which determines the specific ways of formation and use of lending, budget financing and self-financing. Therefore, there are market, state and mixed mechanisms of financing the development of the affordable housing market.

Under the first type of mechanism, the basis for financing housing construction is the funds of economic agents and the population attracted for investment purposes. This form of financial support prevails in highly developed countries due to the formed middle class, stable banking system, developed housing mortgage lending markets and mortgage-backed securities. At the same time, we emphasize that despite the market mechanism for solving the housing problem, it is also subject to economic and administrative regulation and supervision.

The state mechanism for financing the development of the residential real estate market involves the attraction of budgetary and extra-budgetary resources to solve the housing problem in society. At the same time, given their limited nature, it cannot be dominant in any economic system. That is why most models of financing of housing systems are determined by a combination of market and state type of financial support and are of mixed type. It has quite practical application, does not exclude public or private participation in the development of the residential real estate market.

The mixed mechanism of financial support for the development of the residential real estate market is most clearly manifested in conditions of financial stability, when the implementation of aggressive deposit policy by banks led to an excess of liquidity in the banking system, so banks were interested in the

implementation of long-term mortgage housing programs. Instead, in the context of financial instability, many banks suspended their residential mortgage lending programs, which partially contributed to the monopolization of the mortgage market.

Since Ukraine has formed a mixed mechanism for financing the affordable housing market, one of the forms of such cooperation and as an alternative to financing the construction of residential real estate is the creation of investment and construction consortia [6, pp. 116-120]. Their activities in the markets of affordable housing and mortgage lending contribute to solving not only the issue of housing provision of the country's population, but also to expanding the capacity of the financial market, diversifying its institutional structure and financial instruments. From the point of view of the formation of the affordable housing market, it creates mechanisms for reducing the cost of borrowed resources, forms and balances the interests of mortgage market participants, ensures the achievement of socio-economic effect in the process of consumption by market participants of the relevant mortgage housing product.

Thus, in order to quickly provide affordable housing, it is necessary to develop a national algorithm for value creation: a favorable regulatory environment; functional supply chains; affordable investment and financial instruments for developers, construction companies, as well as end users who will rent or buy housing.

References:

1. Kristalina Georgieva. Navigating A More Fragile World. Retrieved from https://www.imf.org/en/News/Articles/2022/10/06/sp-2022-annual-meetings-curtain-raiser.
2. Alekseyenko Lyudmyla, Tulai Oksana, Petrushenko Yuriy, Kuznietsov Andriy, Derkash Julia. Affordable housing for internally displaced persons: the priorities for investment and development in Ukraine. *Investment Management and Financial Innovations*. 2021. 18(1). P. 101-113. doi:10.21511/imfi.18(1).2021.09.
3. Response to War in Ukraine Key Focus Area for IFC's New Regional Director for Europe (2022). Retrieved from https://pressroom.ifc.org/all/pages/PressDetail.aspx?ID=27208.
4. Andersen, Steffen, Cristian Badarinza, Lu Liu, Julie Marx, and Tarun Ramadorai. *2022.* Reference Dependence in the Housing Market. *American Economic Review,* 112 (10): 3398-3440. DOI: 10.1257/aer.20191766.
5. Gita Bhatt. New Worries for Central Bankers. *Finance and Development*. 2023. March. P. 2.
6. Alekseyenko L., Kosovych O., Babii S. Financing affordable housing for internally displaced persons using information and communication technologies. *Вісник Економіки*. 2022. Вип. 4. С. 113–130. DOI https://doi.org/10.35774/visnyk2022.04.113.

УДК 330.46: 336

I. I. Aleksieienko,
Associate Professor Department of Finance
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics
O. P. Poltinina
Associate Professor Department of Finance
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

FINANCIAL MATHEMATICS AS A TOOL FOR BUSINESS VALUATION

Modern mathematics is a universal set of applied knowledge that is increasingly integrated into various sciences, including economics. Economics, as a science that studies the objective causes of society's development, requires quantitative and qualitative assessment of development. Such an assessment can only be provided through the lens of a large number of mathematical methods and models.

Financial Mathematics is a special area of probability and mathematical statistics focusing on mathematical models of financial (and other) markets and in general on mathematical areas relevant for the financial (and insurance) industry. Financial mathematics is also heavily linked to analysis, numerical mathematics and optimization. Needless to say that it is also heavily related to economics and business studies, as the mathematical modelling of economic markets and agents needs considerable insight into them. Today, economic science places the mathematical model at the forefront as an effective tool for research and forecasting of the development of economic processes and phenomena. Mathematics has also become an integral part of the study of processes and phenomena in the financial sphere, where relations arise regarding the effective formation and rational use of financial resources and the creation of funds of money to ensure the social and economic development of society. Finance always has a monetary form of expression, namely money most often changes its value under the influence of certain factors. Quantitative analysis of the reasons for changing the value of money is based on the use of mathematical tools.

Current market conditions require business entities to be able to anticipate the financial implications of any commercial transaction and to use financial and economic analysis in practice. The mathematical apparatus of financial and economic analysis consists of methods and models of financial mathematics, which allow to describe at quantitative and qualitative levels phenomena and processes of financial sphere. The tools of financial mathematics were also used in the process of assessing the cost of business of individual economic entities. A wide range of users of information of the results of such assessment and its analysis (creditors, investors, owners) updates the development of practical achievements in the field of application of financial mathematics instruments in business valuation.

Knowing the time and cost of buying and selling a certain asset, you can always determine the profitability of this market transaction and vice versa. Thus, the financial calculations for this commercial transaction include estimates of the value, time, return, and even reliability of the transaction. [1, p. 334]. The business/enterprise value is determined through estimates of real and potential income expressed in monetary terms as of the date specified.

Recent years have seen a plethora of new management approaches for improving organizational performance: total quality management, flat organizations, empowerment, continuous improvement, reengineering, kaizen, team building, and so on. Many have succeeded – but quite a few have failed. Often the cause of failure was performance targets that were unclear or not properly aligned with the ultimate goal of creating value. Value-based management (VBM) tackles this problem head on. It provides a precise and unambiguous metric-value-upon which an entire organization can be built. When VBM is working well, an organization's management processes provide decision makers at all levels with the right information and incentives to make value-creating decisions. Take the manager of a business unit. VBM would provide him with the information to quantify and compare the value of alternative strategies and the incentive to choose the value-maximizing strategy.

The thinking behind VBM is simple. The value of a company is determined by its discounted future cash flows. Value is created only when companies invest capital at returns that exceed the cost of that capital. VBM extends these concepts by

focusing on how companies use them to make both major strategic and everyday operating decisions. Properly executed, it is an approach to management that aligns a company's overall aspirations, analytical techniques, and management processes to focus management decision making on the key drivers of value.

Such an estimate is based on a cash discount process that is conceptual in a financial computing apparatus. This is a method of reducing the future value of cash to its value in the current period. Objectively, for the owner, quantitative assessment of the value of a business in the current period of time is more informative and useful than its value in the future. The inexpedience of determining the future value of an enterprise is also due to the uncertainty of final period of its existence. In the strategic plan, the owner always provides the prospect of long-term business functioning.

Thus, one more tool of financial mathematics which is used at business valuation is calculation of the current value of perpetual annuities (annuity – the elements of a cash flow arriving with identical frequency). We will present formulas of calculation of each of the indicators in formalized form. Capitalization rate – this is an indicator that is used to convert future incomes from a valuation object to its present value [2, p. 81]. General formula for value determination of the valuation object:

$$V = \frac{\text{average net operating income}}{\text{capitalization rate}} \quad (1)$$

Formula for determining the value of a perpetual annuity:

$$PV = \frac{A}{r}, \quad (2)$$

where PV – current value of annuity; A – Constant annuity(rent payments, dividends per share, average income/earnings, etc.); r – interest rate for the period (bank rate, capitalization rate, weighed average capital cost, rate of return on investments).

The formulas for calculating the cost of the evaluation object and the value of the perpetual annuity are not only similar to each other, but carry the same content: value determination of future (projected), the same in the amount of cash proceeds normalized to current time period.

Several methods can be used to justify the capitalization rate for business valuation. Some of these are the Invud, Ring and Hoskold methods. These are ways to recover invested capital not only for profit, but also for full recovery. Under such conditions, the capitalization factor consists of two parts, namely 1) the rate of return on invested capital - the reward of the owner of capital for the value of money, taking into account the time factor and a number of other business-related factors. In other words, it is the percentage that the owner of capital wants to earn, the profitability of his activities; 2) rates of return (refund) on invested capital, which are determined by the value of annual loss of capital during the forecast period of use, the nature of changes in the value of net income and the method of reinvestment of received income. Invud's annuity model, which reflects the realities of the modern market, has become most common. The model assumes even reimbursement of capital and is fair under some assumptions: the forecast end life of the investment object is set; the object generates a constant net operating income (NOI) throughout its lifetime (forecast period); annual payments generated by net operating income are received at the beginning of each year (advance payments); part of the periodic income, which is the return of capital, is reinvested at the rate of income per invested capital; after the end of the life (forecast period), the object loses its value completely, that is, the future value of FV = 0, that is, it is impossible to obtain additional income from the sale of the object [3, p. 16].

Under this model, the amount of return of capital is reinvested at the rate of return on invested capital. In this case, the recovery rate as part of the capitalization factor is equal to the sinking fund factor at the same interest rate as the rate of return on invested capital. From the point of view of financial mathematics, the sinking fund factor of invested capital is nothing but the inverse value to the value of the multiplier for the annuity FM3 (r; n).The economic content of the multiplier is that it shows what is the sum of the urgent constant annuity of one monetary unit by the end of its validity. The sinking fund factor shows the amount of money that must be deposited at the end of each period in order to accumulate 100% of the invested capital after a specified number of periods. Thus, financial mathematics is a significant tool in business valuation and it is only a small part of mathematical methods and models

that allow qualitative analysis and quantification of the cost of capital and enable its owner to be more flexible in business management.

References:

1. Cherednichenko O. O., Sabishchenko O. V. “Finansova matematyka ta ekonomichni vidnosyny». Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia. 2014. Vol. 200 (1). PP. 334-337
2. Kucherenko V. R. Otsinka biznesu ta nerukhomosti. Odesa, Astoroprynt, 2013. 196 p.
3. Leifer L. A. «Metod priamoi kapytalyzatsyy. Obobshchennaia model Ynvuda» Voprosy otsenky. 2006. Vol.3. PP. 15-20.

УДК: 339.5:519.25:330.4

Бєлов О.В.
кандидат економічних наук, докторант,
Полтавський державний аграрний університет

СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА У ЧЕХІЇ

Високотехнологічне виробництво забезпечує в умовах глобальних трансформацій ядро конкурентоспроможності країни. Для України вкрай важливо ефективно розвивати цей напрям економіки спираючись на досвід розвинених країн світу.

Дослідимо досвід розвитку хайтеку у Чехії та систему його державного стимулювання. Так, за останні роки після світової фінансової кризи сектор хайтеку Чехії стрімко розвивається. Про це свідчить динаміка його експорту за 2007-2020 роки (рис.1), який зріз більш ніж на 30% у реальному вимірі (без урахування інфляційних процесів). Також зросла у двічі питома вага експорту хайтеку у загальному виробничому експорті країни.

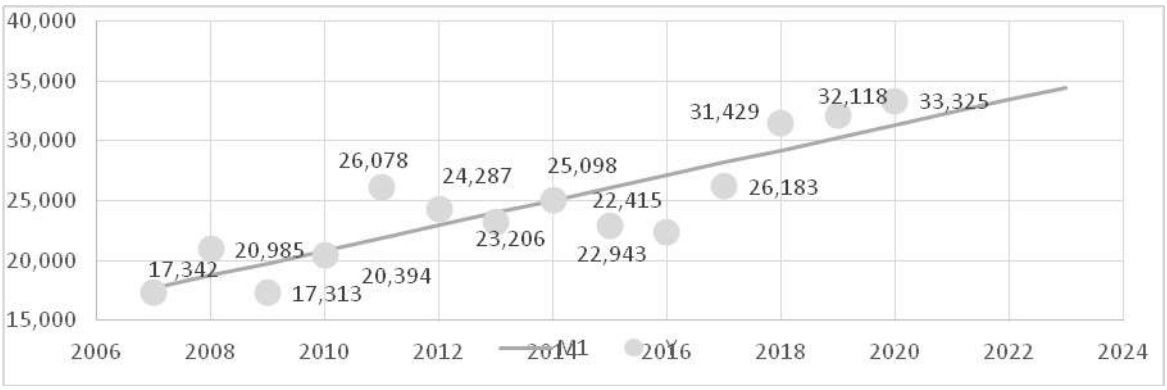

Рис. 1. Динаміка обсягів експорту хайтку у Чехії у 2007-2020 рр. (у млрд долл. США у постійних цінах 2010 року).

Побудовано автором на основі даних [1] і [2].

Розглянемо, що собою являє високотехнологічний сектор Чехії і які діють в країні програми з його стимулювання і фінансування.

За останні роки Чеська Республіка розвинула ряд високотехнологічних галузей промисловості, зосередивши увагу на таких сферах, як ІКТ, нанотехнології, біотехнології та передове виробництво.

Найважливіші для Чеської Республіки високотехнологічні галузі можуть залежати від різних факторів, включаючи їхній внесок в економіку, зайнятість та інновації. Однак високотехнологічні галузі вважаються критично важливими для країни. Серед найпотужніших галузей, треба виділити наступні:

Високотехнологічне виробництво Чеської Республіки має довгу історію виробництва та розвинула низку передових галузей промисловості, включаючи автомобільну, аерокосмічну та машинобудівну. З провідних передових виробничих компаній у Чеській Республіці Можна відмітити ŠKODA AUTO, провідного виробника автомобілів; Aero Vodochody та PBS Velká Bíteš, аерокосмічні компанії, що спеціалізується на військових літаках і аерокосмічному обладнанні; і TOS Varnsdorf, виробник високоточних верстатів.

Галузь ІКТ є одним із секторів, що найшвидше розвиваються в країні, з оборотом понад 40 мільярдів євро у 2020 році. Чеська Республіка також є домом для зростаючої кількості стартапів та інноваційних компаній у секторі ІКТ. Серед провідних компаній виділяються Avast, компанію з кібербезпеки; Kiwi.com, онлайн-платформа для бронювання подорожей; і Seznam.cz,

пошукова система та інтернет-портал. Галузь ІКТ стрімко розвивається в останні роки, приділяючи значну увагу розробці програмного забезпечення та кібербезпеці.

Біотехнологія - це зростаючий високотехнологічний сектор у Чеській Республіці. Чеські компанії зосереджені на таких сферах, як розробка ліків, діагностика та медичне обладнання. З провідних біотехнологічних компаній Чеської Республіки можна відмітити SOTIO, біотехнологічну компанію, що розробляє інноваційні методи лікування раку; Contipro, компанія, що спеціалізується на біоматеріалах і системах доставки ліків; Zentiva, розробляє, широкий спектр дженериків (аналоги ліків, що втратили патентний захист) та безрецептурних препаратів і увійшла до ТОП 300 фармакоманії світу в 2022році [3]. Біотехнологічна галузь має потенціал зробити значний внесок в економіку країни та вирішення суспільних проблем.

Нанотехнології. Чеська Республіка має потужну дослідницьку базу в галузі нанотехнологій і створила кілька компаній, що спеціалізуються на наноматеріалах і застосуваннях нанотехнологій. Одним із прикладів є Advanced Materials-JTJ, компанія, яка виробляє нановолокна для використання в ряді галузей, включаючи охорону здоров'я, будівництво та енергетику.

Загалом високотехнологічні галузі мають значний вплив на економіку Чеської Республіки, забезпечуючи робочі місця, експорт та інновації. Щоб досягти отриманих результатів Чехія реалізувала кілька програм підтримки розвитку високотехнологічних галузей в країні.

Технологічне агентство Чеської Республіки (TA CR): TA CR забезпечує фінансування та підтримку проектів досліджень і розробок у різноманітних галузях, включаючи ІКТ, біотехнології, нанотехнології та сучасні матеріали. Агенція також підтримує передачу технологій і комерціалізацію результатів досліджень.

Оперативна програма «Підприємство та інновації для конкурентоспроможності» (OPPIK), яка спрямована на підтримку інновацій та конкурентоспроможності чеських малих і середніх підприємств шляхом

надання фінансування науково-дослідної діяльності, передачі технологій та розробки інноваційних продуктів і послуг.

CzechInvest: CzechInvest є державним агентством, відповідальним за сприяння іноземним інвестиціям і підтримку розвитку високотехнологічних галузей промисловості в країні. Агенство надає широкий спектр послуг іноземним інвесторам, включаючи інформацію про інвестиційні можливості, допомогу у виборі місця та підтримку R&D діяльності.

Startup Accelerator Czech та багато інших.

Слід відмітити що хайтек – це найбільш наукомісткі галузі економіки і їхній розвиток неможливий без загального науково-технічного розвитку в країні. Що і можна спостерігати у Чехії. Уряд Чеської Республіки підтримує R&D шляхом поєднання прямого фінансування, податкових пільг і співфінансування проектів з приватними структурами. Обсяг фінансування R&D збільшився з 1% від ВВП у 2000 році до 2% у 2020р і відповідно зросла кількість вчених на 1 млн населення з 1346 до 4128 у 3 рази.

Уряд країни надає пряме фінансування науково-дослідної діяльності через різні канали, включаючи Міністерство освіти, молоді та спорту, Міністерство промисловості та торгівлі та Технологічне агентство Чеської Республіки. Ці організації пропонують гранти, субсидії та іншу фінансову підтримку для науково-дослідних проектів у таких сферах, як фундаментальні дослідження, прикладні дослідження та експериментальні розробки.

У Чехії існують податкові пільги, щоб заохотити підприємства інвестувати в дослідження та розробки. Наприклад, компанії можуть претендувати на податковий кредит у розмірі до 100% своїх витрат на дослідження та розробки, що зменшує їхні податкові зобов’язання. Уряд також запровадив режим патентної скриньки, який передбачає знижену ставку податку на дохід, отриманий від запатентованих винаходів.

Держава спільно фінансує науково-дослідні проекти з приватними організаціями через різні програми, такі як Оперативна програма «Підприємство та інновації для конкурентоспроможності» (OPPIK). Ця

програма передбачає фінансування спільних науково-дослідних проектів між компаніями та дослідницькими установами, при цьому держава покриває до 70% прийнятних витрат на проект.

Загалом Чеська Республіка докладає багато зусиль для підтримки розвитку високотехнологічних галузей і R&D, що є досить корисним досвідом для Україні у процесі відновлення її економіки у повоєнний час.

Список використаних джерел:

1. World Development Indicators DataBank. 2022. URL: https://databank.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG/1ff4a498/Popular-Indicators# (accessed: 25.12.2022).
2. The United States of America Annual and Monthly Inflation Tables. 2021. URL: https://www.statbureau.org/en/united-states/inflation-tables (accessed: 05.01.2023).
3. The Pharma 1000: Top Global Pharmaceutical Company Report. Torreya Partners LLC, 2021.

УДК 159.942

Водянка Л. Д.
к.е.н, доцент кафедри бізнесу та управління персоналом
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Філіпчук Н. В.
к.е.н, доцент кафедри бізнесу та управління персоналом
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

УКРАЇНСЬКА СТАРТАП-СИСТЕМА В УМОВАХ ВІЙНИ

Розвиток стартапів в Україні характеризується швидким зростанням, проникненням у соціальне життя, що в свою чергу сприяє зростанню частки інноваційних проєктів та інвестиційних компаній, підвищенню їх конкурентоспроможності на вітчизняному та міжнародному ринках. Повномасштабне військове вторгнення росії зміцнило мотивацію створювати нові продукти, підсилило підтримку національної економіки та підвищило авторитет вітчизняних стартатів на міжнародному ринку.

Завдяки активному розвитку стартап-системи українська економіка має:

- найшвидшу реєстрація бізнесу у світі;
- перші цифрові паспорти у застосунку дія;
- дія-підпис із використанням штучного інтелекту;
- посилення бренду «Україна» в світі як цифрової держави;
- запуск дія City, для технологічного бізнесу та стартапів;
- комплексну реформу ІТ-освіти.

Так, зокрема у 2021-2022 рр. Україна ввійшла в топ-50 у щорічному рейтингу GlobalStartup Ecosystem від StrtupBlink; українські tech компанії уклали договори на суму більше 500 млн. доларів; близько половини угод складають гранти від 25 до 50 тис. доларів від Українського фонду стартапів; у грудні 2022 р. місто Київ посіло 15 сходинку у списку Rising Stars за даними звіту «Наступне покоління екосистем» від Dealroom.co. Протягом 2022 року Український фонд стартапів профінансував 250 стратапів на суму 6 млн. доларів.

За даними Міністерства цифрової трансформації в Україні налічується 1700 продуктових компаній, 533- сервісних, з них 1233 розташовані в Києві.

Отож, українська екосистема – найкраще місце для розвитку стартапів, незважаючи на те, що минулий рік був важким для стартапів у всьому світі, але управління компанією в Україні під час повномасштабної війни супроводжується зовсім іншими проблемами. Тим не менше, стартапи продовжують працювати та розвиватися, а також презентують свої розробки на міжнародній арені. Так, основними трендами на 2023 рік визначено:

- зосередженість на програмному забезпеченні deep tech;
- збільшення присутності в Україні іноземних інвестиційних фондів;
- концентрацію інвестицій (70% інвестицій зосереджено на 5 стартапах);
- підвищення якості стартапів;
- появі освітніх програм, які зосереджені на стартапах;
- перехід до розумних грошей.

Відповідно до даних трендів, на технологічній виставці CES 2023, що пройшла в Лас-Вегасі на початку січня 2023 року, Україну представляли 12 стартапів.

Медичний психолог Іван Осадчий привіз на виставку CES свій медичний пристрій під назвою Knopka. Даний пристрій – це система сповіщення, яка повідомляє медсестер, якщо у пацієнта спостерігається порушення серцевого ритму або йому необхідно дати ліки чи потрібна інша допомога. Медсестра не може вимкнути кнопку, доки не вирішить проблему.

Другий стартап – Releaf, розробника Валентина Фречки, який розробив технологію, яка використовує опале листя та перероблене волокно для виготовлення паперу. Основним продуктом компанії є паперові пакети для покупок, також Releaf виготовляє харчову упаковку, лотки для яєць і гофроящики.

Третім був представлений стартап «i3 Engineering», який розробив систему “Розумний Будинок”, що складається з контролерів, які встановлюються на DIN-рейку, програмного забезпечення і власного мобільного застосунку.

За словами професора економіки, співзасновника American University Kyiv Романа Шеремети, великий потенціал фінансування мають ідеї, спрямовані на відбудову інфраструктури, екологічні проєкти.

Отож, Україна має великий потенціал та можливості, що стосуються розвитку стартапів у майбутньому. Українські стартапи склали вже не один стрес-тест. Вони вчаться вести бізнес то під час пандемії, то у розпал повномасштабної війни. Попри економічну кризу, блекаути та щоденну загрозу ракетних обстрілів, наші стартапери не втрачають мотивацію.

Список використаних джерел:

1. Стартапи залишаються в Україні, але потребують додаткових коштів, - опитування TechUkraine URL: https://dev.ua/news/startapy-zalyshaiutsia-v-ukrainiale-potrebuiut-dodatkovykh-koshtiv-opytuvannia-techukraine-1660663663.
2. Стан українських стартапів під час війни: поради, гранти, тенденції URL: https://hub.kyivstar.ua/news/stan-ukrayinskyh-startapiv-pid-chas-vijny-porady-grantytendencziyi/.

3. Google виділив гранти вже для 33 українських стартапів із фонду на 5 мільйонів доларів URL: https://www.epravda.com.ua/news/2022/08/26/690859/.
4. Водянка Л. Д., Горошовська К. В. Перспективи розвитку бізнес-інкубаторів в Україні. *Науковий вісник Кам'янець-Подільського університету імені Івана Огієнка : Економічні науки*. Випуск 10. Кам'янець-Подільськ : ФОП Сисин Я.І., 2015. С. 30-36.

УДК 347.77

Гаватюк Л.С.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Бірюков О.В.
здобувач вищої освіти
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

СУТНІСТЬ ТА ПРИНЦИПИ ОЦІНКИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Ринкова економіка і сьогоднішній перехід до нової економіки вимагають нових підходів до її складових, зокрема до оцінки прав інтелектуальної власності. Проблема оцінки вартості майнових прав є складною і до кінця не вирішеною з теоретико-методологічної точки зору.

Економічна сутність оцінки прав інтелектуальної власності, безумовно, базується на теорії загальної оцінки, що слід об'єктивно враховувати при вивченні їх розвитку.

Оцінка інтелектуальної власності – це процес визначення вартості обсягу прав на конкретні результати інтелектуальної діяльності, що забезпечує їх власнику певну вигоду.

Слід зазначити, що об'єктами оцінки інтелектуальної власності у першу чергу виступають оборотоздатні майнові права на результати творчої діяльності або засоби індивідуалізації. Ці права можна оцінювати як самостійні об'єкти або як ідентифіковані нематеріальні активи. Після ідентифікації об'єктів оцінки постає питання про визначення цілей, з якими здійснюється оцінка інтелектуальної власності [4, с.105].

Аналізуючи праці вчених, які досліджували це питання, можна

сформувати цілі, для яких безпосередньо підприємством здійснюється оцінка інтелектуальної власності: при укладанні угод купівлі-продажу об'єкта інтелектуальної власності; при внесенні об'єкта інтелектуальної власності у статутний капітал новостворюваного підприємства; при продажу-купівлі підприємства (бізнесу), при приватизації, злитті, поглинанні, реструктуризації, ліквідації або банкрутстві підприємств; при визначенні частки об'єкта інтелектуальної власності у намічених до реалізації інвестиційних проектах; при проведенні заставних операцій і при страхуванні майна; при визначенні ціни ліцензії, предметом якої є об'єкт інтелектуальної власності; при визначенні розміру шкоди, завданої порушенням виключних прав власника об'єкта інтелектуальної власності; при включенні об'єкта інтелектуальної власності у нематеріальні активи для постановки на баланс підприємства; при визначенні економічного ефекту від використання об'єкта інтелектуальної власності на власному підприємстві; при оцінці діяльності підприємства в цілому й виробленні спільної стратегії розвитку підприємства [2, с. 49].

Говорячи про принципи, маємо на увазі появу лише основних закономірностей поведінки суб'єктів ринкової економіки. У реальному житті цілий ряд чинників може спотворювати їх дію. Наприклад, державне втручання іноді спотворює реалізацію тих чи інших принципів оцінки. Із цих причин вони відображають лише тенденцію економічної поведінки суб'єктів ринкових відносин, а не гарантують такої поведінки. Поряд із цим, у міру розвитку в нашій країні ринкових відносин, дія об'єктивних принципів оцінки інтелектуальної власності буде посилюватися. Ключовим критерієм вартості будь-якого об'єкта власності є його корисність [1, с. 218].

Корисність якісно і кількісно визначена в часі та вартості й індивідуальна для кожного споживача. У ринковій економіці загальну корисність об'єкта для власника можна визначити як здатність цього об'єкта приносити дохід у конкретному місці протягом певного періоду. Величина ринкової вартості прямо пропорційна корисності об'єкта, отже, принцип корисності полягає в тому, що чим більше об'єкт оцінки здатний задовольняти потребу власника, тим

вища його вартість. Слід урахувати, що за об'єкт не розумно платити більше, ніж може коштувати створення нового об'єкта з аналогічною корисністю у прийнятні терміни.

Наступним методологічним принципом оцінки є принцип заміщення. Сутність його полягає в такому: максимальна вартість об'єкта оцінки визначається найменшою ціною, за якою може бути придбаний інший об'єкт з еквівалентною корисністю.

Принцип очікування або передбачення випливає із принципу корисності. Особливість принципу очікування полягає в такому: корисність будь-якого об'єкта визначається тим, у скільки сьогодні оцінюються прогнозовані майбутні доходи від його використання. І хоча минуле й сьогодення бізнесу безумовно важливі, його економічну оцінку все ж визначає майбутнє.

Принципи, пов'язані з експлуатацією власності й уявленнями виробників. Принцип внеску ґрунтується на тому, що вкладення коштів у придбання оцінюваного об'єкта доцільне лише в тому випадку, коли ефект від використання даного об'єкта покриє витрати на його придбання. Максимальний дохід від виробництва продукції із застосуванням оцінюваного об'єкта інтелектуальної власності можна одержати при дотриманні оптимальних величин факторів виробництва. У зв'язку із цим у разі придбання підприємством об'єкта інтелектуальної власності має враховуватися принцип пропорційності.

Принципи регресії та прогресії. Регресія має місце, коли об'єкт оцінки «потребує» зайвого поліпшення умов даного ринкового середовища. Ринкова вартість такого об'єкта буде нижчою за витрати на його формування та, імовірно, не буде досить реальною. Прогрес присутній, коли ринкова ціна об'єкта швидше за все виявиться вище реальної вартості, що може статися, наприклад, під впливом факторів, які поліпшують інфраструктуру ринку [3, с. 128].

Безсумнівно, на ціноутворення впливає конкуренція. Тобто при оцінці необхідно враховувати ступінь конкурентної боротьби в даній галузі й у сьогоденні, і в майбутньому. Отже, бачимо появу ще одного принципу –

принципу конкуренції. Зміст даного принципу полягає в такому: якщо очікується загострення конкурентної боротьби, то, прогнозуючи майбутні доходи від використання об'єкта оцінки, фактор конкуренції можна врахувати за допомогою прямого зменшення потоку доходів або збільшення ступеня ризику.

Дуже важливо при оцінці об'єктів інтелектуальної власності ураховувати принцип залежності від зовнішнього середовища. Адже, ураховуючи особливий економіко-правовий характер аналізованої категорії, не можемо заперечувати її залежність від політичної чи економічної ситуації у країні.

Принцип залежності від зовнішнього середовища сприяє появі принципу зміни вартості. Річ у тому, що зміна економічної, політичної, соціальної складових тягне за собою зміну кон'юнктури ринку й рівня цін, а це означає, що оцінка вартості об'єкта інтелектуальної власності має здійснюватися на певну дату – у цьому й полягає суть принципу зміни вартості. Розглянуті вище принципи лежать в основі підходів до оцінки вартості об'єктів інтелектуальної власності [4, 109].

Отже, вартість створення об'єкта інтелектуальної власності рідко збігається з його ринковою вартістю. Однак у деяких ситуаціях метод вартості створення є однаково можливим. Особливо це стосується тих об'єктів, для яких немає сформованого ринку, але вони мають ознаки ринкової вартості. Прикладом може служити винахід чи дослідницький проект. Установлення справедливої ціни на реалізацію інтелектуальної продукції (у вигляді самих об'єктів інтелектуальної власності або прав на їх використання) є найважливішою проблемою ринку, тому сьогодні необхідно аналізувати й удосконалювати методику оцінки інтелектуальної власності для ефективного використання об’єктів інтелектуальної власності.

Список використаних джерел:

1. Кузнєцов Ю.М., Косенюк Г.В., Данильченко М.Г. Інтелектуальна власність: навч. посіб. Тернопіль: Економічна думка, 2016. 419 с.
2. Морозов О.О. Система управління інтелектуальним капіталом підприємства як механізм

захисту прав інтелектуальної власності. *Інтелектуальна власність*. 2022. № 3. С. 49-56.
3. Стрижак О.О. Інтелектуальна власність: навч. посіб. Харків: ХНЕУ, 2017. 230 с.
4. Ярмош В.В. Роль оцінки інтелектуальної власності в діяльності підприємств. *Науковий вісник ПУСКУ*. 2020. № 1(40). С. 105-111.

УДК 336.72

Гаватюк Л.С.
к.е.н, доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Лунгу Я.С.
здобувач вищої освіти
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

СУТНІСТЬ ТА НЕОБХІДНІСТЬ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах посилення внутрішньої та зовнішньої конкуренції на ринку, вітчизняні підприємства часто втрачають свої позиції через непланову фінансово-економічну ситуацію та загрози банкрутства. Тобто, адаптуючись до нових умов господарювання, підприємства стикаються зі значними фінансовими труднощами через джерела фінансування та їх формування. У зв'язку з цим, як підґрунтя для подальшої ефективної роботи, постає питання створення єдиної методики оцінки та аналізу їх матеріального становища.

Для досягнення основної мети аналізу фінансового стану підприємства можна використовувати різні методи аналізу. Методи фінансового аналізу – це сукупність науково-методичних засобів оцінки фінансового стану підприємства. Можна виділити наступні методи оцінки фінансового стану підприємства: коефіцієнтний; комплексний; інтегральний; беззбитковий та збалансований (рівноважний) [1, с. 78].

Коефіцієнтний метод включає розрахунок системи коефіцієнтів, що охоплює різні аспекти управління підприємством і враховує вплив внутрішнього та зовнішнього середовища на фінансовий стан підприємства.

Що стосується комплексного методу аналізу фінансового стану підприємства, то його доцільно використовувати підприємствам, які бажають

визначити фінансовий стан за конкретним (єдиним, зведеним) інтегральним показником. За цією методикою інтегральний показник розраховується на основі підсумовування показників платоспроможності, фінансової незалежності та якості активів підприємства. Перевагами даного методу є те, що агрегатний (інтегральний) показник можна в будь-який момент доповнити будь-якими аналітичними напрямками та коефіцієнтами, що дозволяє «тримати руку на пульсі». Недоліком є певна неузгодженість понять «платоспроможність» і «ліквідність» [4, с. 158].

Метод беззбитковості заснований на формуванні результатів діяльності підприємства, вмінні управляти витратами і результатами, досягати бажаних показників беззбитковості виробництва. У цьому випадку критерієм оцінки фінансового стану підприємства є запас фінансової потужності підприємства, тобто прибуток від реалізації продукції після перевищення меж підприємництва. Отже, чим вищий запас фінансової міцності у відсотках, тим стабільніший фінансовий стан підприємства.

Перевага цього методу в тому, що він включає в себе беззбитковість (ключовий аспект підприємницької діяльності) і витрати, тому він сучасний і практичний.

Недоліком є те, що він не розглядає такі аспекти оцінювання, як конкурентоспроможність, кредитоспроможність, ринкові та ділові результати, що означає необхідність подальшого розвитку.

Метод участі в капіталі базується на концепції ліквідності та оцінці фінансового стану підприємства з точки зору досягнення рівноваги між потоками ліквідних коштів у сфері господарської, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства. Перша - це зона створення грошей, а друга - зона споживання грошей. Сформовані та використані в них грошові потоки називають відповідно результатом господарської діяльності та результатом фінансової діяльності. Баланс між цими результатами створює ситуацію ідеальної фінансової рівноваги підприємства, коли загальний результат господарсько-фінансової діяльності дорівнює нулю [2, с. 85].

Фінансова діяльність підприємства повинна бути спрямована на забезпечення систематичного прийняття та ефективного використання фінансових ресурсів, дотримання облікової та кредитної дисципліни, забезпечення фінансової стійкості з метою ефективної діяльності підприємства. Це визначає необхідність і практичне значення систематичної оцінки фінансового стану підприємства, яка відіграє важливу роль у забезпеченні його стабільного фінансового стану [5, с. 145].

Основними критеріями вибору того чи іншого методу оцінки можуть бути:

1. Обмеження в часі, якщо оцінка буде проведена найближчим часом, використання коефіцієнтів, комплексних або інтегрованих методів не рекомендується.

2. Обсяг аналізу. Такі методи аналізу, як беззбитковість, не враховують конкурентоспроможність, кредитоспроможність, ефективність діяльності підприємства тощо.

3. Доступ до детальної інформації про діяльність компанії. Якщо такі є, слід обрати комплексний або пропорційний метод [3, с. 67].

Таким чином, фінансовий стан підприємства – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-економічних факторів і характеризується системою показників, вказує на наявність, місцезнаходження та використання фінансових ресурсів. Аналіз фінансового стану підприємства дає якісну та кількісну інформацію про його діяльність, яка необхідна багатьом учасникам ринку. При цьому для його достовірності рекомендується використовувати коефіцієнтний або комплексний метод для використання в процесі прийняття управлінських рішень, оскільки вони є найбільш розширеними і охоплюють усі сфери діяльності підприємства. Ці методи представляють підприємство і всі його зв'язки як взаємопов'язану систему фінансових ресурсів, що дозволяє максимально широко оцінити його фінансовий стан.

Список використаних джерел:

1. Азарова А.О. Математичні моделі та методи оцінювання фінансового стану підприємства: монографія. Вінниця: ВНТУ, 2010. 172 с.
2. Карпенко Г.В. Шляхи удосконалення фінансового стану підприємства. *Економіка держави*. 2020. № 2. С. 83-88.
3. Обущак Т.А. Сутність фінансового стану підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2019. № 7. С. 67-72.
4. Олексів І.Б., Фещур Р.В. Проблеми аналізу та оцінки фінансового стану підприємства. *Економічний вісник*. 2022. № 7. С. 156-162.
5. Череп А. В., Кириченко Л.А. Проблеми визначення фінансового стану підприємств в умовах фінансової кризи. *Держава та регіони*. 2018. № 4. С. 144-149.

УДК 336

Грешко Р. І.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Харабара В. І.
кандидат військових наук, доцент,
професор кафедри керівництва військами (силами) в мирний час
Національний університет оборони України

ВПЛИВ РИЗИКІВ І ЗАГРОЗ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ ПІДПРИЄМСТВ

Фінансова сфера є одним із найважливіших елементів господарської діяльності підприємства. Відбувається активний оборот фінансових ресурсів, постійна зміна форми вкладеного капіталу для забезпечення його примноження. Розумна політика у цій сфері дозволяє залучати вигідні джерела фінансування, що зрештою забезпечує безперебійність і стабільність операційних процесів компанії, і навіть прийнятний рівень витрат у зв'язку із обслуговуванням боргів. Таким чином, фінанси підприємства зараз є важливою частиною щоденної роботи управлінців компанії.

У складних економічних умовах, які спровоковані військовою агресією проти України підвищується ймовірність різноманітних фінансових ризиків та загроз, у тому числі валютних, інфляційних, процентних та інших. У такому

контексті важливо розуміти особливості управління фінансовою безпекою підприємства, що дозволить йому займати стійке та прогнозоване ринкове становище в умовах зростаючої конкуренції.

В умовах обмеження можливості здійснення активної господарської діяльності, негативного впливу зниження курсу національної валюти, інших загроз та ризиків для фінансової системи підприємства важливо визначити та ідентифікувати можливі фактори, що призведуть до втрати фінансової стійкості підприємства.

Фінансова політика підприємства проявляється в системі форм та методів мобілізації та оптимального розподілу фінансових ресурсів, визначає розробку та вибір фінансових механізмів, способи та критерії оцінки ефективності та доцільності формування, напрями та порядок використання фінансових ресурсів. Якщо ж говорити про фінансову безпеку підприємства, то це той стан його захищеності від негативного впливу зовнішніх та внутрішніх загроз, дестабілізуючих факторів, за якого забезпечується стійка реалізація основних комерційних інтересів та цілей статутної діяльності [1, с.14]. Тобто реалізація негативних зовнішніх та внутрішніх факторів призводить до неповного досягнення намічених комерційних інтересів та цілей діяльності компанії, йдеться про небажані фінансові наслідки.

Під загрозою втрати фінансової безпеки розуміють існуючу чи передбачувану можливість прояву негативного впливу різних факторів на фінансовий стан та розвиток організації, здатного призвести до певних економічних збитків [2, с.17], завдяки чому ототожнюється поняття економічної та фінансової безпеки, а також загрози фінансової безпеки та загрози економічній безпеці.

На наш погляд, загроза фінансової безпеки означає фактор, який негативно впливає на фінанси підприємства у вузькому розумінні цього слова, а саме на залучення фінансових ресурсів, їхній оборот на підприємстві та розміщення в активах. Таким чином, у зазначеному визначенні чітко відображається та ділянка щоденної діяльності підприємства, на яку безпосередньо впливають

загрози фінансовій безпеці. Звичайно, практична реалізація загрози фінансовій безпеці також спричинить погіршення фінансового результату компанії, однак це характерно і для інших загроз економічній безпеці підприємства.

Фактично фінансова безпека – це стан прогнозованого функціонування фінансової системи компанії з високим рівнем адаптивності до різноманітних зовнішніх та внутрішніх шоків. Можна виділити велику кількість факторів, що впливають на фінансову безпеку.

Негативні фактори можна назвати загрозами, які систематизовані у табл. 1.

Таблиця 1

Класифікація фінансових загроз підприємства

Класифікаційна ознака	Загрози
Вид фінансового ризику	Загроза неплатоспроможності, інвестиційний, інфляційний, процентний, валютний, депозитний, кредитний, податковий, інноваційний фінансовий, криміногенний, зниження фінансової стійкості, інші види
По об'єкту, що характеризується	Загрози окремої фінансової операції, загрози різних видів фінансової діяльності, загрози фінансової діяльності підприємства загалом
За сукупністю досліджуваних інструментів	Індивідуальна фінансова загроза, портфельна фінансова загроза
За комплексністю	Проста фінансова загроза, складна фінансова загроза
За джерелами виникнення	Зовнішня чи систематична загроза, внутрішня чи несистематична загроза
За характером прояву у часі	Постійна фінансова загроза, тимчасова фінансова загроза
По можливості передбачення	Прогнозована фінансова загроза, непрогнозована фінансова загроза
За рівнем діяльності	По всій організації, за видами діяльності (інвестиційна, поточна, фінансова), за окремими фінансовими операціями

Загроза неплатоспроможності означає, що це підприємство зможе своєчасно відповідати за взятими раніше на себе зобов'язаннями. Таким чином, постачальники та кредитори припинять працювати на вигідних умовах, а вимагатимуть авансу або підвищуватимуть вартість залучення фінансових ресурсів. Крім цього, у найгіршому випадку вони можуть звернутися до суду для порушення справи про неспроможність.

Інвестиційний ризик означає, що рішення управлінців щодо довгострокового вкладення фінансових ресурсів виявилися недостатньо

обдуманими і призвели до нижчого показника дисконтованого грошового потоку порівняно із запланованим.

Інфляційний ризик особливо актуальний для монетарних активів, тобто призводить до зниження купівельної спроможності кожної гривні коштів у поточному рахунку підприємства.

Відсотковий ризик пов'язаний з тим, що боргове навантаження на компанію може підвищиться, що негативно позначиться на обсязі відсоткових та комісійних витрат на обслуговування боргів.

Валютний ризик пов'язаний з тим, що підприємство може здійснювати частину своїх витрат у валюті, а значить, зниження курсу гривні призведе до автоматичного підвищення таких витрат у гривневому еквіваленті. Також важливими ризиками, які є характерними для фінансової сфери, є депозитний, кредитний, податковий, інноваційний фінансовий, криміногенний, зниження фінансової стійкості та інші види.

Важливо відзначити, що фінансові загрози можуть бути пов'язані з інформаційно-аналітичною основою, яка використовується для прийняття фінансових рішень. При розробці програм, які мають забезпечити збереження даних, важливо враховувати ступінь їх захисту та передбачати оновлення цього захисту, оскільки з удосконаленням технологій удосконалюються і способи шахрайства.

Підводячи підсумок, зазначимо, що сьогодні необхідно швидко адаптувати фінансову систему суб'єкта господарської діяльності для того, щоб скоротити рівень ризиків, знизити боргове навантаження, при цьому залучити необхідний обсяг фінансування для забезпечення стабільності та безперебійності виробничої та збутової діяльності компанії. Також важливо вчасно оцінювати поточний рівень фінансової безпеки підприємства і проводити подальший моніторинг зміни ситуації для своєчасного здійснення управлінських кроків у разі різкого зростання ймовірності втрати стійкості через вплив ризиків і загроз фінансовій безпеці.

Список використаних джерел:

1. Бланк І.А. Управління фінансовою безпекою підприємства. К.: Эльга. 2014. 778 с.
2. Краснокутська Н. С., Коптєва Г. М. Дефініція поняття «фінансова безпека підприємства»: основні підходи та особливості. *БізнесІнформ*. 2019. № 7. С. 14-19.

УДК 334.735

Гринюк Н. А.
к. е. н., доцент, доцент кафедри світової економіки
Державний торговельно-економічний університет

ФІНАНСОВІ ВІДНОСИНИ КООПЕРАТИВНИХ ПІДПРИЄМСТВ: СВІТОВИЙ ДОСВІД

Унікальною особливістю функціонування споживчого кооперативу є спрямованість вирішення економічним шляхом соціальних проблем його членів. Саме тому, фундаментальним принципом діяльності кооперативу виступає принцип його матеріального зв’язку з пайовиками.

За весь період свого функціонування світова споживча кооперація накопичила як негативний, так і позитивний досвід економічної участі пайовиків в діяльності споживчих кооперативів, обумовлений особливостями економічного розвитку країни. Серед основних форм економічної участі пайовиків найбільш значущою за впливом на розвиток споживчого товариства, а отже, і найбільш розвиненою за механізмами заохочення, є участь пайовиків в господарській діяльності споживчого кооперативу, насамперед, у формуванні обсягів його діяльності.

Кооперація різних країн напрацювала досить широкий спектр різноманітних інструментів стимулювання економічної участі пайовиків у формуванні обсягів товарообороту кооперативних магазинів, серед яких найбільш розповсюдженим є надання знижок: постійних (з ціни або від обсягу придбаних товарів) та періодичних (сезонних та/або святкових) (табл.1).

Однією з здавна відомих форм стимулювання участі пайовиків в господарській діяльності кооперативних підприємств є, також, система лояльності [1]. Сутність будь-якої системи лояльності становлять знижки на товари, розмір яких залежить від обсягу придбаних покупцем товарів. В окремих випадках в якості одиниці вимірювання вартості придбаних товарів може використовуватися бонусний бал, який прирівнюються до певної кількості грошових одиниць. Облік здійснених придбань фіксується на пластиковій картці у вигляді кількості накопичених бонусних балів.

Таблиця 1

Світові системи стимулювання економічної участі пайовиків в господарській діяльності споживчих товариств

Країна	**Інструменти стимулювання**	**Механізм обліку**
Швеція	1. Знижки з ціни на певні товари. 2. Купони на придбання конкретних товарів за певною знижкою (5-25%) в певний період (як правило, по сезонах). 3. Бонус (до 4,5%) при отриманні певної кількості балів (по системі «1 крона – 1бал»). 4. Дія магазинів - дискаунтерів з нижчими цінами (на 10-15%).	Багатофункціональна пластикова картка: - засіб розрахунку; - форма накопичення коштів з нарахуванням депозитних відсотків.
Угорщина	1. Знижки на кожну покупку. 2. Повернення певної суми від обсягу покупок за певний період. 3. Ваучер на певну суму для придбання товарів.	Єдина національна членська картка.
Чехія	1. Знижки на придбання товарів (0,75-2%). 2. Великодні та різдвяні знижки.	1. Книжка покупця. 2. Марки певної вартості.
Італія	1. Знижки на придбання: - продовольчих товарів; - товарів власного виробництва. 2. Знижки на сезонний розпродаж.	
Норвегія	1. Дивіденди на обсяг придбаних протягом року товарів (2-4%).	Копії чеків
США	1. Знижка «за вірність покупця» (10%). 2. Продаж по каталогах.	Дисконтна картка

узагальнено автором за [1,2,].

Прийняття життєво важливих законів України «Про споживчу кооперацію» [3] та «Про кооперацію» [4] створили необхідну законодавчу базу для забезпечення реалізації кооперативних принципів економічного співробітництва споживчих товариств зі своїми пайовиками.

Основною формою економічної винагороди за участь в господарській діяльності споживчого товариства мають стати кооперативні виплати за

придбання товарів в кооперативних магазинах. Кооперативні виплати, на відміну від знижок, не є інструментом поділу прибутку між продавцями і споживачами, а повертають пайовикам в грошовій або товарній формі всю суму перевищення ринкової ціни над фактичною собівартістю придбаного товару. Тому, в основі мотиваційного механізму економічної участі пайовиків має бути коректне економічне обґрунтування визначення частини доходів споживчого товариства, призначеного для кооперативних виплат, сума яких, з одного боку, має стимулювати (економічно приваблювати) пайовика на збільшення обсягу придбання товарів в підприємствах кооперативної торгівлі, а з іншого, забезпечувати їх беззбиткову діяльність.

За таких умов економічна зацікавленість кожного пайовика в придбанні товарів у кооперативних магазинах залежить від суми чистого доходу споживчого товариства, обсягу реалізації товарів кооперованому населенню і особистого обсягу придбаних товарів за певний період. В узагальненому вигляді алгоритм запровадження механізму участі пайовиків в господарській діяльності споживчого товариства може бути представлений наступним чином (рис.1).

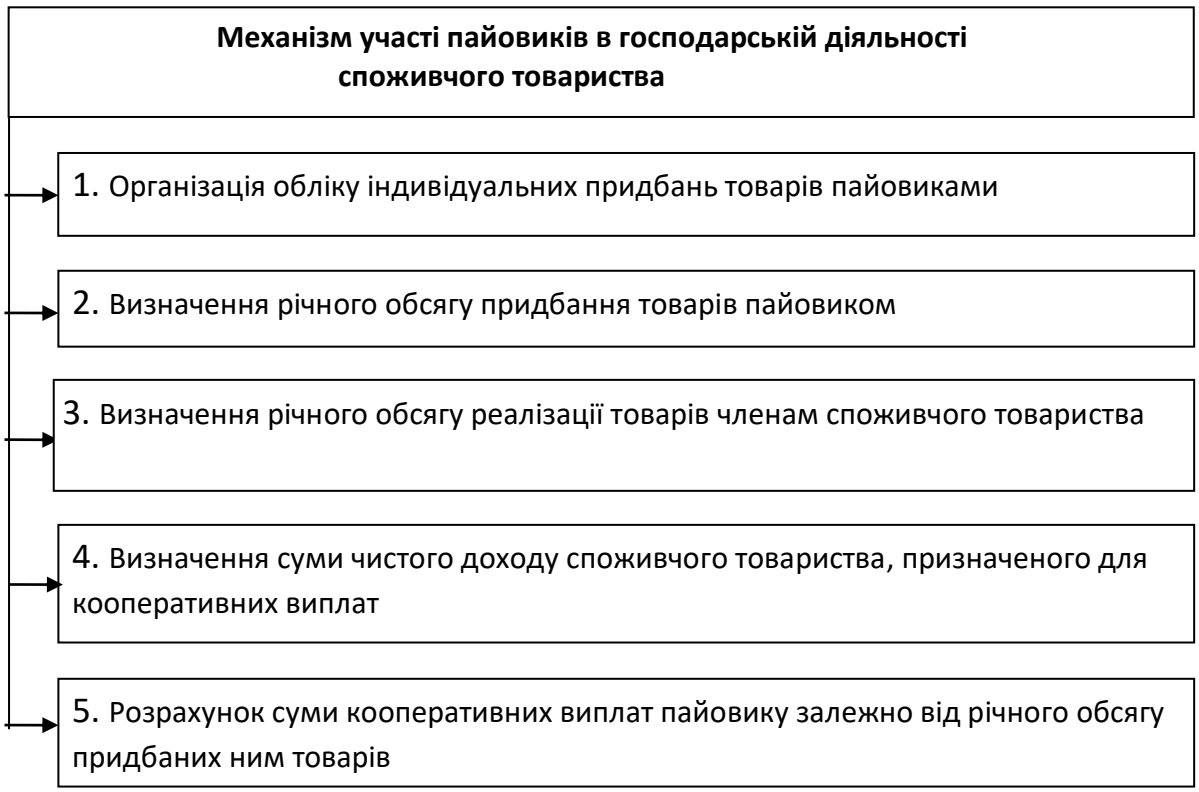

Рис. 1. Алгоритм запровадження механізму участі пайовиків в господарській діяльності споживчого товариства *(розроблено автором)*

Розробка ефективного механізму економічної участі пайовиків в господарській діяльності кооперативу має на меті, з одного боку, повернути членам кооперативу відчуття економічної доцільності такого партнерства і, з іншого, - відновити фінансову стійкість підприємств та дозволити системі споживчої кооперації гідно конкурувати з іншими торговельними підприємствами на території її діяльності. Зрозуміло, що запровадження різноманітних форм співробітництва має базуватися на загальному принципі - будь-яке економічне партнерство має бути оплаченим і взаємовигідним.

Запропонований механізм стимулювання економічної участі пайовиків в господарській діяльності кооперативних підприємств системи дозволить активізувати матеріальні зв'язки членів споживчого товариства і відновити один із фундаментальних принципів діяльності кооперації.

Список використаних джерел:

1. ICA Activities. URL: http://www.ica.coop/activities/index.html (Дата звернення: 12.04.2023).
2. European Community of Consumer Co-operatives. Statistics, retrieved from. URL: http://www.eurocoop.org/en/members/statistics (Дата звернення: 06.04.2023).
3. Про споживчу кооперацію: Закон України: Закон України № 2265–XII-ВР від 10.04.1992 р. URL: http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-12 (Дата звернення: 06.04.2023).
4. Про кооперацію: Закон України від 10 лип. 2003 р. № 1087-IV. / Верховна рада України. URL: http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-4 (Дата звернення: 06.04.2023).

УДК 336.144

Євдокімова М.О.
к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Державний біотехнологічний університет

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ І ПРОГНОЗУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

Планування і прогнозування виступає важливою ланкою управління підприємством. Недооцінка планування та прогнозування приводить до

економічних втрат і навіть до банкрутства. Необхідність самостійного формування та використання фінансових ресурсів на підприємстві, відповідальність перед кредиторами, інвесторами та державою посилює роль і значення фінансового планування та прогнозування, завдяки чому забезпечується ефективне функціонування підприємств. Нові умови ведення вітчизняного бізнесу обумовлюють необхідність високої якості фінансового планування, точність та обґрунтованість фінансових прогнозів та розробки на їх основі своєчасних та ефективних управлінських рішень.

Процес фінансового планування, прийнятий на українських підприємствах, відзначається наступними недоліками:

-відсутність серйозних теоретичних досліджень методології стратегічного планування, що дозволило б зняти невизначеність чинників зовнішнього середовища, а також схеми її реалізації, яка мала б практичне значення;

- практична неможливість розробки стратегічних фінансових планів через високу нестабільність зовнішнього економічного середовища;

- зорієнтованість підприємств на оперативному і поточному фінансовому плануванні, у той час як у країнах з ринковою економікою підприємства використовують короткострокове фінансове планування для впевненості, що їм вистачить для оплати поточних рахунків, а отримані і видані позики є вигідними;

- відсутність взаємозв'язків між окремими рівнями фінансового планування, проблема узгодження планових рішень, а також локальних цілей поточного і оперативного планування і стратегічної мети функціонування підприємства;

-відсутність розробленого законодавства щодо фінансового планування;

- орієнтація фінансового планування на прогнозування форм бухгалтерської звітності [1].

Фактори, які обмежують використання фінансового планування на підприємствах в умовах сучасного ведення бізнесу є:

-високий ступінь невизначеності на українському ринку, пов'язаний з

існуючими змінами у всіх сферах громадського життя і в країні в цілому;

- недосконаліть ефективної діючої нормативно-правової бази в сфері внутрішньофірмового фінансового планування;

- обмеженість фінансових можливостей для здійснення фінансових розробок у галузі планування на підприємствах;

- існує недовіра до методів і прийомів фінансового планування серед керівників підприємств.

На підприємствах дуже часто не формується плановий баланс, не аналізується його структура, не прогнозується динаміка зміни фінансової стійкості й ліквідності [2].

Всі проблеми стосовно системи фінансового планування та прогнозування на підприємствах можна поділити на дві групи: суб'єктивні –юридично-правові та об'єктивні – організаційно-економічні.

Об'єктивні проблеми – висока нестабільність зовнішнього економічного середовища; відсутність серйозних теоретичних досліджень методології стратегічного планування; відсутність розробленого законодавства щодо фінансового планування, в т.ч. внутрішньофірмового; обмеженість фінансових можливостей для здійснення фінансових розробок у галузі планування на підприємствах.

Суб'єктивні - зорієнтованість підприємств на оперативному і поточному фінансовому плануванні; відсутність взаємозв'язків між окремими рівнями фінансового планування, в тому числі відрив довгострокових планів від короткострокових; орієнтація фінансового планування на прогнозування форм бухгалтерської звітності; переважання витратного методу ціноутворення; непрозорість планів для керівництва й у зв'язку з цим недовіра керівників підприємств до методів і прийомів фінансового планування [3].

Поділ проблем на суб'єктивні та об'єктивні вимагає від підприємств створення окремих механізмів усунення внутрішніх проблем фінансових планів на різних рівнях управління, запровадження інструментів які враховують можливості несприятливого розвитку подій. Розуміння та класифікація

існуючих проблем на суб'єктивні та об'єктивні, юридично-законодавчі, організаційні та економічні, фінансові та психоемоційні має забезпечити зростання ефективності рішень щодо усунення перелічених проблем. Однією з першочергових задач щодо підвищення ефективності реалізації на підприємстві механізмів фінансового планування та прогнозування має стати уточнення факторів стримування відповідних процесів та причин, що їх викликали.

Список використаних джерел:

1. Клименко В. Удосконалення організації фінансового планування на залізничному транспорті. *Збірник наукових праць ДЕТУТ. Серія Економіка і управління*. 2012. Вип. 21-22, Ч. 1. С. 152-158.
2. Малік Л.В., Павлова К.І. Проблеми фінансового планування і бюджетування. К.: Знання. - 2008.- 367 с.
3. Чемчикаленко Р.А., Сукрушева Г.О., Іващенко Д.І. Фінансове планування та прогнозування на підприємстві: проблеми та перспективи. *Економіка і суспільство*. 2018. Випуск 16. С.847-850.

УДК 658.3:005.95/.96

Запухляк В.М.
к. е. н., доцент кафедри економічної теорії,
менеджменту та адміністрування
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ВПЛИВ ЛЮДСЬКИХ РЕСУРСІВ І КОМУНІКАЦІЙ НА ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Рівень конкурентоспроможності сучасних організацій, ефективність їх функціонування в умовах невпинних динамічних змін і викликів у значній мірі залежить від комунікаційних систем, котрі вони імплементують, від професійних та особистісних характеристик залучених працівників.

Однією з ключових цілей управління людськими ресурсами є зміцнення конкурентних позицій організації, поліпшення основних показників її діяльності і хоча ця проблема активно обговорюється у науковому середовищі більше трьох десятиліть, однозначних відповідей не сформовано. Наприклад,

Д. Пфеффер ще у 90-х роках XX ст. наголошував на необхідності отримання конкурентної переваги за допомогою працівників та на важливості окремих HR-технологій, необхідних для отримання цієї переваги [1]. М. Х'юзлід акцентував увагу на використанні інтегрованого та узгодженого набору взаємодоповнюваних HR-практик замість окремих [2]. Разом з тим, незалежно від певних концептуальних розбіжностей, людські ресурси і HR-менеджмент відіграють вагому роль у забезпеченні фінансових результатів та стійкого розвитку сучасних організацій.

Експерти з HR-консалтингу IBM Smarter Workforce Institute та Globoforce WorkHuman Analytics and Research Institute у рамках масштабного дослідницького проекту проаналізували роль досвіду працівників у контексті розробленого індексу – EXI (Employee Experience Index), який вимірює особистісні дані працівників з точки зору групової приналежності, цілей, досягнень, відчуття задоволення, активності. Відповідно, командами IBM і Globoforce було досліджено зв'язок досвіду працівників з організаційними результатами, а саме з такими фінансовими показниками, як рентабельність активів (ROA) і рентабельність продажів (ROS). Серед іншого, були зібрані дані на основі опитування понад 22000 працівників 45 країн у розрізі основних галузей, тисяч організацій та основних робочих груп. Встановлено, що організації з високими значеннями індексу EXI мають значно вищі показники діяльності, ніж організації із низькими значеннями EXI. Хоча ці результати є кореляційними, вони продемонструвати, що організації з розвиненою системою HR-менеджменту і залученими досвідченими працівниками характеризуються помітно більшими значеннями ROS і ROA.

Аналіз показав, що організації, які належать до групи 25% із найвищими значеннями індексу досвіду (EXI), мають рентабельність активів втричі більшу, ніж організації із найнижчого квартиля за критерієм EXI. Аналогічно, організаціям із топ-квартилю за критерієм EXI властиві удвічі більші показники рентабельності продажів, аніж «представникам» найнижчого четвертого квартиля [3, с.3-4].

У формуванні людського капіталу організації комунікації є чи не найважливішим інструментом управлінського впливу, що пов’язано, зокрема, із такими чинниками:

- зростанням ролі інновацій та інформаційних технологій у менеджменті;

- зміною самого характеру організаційної діяльності завдяки збільшенню частки працівників, зайнятих інтелектуальною працею;

- переорієнтацією зі стандартизованих процедур на креативну роботу з інформацією та знаннями.

Менеджер в сучасній організації має виконувати функцію «комунікаційного лідера», що передбачає не лише поширення інформації та адміністративну координацію діяльності працівників. Комунікаційний лідер вибудовує мережу зв’язків між людьми в колективі з метою створення атмосфери довіри, поширення корпоративних цінностей, адаптації й інтеграції індивідів у цілісну команду [4]. Результати дослідження Watson Wyatt Worldwide показали, що компанії з найефективнішими комунікаційними системами забезпечували приблизно на 47% вищу загальну прибутковість, порівняно із компаніями з менш ефективними технологіями комунікацій [5, с.472].

Підсумовуючи сказане, можемо зробити висновок, що у процесі формування людського, соціального і пабліцитного капіталу організації, забезпечення її фінансової ефективності, HR-технології та система комунікацій мають принципово важливе значення як на рівні внутрішнього середовища, так і у взаємодії із стейкхолдерами, у тому числі в рамках соціальної відповідальності, зміцнення позитивного іміджу, репутації.

Список використаних джерел:

1. Pfeffer J. Producing sustainable competitive advantage through the effective management of people. *Academy of Management Executive*. 1995. Vol. 9, No. 1. P. 55-69. URL: https://www.jstor.org/stable/4165240

2. Huselid M.A. The impact of human resource management practices on turnover, productivity and corporate financial performance. *Academy of Management Journal*. 1995. Vol. 38, No. 3. P. 635–672.

3. The Financial Impact of a Positive Employee Experience. *IBM Smarter Workforce Institute*. 2018. URL: https://www.ibm.com/downloads/cas/XEY1K26
4. Morris A. Communication Champion Role In Companies: The Definitive Guide To Why And How. *Employee Experience Magazin*. 2021. August. URL: https://www.emexmag.com/communication-champions-role/
5. Daft R. Management. Cengage Learning, 2010. 704 p.

УДК 338.48

Кобеля З.І.
к.е.н., доцент кафедри бізнесу та управління персоналом
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

НЕОБХІДНІСТЬ КЛАСТЕРИЗАЦІЇ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Сьогодні туризм є важливою складовою української економіки, інтегрованою у світову туристичну індустрію, розвиток якої впливає на транспорт, сільське господарство, торгівлю, зв'язок, будівництво тощо. Туризм можна вважати «індикатором» сучасного суспільства, де поєднуються та взаємодіють різні інтереси, моделі та процеси. Туризм збільшує місцеві доходи, створює нові робочі місця, розвиває соціальну та промислову інфраструктуру, забезпечує вищий рівень життя місцевого населення та збільшує валютні надходження. Однак, незважаючи на високий потенціал туризму в Україні, він не займає належного місця в структурі господарського комплексу, а його економічна віддача є незначною.

Сучасний туризм є не тільки соціальним і культурним чинником, але й економічним фактором розвитку. Розвиток туризму впливає на соціально-економічне середовище на місцевому, регіональному та національному рівнях і забезпечує конкурентоспроможність іміджу країни на міжнародній арені. Варто також зазначити, що туризм є економічно привабливим для суб'єктів господарювання з швидким поверненням інвестицій, можливістю отримання частини доходу в іноземній валюті та стабільною тенденцією потенційних

можливостей зростання. Таким чином, у багатьох економіках світу туристична галузь стрімко розвивається і займає провідне місце в системі суспільного поділу праці.

Стан української економіки в повоєнний період буде характеризуватися не лише розвитком окремих галузей, а й насамперед функціонуванням міжгалузевих комплексів. З цієї точки зору туризм буде розглядається як самостійний комплекс економічної системи, оскільки об'єднує різні галузі в межах горизонтального простору, а не за вертикальною схемою управління.

В останні роки в організації туризму все більшого поширення набуває кластерний підхід до регіонального розвитку, який був розроблений та впроваджений консалтинговою компанією Monitor Group, зокрема Майклом Портером та Марком Фуллером, професорами Гарвардської школи бізнесу [1]. Суть кластерного підходу полягає у скоординованому розвитку незалежних компаній в одному регіоні, що працюють у споріднених галузях. У кластері взаємозалежність учасників означає, що ефективна діяльність кожної компанії створює передумови для успіху інших. Як наслідок, ці компанії працюють в одній бізнес-сфері. Учасники кластера можуть отримати значні переваги в результаті своєї колективної діяльності, не втрачаючи при цьому своєї незалежності.

Кластери можна розглядати не як просту арифметичну суму окремих компонентів, а як синергетичний ефект від спільної діяльності різних організацій. Розвиток кластерів забезпечує приплив ресурсів з галузей з низькою продуктивністю використання ресурсів. Крім того, в межах кластерів спостерігається явище, коли більш конкурентоспроможні економічні суб'єкти позитивно впливають на своїх партнерів і конкурентів. Циклічний характер взаємного впливу забезпечує успішність формування кластерів, де економічно незалежні суб'єкти взаємодіють і сприяють зростанню конкурентоспроможності кожного суб'єкта та кластера в цілому.

Функції туризму проявляються насамперед на окремих локальних територіях, а потенціал їх розвитку визначається місцевими умовами. Тому

розгляд туризму як інструменту соціально-економічного розвитку є важливим з точки зору регіонального підходу. Для забезпечення посилення впливу туризму на соціально-економічний стан регіону необхідно вирішити низку завдань, серед яких: оцінка ресурсної забезпеченості регіону та його туристичних можливостей; виявлення унікальних об'єктів, що становлять інтерес для туристів; визначення напрямів розвитку ресурсної бази для отримання соціально-економічних результатів, тобто управління туристичними ресурсами [2].

Туристичні кластери формуються навколо так званих «основних» підприємств, тобто підприємств туристичних організацій, які виробляють туристичні продукти. Розвиток рекреації та туризму має вплив на можливості для людського розвитку та вирішення соціальних проблем населення, таких як здобуття освіти, зміцнення здоров'я, забезпечення відпочинку, розвиток спорту та змістовного дозвілля. Водночас, туристи також купуватимуть послуги від інших видів бізнесу, таких як готелі, ресторани, транспорт і торгівля. Виходячи з цього, туристичний кластер повинен включати ряд суб'єктів з промислового, торговельного, сільськогосподарського секторів та сектору послуг, діяльність яких спрямована на туризм.

Туризм характеризується тим, що туристи оцінюють не тільки роботу туристичних агентств, але й регіону, і прагнуть придбати послуги належної якості за найкращою ціною. Тому вивчення різних аспектів туристичної діяльності в Україні та особливостей її розвитку в окремих регіонах допоможе знайти нові шляхи вдосконалення туристичної сфери.

Об'єднання фінансових зусиль, спрямованих на збільшення потенціалу кожного суб'єкта, може призвести до інноваційних змін, неминуче стимулюючи виробництво нових товарів і послуг, підвищення їх якості та складності. Ефективне використання власного капіталу має велике значення для України, де інвестиційні ресурси є дефіцитними.

У туристичному кластері всі учасники можуть більш злагоджено взаємодіяти між собою, з органами державної влади та партнерами в Україні й

за кордоном, а сприятливі умови для туристичних продуктів сприяють створенню інноваційного та конкурентного середовища. Таким чином, створення туристичних кластерів не передбачає створення нових суб'єктів господарювання, а їх тісну взаємодію.

Дослідження функцій та особливостей розвитку туризму та рекреації дозволило зробити наступні висновки:

1. Розвиток туризму забезпечує іміджеві переваги країни на міжнародній арені та суттєво пожвавлює соціально-економічне середовище. Крім прибутковості, туризм є одним з могутніх чинників посилення престижу України та регіонів, росту їх значення в очах світової спільноти. Туризм повинен розвиватися як система, яка надає всі можливості для ознайомлення з культурою, історією, звичаями, духовними і релігійними цінностями України та її народу і давати дохід в бюджети різних рівнів.

2. Сучасний туризм є чудовим джерелом зайнятості завдяки своїм характеристикам, які позитивно впливають на збільшення місцевих доходів та подолання безробіття шляхом створення великої кількості робочих місць, у тому числі самозайнятості Туристичні продукти характеризуються нематеріальною природою, нерозривністю виробництва і споживання, різноманітністю якості та неможливістю збереження. Специфіка туристичної індустрії полягає в техніко-економічному характері галузі, що виключає можливість інтеграції всієї або більшої частини її матеріально-технічної бази в межах однієї галузі.

3. Суть кластерного підходу в туристичній галузі полягає в скоординованому розвитку незалежних підприємств, що діють у суміжних галузях в одному регіоні. Взаємний обмін інформацією покращує якість послуг, а спільна економічна політика посилює конкурентоспроможність учасників. Завдяки взаємодії, налагодженій між учасниками, органами влади та партнерами в Україні та за кордоном, туристичний кластер створює інноваційне та конкурентне бізнес-середовище, що сприяє виробництву нових туристичних продуктів та послуг.

Список використаних джерел:

1. Ільчишин С. М. Особливості кластеризації туристичної індустрії. *Формування сучасного конкурентного середовища: інтеграція та глобалізація*: матеріали II Міжнародної конференції (м. Гринвіч, Велика Британія, 25 травня 2018 р.). London: Greenwich School of Management, 2018. P. 75-78.
2. Кальченко О. М. Кластеризація в туристичній галузі/ URL: http://www.nbuv.gov.ua /portal/Soc_Gum/Vcndtu/2009_39/22.htm.

УДК 336.6

Ковальчук Н.О.
к.е.н., доцент, асистент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Більше року Україна бореться проти невиправданої та жорсткої агресії з боку росії. Саме стільки часу пройшло минуло з моменту повномасштабного вторгнення на територію України 24 лютого 2023 року. Проте не варто забувати, що війна росії проти України триває з 2014 року та сумарно призвела до значних руйнувань та збитків, забрала багато життів, зруйнувала плани та мрії людей, загальмувала розвиток економіки, вплинула на рівень життя населення та соціальну сферу.

Уся фінансова система України діє в інших умовах, ніж в мирний час, зіштовхується з новими викликами, підлаштовується під щоденні зміни, потребує нових рішень. Істотними є зміни, зокрема, у середовищі функціонування бізнесу.

Попри ряд проблем, які потребують вирішення бізнесом в сучасних умовах, зростає і його соціальна відповідальність. Соціальна відповідальність бізнесу вже давно тренд за кордоном і певний час розвивається і в Україні.

Сучасні соціальні проблеми, які виникли в українському суспільстві та світі, засвідчують необхідність переходу суб’єктів господарювання до стратегії сталого розвитку, базові засади якої формуються на принципах соціальної

відповідальності. В умовах глобальних викликів підприємство повинно не тільки вдало пристосуватись та адекватно реагувати на зміни зовнішнього середовища, але й визначати свій вплив на середовище, збільшуючи його позитивні аспекти та нівелюючи негативні, а також спрямовувати свою діяльність на створення спільних цінностей, які необхідні для розв'язання проблем на мікро-, мезо- та макрорівнях. Саме це сьогодні визначає економічний зміст соціальної відповідальності бізнесу [1, с. 106].

Наразі підприємці зацікавлені у тому, щоб розвиватись всіма можливими шляхами, навіть в умовах війни, та працювати на своє майбутнє, розраховуючи на продовження свого бізнесу і у мирний час, вже не говорячи про вклад у перемогу. Допомагати людям та своїй країні в такий нелегкий час – це вже не лише необхідність, але й тренд.

Великий бізнес не лише не згорнув соціальні програми, а й має на меті вихід на новий рівень − з впровадженням ESG- принципів [2]. Вже давно відомо, що сталий розвиток комерційної діяльності забезпечується в тому випадку, якщо дотримуються принципи ESG, тобто принципи відповідального ставлення до довкілля (E − environment); високої соціальної відповідальності (S − social); високої якості корпоративного управління (G − governance).

Соціальна відповідальність бізнесу в умовах війни − це ключовий показник, який відображає чи дійсно він будується на цінностях та переконаннях, чи по-справжньому дані цінності та переконання розділяє команда, і чи дійсно такий бізнес потрібен суспільству, а, отже, має перспективи подальшого існування чи розвитку.

Існує пряма залежність – бізнес зростає пропорційно тому як він сприяє розвитку суспільства, навіть якщо зростає у складних зовнішніх умовах. Крім того, існує пряма залежність соціальної відповідальності бізнесу та переконань і цінностей власника бізнесу.

Зокрема, про це свідчить результати_дослідження галузевого підрозділу Google та дослідницької компанії Kantar. Понад 40% опитаних вважають

переказ коштів на гуманітарну допомогу, підтримку переселенців та участь у волонтерській діяльності надзвичайно важливими складовими діяльності бренду [3]. Ціннісні питання також цікавлять і потенційних співробітників при виборі працедавця, і місцеві громади при взаємодії з бізнесом.

Війна стала індикатором та каталізатором соціальної відповідальності бізнесу в Україні. Український бізнес згуртувався і як ніколи продемонстрував своє прагнення працювати на перемогу, підтримувати ЗСУ, піклуватися про переселенців та людей у регіонах України, найбільше наближених до військових дій. Український бізнес проявляв і продовжує проявляти свою соціальну відповідальність під час війни наступними шляхами:

- надання брендованих транспортних засобів для потреб ЗСУ та для евакуації людей з небезпечних територій;

- створення благодійних фондів, які акумулюють ресурси компанії та адресно направляють на звернення від людей;

- підтримка працівників, що підтверджує тезу: «Кожен працівник цінний для компанії незалежно від часів». Вона проявляється в таких діях як: евакуація всіх співробітників із зони бойових дій, допомога з пошуком та оплатою життя, збереження робочих місць та 100% від довоєнного рівня заробітних плат;

- допомога мобілізованим працівникам у придбання та пошуку амуніції та приладів, підтримка їхніх сімей;

- українські товари в асортименті, україномовний інтерфейс та мова консультантів, а також чітка патріотична позиція та багато ін.

Звісно, що цей перелік не є вичерпним. Соціальна відповідальність бізнесу розвивається, набуває нових форм, доводить своє значення та те, що на першому місці цінності, а на другому – особиста вигода та дохід. Соціальна відповідальність бізнесу корисна і суспільству, і бізнесу. Наше спільне завдання сьогодні – перемога, тоді соціальна відповідальність бізнесу матиме інші пріоритетні завдання – допомога людям і державі у відбудові України, захист навколишнього середовища, збереження культурного та історичного надбання українського народу.

Список використаних джерел:

1. Зибарева О., Воронюк Т. Потенціал соціальної відповідальності підприємства в системі управління його конкурентоспроможністю. *Економіка та управління підприємствами*. Випуск 1 (85). С.104-122.
2. Соціальна відповідальність бізнесу під час війни: утримати те, що є, або впроваджувати нові практики? URL: https://news.vn.ua/sotsialna-vidpovidalnist-biznesu-pid-chas-viyny-utrymaty-te-shcho-ie-abo-vprovadzhuvaty-novi-praktyky/
3. Реклама під час війни: що працює, а що ні – дослідження Kantar. URL: https://rau.ua/novyni/reklama-na-vijni-kantar/

УДК 336.226.11:336.233.2

Кузь В.І.
к.е.н., доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ: СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Розширення меж податкових відносин між економічними суб'єктами активно реалізується через оподаткування доходів фізичних осіб, адже саме методичні підходи до визначення податкових зобов'язань з досліджуваного платежу характеризуються охопленням значної кількості об'єктів оподаткування, віднесенням до податкових платників максимальної кількості економічно активного населення, ідентифікацією посередників – податкових агентів, що виконують організаційно-інформаційні функції, можливостями ефективного виконання фіскальної, регулюючої, стимулюючої, розподільчої та соціальної функцій, які покладені на систему оподаткування тощо.

Беручи до уваги стан національної економіки базовою функцією будь-якого податку є фіскальна, що підтверджується обсягами надходжень податку на доходи фізичних осіб до бюджетів різних рівнів. У 2021 р. частка досліджуваного податкового платежу у загальній величині податкових надходжень та доходів Зведеного бюджету України становила 24,1% та 21,0% відповідно [2]. Посилення фіскальної значимості податку на доходи фізичних осіб простежується якщо розглядати його вплив на формування дохідної

частини місцевих бюджетів – питома вага в ній податку на доходи фізичних осіб становить 60,3% [3]. У контексті виконання зазначеної функції реалізується основна перевага оподаткування доходів фізичних осіб – ефективне забезпечення бюджетів фінансовими ресурсами. Проте виконання інших функцій, зокрема регулюючої, розподільчої та соціальної, ускладнюється, причиною чого є відсутність практики прогресивного оподаткування та інформаційно-розрахункові труднощі механізму пільгового оподаткування, які перешкоджають досягненню ефекту соціальної справедливості.

Абстрагуючись від проблем використання прогресивної шкали ставок податку на доходи фізичних осіб, доцільно зупинитися на дослідженні ефективності застосування податкової соціальної пільги при визначенні величини податку на доходи фізичних осіб. Алгоритм обчислення вартісної межі доходів у вигляді отриманої винагороди за виконану роботу, не перевищення якої дає право на отримання податкової соціальної пільги не відповідає принципам ефективності здійснення розрахунково-аналітичних дій щодо встановлення розміру податкових зобов'язань, адже даний привілей надається працівникам із заробітком на багато нижчим, а ніж середньостатистичний розмір заробітної плати. Навіть одержання мінімального розміру плати за працю не гарантує отримання податкової соціальної пільги за винятком збільшення межі на кількість дітей до 18 років, які перебувають на утриманні платника податку на доходи фізичних осіб (не менше двох дітей). Такий стан речей знижує рівень соціальної спрямованості системи оподаткування та ускладнює облікове забезпечення розрахунків за виплатами працівникам та розрахунки за податками та платежами. Крім цього, сам розмір податкової соціальної пільги (50% від прожиткового мінімуму для працездатних осіб на 1 січня звітного податкового року) не містить належного змістового наповнення відносно тенденцій розвитку економічних процесів.

Визначена масштабність організаційних, облікових та аналітичних дій щодо нарахування та погашення зобов'язань з податку на доходи фізичних осіб

призводить до ускладнення механізму оподаткування, що створює передумови для появи несвідомих помилок при розрахунках, а що найгірше, до умисного невиконання податкових обов'язків чи часткового уникнення оподаткування через зменшення його бази.

Під заходами із раціоналізації та підвищення ефективності оподаткування доходів, отриманих у вигляді заробітної плати та прирівняних до неї виплат слід вбачати здійснення досліджуваного процесу на основі принципів сімейного оподаткування, що передбачає визначення податкових зобов'язань з податку на доходи фізичних осіб з урахуванням складу сім'ї. «Не викликає сумніву, що сімейне оподаткування, за якого розмір оподатковуваного доходу розраховується як середнє значення доходу працюючого члена родини (що, відповідно впливає на ставку податку) має найбільший сенс застосування в країнах, де доходи фізичних осіб оподатковуються за прогресивною шкалою, проте чинне українське законодавство має передбачати певне зменшення оподатковуваної бази для осіб, на утриманні яких перебувають члени їхніх сімей» [1]. Реформування податкової системи, а саме механізму оподаткування доходів фізичних осіб потрібно здійснювати поетапно, адаптуючи елементи моделі сімейного оподаткування до економічних реалій розвитку національної економіки.

Застосування підходів сімейного оподаткування в якості заміни неефективного механізму пільгового оподаткування доходів фізичних осіб необхідно розглядати за двома можливими напрямами. У першому випадку доцільно замістити право на податкову соціальну пільгу можливістю безумовного зменшення будь-якої величини бази оподаткування доходів одному з батьків на розмір прожиткового мінімуму, який відповідає віку дитини. Даний підхід є раціональним щодо визначення розміру податкової соціальної пільги, адже відповідає соціальним стандартам. Крім цього для кожного з працівників актуальним є право на отримання податкової соціальної пільги, розмір якої відповідає розміру прожиткового мінімуму тієї вікової групи чи фізичного працездатного стану до якої він відноситься.

Другий варіант реалізації соціальної функції податку на доходи фізичних

осіб передбачатиме кратне зменшення бази оподаткування доходів одного з батьків на кількість дітей до 18 років. Проте в рамках його застосування зменшуються фіскальні можливості оподаткування доходів, що в умовах воєнного стану призведе до зменшення податкових надходжень та посилення фінансової кризи. Тому більш прийнятним варіантом реформування досліджуваного податкового механізму в короткостроковій перспективі є заміна алгоритму визначення податкової соціальної пільги на практичне застосування неоподатковуваного мінімуму, визначеного для кожного працівника індивідуально на основі соціального стандарту – прожиткового мінімуму.

Отже, поряд із значною фіскальною спроможністю податку на доходи фізичних осіб, інші функції даним податковим платежем, зокрема регулююча та соціальна виконуються не ефективно, що вимагає перегляду та удосконалення механізму пільгового оподаткування через заміну діючих правил визначення права на отримання податкової соціальної пільги та розрахунку її вартісної величини на підхід врахування розмірів прожиткового мінімуму, які відповідають віку працівника та дітей, що перебувають на його утриманні.

Список використаних джерел:

1. Актуальні проблеми реформування оподаткування доходів фізичних осіб в Україні: аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. 2019. URL: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/socialna-politika/aktualni-problemi-reformuvannya-opodatkuvannya-dokhodiv-fizichnikh. (дата звернення: 08.04.2023).
2. Звіти щодо виконання Державного бюджету. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/previous-years-budgets. (дата звернення: 09.04.2023).
3. Інформація про виконання місцевих бюджетів. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/vykonannia-dokhodiv-mistsevykh-biudzhetiv. (дата звернення: 12.04.2023).

УДК 336:004

Лелюк С.В.
к.е.н., доцент кафедри фінансів
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

ОРГАНІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК УМОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Сталий розвиток підприємства – процес якісних змін, що відбувається в поточному та довгостроковому періодах, задля забезпечення зростання та збалансованого й гармонійного розвитку економічної, соціальної та екологічної підсистем підприємства з урахуванням впливу зовнішнього середовища, а також забезпеченням захисту довкілля, який є стратегічним пріоритетом, що забезпечує ринкову вартість підприємства та суспільну цінність [5]. Забезпечення сталого економічного зростання суб'єкта господарювання відбувається в результаті реалізації концепція його функціонування та розвитку. Вивчення взаємозв'язку цифровізації та концепції сталого розвитку проводилось у роботах О. Гаркушенко, В. Кудрявцева, Н. Красностанової, Т. Якименко, В. Нікітенко, Н. Метеленко, О. Шапурова, Ю. Ярмоленко та інших. Проте подальшого розвитку потребують питання організації фінансового менеджменту суб'єктів господарювання із використанням цифрових технологій для забезпечення цілей його сталого економічного розвитку.

З точки зору авторів [4] цифровізація є ефективним інструментом підтримки сталого економічного розвитку та чинником досягнення його цілей. До переваг цифрової трансформації науковцями віднесено: підвищення задоволеності клієнтів; управління можливостями збирання та аналізу даних, що призведе до зростання фінансових результатів підприємства; сприяння монетизації програмного забезпечення; забезпечення високої якості взаємодії з користувачем через зручний досвід і простоту виконання їх функцій за результатами застосування інструментів автоматизації, технологій штучного

інтелекту та самообслуговування; заохочення до співпраці та удосконалення комунікації зі стейкхолдерами за рахунок усунення зайвого та надмірного спілкування, повільних реакцій на запити, інформаційних втрат та неефективного обмін ідеями; забезпечення життєздатності бізнес-моделі підприємства; обмеження людських помилок, що досягається через усунення ручних операцій із введення та обробки даних, запровадження більш простих і менш ризикованих цифрових процесів; створення середовища для удосконалення співробітників підприємства; підвищення ефективності роботи бізнесу загалом; сприяння цифровому зростанню.

Фінансовий менеджмент представляє собою систему принципів і методів розробки та реалізації управлінських рішень, пов'язаних з формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів підприємства та організацією обороту його грошових коштів [1]. Традиційний фінансовий менеджмент реалізується за результатами аналізу ретроспективи ухвалених рішень. Сьогодні такий підхід усе рідше буває ефективним, оскільки підприємствам доводиться вирішувати унікальні завдання, які не мають нічого спільного з будь-яким історичним досвідом. У цих умовах фінансові керівники змушені змінювати стратегії прийняття рішень, додаючи до традиційного аналізу, прогнозування та моніторингу креативність, інновації та нелінійне мислення [3]. Інтелект карта, що узагальнює особливості організації фінансового менеджменту суб'єктів господарювання із використанням цифрових технологій подана на рис. 1.

Відповідно до офіційних статистичних даних частка кількості підприємств, що купують цифрові рішення у формі послуг хмарних обчислень, у загальній кількості підприємств, мала тенденцію до збільшення з 9,8% у 2018 році до 10,2% – 2021 р. (табл. 1). Проте станом на січень 2022 року їх доля знов знизилась до рівня 9,8% виходячи із даних інформації, що містилась у ініціативно поданих звітах підприємств. Так, у 2021 році за даними Державної служби статистики України найбільша частка серед суб'єктів господарювання, що цифровізовували функції фінансового менеджменту через впровадження прикладного програмного забезпечення, припадала на галузі інформаційно-

комунікаційних технологій (14,9%), діяльності туристичних агентств, туристичних операторів, надання інших послуг із бронювання та пов'язаної з цим діяльності (11,4%) та рекламна діяльність і дослідження кон'юнктури ринку; інша професійна, наукова та технічна діяльність (11,9%). Найменший ступінь впровадження інструментів цифровізації задач фінансово-економічного обліку продемонстрували сектори виробництва коксу та продуктів нафтоперероблення (2,2%), виробництва основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів (2,7%), операцій з нерухомим майном (2,8%), оренди, прокату і лізингу; діяльності із працевлаштування; діяльності охоронних служб та проведення розслідувань; обслуговування будинків і територій; адміністративної та допоміжної офісної діяльності, інших допоміжних комерційних послуг (2,9%) та виробництва автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів (3,0%).

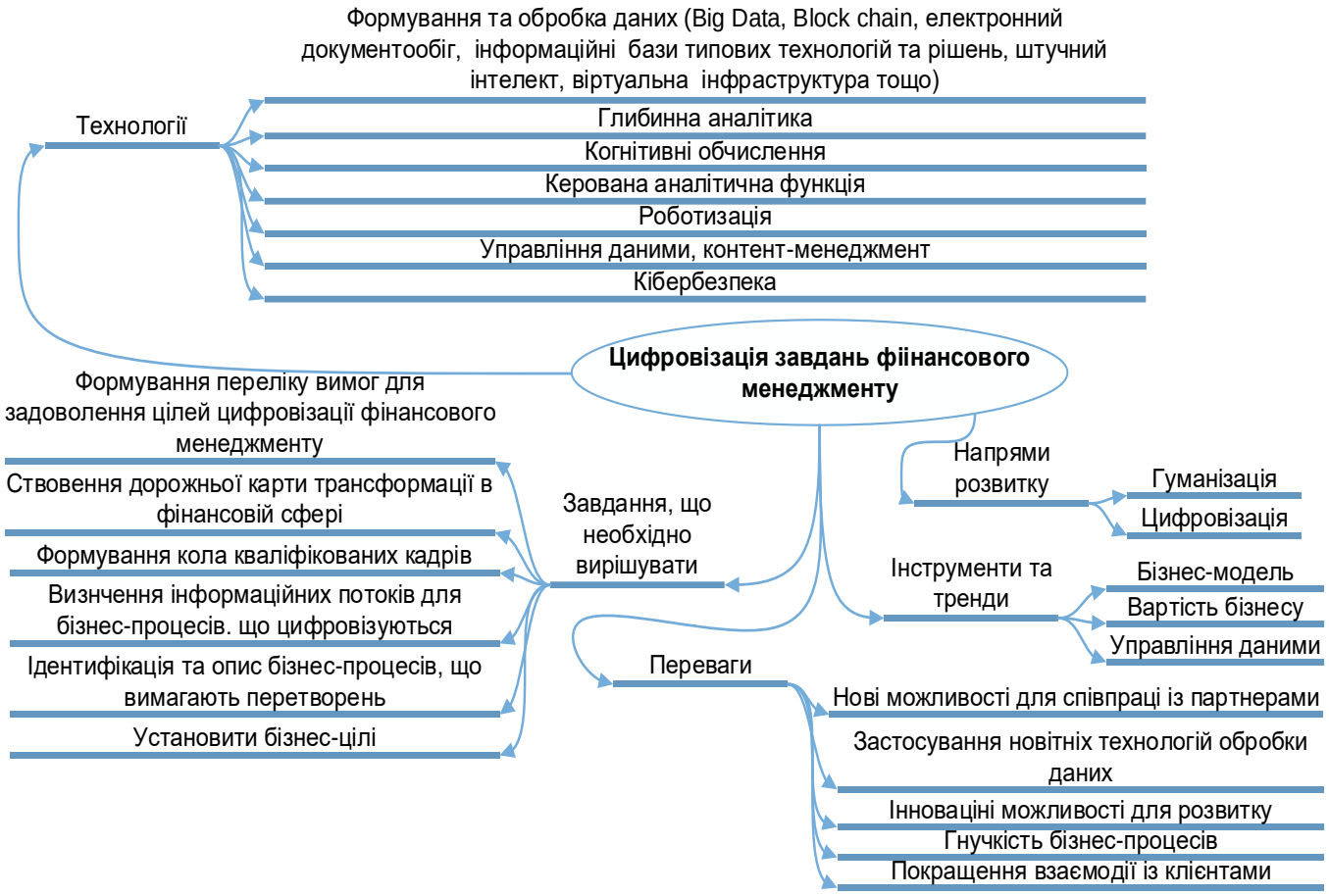

Рис. 1. Інтелект-карта опису аспектів цифровізації фінансового менеджменту (сформовано за [3])

За першими 9 місяців 2021 року серед суб'єктів господарювання галузі інформаційно-комунікаційних технологій, які мали найбільшу долю за рівнем цифровізації процесів фінансово-економічного обліку, частка прибуткових підприємств склала 81,1%.

Таблиця 1

Цифровізація діяльності українських підприємств,

у % до загальній кількості (сформовано за даними [2])

Показник	2019	2020	2021
Частка кількості підприємств, що купують послуги хмарних обчислень	9,8	10,3	10,2
з них: прикладне програмне забезпечення завдань фінансового менеджменту (зокрема фінансів та бухгалтерського обліку)	5,3	5,9	5,5

На противагу цьому для сектора виробництва коксу та продуктів нафтоперероблення доля організації, що отримала позитивний фінансовий результат до оподаткування, досягла рівня 64,3%. На основі отриманих результатів, подальша розвідка досліджень присвячуватиметься вивченню питань щодо встановлення можливих взаємозв'язків між рівнем цифоровізації організації фінансового менеджменту підприємств та ефективності досягнення ними цілей сталого економічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Бланк І.О. Фінансовий менеджмент : навч. посібник. Київ : Ельга, 2008. 724 с.
2. Державна служба статистики України. URL : https://ukrstat.gov.ua.
3. Докієнко Л. Цифрова трансформація фінансів підприємства. *Підприємництво та інновації*. 2022. Вип. 22. С. 18-25. URL : https://doi.org/10.37320/2415-3583/22.3.
4. Нікітенко В., Метеленко Н., Шапуров О. Концепція цифрової трансформації як чинник підтримки сталого екологічного, соціального та економічного розвитку. *Humanities Studies*. 2022. № 12(89). URL : https://doi.org/10.26661/hst-2022-12-89-16. 5. Пилипенко С.М. Стратегічне управління підприємством на засадах концепції сталого розвитку. *Економіка та суспільство*. 2020. Вип. 21. URL : https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/33.

УДК 657.4

Никифорак І.І.
к.е.н., доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Білик І.І.
здобувачка вищої освіти
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

УДОСКОНАЛЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

В сучасних ринкових умовах дебіторська заборгованість відіграє суттєву роль у формуванні джерел фінансування господарської діяльності. Часто для отримання конкурентних переваг підприємства змушені співпрацювати на умовах відстрочення розрахунків. За таких умов виникає потреба у новій концепції управління дебіторською заборгованістю, яка потребує якісного інформаційного забезпечення. Особливості формування інформації щодо виникнення дебіторської заборгованості, її оцінки та відображенні у звітності визначаються в обліковій політиці підприємства.

Проблемами удосконалення облікової політики в системі управління підприємством займається багато науковців, зокрема Т. Барановська, Ф. Бутинець, І. Житний, М. Пушкар, Н. Цегельник та інші. Проте актуальність указаного питання постійно зростає та потребує подальших наукових досліджень.

Мета дослідження полягає в удосконаленні підходів до формування елементів облікової політики в контексті ефективного управління дебіторською заборгованістю підприємства.

Відповідно до ПСБО 10 «Дебіторська заборгованість» – це «заборгованість дебіторів на певну дату» [2], яка відображається у Балансі (форма №1) за чистою реалізаційною вартістю та у Примітках до річної фінансової звітності (форма №5) за строками погашення.

Господарські операції підприємства, що пов’язані з відвантаженням продукції покупцям, а відповідно з утворенням дебіторської заборгованості, уже відбулися. Тому з метою управління існуючої дебіторської заборгованості

необхідно володіти точною та своєчасною інформацією у розрізі її обсягів, періоду утворення, контрагентів та їх платоспроможності. Діючі норми законодавства дозволяють здійснити самостійний вибір серед альтернативних варіантів організації та методики обліку дебіторської заборгованості [1]. Тому формування елементів облікової політики щодо дебіторської заборгованості є основою для забезпечення належного інформаційного підґрунтя для прийняття ефективних управлінських рішень (рис. 1).

ЕЛЕМЕНТИ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ		
Методологія обліку	***Технологія обліку***	***Організація обліку***
Способи оцінки та класифікації дебіторської заборгованості Метод формування резерву сумнівних боргів Порядок визначення коефіцієнта сумнівності	Робочий план рахунків для обліку дебіторської заборгованості Графік документообороту Порядок проведення інвентаризації дебіторської заборгованості	Форма організації обліку дебіторської заборгованості Поєднання видів обліку та контролю дебіторської заборгованості Посадові інструкції та список матеріально-відповідальних осіб
ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ		
Порядок формування інформації про дебіторську заборгованість та її відображення у звітності	Забезпечення точності та достовірності інформації про дебіторську заборгованість	Контроль за ефективністю управління дебіторською заборгованістю

Рис 1. Вплив елементів облікової політики на прийняття управлінських рішень щодо дебіторської заборгованості

Поєднання методологічних, технологічних та організаційних елементів облікової політики щодо дебіторської заборгованості дозволяє генерувати необхідну інформацію відповідно до особливостей діяльності підприємства та обраних цілей його розвитку, щоб впливати на прийняття дієвих управлінських рішень стосовно оптимального фінансового забезпечення.

Таким чином, удосконалення підходів до формування облікової політики дебіторської заборгованості сприятиме створенню ефективного механізму управління фінансовими ресурсами підприємства.

Список використаних джерел:

1. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства: наказ Міністерства фінансів України №635 від 27.06.2013 р. зі змінами та доповненнями. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0635201-13?lang=ru
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: Наказ Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. № 237. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text

УДК 614.2:368.0.06(477)

Павленко О.П.
к.е.н., доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Дніпровський державний аграрно-економічний університет

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ СТРАХОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Серед багатьох видів особистого страхування останнім часом все більшою популярністю користується медичне страхування, і н тільки за кордоном, а і в Україні. Поширення даного сектору страхового ринку пов’язане з підвищенням попиту на послуги ринку медичного обслуговування. Програми поліклінічного і амбулаторно лікування вже давно практично не фінансуються з державного бюджету. Тому проблема покриття медичних витрат є досить актуальною в сучасному світі серед усіх верств населення, але разом з тим страховиками застосовуються вікові обмеження до страхувальників, а також обмеження страховки діє для постійно хворих громадян з хронічними, інфекційними, серцево-судинними захворюваннями [3, с.128].

Згідно проведеного дослідження показників страхових компаній на ринку добровільного страхування на випадок хвороби в 2021 році видно, що найбільший приріст страхових платежів відбувався в СК «ІНТЕР Експрес» (+1003,5%), друге місце в рейтингу посідає СК «Альфа-Гарант» (+222,3%). В звітному 2021 році аналітичний огляд за сумами страхових платежів в цьому

сегменті особистого страхування показав, що лідерами є наступні компанії: «Альфа страхування», «ВУСО», і «УНІКА».

Таблиця 1

ТОП-10 страховиків на ринку добровільного медичного страхування в 2021 р.

Страхова компанія	Сума страхо-вих платежів, тис.грн.	Питома вага у портфелі страховика, %	Приріст страхових платежів, %	Сума страхових виплат, тис.грн.	Рівень виплат, %	Рівень перестра-хування
УНКА	807542,4	26,73	15,99	535213,4	66,28	3,17
ПРОВІДНА	794319,7	68,46	31,82	483129,7	60,82	0
ІНГО	543593,6	27,18	23,37	334384,7	61,51	3,6
АЛЬФА СТРАХУВАННЯ	469844,2	30,82	40,45	292301,4	62,21	0,17
ARX	460476,9	13,52	32,02	207342,4	45,03	4,2
УСГ	301583,2	12,85	35,62	180249,9	59,77	0
NGS	241085,3	99,83	7,95	107672,7	44,66	15,95
ТАС СГ	237876,2	9,71	17,62	153430,0	64,5	0
КРАЇНА	209788,4	32,67	0,72	158306,1	75,46	0,04
PZU УКРАЇНА	169135,0	9,69	1,81	96957,4	57,33	-0,06

За цей же період суми страхових виплат збільшились, так у 4 страховиків найбільший приріст рівня виплат досягнув 37,7-49,2%, що вказує на тенденцію зростання страхових випадків. На страховому ринку вагому долю цього виду у портфелі страховика на рівні 27,7%, 16,2%, 13,6% і 7,3% займають компанії першої четвірки, а саме: «Альфа страхування», «ВУСО», «УНІКА» і «КРАЇНА» [2].

За даними ВОЗ все більше країн світу переходять на страховому ринку на обов'язкове медичне страхування, який виступає найважливішим індикатором розвиненої і здорової нації та спряє підвищенню рівня «медичної» безпеки, відповідальності за стан здоров'я, покращення демографічної ситуації в країні вживанні ініціативи страхового захисту [1, с.57].

Запровадження обов'язкового медичного страхування значною мірою в багатьох країнах, і в тому числі в Україні, сприятиме розвитку економіки, дозволить налагодити екосистему, допоможе в загальному забезпеченні

якісного медичного обслуговування, надасть можливість перерозподіляти медичні витрати пропорційно між страхувальником і роботодавцем (в особливих випадках).

Таблиця 2

ТОП-10 страховиків на ринку добровільного страхування на випадок хвороби в 2021 р.

Страхова компанія	Сума страхо-вих платежів, тис.грн.	Питома вага у портфелі страховика, %	Приріст страхових платежів, %	Сума страхових виплат, тис.грн.	Рівень виплат, %	Рівень перестра-хування , %
АЛЬФА СТРАХУВАННЯ	246791,8	16,2	13,3	1028,2	0,4	0
ВУСО	234031,1	13,6	67,8	91977,5	39,3	0
УНІКА	221146,6	7,3	54,5	100921,8	45,6	0
КРАЇНА	177558,4	27,7	61,3	87271,8	49,2	0
ТАС СГ	30721,5	1,3	32,0	1366,6	4,5	0
ГАРДІАН	12923,0	1,9	7,7	1602,0	12,4	12,7
ПРОВІДНА	11345,1	1,0	36,0	4276,2	37,7	0
ІНТЕР ЕКСПРЕС	7614,0	7,6	1003,5	895,0	11,8	0
АЛЬФА-ГАРАНТ	6752,0	1,9	222,3	1,1	0	0
PZU УКРАЇНА	5956,7	0,3	10,6	99,3	1,7	0

Наприкад, запровадження обов’язкового медичного страхування для пенсіонерів зможе допомогати пенсіонерам жити в додатковому захисті та безпеці. Окрім того застосування спільного страхування та поєднання з медичним страхування інших мереж соціального захисту, дозволяє розшири страхове покриття і забезпечити безбідне існування малозабезпеченим громадянам [4, с.521].

Таким чином, українська економіка може стати розвиненою при запровадженні економічних і соціальних реформ в сфері медичного страхування, а також і приносити корисність жителям, працівникам, роботодавцям, підприємцям і інвесторам.

Список використаних джерел:

1. Климук Н.Я. Особливості медичного страхування в Україні в сучасних умовах. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоровя України.* 2021. №1(87). С.55-60.

2. Офіційний сайт «Forinsurer». URL: https:// www.forinsurer.com (дата звернення: 22.03.2023).
3. Страхування: навч. посіб. / О.В. Олійник, Г.О. Нагаєва. Харків: Стильна типографія, 2020. 256 с.
4. Страхування: підручник / За ред. В.Д. Базилевича. К.: Знання, 2008. 1019 с.

УДК 005.932.5:658.15](477)

Ткаченко А.А.
к. е. н., доцент кафедри обліку та фінансів
Черкаський державний бізнес-коледж
Бойко Т.Ю.
здобувачка фахової передвищої освіти
Черкаський державний бізнес-коледж

УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ НА ВІТЧИЗНЯНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Управління витратами є важливим аспектом ефективного господарювання будь-якого підприємства в умовах сталого економічного розвитку. В Україні управління витратами залишається актуальним питанням, так як стабілізація економіки під час COVID-19 та гострої фази війни характеризується високим рівнем невизначеності. Економічна криза, пандемія COVID-19, повномасштабне вторгнення росії, воєнна агресія, часткове втрачання впливу держави на економічні процеси, значне зростання цін на енергоносії, матеріальні ресурси та сировину, вплинули на результати господарської діяльність усіх вітчизняних підприємств. Багато підприємств було зруйновано, інші призупинили або припинили свою діяльність. Також залишилися підприємства які продовжують працювати, але більшість з них в фінансовому результаті отримують збиток. Це вимагає постійної роботи над вирішенням завдань по оптимізації витрат і забезпечення стійкості бізнесу [3].

У працях багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених, таких як: В. О. Занора, О. І. Карінцева, Т. І. Партин, Н. Ф. Романюк, Е. А. Федорова, М. О.

Харченко, А. І. Ясінська, Б.І. Валуєв, В.Гуцайлюк, Л.В. Жилкіна, М.В. Кужельний, А.М. Кузьмінський, В.Г. Линник, Л.В.Нападовська, В.В. Сопко, М.Г. Чумаченко та інших науковців, висвітлено теоретичні та практичні аспекти управління витратами [2].

Управління витратами – це комплексний процес, спрямований на досягнення високої економічної ефективності підприємницької діяльності шляхом вдалої та успішної управлінської діяльності [1].

Процес управління витратами характеризується певною послідовністю виконуваних дій, зокрема: розроблення, прийняття і реалізація рішень щодо формування величини і структури витрат, а також контроль за їхнім виконанням [1].

Питання, пов’язані з управлінням витратами будь-якого підприємства, є важливими, оскільки до пріоритетних проблем організації та здійснення підприємницької діяльності в Україні належать висока собівартість вітчизняної продукції, нестача фінансових ресурсів для розвитку, відсутність системи розвитку вітчизняного менеджменту, яка б відповідала потребам управління. Перелічені проблеми вимагають від керівників вітчизняного підприємства впровадження та використання сучасних методів результативного ефективного управління витратами, їх економії і запобігання збиткам [3].

Для ефективного управління витратами в умовах невизначеності, а в даній ситуації гострої фази війни, керівники підприємств розробляють та використовують різні сценарії, що дозволяють змінювати стратегії та тактики в залежності від військової ситуації. Управлінський апарат вітчизняних підприємств може використовувати такі стратегії:

1. Ретельно аналізувати всі свої витрати, включаючи прямі та операційні витрати, витрати на стабілізацію та функціонування свого бізнесу, витрати на управління, на податки, на заробітну плату та інші витрати. Цей аналіз дозволяє керівникам підприємств зрозуміти, на яких витратах можна зекономити, та скласти план дій з управління витратами.

2. Доречно використовувати стратегію зниження витрат на певний період часу активної фази війни. Це може включати такі заходи, як скорочення або відсутність рекламного бюджету, зменшення кількості працівників, реструктуризацію бізнесу та інші заходи.

3. Здійснювати стратегію управління запасами, яка є важливим елементом управління витратами. Таким чином підприємство зменшує свої витрати, ефективно управляючи запасами, зменшуючи їх рівень та покращуючи процеси доречності їх закупівлі та управлінням запасами.

4. Забезпечувати ефективний контроль над своїми витратами, включаючи контроль над витратами на рівні підрозділів, підприємства та за його межами. Контроль повинен бути забезпечений в режимі реального часу та з детальним аналізом витрат, щоб вчасно реагувати на негативні зміни військової ситуації в Україні. Сутність контролю полягає у спостережені та нагляді за виробничо-господарськими процесами з метою виявлення відхилень і протидії небажаним зовнішнім явищам.

5. Розглянути можливість використовувати технології, що дозволяють зменшити витрати та покращити продуктивність. Наприклад, це можуть бути онлайн-сервіси для замовлення та оплати товарів та послуг, використання хмарних технологій для збереження та обробки даних та інші.

6. Керівництво підприємства може переглянути свою структуру фінансових ресурсів та розподілу бюджету, щоб забезпечити оптимальне використання ресурсів та зменшити витрати на непотрібні ресурси в умовах гострої фази війни та не стабільної економічної ситуації

7. Проводити аналіз ризиків та стрес-тестування, щоб оцінити вплив невизначеності на його фінансовий стан та планування витрат. Наприклад, підприємство може розглянути можливість зменшення витрат на операційну діяльність, якщо ринок зазнає значних змін.

В умовах невизначеності вітчизняним підприємствам рекомендується застосовувати метод управління витратами «точно в строк», який дозволить забезпечити оптимальний рівень реалізації продукції за рахунок виробництва

продукції тільки тоді, коли вона необхідна, використовуючи наявні ресурси. Метод «точно в строк» обмежується виробництвом невеликих партій, з урахуванням використання наявних [2].

Ефективна система управління витратами має ґрунтуватися на дотриманні певних правил, а саме:

– підприємство має право самостійно вибирати форми та системи управління витратами;

– пріоритетними мають бути поточні завдання й цілі підриємства, як підґрунтя для стратегічних ;

– процес пошуку, передачі, нагромадження, оброблення та аналізу інформації має бути безперервним для задоволення потреб усіх рівнів управління підприємством;

– управління витратами має здійснюватися на основі кошторису (бюджету), що забезпечує взаємодію підрозділів та оцінку результатів їх діяльності;

– обов’язкова участь персоналу в процесі управління витратами [4].

Отже, війна на території України спричинена військовою агресією з боку російської федерації тягне за собою неабиякі тяжкі втрати, наслідки яких відчуваються українським суспільством і українськими підприємствами [5]. Управління витратами на вітчизняному підприємстві є важливою складовою ефективного господарювання в умовах сталого економічного розвитку під час військової агресії. Забезпечення оптимальних рівнів витрат на виробництво продукції та послуг є ключовим елементом збереження прибутковості та конкурентоспроможності. Для збереження свого бізнесу керівництву підприємств необхідно здійснювати ефективне управління зниженням витрат, що дасть можливість у післявоєнний час швидкому відновленню, та джерел надходження у додаткових грошових коштах для майбутнього розвитку.

Список використаних джерел:

1. Єгорова О. В., Момот І. О. Особливості управління витратами підприємства в умовах економічної кризи. 2019.
2. Костецька Н. Управління витратами на підприємствах в умовах ризику. *Економіка та суспільство.* 2021.
3. Пилипенко А., Жигалкевич Ж. Управління витратами підприємств в умовах невизначеності. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи*, 2022.
4. Піскун А. В. Теоретичний аспект управління витратами підприємства. 2021.
5. Brazylii N. M., Tkachenko A. A., Zdir V. A. Analysis of economic situation in Ukraine under martial law and the influence of factors on the financial activities of business entities. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*. 2022.

УДК 339:330.3

Федишин М.П.
к.е.н, доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ЗЕЛЕНЕ ФІНАНСУВАННЯ: АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД СВІТОВОГО РИНКУ ЗЕЛЕНИХ ОБЛІГАЦІЙ

Запровадження Зеленої угоди та перехід на екологічно чисту економіку потребує суттєвих заходів у діяльності всіх учасників економічної системи, у тому числі суб'єктів фінансового ринку та регуляторів в умовах глобальних викликів пандемії і кліматичних змін. Нинішнього рівня інвестицій недостатньо, щоб зробити світ більш стійким і розвиватися у більш соціально, екологічно та кліматично стабільний спосіб. Спалах COVID-19 мав і має видимий характер впливу на більшість економік країн світу. Тому багато країн поставили клімат і сталість в основу економічного планування та реалізації власної державної політики.

Досягнення кліматичних цілей і зобов'язань не може відбутися без подальшого регуляторного та наглядового втручання, інноваційних рішень у фінансовому секторі та мобілізації приватного капіталу. Одним із інструментів, що активно впроваджується останнім часом є «зелені» облігації, які сприймаються як природний елемент трансформації світової економіки у

фінансування або рефінансування відновлюваних джерел енергії та підвищення енергоефективності. Перша «зелена» облігація була випущена Європейським інвестиційним банком (ЄІБ) у 2006 році. А вже через 10 років ринок досягнув 81 мільярд доларів США.

Зелені або кліматичні облігації – це вид тематичних облігацій, які забезпечені активами або цільові облігації, випущені для залучення фінансування щодо проектів або програм, пов'язаних зі зміною клімату чи адаптацією до кліматичних змін. Тематичне маркування дає можливість інвесторам, зацікавленим у тематичній області, зосередити інвестиції саме в цій сфері.

З моменту запуску програми Світового банку «Зелені облігації» у 2007 році та програми Climate Awareness Bonds Європейським інвестиційним банком (ЄІБ) у 2008 році, інвестори зацікавлені у придбанні таких цінних паперів, доходи від яких спрямовуються на інвестиції, які допомагають боротися зі зміною клімату. Розглянемо річні випуски «зелених» облігацій за останні десять років (рис.1).

Рис.1. Динаміка випуску «зелених» облігацій [1]

Ринок «зелених» облігацій почав набирати обертів впродовж 2013-2015 років. У 2015 році наростили випуски «зелених» облігацій такі країни як Велика Британія (0,7 млрд.дол), Китай (1,0 млрд.дол), Німеччина (5,6 млрд.дол), Японія (0,5 млрд.дол), Нідерланди (4,1 млрд.дол), Норвегія (0,9

млрд.дол) та США (10,5 млрд.дол). У 2018 році ринок зелених облігацій зріс на 171,2 млрд, що на 51% менше, ніж у 2019 році. Так у даному періоді, емісію «зелених» облігацій здійснили вісім нових країн – Барбадос, Еквадор, Греція, Кенія, Панама, Росія, Саудівська Аравія, Україна – їх загальна емісія склала 3,1 млрд дол. Таким чином, у 2019 році у 62 країнах здійснено емісію зелених облігацій, їх сукупний випуск перевищив 760 млрд дол. США. Очікується, що сукупний випуск «зелених» облігацій досягне 5 трильйона дол. США у 2025 році. За даними рис.1, спостерігаємо зменшення випуску «зелених» облігацій у 2022 році на 109,2 млрд дол США через нестабільність ринків, інфляцію та зростання процентних ставок.

Так, зокрема, у Європі пропозиція «зелених» облігацій скоротилася на 32,5% до 219,03 млрд дол США, у Північній Америці випуск зменшився на 43,2% до 60,22 млрд дол США, в той час як емісія Азіатсько-Тихоокеанського регіону була стабільною, зменшилася на 2,5% до 120,83 млрд дол США. Подальша позитивна динаміка ринку «зелених» облігацій залежить від тенденцій відновлення світової економіки, які за прогнозами Міжнародного валютного фонду очікуються на рівні 2,7% у 2023 році.

Зелене фінансування через «зелені» інвестиції в нашій країні розпочалося із прийняттям Кабінетом Міністрів України 23.02.2022 року концепції запровадження та розвитку ринку зелених облігацій в Україні на 2022-2023 роки, згідно якою передбачено залучення фінансування для реалізації проєкту екологічного спрямування шляхом випуску зелених облігацій; встановлення нормативів розкриття інформації емітентами цього виду цінних паперів; встановлення режиму акредитації зовнішніх верифікаторів та оцінювачів зелених облігацій [2]. Емісію «зелених» облігацій згідно чинного законодавства [3] може здійснювати особа, що реалізує або фінансує проєкт екологічного спрямування. Кошти від розміщення таких паперів можуть спрямовуватися на фінансування та/або рефінансування витрат проєкту екологічного спрямування, таких, як проєкти у сфері альтернативної енергетики, енергоефективності, мінімізації утворення, утилізації та переробки

відходів, впровадження екологічно чистого транспорту, органічного землеробства, збереження флори і фауни тощо. За розрахунками, проведеними до повномасштабного російського вторгнення очікувалося, що до 2030 року Україна зможе залучити через випуск «зелених» облігацій 36 млрд дол. США. За даними Міжнародної фінансової корпорації (IFC), потенціал українського ринку послуг з енергоефективності та «чистої» енергетики до 2030 року складає 73 млрд дол [4].

Маємо чітке усвідомлення, що для України як кандидата в члени ЄС, реалізація європейського зеленого курсу є обов'язковою, тому повоєнне відновлення економіки України здійснюватиметься за проєктами зеленого фінансування та дозволить забезпечити економічну ефективність і конкурентоспроможність нашої країни як на європейському, так і світовому ринках.

Список використаних джерел:

1. Sustainable debt global state of the market 2022. Climate Bonds Initiative.URL: https://www.climatebonds.net/files/reports/
2. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України № 3480-IV від 23 лютого 2006 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text (дата звернення: 02.04.23)
3. Про схвалення Концепції запровадження та розвитку ринку зелених облігацій в Україні: Розпорядження Кабінету міністрів України від 23.02.2022 року № 175-рю. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/175-2022-%D1%80#Text (дата звернення: 02.04.23)
4. Офіційний сайт Міжнародної фінансової корпорації. URL: https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/corp_ext_content/ifc_external_corporate_site/home

JEL: D22, D24, E31

Inocentiu Alexandru Florea
PhD in Economics, Postdoctoral researcher at the Faculty of Economics and Business Administration, University of Craiova

ELECTRICITY PRICE BUBBLES AND THEIR IMPLICATIONS ON BUSINESS PROFITABILITY IN TIMES OF CRISIS

The energy crisis has led European governments to implement policies to mitigate the impact of high costs on consumers, policies that are considered to have

contradictory effects ([1]). The energy sector was already affected prior to the outbreak of the conflict in Ukraine and the pandemic crisis, as a result of a major reduction in energy demand due to the decrease in economic activity ([2]). Thus, interruptions in industrial activities and the transition to online and digital activities have led to a reduction in the demand for electricity from companies, along with changes in household consumption as a result of changes in lifestyle, remote work, and online education ([3]). With the lifting of restrictions and the resumption of industrial activities, the high demand for energy led to an initial increase in natural gas prices, followed by an increase in electricity prices ([4]). Thus, after drastic decreases in energy prices in 2019 and 2020, the downward trend reversed sharply in 2021, with wholesale energy prices increasing by 200% annually, leading to retail price increases.

The price of electricity represents a cost element that is reflected in the final price of goods and services offered by companies and that can generate substantial changes in the profitability of companies ([5]). The aim of the study is to highlight to what extent the increase in electricity prices affects the profitability of companies in Romania, depending on the activity sector they belong to. The first step of the research involves identifying the existing bubbles in the price of electricity. In this study, we use the method of the generalized sup ADF (GSADF) test proposed by Phillips et al. ([6]) using bi-annual data from the second semester of 2007 until the first semester of 2022.

Following Phillips et al. ([6,7]) we can calculate the GSADF test that outperforms the SADF test in terms of its size and power in identifying bubbles.

$$GSADF = \sup_{s_w \in [s_0, s_1]} \left\{ \sup_{s_1 \in [0, 1-s_w]} ADF_{s_1}^{s_w} \right\} \quad (3)$$

The numerical simulations involved in obtaining the asymptotic critical values are carried out through a bootstrap methodology, with 2000 replications used for this purpose. The recently proposed tests' finite sample distributions are computed

through this approach. The effectiveness of this methodology is demonstrated by Monte-Carlo simulations, which indicate that it can successfully identify explosive processes and collapsing bubbles. Some authors ([8]) have suggested that this method does not require the fundamentals' process specification and is not influenced by any possible explosive root of the asset price determinants. Furthermore, it provides a date-stamping strategy.

Figure 1 presents the estimates of the electricity price for non households in Romania, using the GSADF statistics at 95% confidence intervals. As it can be seen, there are two periods of bubbles, one recorded after the global economic crisis in 2012 and the other relied to the pandemic crisis in 2021, right before the war crisis in Ukraine ([9]).

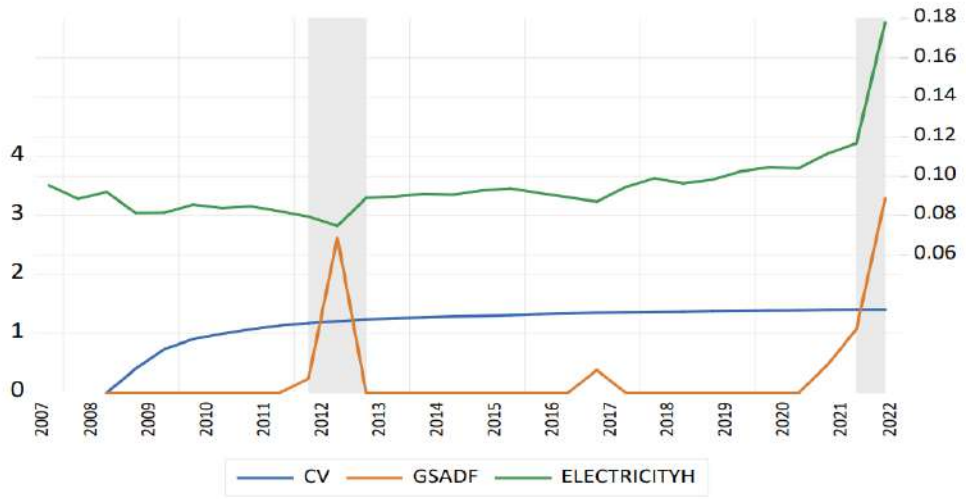

Figure 1. GSADF test for electricity non-household price in Romania.

The results of the study show us the existence of two bubbles in the case of Romania, both consequences of the existing crises. In the case of the economic crisis, the electricity price bubble started in 2012 and lasted for a year. In the case of the pandemic crisis, the electricity price bubble was triggered approximately in the second semester of 2021, and still continues.

In the second step, a quantile regressions is used to analyze the impact that these electricity price developments have on business profitability. The results indicate different influences depending on the economic sector in which the companies operate.

References:

1. Euronews. *Why Europe's Energy Prices Are Soaring and Could Get Much Worse*. 2021 Available online: https://www.euronews.com/2021/10/28/why-europe-s-energy-prices-are-soaring-and-could-get-much-worse (accessed on 10 March 2023).
2. European Commission. *Tackling Rising Energy Prices: A Toolbox for Action and Support*. 2021 Available online: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3° 2021%3A660%3AFIN&qid=1634215984101 (accessed on 10 March 2023).
3. Halbrügge, S.; Schott, P.; Weibelzahl, M.; Buhl, H.U.; Fridgen, G.; Schöpf, M. *How did the German and other European electricity systems react to the COVID-19 pandemic?* Appl. Energy 2021, 285, 116370.
4. Zakeri, B.; Paulavets, K.; Barreto-Gomez, L.; Echeverri, L.G.; Pachauri, S.; Boza-Kiss, B.; Zimm, C.; Rogelj, J.; Creutzig, F.; Ürge-Vorsatz, D.; Victor, D.G.; Bazilian, M.D.; Fritz, S.; Gielen, D.; McCollum, D.L.; Srivastava, L.; Hunt, J.D.; Pouya, S. *Pandemic, War, and Global Energy Transitions*. Energies 2022, 15, 6114. https://doi.org/10.3390/en15176114
5. International Energy Agency, IEA *Coping with the Crisis: Increasing Resilience in Small Businesses in Europe through Energy Efficiency*, Paris, 2022. https://www.iea.org/reports/coping-with-the-crisis-increasing-resilience-in-small-businesses-in-europe-through-energy-efficiency
6. Phillips, P.C.B., Shi, S., and Yu, J., 2013. *Testing for Multiple Bubbles 1: Historical Episodes of Exuberance and Collapse in the S&P 500*. Singapore Management University Working Paper No. 04-2013.
7. Phillips, P.C.B., Yu, J., 2011. *Dating the timeline of financial bubbles during the subprime crisis*. Quantitative Economics 2 (3), 455–491.
8. Zhao, Y., Chang, H.-L., Su, C.-W., & Nian, R. (2015). Gold bubbles: When are they most likely to occur? Japan and the World Economy, 34–35, 17–23.
9. UNCTAD, Global impact of war in Ukraine: Energy crisis, 2020. https://unctad.org/system/files/official-document/un-gcrg-ukraine-brief-no-3_en.pdf

JEL F21, G12, G30, Q56

Wikarczyk Agnieszka
PhD in Economics,
Poland,
Institute of Economics and Finance, Faculty of Social and Economics, Cardinal Stefan Wyszynski University in Warsaw

GREEN BONDS AS A FORMULA FOR RAISING CAPITAL IN ACCORDANCE WITH THE CONCEPT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT – THEORY AND PRACTICE (EXAMPLES)

Introduction

In recent years, there has been an increase in the value of *Green Bond* issues. They are distinguished from other bonds by the pro-ecological purpose of the issue, because the funds obtained in this way are used to finance new or re-finance existing

projects that benefit the environment. Both investors and issuers are interested in them. The order is not accidental. Among the former "(…) this trend results from a change in the perception of the importance of climate change and environmental protection among financial market participants. Many global investors modified their investment strategies, striving to increase the share of debt securities issued in connection with the implementation of pro-ecological projects in their portfolios (…)" [9, p. 282]. From the point of view of issuers, their decision is dictated by the possibility of significantly expanding the base of potential investors and obtaining financing at a low cost, but with the need to authenticate the purpose of spending the obtained funds. The subject of the study is to present the current assumptions for the issue of Green Bonds (with particular emphasis on protecting investors against the so-called *greenwashing*) as a source of raising capital by enterprises against the background of the concept of sustainable development - in theory and in practice.

The concept of sustainable development and green bonds

Sustainable Development it's a term commonly used for years in scientific literature, legal acts and strategic documents (e.g. of enterprises). It's defined in many ways. According to the report of the World Commission on Environment and Development "Our Common Future", sustainable development means the right to satisfy the development needs of the present generation without limiting the rights of future generations in this respect [11; p. 16, 43]. The concept formulated in this way was based on the assumption that the society recognizes the supremacy of ecological requirements that cannot be disturbed by the growth of civilization as well as cultural and economic development [10; p. 195-197] - the EU is a leader in this, which in the adopted document: "Sustainable Development Strategy" (abbr. SDS) set the direction of the long-term vision of sustainable development (elements such as: economic development, social cohesion and environmental protection are to complement each other). "(...) The achievement of the company's financial goals must [thus] take into account social and ecological aspects as the main areas of sustainable development (...)" [13; p. 240]. This approach includes the method of financing enterprises through the issue of the so-called Green Bonds.

Green Bonds – according to International Capital Market Association (abbr. ICMA) – "(…) are any type of bond instrument where the proceeds or an equivalent amount will be exclusively applied to finance or re-finance, in part or in full, new and/or existing eligible Green Projects and which are aligned with the four core components of the GBP [Green Bonds Principles] (…)" [7; p. 3]. Certain eligible Green Projects may have social co-benefits (e.g. renewable energy, pollution prevention and control, circular economy adapted products, production technologies and processes). According to the World Bank (abbr. IBRD): "(…) a green bond is a debt security that is issued to raise capital specifically to support climate related or environmental projects. This specific use of the funds raised —to support the financing of specific projects— distinguishes green bonds from regular bonds. Thus, in addition to evaluating the standard financial characteristics (such as maturity, coupon, price, and credit quality of the issuer), investors also assess the specific environmental purpose of the projects that the bonds intend to support (…)" [14, p. 23]. It is generally accepted that Green Bonds are priced very close to regular bonds - investors are not willing to give up return or pay extra for the green aspect of the bond and related reporting. There are four types of Green Bonds [11; p. 8]: Standard Green Use of Proceeds Bond, Green Revenue Bond, Green Project Bond, Secured Green Bond.

The benefits for issuers include: investor diversification, closer engagement with investors, raising awareness for an issuer's activities, and helping to build a market that helps mobilize private sector financing for climate-focused and environmentally friendly activities. Reaching different investor groups is valuable to expand funding sources. Green Bonds have attracted investors from the growing segment focused on sustainable and responsible investing (abbr. SRI) and investors that incorporate ESG (environmental, social, and governance) criteria as part of their investment analysis [3; p. 7; 14; p. 43-45].

Investor protection as a formula for expanding the issue of Green Bonds

There are concerns about the use of funds obtained from Green Bonds to finance projects not related to environmental protection (*greenwashing*). It is then necessary -

for potential investors - credibility of issuers in terms of the implementation of pro-ecological objectives of the issue. The initiative in this area was mainly bottom-up. Financial market institutions have developed voluntary guidelines to promote accountability, fairness and transparency when issuing them. The most common standards for issuing Green Bonds - protecting investors - are [2; 4; 7]:

- Green Bonds Principles (abbr. GBP) - created by ICMA - issuers should develop the so-called Green Bond Framework (abbr. GBF) or a legal documentation,
- Climate Bonds Standards (abrr. CBS) - prepared by the Climate Bonds Initiative. It's a system of standards and bond certification rules as well as related guidelines and certification documents (so-called *climate certificates*).

In July 2021, the EC presented a draft regulation on the voluntary European Green Bond Standard (abbr. EUGBS) [3]. This was to lead to the unification of market-based rules for issuing bonds in the EU (for private and public issuers, also from outside the EU) and to limit the possibility of greenwashing. On February 28, 2023, this standard was adopted as an element of the EU strategy for the development of sustainable finance (aimed at counteracting climate change and increasing investments in the pro-ecological transformation of the economy) [5; 12; p. 13].

Practice examples from Poland

In 2021, USD 522.7 billion worth of Breen Bonds were issued on global financial markets. At the end of that year, the value of the market for these instruments exceeded USD 1.2 trillion [9; p. 283]. The largest number of emitters came from Europe (almost half in terms of value), as this is related to the ambitious EU climate policy. The largest issues of these instruments took place in the USA, China, Germany and France.

The available data show that by the end of 2021, Green Bonds were issued by 7 Polish non-financial companies (inc. Tauron, Cyfrowy Polsat, PKN Orlen), 3 banks (PKO Hipoteczny, ING Bank Hipoteczny, mBank) and the city of Łódź. Eleven out of fifteen issues of these debt securities (some issued them several times) were placed on the domestic market, and their total value amounted to PLN 5.2 billion. Issues of Green Bonds (GTC, PKN Orlen, ING Bank Hipoteczny, mBank) worth EUR 1.0

billion and PLN 900 million were directed to foreign markets. Six broadcasts were based on the GBP standard, four on CBS, and the rest did not indicate any standard [9; p. 286].

Conclusions

The analysis of the texts shows, among others, that [6; 14; p. 43-45]:

1. In the coming years, investors will pay even more attention to environmental issues and issuers' ESG indicators. This may contribute to a further increase in the popularity of Green Bonds.
2. To reaching different types of investors, Green Bonds have proven to be an effective tool to raise awareness and open intense dialogue with investors about projects that help address climate change and other environmental challenges.
3. Polish enterprises obtained funds mainly from the issue of Green Bonds for investments in the energy sector, housing and transport infrastructure.

References:

1. Climate Bonds Initiative. Retrived from: https://www.climatebonds.net/market/data/ (2023, April 2).
2. Climate Bonds Standards V3.0. Retrived from: https://www.climatebonds.net/climate-bondsstandard-v3 (2023, April 9).
3. CPI (Climate Policy Initiative) (2014). *The Global Landscape of Climate Finance 2014*. CPI Report. Retrived from: http://climatepolicyinitiative.org/wp-content/uploads/2014/11/TheGlobal-Landscape-of-Climate-Finance-2014.pdf (2023, April 6).
4. Climate Transition Finance Handbook. Retrived from: https://www.icmagroup.org/sustainablefinance/the-principles-guidelines-and-handbooks/climate-transition-finance-handbook/ (2023, April 3)
5. Daily News 01/03/2023. Retrived from: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/mex_23_1301 (2023, April 9).
6. GCEC (Global Commission on the Economy and Climate) (2014). *Better Growth, Better Climate: The New Climate Economy Report. The Synthesis Report*. GCEC, Washington, DC. Retrived from: http://newclimateeconomy.report (2023, April 6).
7. Green Bond Principles. Voluntary Process Guidelines for Issuing Green Bonds (2021). ICMA. Retrived from: https://www.icmagroup.org/assets/documents/Sustainable-finance/2021-updates/Green-Bond-Principles-June-2021-140621.pdf. (2023, April 3)
8. https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/sustainablefinance/european-green-bond-standard_en#proposal (2023, March 31).
9. NBP (2022). Rozwój systemu finansowego w Polsce w 2021 r. NBP. Warszawa.
10. Osuch-Raki, E. & Proczek, M. (2016). Zrównoważony rozwój w działalności UE –na przykładzie realizacji i monitorowania środowiskowych priorytetów Strategii Zrównoważonego Rozwoju. *Studia Ecologiae et Bioethicae 14*(3), 193-219.

11. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future (1987). Retrived from: https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf (2023, April 1).
12. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/852 z dnia 18 czerwca 2020 r. w sprawie ustanowienia ram ułatwiających zrównoważone inwestycje (Dz. Urz. UE L198 z 2020 r.)
13. Trojanowski, T. (2015). Przedsiębiorstwa wobec wyzwań zrównoważonego rozwoju. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej. Organizacja i Zarządzanie 77*, 239-247.
14. What are Green Bonds? (2015). The World Bank Treasury & PPIAF. Retrived from: https://documents1.worldbank.org/curated/en/400251468187810398/pdf/99662-REVISED-WB-Green-Bond-Box393208B-PUBLIC.pdf (2023, April 5).

УДК 336

Гуменюк Р.В.
аспірант
Львівський національний університет імені Івана Франка
Науковий керівник: **Підхомний О.М.** д.е.н., професор
Львівський національний університет імені Івана Франка

НАПРЯМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ СПІВІНВЕСТОРІВ

Враховуючи обмеженість ресурсів в умовах ринкової економіки, в економіці часто спостерігається об’єднання інвесторів з ціллю максимально ефективної реалізації бізнес-проектів. В той же час, внески співінвесторів бувають неоднаковими, їхні наміри можуть змінюватися під впливом незалежних обставин.

Тому уже на стадії початку інвестиційної діяльності доцільно подумати про інструменти стримувань і противаг, які мінімізують ризики виникнення конфліктів і навіть у разі настання цих конфліктів мінімізують негативні наслідки для об’єкта інвестування/суб’єкта господарювання.

В першу чергу, на наш погляд, вартує зосередити увагу на: письмовій фіксації домовленостей між бізнес-партнерами; убезпеченні використання коштів на банківських рахунках суб’єкта господарювання; специфіці вчинення правочинів від імені суб’єкта господарювання; збереженні документів та баз

даних (зокрема, бухгалтерських); убезпеченні активів суб'єкта господарювання; організації відносин із персоналом.

1. Фіксація домовленостей між бізнес-партнерами. З 2018 року у законодавстві України запроваджений інститут корпоративного договору [1]. Якщо бізнес-проект реалізується більше, ніж одним інвестором, ми наполегливо рекомендуємо використовувати можливість укладення корпоративного договору.

2. Убезпечення використання коштів на банківських рахунках суб'єкта господарювання. Основним нормативно-правовим актом, що врегульовує розпорядження коштами на банківських рахунках суб'єкта господарювання є Інструкція про порядок відкриття та закриття рахунків користувачам надавачами платіжних послуг з обслуговування рахунків, затверджена постановою Правління НБУ від 29.07.2022 р. №162 [2].

Зазначеною інструкцією не передбачено, що лише посадові особи підприємства мають право розпоряджатися коштами на банківських рахунках суб'єкта господарювання.

Тому рекомендуємо передбачати багаторівневу структуру підписання документів, при якій, наприклад, право першого підпису належить директору, право другого/третього і т.д. підписів належать співінвесторам. У такому випадку без підписання банківського документа всіма підписантами операція не буде здійснена. Тобто, сторони залежатимуть одна від одної, жодна із сторін не зможе зловживати.

3. Специфіка вчинення правочинів від імені суб'єкта господарювання. Залежно від організаційно-правової форми ведення бізнесу різні нормативно-правові акти врегульовують діяльність суб'єктів господарювання. Найчастіше бізнес ведуть у формі господарських товариств. Згідно із законодавством про господарські товариства у статутах таких товариств можна передбачити обмеження на вчинення правочинів. Рекомендуємо обмежувати суми правочинів, які можуть здійснюватися виконавчим органом самостійно,

передбачати, що договори та інші значимі документи мають підписуватися не менше, ніж двома уповноваженими особами.

Окремо звертаємо увагу, що в умовах нових технологій дуже часто документи підписуються кваліфікованими електронними підписами, що прирівнюються до власноручних згідно із ч.4 ст.18 Закону України «Про електронні довірчі послуги» [3]. Рекомендуємо використовувати хмарні кваліфіковані електронні підписи та в жодному випадку не передавати їх третім особам.

4. Збереження документів та баз даних (зокрема, бухгалтерських). В умовах військової агресії в Україні та й у разі виникнення конфліктів між співінвесторами, між власниками бізнесу та виконавчим органом, між консалтинговими/бухгалтерськими компаніями та клієнтами - суб'єктами господарювання існує ризик знищення або пошкодження документів / баз даних.

Щоб мінімізувати цей ризик рекомендуємо: а) у жодному випадку не передавати установчі документи та печатки суб'єкта господарювання третім особам; б) перейти на електронний документообіг, періодично (хоча б щомісячно або щоквартально) здійснювати резервне копіювання документів та баз даних (зокрема, бухгалтерських баз даних) на віддалених/хмарних захищених серверах; в) документи, які надходять у паперовій формі – сканувати та зберігати скан-копії на надійних серверах. Оригінали таких документів розміщувати у надійному місці, куди треті особи (в т.ч. консалтингові компанії) не повинні мати доступу.

5. Убезпечення активів суб'єкта господарювання. На практиці нерідко трапляються випадки, коли працівникам, підрядникам тощо передаються ті чи інші матеріальні цінності, активи (наприклад, комп'ютери), але сам факт передачі не оформляється належним чином. На наш погляд, така легковажність є недопустимою. Факти передачі матеріальних цінностей мають бути задокументовані (зокрема, актами прийому-передачі), щоб у разі вчинення порушень винну особу можна було притягнути до відповідальності.

Якщо бізнес є достатньо великим та фінансово успішним, цікавим варіантом може бути створення, наприклад, двох компаній: одна з яких володіє всіма значними матеріальними цінностями і здає їх в оренду другій, а друга – активно здійснює підприємницьку діяльність в тій чи іншій сфері, відповідно, покладає на себе основні ризики операційної діяльності. У разі неуспішності діяльності другої компанії, накласти стягнення на майно першої компанії буде вкрай важко.

6. Організація відносин із персоналом. Доволі часто роботодавці при наймі працівників або гіг-спеціалістів обмежуються лише наказами, не укладають деталізовані трудові договори, договори про нерозголошення конфіденційної інформації, договори про неконкуренцію (юридично чинні лише щодо гіг-спеціалістів [4]), не підписують посадові інструкції. Беручи до уваги непрогнозованість розвитку подій в реаліях сьогодення, ми вважаємо, що ці всі документи повинні укладатися, ними нехтувати не можна.

Підсумовуючи вищевикладене, можна стверджувати, що чинне законодавство передбачає достатньо багато інструментів для забезпечення фінансової безпеки співінвесторів, проте на практиці вони не завжди використовуються.

Дотримуючись рекомендацій, описаних у цій статті, бізнес-партнери зможуть мінімізувати можливі ризики ведення спільної діяльності, а у разі настання конфліктів – вирішити їх максимально ефективно у правовому полі.

Список використаних джерел:

1. Гуменюк Р.В. Корпоративний договір як інструмент забезпечення фінансової безпеки співінвесторів. Економіка та суспільство. 2023. № 47. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2152
2. Інструкція про порядок відкриття та закриття рахунків користувачам надавачами платіжних послуг з обслуговування рахунків, затверджена постановою Правління НБУ від 29.07.2022 р. №162 // База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0162500-22#n114
3. Закон України «Про електронні довірчі послуги» № 2155-VIII від 05.10.2017 р. // База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#n249
4. Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» // База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text

УДК 332.14.334

Кириченко Ю. В.
аспірант кафедри державного управління,
публічного адміністрування та регіональної політики
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця
Зілінська А.С.
доктор філософії з публічного управління та адміністрування
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця

ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ: СТАН І ПОТРЕБИ БІЗНЕСУ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Повномасштабна війна росії проти України вплинула на можливість бізнесу реалізовувати продукцію та надавати послуги. Більшість опитаних представників ОВА (58%) та громад (44%) оцінюють зменшення обороту бізнесу на рівні 10 – 30% (тобто, на їх думку, обсяги зменшилися до 70 – 90%, порівнюючи з обсягами до 24 лютого). Водночас 10% ОВА зазначають, що обсяги діяльності бізнесу не змінилися або навіть зросли (на рівні 10 – 30%). Представники громад оптимістичніше оцінюють ситуацію – 29% опитаних вважають, що обсяги діяльності бізнесу не змінилися або зросли.

Розвиток громади завжди мав різноманітний набір цілей: вирішення місцевих проблем, вирішення проблем нерівності, сприяння демократії та згуртованості тощо, що визначено різними концепціями, включаючи місцевий економічний розвиток, надання адміністративних послуг, програми забезпечення житлом, розвитку житлово-комунального господарства, інтегрованого планування та професійного навчання. Зосередившись на сильних сторонах та активах життєдіяльності територіальних громад дозволяє створити зовсім іншу картину до тієї, що базується на потребах. Відмінність між потребами та активами не означає, що суб’єкти при прийнятті рішень повинні застосовувати той чи інший підхід. У багатьох випадках може мати сенс розпочати з виявлення активів громади, а пізніше оцінити його потреби.

Для більш наглядного прикладу представимо графік щодо оцінки стану бізнесу, порівнюючи з періодом до 24.02.2022 року.

У регіональному розподілі Житомирська ОВА відзначає про збільшення оборотів бізнесу, Закарпатська – про незмінний у порівнянні з до повномасштабною війною стан. Серед представників громад – Волинська, Хмельницька, Полтавська та Львівська області відзначають, що більша частина чи 50% бізнесу залишилась в стані до 24 лютого, а Черкаська та Миколаївська області свідчать і про зростання обсягів [1-2].

Попри повномасштабну війну 5 ОВА очікують зростання надходжень до місцевого бюджету у 2022 році в порівнянні з 2021 роком: Вінницька, Черкаська, Хмельницька, Полтавська – на рівні 0-10%, Львівська – на рівні 10-20%. Інші ОВА очікують скорочення, серед яких більшість (53%) оцінюють, що скорочення доходів місцевих бюджетів не буде більшим за 20%. Найбільше скорочення очікують у східних та південних регіонах. 76% представників громад відзначили, що очікують падіння доходів. Серед інших опитаних, 6% громад прогнозують зростання доходів бюджету, 18% громад не змогли надати прогноз.

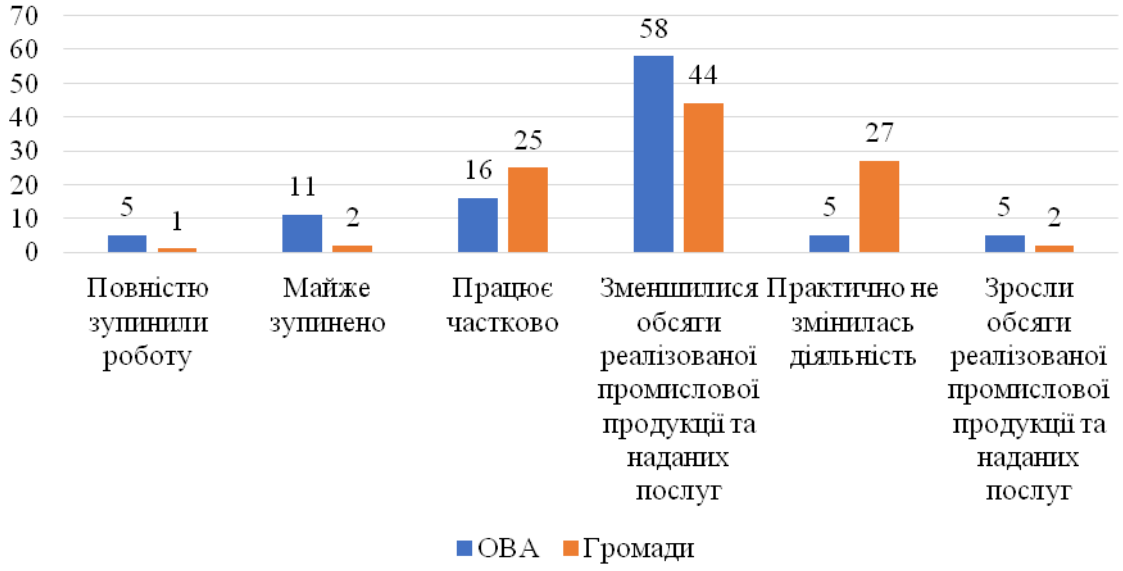

Рис. 1. Оцінка стану бізнесу, порівнюючи з періодом до 24.02.2022 року, %

Більшість представників ОВА (74%) та громад (38%) оцінюють бізнес-клімат своєї області на рівні вищому за середній рівень по Україні. Водночас значна частина не в змозі оцінити поточний стан бізнес-клімату - 21% ОВА та

майже 34% представників громад. Серед ОВА про складність оцінки бізнес-клімату зазначили представники Луганської, Запорізької, Харківської та Черкаської областей. Львівська та Житомирська ОВА оцінили бізнес-клімат області значно вищим за середній рівень, а Донецька - значно нижчим за середній рівень самооцінки [1-2].

Щодо самооцінки бізнес-клімату громадами - вони відрізняються в межах їх регіонів. Позитивна самооцінка домінує лише у 4 областях - Чернівецькій, Дніпропетровській, Тернопільській та Івано-Франківській оцінюють стан бізнес-клімату вище середнього по Україні. 34% громад регіонів України складно оцінити свій стан бізнес-клімату. Невизначеність домінує в 9 областях - Луганській, Херсонській, Запорізькій, Сумській, Донецькій, Рівненській, Волинській, Харківській, Чернігівській. Рейтингування регіонів за оцінкою «вище середнього».

Переважна більшість представників ОВА мають програми підтримки малого та середнього бізнесу. Зазвичай ці програми були розроблені до початку повномасштабної війни з періодом дії на 2021-2023 роки. Вони передбачають покращення регуляторного середовища, надання адміністративних послуг, розвиток інфраструктури підприємництва, інформаційні послуги та навчання, в окремих випадках – надання фінансової підтримки. Водночас Львівська ОВА, до прикладу, розробила Програму підтримки бізнесу на період воєнного стану, яка передбачає застосування трьох інструментів: безповоротної фінансової допомоги релокованим виробничим підприємствам, ваучерну підтримку на маркетингові послуги або послуги сертифікації, безповоротну фінансову допомогу на закупівлю обладнання в окремих виробничих галузях. Волинська, Київська та Харківські ОВА зазначили, що їх регіональні програми підтримки перебувають у розробці. Серед представників громад про наявність місцевої програми підтримки бізнесу зазначили 39% опитаних, в розробці – 23% опитаних.

Серед топ-перешкод для поточного відновлення та розвитку бізнесу, які зазначають як представники ОВА, так і представники громад:

- непрогнозованість розвитку ситуації в Україні та на внутрішньому ринку, високі ціни на енергоресурси, логістику, сировину (для 79% ОВА та 78% громад);
- відсутність необхідної сировини, матеріалів (для 58% ОВА та 38% громад);
- неефективна, довга, дорога логістика (для 58% ОВА та 46% громад);
- недостатня кількість кваліфікованих працівників (для 47% ОВА та 26% громад);
- недостатня кількість платоспроможних клієнтів на внутрішньому ринку (для 47% ОВА та 57% громад).

Представники ОВА також зазначають зруйнованість ланцюгів постачання як одну з основних перешкод (79%).

Для громад одним із пріоритетів також є - спрощення та пришвидшення митних процедур для експортних операцій (55%) [1-2].

Список використаних джерел:

1. Діагностування стану українського бізнесу під час повномасштабної війни Росії з Україною. Gradus .URL: https://gradus.app/documents/210/UkrainianBusiness_inWar2Wave_Report_Gradus_KSE_2204 2022.pdf
2. Стан бізнесу. URL: https://business.diia.gov.ua/cases/novini/vidnovlenna-ekonomiki-stan-i-potrebi-biznesu-ocinki-ova-ta-teritorialnih-gromad

УДК 333.727.22

Ватащук В.Ю.
здобувачка вищої освіти
Одеський національний економічний університет
Науковий керівник: **Кулікова Є.О.**
викладач кафедри фінансового менеджменту та фондового ринку
Одеський національний економічний університет

ІНСТИТУЦІЙНО ЗАЛЕЖНИЙ ХАРАКТЕР РИНКІВ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У НЕРУХОМІСТЬ

Глобалізація інвестицій у нерухомість виявила зростання бажання інвесторів працювати за межами своїх внутрішніх ринків. Усунення перешкод

для міжнародного руху капіталу та лібералізація фінансових ринків зробили транскордонні інвестиції в нерухомість привабливою альтернативою для інвесторів, оскільки вони використовують переваги диверсифікації і, таким чином, розподіляючи їхні ризики. Однак, незважаючи на те, що міжнародні інвестиції в нерухомість пропонують привабливі можливості повернення для інвесторів, ризики міжнародних інвестицій неможливо переоцінити. Як зазначають Лі і Лізер і Гро, міжнародні інвестиції в нерухомість передбачають подорож у невідоме, де людина стикається з незнайомим політичним, правовим та економічним середовищем, проблемами в пошуку партнерів по угодах, нестабільними валютами та потенційно неліквідними ринками виходу поряд з різними культур і мов. Часто досвід роботи на одному ринку нерухомості може не вплинути на інший [1].

Кожен ринок має свої інституції – правила, бізнес-культуру та мережі, у той час як вони сильно відрізняються між країнами та регіонами та між періодами часу. За словами Тіварі та Уайта, існує багато перешкод для експансії за кордон, таких як офіційні правові норми, які можуть перешкоджати придбанню нерухомості, а також політична нестабільність і свавільна експропріація, яка перешкоджає інвестиціям [2]. Крім того, існують різні методи ведення бізнесу, і культура індустрії нерухомості відрізняється в різних країнах. Таким чином, незважаючи на те, що міжнародна диверсифікація нерухомості має переваги, не можна ігнорувати міжнародну різноманітність інституційних структур ринків нерухомості та їхні наслідки. Це пов’язано з тим, що інститути ринку впливають на ринкові результати та поведінку шляхом генерування транзакційних витрат (надалі ТС), які переважають над прибутковістю інвестиційних активів, тоді як ці витрати можуть по-різному впливати на внутрішніх і іноземних інвесторів.

Останні тенденції глобалізації інвестицій у нерухомість виявили значне зростання готовності інвесторів працювати за межами своїх внутрішніх ринків (Баум і Мюррей) [3]. Лім та ін. зазначають, що дерегуляція, приватизація, сприятлива економічна політика, структурні та земельні реформи відкрили

можливості транскордонного інвестування в нерухомість у різних частинах земної кулі, оскільки глобальні ринки дозріли, а тому інвестори прагнули диверсифікувати свій вплив на реальні нерухомості за межами своїх внутрішніх ринків. Подібним чином стверджують, що дерегуляція та лібералізація глобальних ринків із ерозією валютного контролю та правил, які обмежують іноземне володіння активами, призвели до швидкого розширення міжнародних інвестицій у нерухомість. Наприклад, нещодавнє пом'якшення законодавства про іноземні інвестиції на Тайвані підвищило інтерес тайванських інвесторів до диверсифікації своїх активів за межами місцевих ринків з короткостроковими цільовими ринками у великих містах Нью-Йорк, Лондон, Париж, Токіо та Шанхай. Таким чином, Мак Гріал вказує на те, що зі збільшенням мобільності фінансового та інвестиційного капіталу інвестори прагнули отримати перспективу вищих прибутків, розширити свої інвестиційні можливості та диверсифікуватися на міжнародному рівні як стратегічний захід зменшення ризику.

Незважаючи на те, що міжнародні інвестиції в нерухомість пропонують привабливі можливості повернення інвесторів від диверсифікації, існують ризики та виклики для транскордонних інвестицій, особливо на ринку, що розвивається. Лі і Лізер і Гро відзначають це Міжнародні інвестиції в нерухомість передбачають подорож у невідоме, де воно є незнайоме політичне, правове та економічне середовище, проблеми з пошуком партнерів по угоді, нестабільні валюти та потенційно неліквідні ринки виходу поряд із різними культурами та мови [1]. Кожен ринок нерухомості має свої інститути, тобто правила, бізнес-культуру та мережі, хоча вони сильно відрізняються в різних країнах і регіонах, а також у різних періодах часу. Також існують різні методи ведення бізнесу та культура нерухомості галузь відрізняється на різних ринках. Ці інститути впливають на ринкову поведінку, процеси та результати, в той час як досвід роботи на одному ринку може не вплинути на інший. Отже, хоча є переваги міжнародної диверсифікації нерухомості, ризики та проблеми не можна випускати з уваги. Наприклад, зауважують, що поява вільного ринку в

Центральній та Східній Європі, а також процес земельної реформи та приватизації в Центральній/Південній Америці та Африці відкрили нові можливості для інвестицій у нерухомість. Проте вони зазначають, що економічна інфраструктура цих країн може бути слабко розвиненою, часто бракує нормативної бази для іноземних інвесторів, а земельне законодавство може бути неоднозначним із серйозними невирішеними питаннями щодо власності. Зокрема, Юнас стверджує, що наявність поганих інституцій робить інвестиції більш ризикованими в країнах, що розвиваються; отже, інвестори можуть вибрати інвестиційний портфель, який гарантує безпеку їхніх інвестицій, а не вищі граничні очікувані доходи.

Руттан стверджує, що інституції є правилами суспільства або суспільства організації, які сприяють координації між людьми, допомагаючи їм сформувати очікування яких вони можуть розумно дотримуватися у спілкуванні з іншими, і відіграють вирішальну роль у встановленні очікування щодо прав на використання ресурсів у економічній діяльності та їх поділ потоки доходу в результаті економічної діяльності. Тому можна розглядати інституції як неявні або явні правила, норми поведінки, культурні коди чи соціальні звичаї, які структурують взаємні очікування та формують основу, на якій діють індивіди.

Отже, лібералізація світових фінансових ринків, зняття обмежень на іноземне володіння нерухомістю, структурні та земельні реформи в деяких частинах земної кулі, швидка урбанізація та зростання ринкових економік, що розвиваються, є одними з факторів, що спонукають іноземні інвестиції в нерухомість. Однак потенціал диверсифікації міжнародної нерухомості є головним мотивуючим фактором для міжнародних інвесторів. Однак, незважаючи на переваги міжнародної диверсифікації нерухомості, неможливо переоцінити ризики та проблеми. Це пов’язано з відмінностями в інституційних механізмах різних ринків нерухомості, які спричиняють різницю в рівні прозорості та зрілості різних ринків. Крім того, супутня структура ТС інституцій окремого ринку може впливати на прибутковість інвестиційних активів і, можливо, по-різному впливати на вітчизняних та іноземних

інвесторів. Це особливо актуально на ринках із погано визначеними правилами, недосконалим моніторингом угод і поганими процедурами забезпечення виконання установами. Отже, досвід роботи на одному ринку нерухомості може не відображати інший ринок. Беззаперечно, добре розуміння інституцій та пов'язаних із ними ТК, які лежать в основі ринкового процесу, є необхідною умовою для успішного міжнародного інвестування в нерухомість. Це пояснюється тим, що формальні правила та норми, неофіційні норми, конвенції, бізнес-культура та мережі відрізняються в різних країнах і регіонах і з різним ступенем впливу на ринкові результати та поведінку.

Список використаних джерел:

1. Лізер, К. та Гро, А. П. Привабливість 66 країн для інституційних інвестицій у нерухомість. *Журнал управління портфелем нерухомості.* 2011. № 17(3). С. 191–211.
2. Тіварі, П. та Уайт, М. Міжнародна економіка нерухомості. Бейсінгсток, Нью-Йорк. 2010.
3. Баум, А. та Мюррей, К. Розуміння бар'єрів для інвестицій у нерухомість у країнах, що розвиваються. *Журнал оцінки та послуг у сфері власності.* 2010. № 10 (1).

УДК 368

Ременяк А.В.
здобувач вищої освіти
Львівський національний університет імені Івана Франка
Науковий керівник: **Плиса В. Й**., к.е.н., професор
професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

Не викликає сьогодні сумніву той факт, що ефективним інструментом управління розвитком будь-якої ділової одиниці в умовах кризи та пов'язаній з цим невизначеності є методологія антикризового управління, яка „виникла на підставі методології планування антикризових заходів, яке становить його

сутнісне підґрунтя" [1, с. 265]. Концепції антикризового управління враховують систему можливостей і небезпек розвитку суб'єкта господарювання, виникнення надзвичайних ситуацій, здатних змінити тенденції, що склалися, в майбутньому. Виникнення та практичне використання методології антикризового управління зумовлені об'єктивними причинами, які генеруються кризовими явищами, передусім у зовнішньому середовищі діяльності страховика. Кінцевим продуктом антикризового управління є внутрішня структура й організаційні зміни, що забезпечують стійкий фінансовий стан страхової компанії в умовах кризових змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі.

Стосовно страхової організації антикризове управління фінансово-економічним потенціалом „є процесом, що визначає послідовність дій з розробки та реалізації антикризової стратегії. Він охоплює: постановку цілей, аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища страховика, вивчення альтернатив розвитку, вироблення стратегії, визначення необхідних ресурсів і підтримку взаємин із зовнішнім середовищем, які дозволяють страховій компанії досягти поставлених завдань, безперервний контроль за процесом виконання антикризової стратегії, оцінку одержаних результатів і розробку подальшого плану дій, що коректують антикризовий процес" [2, с. 222].

У процесі організації та практичної реалізації антикризового управління фінансово-економічним потенціалом страхової компанії вагомого значення набуває проблема забезпечення його платоспроможності.

1 січня 2024 року вводиться в дію Закон України „Про страхування" від 18 листопада 2021 року № 1909-IX [3], який визначатиме вимоги до платоспроможності страховиків. Відповідно до вимог Закону України „Про страхування" від 18 листопада 2021 року № 1909-IX, страховик та кожний власник істотної участі у страховику зобов'язані підтримувати платоспроможність страховика. Платоспроможність страховика забезпечується шляхом дотримання вимог до капіталу платоспроможності та мінімального капіталу. Зокрема, керуючись нормами Закону України „Про страхування" від

18 листопада 2021 року № 1909-IX страховик буде зобов'язаний: на постійній основі забезпечувати дотримання вимог до капіталу платоспроможності; на постійній основі забезпечувати дотримання вимог до мінімального капіталу; здійснювати оцінку платоспроможності в частині дотримання вимог до капіталу платоспроможності та мінімального капіталу, розрахованих за базовим підходом.

Питанню кризових явищ, які виникають у процесі діяльності страхових організацій України, присвячено чимало наукових праць українських і зарубіжних вчених. Результати аналізу цих публікацій дають змогу стверджувати, що „виникнення і практичне використання методології антикризового управління зумовлене об'єктивними причинами, що генерують зміни зовнішнього середовища діяльності страхової організації" [4, с. 88]. Підтримка належного рівня фінансово-економічного потенціалу страхової компанії в кризових умовах великою мірою залежатиме від забезпечення належного рівня його платоспроможності.

У подальшому, досліджуючи проблеми антикризового управління фінансово-економічним потенціалом страхових компаній в Україні, потрібно: оцінити ризики, що призводитимуть до зниження економічного потенціалу страховиків в умовах кризи; сформувати та обґрунтувати практичні рекомендації щодо напрямів оптимізації структури капіталу страхової організації в умовах реалій післявоєнного відновлення економічного потенціалу України [5].

Список використаних джерел:

1. Плиса В.Й. Страховий менеджмент : навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 378 с.
2. Плиса В.Й., Плиса З.П. Антикризове управління діяльністю страховика. Науковий вісник НЛТУ України, 2010. Вип. 20 (3). С. 221-226.
3. Про страхування : Закон України від 18 листопада 2021 року № 1909-IX // База даних „Законодавство України" / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text (дата звернення: 01.03.2023).
4. Плиса В.Й. Зміцнення фінансової сталості підприємства. Фінанси України. 1998. № 5. С. 86-90.
5. Ременяк А.В. Антикризове управління фінансовою стійкістю страховика. Проблеми розвитку страхування в Україні. Науковий студентський збірник. 2022. Вип. 3. С. 148-153.

ПОВЕДІНКОВІ ФІНАНСИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Тематичний напрям 5

УДК 338.246:339.138:339.187:334.012

Заволічна Т.Р.
к. е. н, доцент кафедри економічної теорії,
менеджменту і адміністрування
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Гордіца Т.М.
к. е. н, доцент кафедри маркетингу, інновацій та
регіонального розвитку
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

АСПЕКТИ ФІНАНСУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЕКОЛОГІЧНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ З ПОЗИЦІЙ МАРКЕТИНГОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

За останні десятиліття для світової спільноти екологічні проблеми набули глобального характеру. Це спричинило необхідність перейти до концепції сталого розвитку, яка має на меті сформувати кардинально нові шаблони ведення бізнес-процесів та укладу життєдіяльності людини, а не лише спинити екологічну руйнацію. Значну роль в формуванні усвідомленого природо-споживання суспільством відіграють громадські екологічні організації (ГЕО). Сьогодні, власне, ГЕО є найбільше чутливими конструкціями в більшості країн щодо проблем природокористування. Громадські організації гостріше ніж чиновники та політики реагують на дисбаланс між суспільними потребами та потенцій природи їх задовольнити. Стратегічною місією кожної ГЕО є мобілізація зусиль держави, бізнесу, громадськості щодо системного переходу до гармонійного симбіозу з природою [1, с.32]. Відтак, щоб зменшити хаотичність активності екологічного громадського руху необхідно систематизувати питання щодо розширення джерел їх фінансування на засадах маркетингового менеджменту.

В Україні управління діяльністю ГЕО поступово набирає ознак професійності – певна частина з них функціонують більше трьох десятків років; вони зуміли сформувати дієві моделі свого менеджменту; використовують в реалізації статутних цілей сучасний інструментарій екологічного маркетингу та суттєво впливають на вектори екологічної політики держави. Проте, одним із найпроблемнішим питанням діяльності вітчизняних ГЕО залишається – формування джерел фінансування. В умовах війни з одного боку – пошук джерел фінансування ЕГО ще більше обмежився, а з другого – розширився спектр їх діяльності в плані моніторингу наслідків війни для довкілля України й пошуку шляхів для його відновлення після руйнувань. Зокрема, за словами експерта з екології Кирила Овсяного російські агресори за 11 місяців війни нанесли збитків більше як на 1 трильйон 743 мільярдів гривень (в еквіваленті це біля 47,6 мільярда доларів) для екології України (не враховуючи екологічних руйнувань на території, яка наразі ще залишається окупованою) [2, с.1]. Отож, в умовах воєнного стану в рази посилилась суспільна важливість діяльності ЕГО, що зумовлює актуальність пошуку ними нових форм фандрейзингу.

Зазвичай джерелами фінансування вітчизняних ЕГО є членські внески, фінансова допомога від бізнес-структур, гранти від муніципалітетів, держави та міжнародних програм. Сьогодні звузилося поле, куди ГО можуть подавати заявки на фінансування екологічних проектів. Виокремимо проблеми обмеження можливості пошуку джерел фінансування ЕГО та шляхи їх вирішення з огляду на умови воєнного стану через призму застосування наукових підходів маркетингового менеджменту:

– Національний екологічний фонд виділяє кошти за дуже складною процедурою та виключно на проєкти, що стосуються об'єктів державної власності. Відтак, ідеї ГЕО, що стосуються збереження чи відновлення природно-заповідного фонду саме тут можуть отримати кошти. Умовою для цього є володіння керівниками ГО концептами проєктного менеджменту, інструментами адміністрування реалізації проєктних завдань та специфікою фінансового менеджменту операцій з державними коштами.

– Гранти міжнародних програм обмежені ареалом певного конкурсу та переважно направлені на маленькі пілотні проєкти. Проте, вони надають перевагу в фінансуванні проектів, власне, від неурядових організацій, що вже мають успішну грантову історію. Відтак тут дієвим є застосування інструментів екологічного маркетингу в аспекті просування ідеї, оприлюднення результатів проєкту, оцінки його впливу на цільові групи та концептів менеджменту ГО в плані комунікацій з партнерами, виконання завдань згідно дедлайнів проєкту та звітування беніфіціаром перед донорами за отримані грантові кошти.

– В реаліях війни вітчизняний бізнес старається втриматися «на плаву», відтак сьогодні важко спонукати його до інвестування ідей щодо більш екологічного виробництва. Проте, ЕГО можуть знайти серед бізнесменів своїх партнерів, якщо зуміють апелювати як до економічно виправданих додаткових витрат фірми так і до соціальної свідомості лідера бізнесу [3, с.90]. В цьому аспекті важливо застосовувати навички стратегічного менеджменту, agile-планування, PR-у та ефективного фідбеку з зацікавленими сторонами. Доречно перевести співпрацю ЕГО з бізнес-структурою на технологію кейс-менеджерів, що дозволить швидко знаходити точки взаємної вигоди між партнерами в реалізації екологічного проєкту та адаптувати управління ресурсами до зміни зовнішнього оточення.

Відтак, ЕГО України поступово опановують концепти недержавного фандрейзерства та активно відстоюють позиції громадського екологічного управління навіть в умовах війни. Показовим є те, що на днях 800 українських ЕГО звернулися до Європейського парламенту з закликом ветувати рішення про надання доступу в рамках «зеленого» фінансування газовим проектам та ядерній енергетиці, з огляду на те, що газ росії є головним джерелом фінансування війни в Україні. Якщо Єврокомісія все таки класифікує газ в ранг «екологічного» палива, то росія ймовірно додатково заробить 4 мільярди євро в рік, а включення ядерної енергетики до таксономії дасть 500 мільярдів євро інвестицій ворожому Росатому. ЕГО України аргументували, що таке рішення зашкодить намірам Паризької угоди в аспекті обмеження глобального

потепління на щаблі 1,5 градуси. Показово, що більшість екологічних організацій ЄС підтримали петицію наших ЕГО [4, с.1].

Однією з перемогою об'єднаних зусиль екологічних рухів України є те, що нещодавно офіційно єврокомісар Віргініус Сінкявічус запропонував Україні долучитися до потужної європейської природоохоронної програми LIFE. Наголосимо, що це є приємним винятком, адже Україна наразі ще не є членом ЄС. Даний факт підтверджує те, що екологи країн ЄС визнають спроможність та дієвість ЕГО України. Отримання доступу до програми LIFE суттєво розширить фінансові можливості вітчизняних екологічних організацій. Так, бюджет LIFE на період 2021-2027 років складає 5,4 мільярди євро. Щоб правильно скористатися наданою можливістю українським ЕГО вже сьогодні необхідно об'єднатися на певній платформі для обміном досвіду щодо написання якісних екологічних проєктів, узагальнення досвіду європейських процедур у галузі захисту довкілля, опанування менеджерських та маркетингових скілів членами ЕГО та вироблення спільних напрацювань в аспекті реформації роботи державних та місцевих екологічних фондів. Лише синергія зусиль громадськості, держави, бізнесу та міжнародних організацій дозволить відновити порушений війною екологічний баланс України після нашої Перемоги.

Список використаних джерел:

1. Роль ГО у формуванні нового ставлення суспільства до природи. URL:https://pidruchniki.com/13590421/ekologiya/rol_gromadskih_organizatsiy_formuvanni_novogo_stavlennya_suspilstva_prirodi
2. Кирило Овсяний. До і після. Наслідки повномасштабної війни для екології України. *Проєкт «Схеми» від Радіо Свобода*. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/skhemy-ekolohiya-viyna/32284610.html
3. Заволічна Т.Р., Зрибнєва І.П., Синергія впливу лідерських компетенцій та навичок ведення переговорів на ефективність проєктного менеджменту. *Науковий вісник Чернівецького університету. Серія Економіка.* № 830, 2021. Стор. 89-96. ISSN 2519-240X (print); 2519-4372 (online). URL: http://econom.chnu.edu.ua/journal/index.php/ecovis/article/view/153.
4. Ставчук розповіла, чому для України важливе приєднання до європейської програми LIFE. *Екополітика.* URL:https://ecopolitic.com.ua/ua/news/stavchuk-rozpovila-chomu-dlya-ukraini-vazhlive-priiednannya-do-ievropejskoi-programi-life/

УДК 336.1

Ільницький В.С.
аспірант кафедри менеджменту
зовнішньоекономічної та митної діяльності,
Національний університет «Львівська політехніка»
Науковий керівник: **Завербний А.С.**
д.е.н., професор кафедри менеджменту
зовнішньоекономічної та митної діяльності
Національний університет «Львівська політехніка»

ВПЛИВ ПОВЕДІНКОВИХ ФІНАНСІВ НА ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах економічного розвитку підприємства повинні забезпечувати результативність своєї діяльності та сталий розвиток. Ефективна фінансова політика та якість фінансових рішень грають важливу роль у досягненні цих цілей. Виділяють два рівні поведінкових фінансів - мікро- та макрорівень. На мікрорівні економічні суб'єкти аналізують відхилення від поведінки інших раціональних суб'єктів економічних відносин. А на макрорівні досліджується вплив поведінки економічних суб'єктів на процеси ціноутворення, калькулювання, забезпечення платоспроможності та конкурентоздатності. Це впливає на ефективність господарської діяльності, включаючи ефективність функціонування фінансового ринку загалом. Основними інструментами мікро-поведінкових фінансів є психологічні концепції та методи, такі як теорія дуального процесу мислення, теорія перспектив та ефект фреймінгу [1].

Поведінкові фінанси мають за мету досліджувати поведінку суб’єктів економічних відносин при прийнятті рішень на фінансовому ринку, а також займають важливе місце у прогнозуванні наслідків діяльності підприємства на сьогодні. Поведінковий підхід відображає внутрішні мотиви та фактори, що впливають на поведінку суб’єктів економічних відносин та дозволяє зрозуміти і проаналізувати їх прийняття рішень на фінансовому ринку. Також,

використання поведінкових фінансів є корисним інструментом для прогнозування наслідків діяльності підприємства в наш час [2].

У традиційній фінансовій науці, дослідження фінансового ринку базується на моделях, які передбачають раціональні дії зацікавлених сторін компанії. Однак, ринки постійно зазнають коливань - від стрімких зростань до спадів, що свідчить про невідповідність класичних моделей сучасним умовам. З цієї причини з'явилася нова галузь науки - теорія поведінкових фінансів, яка враховує особливості людської поведінки і її вплив на стан і розвиток фінансового ринку. Розуміння поведінкових фінансів, що лежать в основі рішень керівників підприємств, дозволяє ефективніше оцінювати реальну ситуацію на фінансовому ринку, передбачати майбутні зміни.

Список використаних джерел:

1. Гайдаржийська О.М. Поведінкові фінанси та їх вплив на фінансовий результат діяльності підприємства. URL: http://efp.in.ua/uk/journal-article/380 (дата звернення: 22.03.2023)
2. Ілляшенко П.А. Поведінкові фінанси: історичний огляд і основні засади. URL: https://journal.bank.gov.ua/uploads/articles/239-2_ukr.pdf (дата звернення: 22.03.2023)

УДК 336.1:005.915

Лебедєв М.В.
здобувач вищої освіти
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
Островська О.А.
к.е.н., доцент кафедри корпоративних
фінансів і контролінгу
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

ЕМОЦІЙНИЙ ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЧИННИКИ У ФІНАНСОВІЙ ПОВЕДІНЦІ КОНТРАГЕНТІВ

Агенти економічних відносин часто приймають рішення щодо своїх фінансових зобов'язань, керуючись власними переконаннями, цінностями,

почуттями та когнітивними здібностями. Існуючі економічні моделі та формули, що використовуються для фінансових розрахунків, мають в своїй основі припущення, що економічні агенти, з одного боку, діють лише з раціональних позицій та рішень максимізації користі й мінімізації витрат, а, з іншого боку, хибно переконані, що, незалежно від ситуації, яка в конкретний момент часу склалася на ринку, завжди зможуть швидко адаптувати власні витрати та виробництво за достатньо короткий термін.

Таким чином, робимо проміжний висновок, що не існує жодної моделі, яка надавала б 100% точний результат, як саме поведе себе споживач в наступні години/дні/тижні/місяці. Натомість, врахування емоційного та психологічного чинників при прийнятті фінансових рішень менеджменту могло наблизити результати прогнозування до ідеальних результатів.

Поведінкові (біхевіористичні) фінанси якраз і є тим самим сполучником психології та традиційної економіки, що дозволяє аналізувати фінанси з психологічної точки зору [1]. Цей відносно новий напрям фінансової науки допомагає з'ясувати, чому саме люди здійснюють ті чи інші вчинки, що, в свою чергу, допомагає певним чином систематизувати найбільш вірогідні сценарії розвитку подій, які можуть відбутися. Разом з тим, варто зазначити, що, не дивлячись на те, що кожний індивід є за своєю природою унікальною особистістю, всі індивіди здатні робити систематичні та передбачувані помилки, відомі як «поведінкове упередження» [2].

Одним із таких яскравих прикладів наведемо ситуацію, коли конкретний інвестор є настільки самовпевненим за характером, що може переоцінити власні здібності або навички торгівлі, та прийме нераціональне рішення, відмовляючись від об'єктивного аналізу фактичних доказів, таких, як, наприклад, фінансові показники компанії. Іншим прикладом може виступити ситуація, коли акціонер певної компанії може настільки емоційно «прив'язатися» до конкретної компанії, що навіть в економічну скруту, нехтуючи результатами фінансового аналізу та прогнозування ймовірності

банкрутства, продовжувати нераціонально вливати кошти саме в неї, маючи хибну надію, що стан компанії обов'язково поліпшиться.

Вважаємо за необхідне окремо згадати також й те, що навіть соціальні мережі можуть несподіваним чином здобути масовий капітал для компаній, що має окрему категорію – мемні акції (meme stock) [3]. Це вид акцій, що набув вірусної популярності через соціальні мережі та онлайн платформи, як наприклад Reddit. Зародилося таке явище в 2021 році, коли компанія GameStop [4] йшла шляхом компанії Blockbuster [5], а саме шляхом банкрутства. В той самий момент, декілька прихильників компанії почали тред на сайті Reddit, аби зібрати достатньо підтримки та допомогти компанії зберегти позиції. Небайдужі користувачі почали шукати людей, які могли б інвестувати в акції, й таким чином, відновили зростання цін на акції настільки, що в піку вони перевищували 1600% зростання. Такі вкладання зламали тоді плани трейдерів, які здійснювали діяльність з розрахунком на те, що акції компанії будуть знижуватися в ціні. Melvin Capital, один з елітних хедж-фондів Уолл-стріт, був настільки фінансово зруйнований цими діями, що його довелося виручати двом іншим фірмам [6].

Систематизовані авторами приклади доводять, що врахування лише прогнозованих очікувань із застосуванням виключно фінансових розрахунків і показників є недостатнім для повної упевненості щодо ефективності фінансових рішень корпорацій, оскільки непередбачуваність людської психології може звести нанівець всі старання й обернутися крахом, як це було з прикладом компанії GameStop. З іншого боку, якщо інвестори все ж таки будуть враховувати емоційні та психологічні фактори, то це має відбуватися без емоційної прив'язки до об'єкту фінансування, оскільки така емоційна прив'язка може призвести до ігнорування фінансових ризиків, і, як наслідок, до втрати інвестицій.

Таким чином, за результатами проведеного дослідження автори дійшли таких висновків. Емоційні чинники можуть значно впливати на рішення контрагентів стосовно купівлі, продажу та будь-яких фінансових рішень, які

часто протирічать результатам розрахунків економічних показників щодо доцільності прийняття таких рішень. Психологічні чинники, такі як недостатня інформація, перекручені уявлення про ризики та навички прийняття рішень, також мають вагомий вплив на поведінку контрагентів у фінансових справах. Враховуючи такі «непередбачувані» чинники у прийнятті фінансових рішень за результатами об'єктивних розрахунків, компанії можуть вдосконалити поточні оперативні рішення та розробляти нові прогнози на основі цих поведінкових упереджень. У випадку неврахування емоційних та психологічних чинників корпорації та підприємства наражатимуть себе на фінансові збитки, які можуть сягати непередбачуваних масштабів. Правильна оцінка не лише фінансових показників, а також врахування факторів, що входять до категорії поведінкових фінансів, надаватиме максимальну користь усім контрагентам та значно сприятиме підвищенню ефективності фінансових рішень менеджменту.

Список використаних джерел:

1. Поведінкові фінанси - що це таке, визначення та поняття - 2021 - Economy-Wiki.com. *Головна*. URL: https://uk.economy-pedia.com/11039477-behavioral-finance (дата звернення: 27.03.2023).
2. *Visnyk of the National Bank of Ukraine*. URL: https://journal.bank.gov.ua/uploads/articles/239-2_ukr.pdf (дата звернення: 27.03.2023).
3. Hayes A. What Are Meme Stocks, and Are They Real Investments?. *Investopedia*. URL: https://www.investopedia.com/meme-stock-5206762 (дата звернення: 27.03.2023).
4. Contributors to Wikimedia projects. GameStop - Wikipedia. *Wikipedia, the free encyclopedia*. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/GameStop (дата звернення: 27.03.2023)
5. 8 Reasons Why Blockbuster Failed & Filed for Bankruptcy. *Indigo9 Digital Inc.* URL: https://www.indigo9digital.com/blog/blockbusterfailure (дата звернення: 27.03.2023).
6. Goodwin J. Melvin Capital hedge fund lost 53% in the GameStop frenzy | CNN Business. *CNN*. URL: https://edition.cnn.com/2021/01/31/investing/melvin-capital-reddit-gamestop/index.html (дата звернення: 27.03.2023).

УДК 336:330

Пунговський Д.М.
здобувач вищої освіти
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Науковий керівник: **Ткач Є.В.**
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ПОВЕДІНКОВІ ФІНАНСИ, ЯК ГАЛУЗЬ ЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ

Поведінкові фінанси — напрям фінансової науки, що вивчає специфічні особливості прийняття фінансових рішень. Ця наука базується на поєднанні основ психології та психоаналізу разом з економічною та фінансовою теорією. Через неспроможність неокласичної теорії пояснити нераціональні рішення домашніх господарств і виникли поведінкові фінанси [1, с.1].

Наукою, що є приближеною до поведінкових фінансів є поведінкова економіка. Поведінкова економіка — це наука, частина економічної теорії, що вивчає вплив психологічних факторів на прийняття людьми рішень на ринку.

Історія поведінкових фінансів, як окремої науки починається в 1980-ті рр. 20 ст. В той період часу починається виявлення ринкових аномалій, та спроби пояснити ці аномалії за допомогою ідей поведінкової економіки. Ці ідеї були запропоновані Д. Канеманом та А. Тверські [2, с.33].

Незважаючи на те, що багато економістів XIX ст. не вважали зв’язок економіки та психології важливим, але через успішний розвиток природничих наук в поєднанні з психологією, видатні економісти того часу були змушені шукати механічні, універсальні закони індивідуального прийняття рішень і економічної взаємодії [2, с.35].

Невід’ємною частиною розуміння фінансів та економіки є так зване поняття Економічної людини. Економічна людина (лат. Homo Economicus) — концепція людей в деяких економічних теоріях як повністю раціональних і вузько корисливих діячів, які мають здатність виносити судження стосовно своїх суб'єктивно визначених цілей. Так от в чому справа, на ринку не всі, а

можливо і ніхто не є економічними людьми. Саме розуміння цього та того, що поведінка кожної людини може бути раціональною і ірраціональною закладено в основу поведінкових фінансів та економіки.

Успіх поведінкових фінансів було важко передбачити. Оскільки вважалося, що фінансові ринки були найбільш ефективними, очікувалось, що індивідуальні помилки економічних індивідів не матимуть якогось значного впливу. Проте, якщо проаналізувати це в ретроспективі, то прийняття людиною фінансових рішень є найменш природним з усіх рішень. Тому саме у цій сфері і є місце для поведінкових фінансів.

Як у випадку поведінкової економіки, для розвитку поведінкових фінансів необхідні два компоненти приклади відхилення від прогнозів нормативних теорій та пояснення таких відхилень. Останній компонент був представлений ідеями поведінкової економіки. А для першого був потрібний інший підхід, адже одне з основних припущень у сфері фінансів свідчить, що якщо люди будуть діяти нераціонально, то відповідно вони втратять свої гроші і зникнуть з фінансових ринків. Відповідно, показати, що звичайні люди не діють як економічні люди було недостатньо.

Таким чином і народилися поведінкові фінанси, для того щоб показати ринкові аномалії та пояснити їх природу. Немає точної дати початку шляху поведінкових фінансів як науки. Проте міждисциплінарний консенсус вказує, що поведінкові фінанси беруть початок в 1985 році. Того року також було випущено De Bont and Theier про надреакцію фондового ринку[2, с.37].

На початку 2000-х років поведінкові фінанси стали частиною мейнстріму. Вони дали переконливі поведінкові пояснення багатьох аномалій і явищ та запропонували ряд нових моделей, які мали перевагу в поясненні явищ реального світу. Наприклад:

- Концепція короткозорого неприйняття витрат, щоб пояснити причини історично високої премії за ризик по акціям.

- Представили ідею лімітів арбітражу на фінансових ринках і фактично передбачили ситуацію, в якій фіаско зазнав успішний хедж-фонд LTCM під час Азійської фінансової кризи 1998 року [2, с.38].

Так як економікс складається з мікроекономіки та макроекономіки, так і поведінкові фінанси можна розділити на дві окремі частини: мікро-нормативний та макро-нормативний. Мікро-нормативний присвячений дослідженню індивідуального прийняття рішень окремими економічними суб'єктами, а макрорівень пов'язаний із дослідженнями поведінки економічних суб'єктів на рівні національної економіки [2, с.39].

Протягом багатьох років існування поведінкових фінансів, дослідники у цій сфері зробили багато спостережень, наприклад:

1. Страх втратити свої активи мотивує більше ніж можливість отримати прибуток від інвестування.
2. Люди вірять у те, що хочуть вірити.
3. Інвестори часто приймають рішення, коли мають неповний обсяг інформації.
4. Люди по різному розпоряджаються грошовими ресурсами, які вона отримала з різних джерел.
5. Інвестори швидше повірять у фантастичні дані, аніж в конкретні факти.
6. Рішення важче прийняти, коли у споживачів багато варіантів.
7. Люди, з суб'єктивних причин ділять свої прибутки на різні рахунки, цим самим відчуваючи фінансову стабільність..
8. Помилковість азартних гравців.
9. У людській спільноті поширений "стадний інстинкт".

Отже, можемо сміливо сказати, що поведінкові фінанси є однією з найважливіших фінансових наук сьогодення, адже завдяки ним ми можемо детально проаналізувати наші помилки, або ж помилки інших людей в минулому та недопускати таких помилок більше в майбутньому. Хоча, як вже раніше було сказано, будь-яка людина не є економічною людиною та здатна здійснювати ірраціональні рішення завжди, навіть попри те, що може розуміти наслідки тих чи інших своїх дій.

Список використаних джерел:

1. Адаменко А.С. Сутність поведінкових фінансів та їх зв'язок з іншими науками. *Житомирський державний технологічний інститут*. 2019. с. 1.
2. Ілященко П. Поведінкові фінанси: історичний огляд і основні засади. *Вісник НБУ*. 2017. С. 33, 36-39.

УДК 336.05-044.372

Халявка Я.С.,
здобувач вищої освіти
Островська О.А.
к.е.н., доцент кафедри корпоративних фінансів і контролінгу
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана

ВИНИКНЕННЯ Й РОЗВИТОК ФІНАНСОВИХ КРИЗ У КОНТЕКСТІ ПОВЕДІНКОВИХ ФІНАНСІВ

Предметом дослідження поведінкових (біхевіористичних) фінансів є вивчення впливу психології та емоційного інтелекту на поведінку інвесторів і фінансові ринки. Ця сфера фінансів зосереджується на пошуку відповідей на запитання, чому інвесторам часто бракує самоконтролю, чому вони іноді діють проти власних інтересів і приймають рішення на основі особистих упереджень, а не фактів [1].

Поведінкові фінанси особливо важливі в контексті фінансових криз, оскільки допомагають пояснити, чому люди приймають нераціональні фінансові рішення, які можуть сприяти виникненню та розвитку кризових явищ. Фінансові кризи, в свою чергу, часто викликані поєднанням економічних, політичних і соціальних факторів, і поведінка окремих осіб і організацій є критично важливою в контексті виникнення, розвитку та масштабів кризи.

Напередодні фінансової кризи 2008 року, поведінкові упередження людей [2], такі як надмірна впевненість і поведінка натовпу, зіграли вирішальну роль у бульбашці житла та переоцінці цінних паперів, забезпечених іпотекою. Багато інвесторів хибно вважали, що ціни на житло зростатимуть нескінченно, що

призвело до надмірного ризику та залежності від складних, погано зрозумілих, фінансових інструментів.

Під час пандемії COVID-19 ті самі чинники, що й під час кризи 2008 року, починаючи з 20 лютого 2020 року сприяли обвалу фондового ринку [3]. Паніка була достатньо вагомою аби призвести до більшого спаду ринку, ніж це передбачалося.

10 березня 2023 року збанкрутував SVB (Silicon Valley Bank) [4], що був одним з найбільших кредиторів у світі технологічних стартапів [5]. Занепад такого великого банку разом із загальносвітовою тенденцією підняття процентної ставки, викликало бурхливу реакцію у світі, а саме зниження довіри до банківської системи. Ця недовіра та паніка спричинила ще один інцидент – різке зниження вартості акцій банку Credit Suisse [6]. З метою недопущення поширення паніки та ще більшого занепаду банків, федеральний уряд Швейцарії надав гарантію від збитків у розмірі максимум 9 млрд. швейцарських франків [7].

Дії урядів, які втручаються в ринок аби не допустити серйозної рецесії, що було 2008 року, коли федеральний уряд США допоміг компанії AIG (American International Group) [8] на суму 180 млрд доларів, взявши на себе контрольний пакет акцій, вважається авторами доцільними. У той же час, втручання держави призводить до формування інших поведінкових моделей у контрагентів. Напередодні 2008 року в Україні були популярними кредити у доларах на будівництво житла, - на той час громадянам здавалося, що гривня була достатньо міцною й тому, на їхню думку, ризики, пов’язані з кредитами в доларах, були виправданими. Світова фінансово-економічна криза зіграла злий жарт з такими оцінками й позичальники припинили виплачувати кредити. Також мало місце державне втручання.

Проблема державного втручання може мати довготерміновий ефект, оскільки інвестори можуть вдаватися до більш ризикових та сумнівних інвестицій, будучи упевненими, що в разі збитків зі 100% вірогідністю держава їх покриє.

Розуміючи зміст особистих упереджень та ефекту натовпу, окрім розроблення стратегії фінансової політики, уряди та регулятори мають враховувати той факт, що в світі надмірної інформації, люди самі собі створюють інформаційні бульбашки, та в гонитві за першістю аналізу поточних даних часто перебільшують проблеми, ніж вони є насправді. Тому до фінансової політики також має додатися політика комунікації, яка якщо не нівелює, то, принаймні, пом'якшує ефект паніки.

У цілому, фінансові кризи доцільно розглядати в контексті застосування принципів поведінкових фінансів, впливу емоційного чинника та нераціонального прийняття рішень на стан фінансових ринків та контрагентів.

Список використаних джерел:

1 What is Behavioural Finance? URL: https://www.kaplanfinancial.com/resources/career-advancement/behavioral-finance

2 The 2008 Financial Crisis: Through the Lens of Behavioral Economics. URL: https://medium.com/@fesnsit/the-2008-financial-crisis-through-the-lens-of-behavioral-economics-826bd64fa909

3 The Coronavirus Crash Of 2020, And The Investing Lesson It Taught Us. URL: https://www.forbes.com/sites/lizfrazierpeck/2021/02/11/the-coronavirus-crash-of-2020-and-the-investing-lesson-it-taught-us/?sh=56803f6246cf

4. Silicon Valley Bank is shut down by regulators in biggest bank failure since global financial crisis. URL: https://www.cnbc.com/2023/03/10/silicon-valley-bank-is-shut-down-by-regulators-fdic-to-protect-insured-deposits.html

5. Silicon Valley Bank Fails After Run on Deposits. URL: https://www.nytimes.com/2023/03/10/business/silicon-valley-bank-stock.html

6. Financial shares fall as Credit Suisse becomes latest crisis for the sector. URL: https://www.cnbc.com/2023/03/15/financial-shares-fall-as-credit-suisse-becomes-latest-crisis-for-the-sector.html

7. UBS to take over Credit Suisse, assume up to 5 billion Swiss francs in losses. URL: https://www.reuters.com/business/finance/ubs-take-over-credit-suisse-central-bank-2023-03-19/

8. American International Group». URL: https://en.wikipedia.org/wiki/American_International_Group

МІЖНАРОДНІ ФІНАНСОВІ ВІДНОСИНИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ «ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ 2030»
Тематичний напрям 6

УДК 339.7

Ruslan Biloskurskyi
Doctor of Economics, professor
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

OVERCOMING CHALLENGES AND BARRIERS TO INTERNATIONAL FINANCING OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS BY 2030

The Sustainable Development Goals (SDGs) adopted by the United Nations (UN) in 2015 aim to end poverty, protect the planet, and ensure prosperity for all by 2030 [1]. Achieving these goals requires significant financial resources, both domestically and internationally. However, the current state of international financing for the SDGs presents several challenges and barriers.

The lack of coordination among donors, inadequate funding, and increasing debt burdens in recipient countries are among the major challenges facing the international financing of the SDGs. Addressing these challenges is crucial to ensure the success of the SDGs and promote sustainable development worldwide.

International financing is a crucial aspect of achieving the SDGs. There are several international financial instruments available for financing the SDGs, including official development assistance (ODA), private investment, philanthropy, and innovative financing mechanisms. Each of these instruments has its strengths and limitations in terms of their ability to mobilize resources for sustainable development.

Official Development Assistance (ODA) remains a critical source of financing for the SDGs, particularly for the least developed countries. ODA is provided by donor countries and international organizations, and it is intended to promote economic development and welfare in recipient countries. However, ODA has declined in recent years, and there are concerns about the effectiveness of aid in achieving sustainable development outcomes.

Private investment is another significant source of financing for the SDGs. Private investment can drive economic growth, create jobs, and generate tax revenue for governments. However, private investment flows are often volatile, and there are concerns about the environmental and social impacts of some investments.

Philanthropy is a growing source of financing for the SDGs, particularly for areas such as health, education, and poverty alleviation. Philanthropic organizations can provide funding for innovative approaches to sustainable development, and they can leverage their networks and influence to drive change. However, philanthropy is often fragmented, and there are concerns about the sustainability and scalability of philanthropic initiatives.

Innovative financing mechanisms, such as impact investing, green bonds, and social impact bonds, can provide new opportunities for financing the SDGs. These mechanisms can mobilize private capital for sustainable development initiatives, and they can provide incentives for investors to support sustainable development outcomes. However, innovative financing mechanisms are often complex, and there are concerns about the accountability and transparency of these instruments. Differences between the financing of environmental protection actions and measures of ecological and economic development are considered in [2, p. 440].

Despite the availability of these international financial instruments, there are several financial challenges and barriers to achieving the SDGs. These challenges include: inadequate funding for the SDGs, lack of coordination among donors, limited capacity in recipient countries to absorb and manage financing, increasing debt burdens in recipient countries. Addressing these challenges is critical to ensure the success of the SDGs and promote sustainable development worldwide.

One of the main challenges for financing the SDGs is the lack of coordination among donors. Donor coordination is critical to ensure that resources are used effectively and efficiently, and to avoid duplication of efforts. However, coordination among donors is often limited, which can lead to fragmentation and inefficiencies in resource mobilization and allocation.

There are several existing mechanisms for donor coordination, including aid coordination platforms, sectoral coordination groups, and donor consortia. Aid coordination platforms, such as the Development Assistance Committee of the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD-DAC), provide a forum for donors to share information, coordinate their activities, and align their strategies. Sectoral coordination groups, such as the Global Partnership for Education, focus on specific areas of development, such as education, and bring together donors, governments, and other stakeholders to coordinate their efforts. Donor consortia, such as the Health Results Innovation Trust Fund, pool resources from multiple donors to support specific development initiatives.

Despite the existence of these mechanisms, there are still challenges in achieving effective donor coordination. One challenge is the lack of political will among donors to coordinate their efforts, which can result in competition and duplication of efforts. Another challenge is the limited capacity of recipient countries to participate in coordination mechanisms, which can limit their ability to influence the allocation of resources.

There is some evidence that coordination mechanisms can be effective in improving the efficiency and effectiveness of development assistance. For example, the OECD-DAC peer review process has been found to improve transparency and accountability among donors, and to increase the coherence and effectiveness of their development strategies. However, there is also evidence that coordination mechanisms can be limited in their effectiveness, particularly in contexts where there are competing interests among donors or limited political will to coordinate efforts.

The implementation of the SDGs 2030 requires significant investments and financing from various sources. However, the challenges and obstacles discussed earlier in this paper have hindered the effective mobilization and utilization of financial resources. To overcome these challenges, it is essential to identify and analyze best practices and experiences of successful countries in achieving the SDGs 2030.

This section will begin with an overview of successful international financing mechanisms, including public-private partnerships, blended finance, and impact investing. Then, it will present a comparative analysis of the effectiveness of these mechanisms in achieving the SDGs 2030. The section will also review the experiences of countries that have made significant progress in achieving the SDGs 2030, including Norway, Sweden, and Costa Rica, among others. The analysis will focus on their approaches to mobilizing and allocating financial resources, engaging stakeholders, and promoting coordination and cooperation among relevant actors.

Based on the analysis of best practices and experiences, this section will then provide recommendations for governments, international financial organizations, and donors to enhance their efforts in mobilizing and allocating financial resources for the SDGs 2030. The recommendations will include measures to improve coordination and cooperation among donors, enhance the effectiveness of financing mechanisms, promote private sector engagement, and strengthen the capacity of countries to absorb and utilize financial resources.

This study aimed to analyze the challenges and obstacles to international financing for achieving the Sustainable Development Goals by 2030, and to identify ways to overcome them. The main challenges identified include a lack of coordination among donors, insufficient funding, and increasing debt pressures on recipient countries. To overcome the challenges and obstacles identified, we examined best practices and successful experiences of countries that have made progress toward achieving the SDGs. Based on our analysis, we developed recommendations for governments, international financial organizations, and donors. These recommendations include strengthening coordination among donors, increasing funding for the SDGs, and promoting debt relief for recipient countries.

References:

1. United Nations. (2015). Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development. https://sdgs.un.org/2030agenda
2. Holubka, S. M., Shtuler, I. Y., Biloskyrskyi R. R. (2017). Financing actions of environmental and economic development in Ukraine. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice, 2(23), 437-445 p. https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i23.121602

UDK 336.02

Lopatynskyi Yurii

Prof., Dr.,
Head of Department of Business and HRM
Chernivtsi National University

SUSTAINABLE FINANCE

The conceptual basis of modern society is considered the paradigm of sustainable development. Among the latest organizational and institutional principles of sustainable development, the UN Sustainable Development Goals and the 2030 Agenda for Sustainable Development are noteworthy [1]. They are implemented taking into account national peculiarities and the specifics of types of economic activity.

Sustainable development, in broad terms, can be interpreted as a balanced development that encompasses economic, social, and environmental parameters. However, in theory and practice, one can encounter an incorrect interpretation of sustainable development, where it is considered to be stable, consistent, and permanent. In this case, the category of "development" is often equated with "economic growth", despite the distinction noted by J. Schumpeter.

The situation is complicated by the presence of related categories and interpretations such as "equitable", "harmonious" development, "ecodevelopment", "green economy", "sustainable natural resource use", and others. However, these concepts mostly emphasize environmental parameters. Furthermore, inclusive development is currently relevant, as noted by V. Heyets, O. Borodina, and I. Prokopa, as a "fair" social development that will ensure comprehensive improvement in the quality of life of the population through the realization of its rights, the expansion of opportunities and capabilities [2, pp. 5-6], as well as social integration.

This makes it possible to define sustainable development as a multi-vector process. Our interpretation of the concept of "sustainable development" is based on balancing and combining economic, social, and environmental elements through a systemic approach and their synergistic interaction. In this case, the mentioned components act as foundational elements with numerous complementary factors.

The concept of sustainable development is aimed at the economic system as a whole, but it can and should relate to individual elements, among which finance plays a significant role. This is particularly relevant in the context of financial globalization, which poses financial risks, crises, instability, and danger. The need to combine economic and social issues in the financial sphere has been discussed in our previous research [3]. Therefore, **Sustainable Finance** ensures the stability of economic development. The process, however, is two-sided, as sustainability is changing the financial sector.

As noted by the European Commission, "Sustainable Finance is understood as finance to support economic growth while reducing pressures on the *environment* and taking into account *social* and *governance* aspects (*ESG*). Sustainable Finance also encompasses transparency when it comes to risks related to ESG factors that may have an impact on the financial system, and the mitigation of such risks through the appropriate governance of financial and corporate actors" [3].

Sustainable finance involves various practices, such as responsible investing, green bonds, and social impact investing. Responsible investing involves considering environmental, social, and governance factors when making investment decisions. Green bonds are fixed-income securities that are issued to fund environmentally friendly projects. Social impact investing involves investing in projects that address social issues, such as poverty, inequality, and access to healthcare and education.

As the world continues to face pressing sustainability challenges, Sustainable Finance will become increasingly important in achieving a more equitable and sustainable future.

The foundations of Sustainable Finance were laid in the Paris Climate Agreement, which includes commitments to align financial flows with low-carbon

and climate-friendly development [4]. Sustainable Finance follows the objectives of the European Green Deal. Therefore, Sustainable Finance is regulated by normative criteria and has an implementation plan with defined rules. The elements of the EU's Sustainable Finance system include:

- The EU Taxonomy for Sustainable Activities (a classification system that establishes a list of environmentally sustainable economic activities);
- The European Green Bond Standard;
- The Climate Benchmark (an investment benchmark that includes specific environmental goals);
- Climate-related disclosure requirements;
- The International Platform on Sustainable Finance (a forum for dialogue) [4].

In a national context, the National Bank of Ukraine has presented the Sustainable Finance Development Policy for the period until 2025 [5]. The roadmap for the implementation of the Sustainable Finance Development Policy includes:

1. Implementation of environmental, social, and governance (ESG) factors in the banks' corporate governance system;
2. Management of environmental and social risks (ESRM);
3. Evaluation and selection of projects for financing with consideration of their role in sustainable development;
4. Mandatory disclosure by financial institutions of information about the sustainable nature of their activities [5].

The implementation of these tasks is possible based on the principles of sustainable development and microeconomic-level finance as an essential business priority. Implementation and achievement of sustainable development goals and Sustainable Finance in strategic business management can have advantages and threats, such as:

- Increasing the level of investment attractiveness and expanding the financial potential of the business;
- Creating an image of a climate-oriented company, leading to an increase in the volume of product and service sales, contributing to improved financial results;

- Improving financial results by better satisfying consumer needs (based on ethical business standards, excluding greenwashing);
- Opportunities for more informed decisions regarding capital allocation in strategic planning;
- as well as threats, including additional financial costs for implementation of climate-related measures;
- Difficulties in effectively evaluating climate-related risks;
- Failure to fulfill environmental obligations can result in financial losses;
- Creation of environmental values has a long-term character, which is not balanced by the pressure of short-term financial requirements.

The situation is complicated by the fact that addressing systemic environmental problems requires collaboration across multiple levels, from the state to business management and financial decisions, all of which have limited direct control over the issue. Climate change poses significant financial risks to the national and global economy. Favorable institutional conditions must be created for investment in sustainable development and the control of environmental risks. Therefore, a policy of financial inclusion for development is promising.

References:

1. *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. UN. 2015. https://sdgs.un.org/2030agenda
2. Heyets V. M., Borodina O. M., Prokopa I. V. Inclusiveness as a direction and vision of rural development in Ukraine: conceptual principles. *Economy of Ukraine*. 2020. #11. P. 3-20. https://doi.org/10.15407/economyukr.2020.11.003
3. Lopatynskyi Yu.M. Investments: Economic and Social Efficiency. *Finance of Ukraine*. 1997. #8, pp. 76-84.
4. *Overview of Sustainable Finance*. European Commission. 2021. https://finance.ec.europa.eu/sustainable-finance/overview-sustainable-finance_en
5. *Sustainable Finance. EU GREEN DEAL*. UNDP. 2022. https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-08/5%20FINAL_Tree_Sustainable_finance_strategy_297x210mm_4%2B4_web_180822.pdf
6. *NBU Sustainable Finance Development Policy 2025*. NBU. 2021. https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Policy_rozvytok-stalogo-finansuvannja_2025_en.pdf?v=4

JEL: Q 01, I 31

Kh. Todua
PhD in Economics, Associate professor at the
Department of Economics, Akaki Tsereteli State University

SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND QUALITY OF LIFE IN GEORGIA

The concept of SD has gained recently much popularity in theory and practice throughout the world. The first definition of sustainable development was given in a 1987 United Nations report titled ,,Our Common Future″ (,,Brundtland Report of the World Commission on Environment and Development 1987.″)

It defined sustainable development as development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs (United Nations 1987).

Looked at as an approach, SD is an approach to development which uses resources in a way that allows them (the resources) to continue to exist for others.

The overall goal of sustainable development (SD) is the long-term stability of the economy and environment; this is only achievable through the integration and acknowledgement of economic, environmental, and social concerns throughout the decision making process The overall goal of sustainable development (SD) is the long-term stability of the economy and environment; this is only achievable through the integration and acknowledgement of economic, environmental, and social concerns throughout the decision making process. The aim of SD is to achieve a balance among environmental, economic and social sustainability, thus, making these the pillars on which SD rests [4, p.5].

In 2015, the UN General Assembly adopted the resolution ,,Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development", which is a 15-year action plan aimed at accelerating efforts to address the world's main global challenges, such as poverty, inequality, well-being, education, peace and justice, as well as environmental challenges. In the resolution, 17 goals of sustainable development

were given, which are united in three dimensions - economic, social and ecological. The 17 SDGs seek to achieve the following ultimate objectives:

- Eradicate poverty and hunger, guaranteeing a healthy life;
- Universalize access to basic services such as water, sanitation and sustainable energy;
- Support the generation of development opportunities through inclusive education and decent work;
- Foster innovation and resilient infrastructure, creating communities and cities able to produce and consume sustainably;
- Reduce inequality in the world;
- Care for the environmental integrity through combatting climate change and protecting the oceans and land ecosystems;
- Promote collaboration between different social agents to create an environment of peace and ensure responsible consumption and production.

Georgia, like other countries, nationalized sustainable development goals, within which 202 national indicators were developed to monitor the implementation of 17 goals and their tasks at the national level. The country has committed to the 2030 Agenda, nationalized the SDG targets and indicators, Georgia has made significant progress in achieving the SDGs. As per the Global SDG Report, the country ranked 51 out of 163 countries.

Georgia has done very well in terms of economic growth over the past decade, triggered by economic and governance reforms; built a strong legal and human rights framework; reduced poverty and improved living conditions; protected the poor through social protection.

The sustainable development Goals deeply correlate with the quality-of-life considerations. ,,The questions of sustainable development are tightly connected with questions of quality of life researchers domain. This connection is often expressed explicitly [6, p.18] .

Quality of life refers to people′s perception of their position in life about their culture, values, and expectations. Sustainable development is essentially concerned

with the quality of life and the possibilities to maintain that quality in the future – that is, „sustainability of quality of life″ [2, p.3].

The quality of life is, therefore, a critical and current issue in the economy. It is analyzed and measured in different ways.

The countries use the „growth rate of real GDP per capita″ as one of headline indicators to monitor progress toward quality of life, It is assumed that the greater this index, the better the economic performance of country′s population and, therefore, the better it′s life quality.

Gross domestic product (GDP) is also used to assess the level of development of a country, based on its economic prosperity, but GDP is criticized for not being a good measure for prosperity more generally, as subjective well-being can only partially (and up to a certain income) be explained by people's material and financial circumstances [2, p.5].

Also, this indicator does not consider the highly uneven distribution of income existing in most countries of the world, which harms resident′s quality of life and is conductive to the increase in crime, decline in labor productivity, and reduction of life quality.

This is why, indicators of income and population growth in GDP are no longer sufficient as measures of overall progress or quality of life in economically developed countries; The idea of constructing an indicator of the welfare of the country (region) in the form of the HDI was born. You can use the index to compare the level of welfare in different countries, based on the HDI ′s criteria that were identified as important in quality of life.

The HDI framework comprises three indices:

- Life Expectancy Index, based on life expectancy at birth. The index is 1 when it is 85 years and 0 when it is 20 years;
- Education index, based on mean years of schooling (15 is the projected maximum for 2025) and expected years of schooling (18 is the projected maximum – this is the equivalent of achieving a postgraduate degree in most countries);

- Income Index, based on Gross National Income (GNI) per capita by Purchasing Power Parity (PPP), which considers exchange rates and inflation adjustments when determining individual wealth. The index is 1 when GNI per capita is US$75,000 or above, and 0 when it is US$100 [3, p.32].

Georgia's human development has been advancing between 2000 and 2021. GNI per capita leapt by about 183.2 percent, life expectancy at birth increased by 2.1 years, and expected years of schooling gained by 2.4 years. This notable progress consequently translated into the HDI increase by 14.2 percent, from 0.702 in 2000 to 0.802 in 2021.

Georgia ranks 63 of 191 countries and territories covered by the Human Development Index (HDI). Georgia ranks ahead of Armenia (0.759), Azerbaijan (0.745), Moldova (0.767) and Ukraine (0.773), but is behind Belarus (0.808) and Turkey (0.838). In the region of Eastern Europe and Central Asia, Georgia's score is similar to Serbia's (0.802), while globally, is close to Mauritius (0.802), Malaysia (0.802) and Panama (0.805).This places Georgia in a top group of countries with very high human development.

Taking into account the dynamics of HDI, one can assume that Georgia has surpassed the entire stage of development and has progressed in field of Life Expectancy, Education and Average Income. However, The HDI captures only part of what human development entails. It does not reflect on inequalities, poverty, empowerment, etc.

A fuller picture of a country's level of human development is available on the ground of analysis of below given indicators , which mirrors that the country faces dramatic challenges in the field of human development:

- Inequality adjusted HDI, which is – HDI value adjusted for inequalities in the three dimensions of human development; UNDP's report shows that some part of Georgia′s success in achieving SDG-s is being lost when Georgia's HDI is discounted by inequality. The Inequality Adjusted HDI loses 12 percent and goes down to 0.706, signaling that not all social groups in Georgia equally benefit from the country's economic gains and other achievements;

- Gender development index, which measures gender inequalities in achievement in three basic dimensions of human development: health, measured by female and male life expectancy at birth; education, measured by female and male expected years of schooling for children and female and male mean years of schooling for adults ages 25 years and older; and command over economic resources, measured by female and male estimated earned income; According to Geostat data, only 40,5% of working-age women is actively participating in Georgia′s labor markets compared to 62,9% of working-age men. Women observe slightly lower unemployment, but they work less hours per week and have lower wages than men. This wage inequality is further exacerbated by fact that women in Georgia are often segregated to activities with lower earnings potential, such as agriculture, education, and healthcare, while being generally excluded from industrial activities and careers in science, technology, engineering, and math (STEM). Overall, even after taking in consideration demographic and job characteristics, women in Georgia earn roughly 16% less than men (Molineus, 2022). Beyond that, women in Georgia lack options to diversify their incomes. The livelihoods of a large percentage of Georgian women depend on public transfers. 40% of women in Georgia (and 25% of men) receive some form of pension or public transfer, with over 15% depending entirely on old-age pensions. And female entrepreneurship - a major force that empowers women, diversifies incomes, and fosters overall economic growth - faces limitations, resulting in only one-fifth of firms having female participation in ownership and only 16% of firms with a female CEO or senior manager;
- Gender inequality index (a composite measure reflecting inequality in achievement between woman and man in three dimensions: reproductive health, empowerment and labor market. The empowerment gap between women and men, as measured by the Gender Inequality Index, is narrowing but at a very slow pace; Georgia GII value ranks it 75 out of 162 countries. In Georgia, only 15 percent of parliamentary seats are held by women, and 97.4 percent of adult women have reached at least a secondary level of education compared to 98.6

percent of men. For every 100,000 live births, 36.0 women die from pregnancy related causes; and the adolescent birth rate is 46.4 births per 1,000 women of ages 15-19. Female participation in the labor market is 57.8 percent compared to 78.7 for men;

- Planetary pressures-adjusted HDI (HDI value adjusted by the level of carbon dioxide emission and material footprint per capita to account for excessive human pressure on the planet); The quality of the natural environment has a direct impact on the health and well- being of the residents. ,,Both healthy and ill persons declare that it is better to be healthy and this fact has to be taken into account besides subjective moods of examined people″ [6, p.10]. Air pollution is one of the important environmental problems that directly affect people's quality of life. At the beginning of 2021, Georgia was experiencing a period of "Moderate" quality air with a US AQI reading of 68. This is according to classifications laid down by the World Health Organization (WHO). Even though the figures do not look too large, it was enough to rank Georgia in 47th place in the dirty city league.(*https://www.iqair.com/georgia*)

Considering the partial indices that make up the Total Human Development Index, Georgia has maintained its place on the list of the countries with ,,high level of human development″, in the recent ranking of the UN, but, despite that, there is still room for much more improvement.

Georgia, like other European countries, should develop its own concept of sustainable development which should contain quality of life as one of the most important criteria, it will help public policies to be developed and put into practice to achieve high QoL and sustainable development at the same time.

To be able to work more consistently toward sustainable development and quality of life, it is crucial that all stakeholders – government, institutions, companies, and population – commit to this purpose, bearing in mind that achieving the goals for sustainable development means achieving health, equity, well-being, peace and safety, and, thus, better quality of life″ [1, p.9].

References:

1. Barretto Tores L. D., Asmus G. F., Cal Seixas S.R..(2019). Quality of Life and Sustainable Development. https://www.researchgate.net/publication/335858898_Quality_of_Life_and_Sustainable_Development (22.03.2023)
2. Hedlund-de Witt A. (2014). Rethinking Sustainable Development: Considering How Different Worldviews Envision „Development″ and „Quality of Life″. *Sustainability,* 6, 3. https://www.mdpi.com/2071-1050/6/11/8310 (28.03.2023)
3. Lashmar H. (2018). The Human Development Index – a better indicator for success? *Sustainable development goals*, 2018. http://bf623ce1653f928928a3abde0f072b38553421c632c09b95b839.r69.cf2.rackcdn.com/UNA-UK%20SDGs%202018.pdf
4. Mensah, J. (2019). Sustainable development: Meaning, history, principles, and implications for human action: Literature review, *Cogent Social Sciences.* https://www.proquest.com/docview/2351020254 (22.03.2023)
5. Molineus, S. (2022). How are gender gaps stymying Georgia's full economic potential? Retrieved from: https://blogs.worldbank.org/europeandcentralasia/how-are-gender-gaps-stymying-georgias-full-economic-potential
6. Ostasievich, K. (2013). Quality of life and Sustainable Development. Research papers of Wroclav University of Economics, 308, 18.

УДК 330.94:339.97

Циганов С.А.
д. е. н, професор кафедри міжнародних фінансів
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Характерною ознакою сучасного етапу розвитку є поширення глобалізаційних процесів, які супроводжуються посиленням нестабільності, погіршенням стану ресурсного забезпечення та виснаженням екологічної складової економічного розвитку. Все це гостро актуалізує складну і багатогранну проблему захисту навколишнього природнього середовища, яка постає перед кожною з країн світу, інтеграційними угрупованнями, всією світовою спільнотою. Незважаючи на те, що в останні десятиріччя міжнародні організації, уряди країн світу, суспільні інститути активно співпрацюють у напрямі розв'язання проблеми сталого розвитку, суб'єкти міжнародних

економічних відносин часто виносять екологічні суперечності за дужки інтеграційного процесу і намагаються їх вирішувати самостійно.

У сучасних умовах лідерами у реалізації політики сталого розвитку є ЄС і США, одні з найвпливовіших суб'єктів міжнародних економічних відносин, які першими виступили ініціаторами формування нової нормативно-правової бази з метою контролю за забрудненням навколишнього природнього середовища. Фактично, у межах діяльності США та ЄС у сфері довкілля можна виділити три основні етапи. На першому етапі – 70-80 рр. XX ст., основні зусилля були спрямовані на обмеження викидів вуглецю в атмосферу і технологічний контроль за операціями великих підприємств. На другому етапі – кінець XX ст., значна увага США та ЄС була акцентована, здебільшого, на пільгах і стимулах («екологічне» оподаткування, торгівля викидами вуглецю, екологічний аудит і менеджмент, добровільні промислові угоди). Третій етап – початок XXI ст. і до теперішнього часу, характеризується інтенсивним пошуком більш інтегрованих екологічних підходів у зв'язку з радикальними змінами клімату, втратою біорізноманіття, знищенням лісів тощо [1]. Для покращення ситуації і розробки відповідних заходів у 2001 році було затверджено першу Стратегію сталого розвитку ЄС, а у 2009 році відбулося «упровадження» конкретних заходів сталого розвитку до всіх видів політик Європейського союзу.

Вдалим прикладом такого «упровадження» є, зокрема, включення «сталих» ініціатив до інноваційних пріоритетів ЄС, що поділяються на наступні великі групи: формування відкритої та конкурентоспроможної економіки; зниження викидів вуглецю в атмосферу; стале управління природними ресурсами; забезпечення суспільства екологічними харчовими продуктами; ядерна безпека; розвиток системи безпечних технічних стандартів у будівництві та запобігання катастрофам.

У цілому, загальною ціллю стратегії сталого розвитку ЄС є визначення і розробка системи заходів, спрямованих на зростання якості рівня життя у Європейському Союзі шляхом створення ефективного управління і використання ресурсів, потенціалу екологічних і соціальних інновацій;

забезпечення економічного процвітання, захисту довкілля і соціального добробуту**.** Серед важливих змін у сфері сталого розвитку, які відбулися у ЄС, слід виділити, на наш погляд, розробку Празького Меморандуму у вересні 2012 року, покликаного задовольнити нові потреби у всеохоплюючій статистичній оцінці «зелених» результатів функціонування економіки Європейського Союзу. Одну з ключових ролей у врегулюванні екологічних питань у межах ЄС відведено Європейському агентству з навколишнього середовища, що, зокрема, формує статистичні дані та оприлюднює екологічні індикатори діяльності Європейського Союзу.

Посилення глобальної нестабільності у світі на початку XXI ст. призвело до необхідності пошуку нових шляхів і заходів подолання глобальних проблем. З цією метою у вересні 2015 р. в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку відбувся Саміт ООН зі сталого розвитку та був прийнятий Порядок денний розвитку після 2015 р., на якому було затверджено нові орієнтири розвитку. Підсумковим документом Саміту «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» було затверджено 17 Цілей Сталого Розвитку (ЦСР) [2]. Для кожної з 17 Цілей у соціальній, економічній та екологічній сферах сформульовано завдання та визначено цільові показники, які планується досягти до 2030 р. Всього – 169 завдань. Україна, як і інші країни-члени ООН, приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку і за мирних часів адаптувала глобальний перелік завдань та показників до національних планів розвитку з урахуванням своїх особливостей, визначивши ЦСР України на період до 2030 р. [3].

В умовах глобальної економічної нестабільності, широкомасштабної агресії з боку РФ, характерною особливістю розвитку економіки України є недостатність внутрішніх та обмежені можливості залучення зовнішніх фінансових ресурсів. Це призводить до негативних тенденцій макроекономічної динаміки, загрожує фінансовій безпеці держави, знижує конкурентоспроможність її економіки. В цьому контексті досить важливе значення має поглиблення співпраці України з міжнародними фінансовими

інституціями (МВФ, Група Світового банку, ЄБРР) для забезпечення стабільного економічного розвитку, реалізації програм, спрямованих на ринкове реформування, структурну перебудову економіки для досягнення ЦСР.

Для України реалізація національної стратегії сталого розвитку є необхідною умовою відновлення економічного зростання у поствоєнний період з одночасним проведенням реформування та втілення євроінтеграційних вимог. Європейська інтеграція є стратегічним курсом для України, що має супроводжуватися адаптацією до вимог спільної екологічної та соціальної політики Європейського Союзу. Як показує досвід країн Центральної та Східної Європи, які вже є членами ЄС, це одне з самих складних завдань на шляху до інтеграції. Угода про вступ до ЄС передбачає протягом нетривалого перехідного періоду повний перехід до реалізації екологічної та соціальної політики, яка визначається в Директивах ЄС (нормативних актах, рішеннях та стратегіях). Тому запланований вступ до Європейського Союзу передбачає гармонізацію національного законодавства України з екологічними та соціальними директивами ЄС та створення адміністративного потенціалу для контролю неухильного дотримання норм та вимог.

Таким чином, заходами пріоритетного вибору у ході реалізації політики сталого розвитку в країнах Європи, беручи до уваги значну орієнтацію більшості з них на економічний результат, мають стати: посилення енергетичної безпеки шляхом активної державної підтримки і стимулювання бізнес-ініціатив щодо розвитку альтернативної енергетики з метою утримання лідерства з точки зору темпів економічного зростання без подальшого збільшення тиску на навколишнє природне середовище; дотримання принципу системності у процесі розробки та реалізації міжнародних, регіональних, державних і муніципальних програм, спрямованих на сталий розвиток країн Європи; збільшення прозорості і відкритості міждержавної взаємодії у сфері сталого розвитку європейських країн, створення колективної бази статистичних даних, що містила би результати реалізації політики сталого розвитку; фінансового стимулювання наукових досліджень з проблематики регіонального

і міжнародного співробітництва у контексті сталого розвитку, що сприяло би оновленню світової парадигми сталого розвитку із урахуванням новітніх викликів і трансформації ролі країн Європи.

Список використаних джерел:

1. Циганов С.А., Яншина А.М. Проблеми сталого розвитку в контексті неоліберальної моделі глобалізації. *Економіка України*. 2013. № 4. С. 4-14.
2. Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року. URL: https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/.
3. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.09.2019 р. №722/2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text.

УДК 339.727.2

Абрамова А.С.
к. е. н, доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ФІНАНСОВІ ПЕРСПЕКТИВИ СВІТОВОГО ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Забезпечення сталого економічного розвитку, збереження світових ринкових конкурентних позицій, охоплення нових сфер та галузей економічної діяльності, інвестиційне піднесення, соціальна стабільність – ці та інші завдання визначалися пріоритетними в політиках управління кожної країни. Проте, в дійсності, на перший план сьогодні висувають проблемні питання підвищення стійкості до кліматичних впливів, які є критично важливим фактором глобального еколого-економічного розвитку світової спільноти.

Фундаментальна нерівність у доступі до фінансування «зелених» програм та проектів, вразливість країн до фізичного впливу зміни клімату, наростаючі економічні дисбаланси, внутрішньодержавна заборгованістю та пандемія COVID-19, які посилили вже існуючі стреси, вимагають глобальних дій. У зв’язку з цим, вважаємо, що задля забезпечення енергетично безпечного та стійкого майбутнього для всіх головними пріоритетами розвитку повинно стати

прискорення та розгортання фінансування у глобальні кліматичні рішення наступного десятиліття.

Перші усвідомлення екологічних проблем та спроби пошуку орієнтирів їх вирішення знайшли відображення у «Паризькому протоколі – плані подолання глобальної зміни клімату після 2020 року» [1], Європейській Зеленій угоді («European Green Deal») [2], а також інших нормативних актах. Наступними орієнтирами повинна стати синергетична співпраця урядів провідних країн світу, власників активів, фінансових установ, міжнародних організацій, енергетичних компаній та розробників дієвого ринкового підходу до посилення фінансових та інвестиційних ініціатив у кліматичні та природоохоронні рішення.

Практичні засади досліджуваної тематики формують висновки про дефіцит фінансування кліматичних заходів, в більшій мірі зумовлений неправильним використання глобального капіталу. Поряд з цим, ключові складові глобальної макроекономіки засвідчують погіршення середовища для активізації фінансування клімату, зокрема:

1. Уповільнення та нестабільність зростання ВВП через погіршення наслідків зміни клімату (повені, посухи, лісові пожежі тощо).

2. Зростання державних фінансових витрат на пом’якшення та покриття кліматичних збитків, що негативно впливає на державний борг та кредитні рейтинги країни.

3. Зростання кредитних ризиків і диспропорцій у фінансовому та страховому секторах.

4. Уповільнення глобального макроекономічного зростання та перспективи короткострокової рецесії [3].

Інноваційні підходи до фінансування можуть допомогти зменшити системне заниження кліматичних ризиків на ринках і підвищити попит на інвестиційні можливості, що відповідають Паризьким угодам. Головним чином мова йде про такий вид фінансових продуктів – боргових зобов’язань як «зелені облігації». Так, станом на І півріччя 2020 року загальний розмір глобальних

ринків облігацій (сума в обігу) оцінювався приблизно в 128,3 трлн дол США, з яких понад дві третини припадає на «наднаціональні», а трохи менше третини – на корпорації. Негативним є мізерна частка облігацій, призначених для боротьби з кліматом – вони все ще становлять менше 1% від загального ринку облігацій світу [4].

Реалізація досліджуваних інвестиційних проектів повинна здійснюватися у формі співфінансування, з переважною участю приватних інвестиції, на умовах ринкового коригування потоків капіталу, на засадах належної фіскальної, монетарної, фінансової політики та гарантій. Також, нові можливості «зеленого» фінансування посилюватимуться завдяки участі фінансових посередників, які спроможні об'єднати попит на фінансування та пропозиції, зменшити витрати на операції, а головне – досягати максимальної чисельності інвесторів. Мова йде про нові інноваційні підходи, зокрема фінансові технології та блокчейн.

Фінтех-додатки володіють потенціалом відстеження історії платежів або активів для оцінки кредитоспроможності учасників, мережевих транзакції з підтримкою блокчейну, обліку показників негативного впливу на стан природнього середовища у світі, відстеження ланцюгів створення вартості, а також потенціалом функціонування механізмів встановлення прозорості та перевірки інвесторів у «зелених» фінансових інструментах.

Вважаємо, що досягнення цілей глобального еколого-економічного розвитку у світі можливо досягнути завдяки:

1. Збільшення як обсягу, так і якісного складу інвестування «зелених» програм та проектів.

2. Формування та посилення інфраструктури «зеленого» інвестування за рахунок міжнародних, національних фінансово-кредитних установ, локальних, регіональних та національних банків розвитку та ринку приватного капіталу.

3. Зменшення ризиків транскордонних інвестицій та розвиток місцевих ринків «зелених» облігацій.

4. Зниження витрат на інвестування, включаючи транзакційні витрати, а

також усунення ризиків через фонди та механізми розподілу ризиків.

5. Удосконалення фінансових інструментів та ціноутворення на них, зокрема страхування кліматичних ризиків.

Таким чином, амбітна глобальна координація, спільна реалізація кліматичної політики та посилене кліматичне фінансування за рахунок дієвої інфраструктури та комбінованих джерел інвестування можуть допомогти вирішити макроекономічну невизначеність у світі, спрямувавши ринки капіталів у інвестиції щодо попередження ризиків, усунення наслідків та стимулювання економічно обґрунтованих проектів відновлення навколишнього природного середовища.

Список використаних джерел:

1. The Paris Protocol – A blueprint for tackling global climate change beyond 2020. Brussels, 4.3.2015. COM(2015) 81 final/2. URL : https://climate.ec.europa.eu/system/files/2016-11/com_2015_81_en.pdf.
2. European Green Deal. European Commission 2020. URL : https://www.esdn.eu/fileadmin/ESDN_Reports/ESDN_Report_2_2020.pdf.
3. Finance outlook 2023. A new test for financial stability. URL : https://pages.eiu.com/rs/753-RIQ-438/images/finance-in-2023.pdf?mkt_tok=NzUzLVJJUS00MzgAAAGLQbQPybvkPHdle7dQbMmu2rMxcQmLb8OA6kEKVfLjiGN-G3NxayE65kCd3ebY_9v0h5LZSpEGnrAMN0zjLBLHxyhVc82pve97T5_x9t38K0rRrw.
4. Climate Change 2022. Mitigation of Climate Change. URL : https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg3/downloads/report/IPCC_AR6_WGIII_FullReport.pdf.

Іваницький М.Г.
кандидат військових наук, доцент
Державний податковий університет
Ярема В.В.
завідувач кафедри військової підготовки
Державний податковий університет

ОБОРОННІ ЗАКУПІВЛІ У ДЕРЖАВАХ-ЧЛЕНАХ НАТО

Виживає не найсильніший вид
і не найрозумніший, а той, який швидше за всіх реагує на зміни
(*Чарльз Дарвін*)

Досвід ведення повномасштабної агресії з боку Російської Федерації проти України переконливо свідчить про те, що перемога над ворогом потребує постійного удосконалення забезпечення сил оборони новітніми та модернізованими зразками озброєння і військової техніки. У першу чергу це озброєння і військова техніка, що постачається державами-членами НАТО та нашими союзниками.

Важливе місце в цьому питанні належить оборонним закупівлям держави як основи боєздатності сил оборони.

Сутність оборонних закупівель в Україні визначена Законом України та полягає в наступному: "оборонні закупівлі – це закупівлі товарів, робіт і послуг, які призначені для виконання і забезпечення державних програм у сфері національної безпеки і оборони та здійснюються державним замовником" [1,2].

Женевський Центр демократичного контролю над збройними силами визначає термін оборонних замовлень як: "процес, уході якого структури національної безпеки, отримують обладнання і послуги, необхідні для виконання ними своїх завдань" [3].

Тому є доцільним провести аналіз механізму дії щодо оборонних закупівель держав-членів НАТО.

Закупівлі вимагають таких умінь і талантів виконавців, які більш поширені в бізнесі.

Уряд безпосередньо визначає [3]:

- технічний процес щодо вибору того чи іншого зразку озброєння і військової техніки;
- імпортувати чи закупляти зразки озброєння і військової техніки у власних підприємств;
- обсяг вітчизняної оборонної промисловості;
- структуру, ефективність і володіння у сфері вітчизняної промисловості;
- експорт, ціни, прибутки, входження, вихід з ринку.

Оборонні закупівлі держави тісно пов’язані з промисловою політикою та спрямовані на найбільш раціональну закупівлю, перш за все, озброєння і військової техніки для національної оборони і мають більш широкі економічні та соціальні завдання.

Разом з тим, оборонно-промислова стратегія поєднує:

- ✓ національний економічний розвиток;
- ✓ розвиток новітніх технологій;
- ✓ експорт, що пов'язаний зі сферою оборони;
- ✓ завдання оборонної політики.

Які ж завдання оборонної політики в державах-членах НАТО є? На сьогоднішній день можливо відмітити наступні завдання:

- держава приймає стратегію, яка розрахована на забезпечення функціонування державного оборонно-промислового комплексу;
- необхідно постійно рухатися в напряму на найбільш гострі компроміси, що є ціною оптимальних промислових спроможностей;
- більша стратегічна незалежність від найбільших постачальників озброєнь.

Розглянемо фактори, що постійно впливають на напрям розвитку оборонних закупівель:

- участь збройних сил у міжнародних операціях коаліції з кожним роком постійно зростає;
- закупівля основних видів зразків озброєння і військової техніки, які відсутні на даний момент на балансі збройних сил;
- підвищення попиту на запасні частини для озброєння і військової техніки військ;
- наявність постійних змін у договорах на поточний і капітальний ремонт основних видів техніки;
- зміни в бюджеті щодо фінансування основних видів озброєння і військової техніки.

Основні характеристики зацікавлених структур у сфері оборонних закупівель озброєння і військової техніки, які висвітлюють потребу в спеціалізованій закупівельній організації включають:

- ✓ широке розпорошення відповідальності та підзвітності;
- ✓ великий внутрішній ринок;
- ✓ значна кількість зовнішніх державних зацікавлених сторін;
- ✓ зовнішні зацікавлені сторони в оборонній промисловості залежать від федерального урядового ринку в збуті своєї військової техніки.

Основні тенденції у сфері оборонних закупівель військової техніки:

- бюджетування, як правило, має тенденцію деякого запізнення відносно підвищення вартості зразків озброєння і військової техніки;
- потреба постійної реорганізації оборонної галузі;
- потреба постійної зміни чисельності та удосконалення організаційно-штатної структури військ виходячи з умов їх застосування в локальних або широкомасштабних збройних конфліктах сучасності;
- тенденції у сфері новітніх технологій суттєво впливають на вартість зразків озброєння і військової техніки;
- заміна застарілих зразків озброєння і військової техніки на нові на сьогодні коштує значно більше у декілька, а то і у десяток разів більше зразків попередніх поколінь.

Для прикладу, експлуатація та ремонт танка Leopard 1C2 на рік становить біля 24 млн.$, а Leopard 2A6M – біля 50 млн.$.

Щодо цінових пропозицій оборонних замовлень то вони застосовуються в такому порядку:

- за вкладеними договорами вартістю від $100000000 потребують комплексного Плану промислово-технологічних переваг включно з ціновою пропозицією;
- оборонні закупівлі, які відповідають вимогам за вкладеними договорами вартістю від $20000000 до $100000000 оцінюються на

предмет вирішення питання, буде чи ні застосовуватися цінова пропозиція.

Крім того, усі оборонні закупівлі за договорами вартістю $25000 – $20000000 підлягатимуть обов'язковому розгляду у порядку, визначеному в переглянутій політиці.

Таким чином, досвід держав-членів НАТО з питань оборонних закупівель заслуговує уваги та може бути застосований в Україні.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про оборонні закупівлі» https://news.dzo.com.ua.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.22 №169 "Деякі питання здійснення оборонних та публічних закупівель товарів, робіт і послуг в умовах воєнного стану" зі змінами.
3. Defence resource management course.K.:NUOU, 22.03-02.04 2021.

УДК 339.727

Кудирко Л.П.
к. е. н, професор кафедри світової економіки
Державний торговельно-економічний університет
Ткаленко С.І.
д. е. н, професор кафедри
європейської економіки і бізнесу
ДВНЗ «Київський національний економічний
Університет імені Вадима Гетьмана»

«ЗЕЛЕНІ ФІНАНСИ» У ВИМІРІ СТРУКТУРНИХ АСИМЕТРІЙ МІЖНАРОДНОГО ПОРТФЕЛЬНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНУ

Новітні виклики глобалізації формують потужний запит на фінансове забезпечення модернізації національних стратегій економічного розвитку у відповідністю із новими технологічними, інституційними, організаційно-виробничими трендами. На зазначені зміни традиційно чутливо реагують міжнародні інвестори, про що свідчить достатньо висока турбулентність

глобальних інвестиційних потоків та їх геопросторова реструктуризація по країнам і регіонам під тиском пошуку «точок зростання»[1-2].

Попри те, що держави все ж таки у більшій мірі зацікавлені у прямому іноземному інвестуванні як довгостроковому ресурсі своєї модернізації, наразі увага до портфельного інвестування є не меншою. Особливо, якщо зберігаються значні інституційні обмеження на допуск іноземних прямих інвесторів до стратегічних активів з міркувань економічної безпеки та захисту національних інтересів.

Статус України на глобальному ринку портфельних інвестицій можна ідентифікувати в якості нетто-імпортера. Вона прагне конкурувати із іншими державами за можливість залучення та використання міжнародних інвестиційних ресурсів задля підвищення капіталізації внутрішнього фондового ринку, фінансування витрат держави на тлі втрати частини виробничого та експортного потенціалу внаслідок довготривалої війни з рф.

Якість залучення іноземних інвестицій є актуальною проблемою для уряду будь-якої країни світу, адже вона напряму стосується і питання ціни залучення, і подальших перспектив присутності іноземних компаній на національному ринку. У структурі надходжень іноземних портфельних інвестицій до України, яка є вкрай проблемною, станом за 2021 рік (останній рік перед великомасштабною війною) на інструменти участі в капіталі припадало лише 13,75%, більшість з яких є акціями. Нажаль, саме з 2015 року з втратою значних територій Східного регіону України, була призупинена торгівля акціями компаній, чиї активи були локалізовані на тимчасово захоплених Донецькій та Луганській областях. Відтак спостерігається динаміка до зниження цієї частки в структурі залучених портфельних інвестицій. В свою чергу, боргові цінні папери займають 86,25% від усіх портфельних інвестицій, які надійшли від нерезидентів[3]. Українські облігації торгуються за купонною ставкою, тобто зі щорічною виплатою процентів за облігацією, яка добігає 9,75% за даними Франкфуртської фондової біржі [4]. Це є одним з найбільших процентів купону серед державних облігацій, що розміщуються на даній біржі,

що ще більше пришвидшує зростання зовнішнього державного боргу не лише за рахунок тіла запозичення, а й через нарахування великих відсотків. Нажаль, Україні не вдається використовувати іноземні портфельні інвестиції на цілі інвестиційної діяльності, левова частка запозичених коштів спрямовується на погашення зовнішньої заборгованості держави та покриття дефіциту державного бюджету.

Попри непросту ситуацію, що склалася наразі щодо проблемної структури залучених портфельних інвестицій в Україну, перспективним напрямком можна вважати розвиток ринку «зелених» фінансів. Мова йде про забезпечення як внутрішніми, так і зовнішніми фінансами проєктів сталого розвитку. Україна має як з довоєнного періоду, так і з огляду набуття статусу кандидата в члени ЄС, низку міжнародних зобов'язань стосовно розвитку та розбудови «зеленої економіки», а це передбачає реалізацію реальних проєктів із залученням «зелених фінансів». Перш за все мова йде про ті форми інвестицій або кредитування, які ураховують вплив на навколишнє середовище і підвищують екологічну стійкість національної економічної системи. При цьому ключовим елементом є те, що інвестиційні та кредитні рішення приймаються на основі екологічного скринінгу та оцінки ризиків відповідно до стандартів екологічної стійкості [5].

Проєкти екологічного спрямування мають бути в сучасних умовах дотичними не лише до завдань підвищення добробуту суспільства, але й енергетичної безпеки та, врешті решт, національного суверенітету. Ураховуючи обмеженість внутрішніх ресурсів, цілком можливим є використання зовнішніх інструментів, які непогано зарекомендували себе в інших країнах – «зелені» облігації. Під «зеленою» облігацією розуміють борговий інструмент, кошти від продажу якого спрямовуються виключно на фінансування «зелених» проектів. Важливою передумовою для досягнення завдань при випуску «зелених» облігацій - відповідність основним принципам – Green Bonds Principles (GBP), котрі розроблені експертами Міжнародної асоціації ринків капіталу (ICMA):

звітність, цільовий характер використання коштів, релевантне управління, прозора конкурсна процедура відбору проєктів.

Список використаних джерел:

1. Tuugi, Chuluun (2017). Global portfolio investment network and stock market comovement, *Global Finance Journal*, Vol. 33, pp. 51-68.
2. Dziuba, P., Glukhova, D. & Shtogrin, K. (2022). Risk, return and international portfolio diversification: k-means clustering data. *Baltic Journal of Economic Studies*, №8(3), pp. 53-64. DOI: https://doi.org/10.30525/2256-0742/2022-8-3-53-64
3. Ukraine's international investment position: NBU. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/IIP_y.pdf
4. Boerse-Frankfurt: Ukraine, Republik. URL: https://www.boerse-frankfurt.de/bond/xs1902171757-ukraine-republik-9-75-18-30
5. Добровольська О.В. «Зелені фінанси» як складова парадигми сталого розвитку. *Бізнес Інформ*. 2018. №5. С.287-294.

УДК 657.336

Малишко Є. О.
к. е. н., доцент кафедри фінансів
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця
Чернишов В. В.
к. е. н., доцент кафедри фінансів
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця

ІТ-ТЕХНОЛОГІЇ В МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСАХ

Інтеграційні процеси у світове господарство України потребують стабілізації економічної ситуації. Основним стратегічним напрямом є цифровізація економіки. Так, на сучасних етапах розвитку економічних відносин щодо зростання конкурентоспроможності підприємств постає необхідність забезпечення діджиталізації та цифровізації.

Процес діджиталізації є актуальним напрямом який розширює інформаційний простір, а від так інноваційний розвиток підприємств при прийнятті управлінських рішень, що забезпечить нарощення конкурентних переваг на фінансовому ринку [1].

Цифровізація сучасного економічного простору України продовжує активно розвиватись, так з затвердженням Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки [2], схвалено Концепцію

розвитку цифрових компетентностей та затверджено план заходів з її реалізації до 2025 року [3]. Розвиток цифрових технологій забезпечує збільшення можливостей широкого впровадження інноваційних технологій у бізнес-процеси та підвищення фінансового контролю над ними.

Саме цифровізація являє собою процес поширення цифрових технологій в усіх сферах господарювання, що обумовить зростання фінансових інновацій у фінансовій сфері. Цифрова трансформація підприємства, як перехід до інтелектуальних цифрових технологій, посідає перше місце при організації бізнес моделей.

Перехід підприємств до цифрових технологій ведення бізнесу дозволить керувати , контролювати, розширить можливості просуванню бізнес проектів в реальному часі. Розширення інвестиційного та інноваційного розвитку, на сучасних підприємствах, потребує впровадженню у практичну діяльність ІТ-новацій, таких як: ІТ-продукти, ІТ-послуги, ІТ-консультації, ІТ-консалтинг, та інші інформаційні технології.

Активне використання ІТ-технологій дозволить українським підприємствам здешевлення інвестицій, просуванню та розширенню діяльності на міжнародних ринках. Перевагами від використання ІТ-технологій є: контроль за всіма фінансовими операціями; регулювання та розширення бізнес процесів; моніторинг; конкуренція та зменшення ролі посередників; скорочення часу на операції; зниження ризиків як внутрішніх та і зовнішніх.

Збройна агресія Росії проти українського народу, спричинила трансформаційні процеси у економічних, політичних та соціальних сферах. Саме підтримка Міжнародного валютного фонду, Групи Світового банку щодо надання додаткової фінансової допомоги Україні для підтримки бюджету, платіжного балансу, систем охорони здоров'я та освіти відіграє важливу роль для фінансування й пом’якшення негативних наслідків війни, сприятиме швидкому залученню до фінансової підтримки інших партнерів [4].

Отже, цифрові трансформаційні процеси в економіці зумовлюють необхідність впровадження нових ІТ-технологій, що відкриває нові можливості фінансових взаємозв’язків, акумулювання та перерозподіл фінансово-кредитних потоків у світовій фінансовій системі.

Список використаних джерел:

1. Малишко Є.О. Діджиталізація на фінансовому ринку: переваги та недоліки. *Економіка та суспільство*. 2022. № 39. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1372.
2. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text.
3. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затверджено план заходів з її реалізації до 2025 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text/.
4. Chugunov I., Kucher G. Finansy Mizhnarodnogo Valjutnogo Fondu. Zovnishnja torgivlja: ekonomika, finansy, pravo. 2022. No 2. S. 77-95. Serija. Ekonomichni nauky. URL : https://doi.org/10.31617/ zt.knute.2022(121)07.

Наукове видання

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Матеріали V міжнародної науково-практичної конференції
(Чернівці, 27 квітня 2023 р.)

Відповідальні за випуск:
Доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів і кредиту **П.О. Нікіфоров**
Кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів і кредиту **О.М. Гладчук**

Літературний редактор ***Лупул О.В.***

Технічний редактор ***Чораєва Г.К.***

Дизайн обкладинки ***Цвіра А.В.***

Електронне видання
Підписано до друку 00.05.2023.
Умов.-друк. арк. 20,7. Обл.-вид. арк. 19,2.
Зам. Н-000.
Видавництво Чернівецького національного університету.
58002, Чернівці, вул. Коцюбинського, 2.
e-mail: ruta@chnu.edu.ua
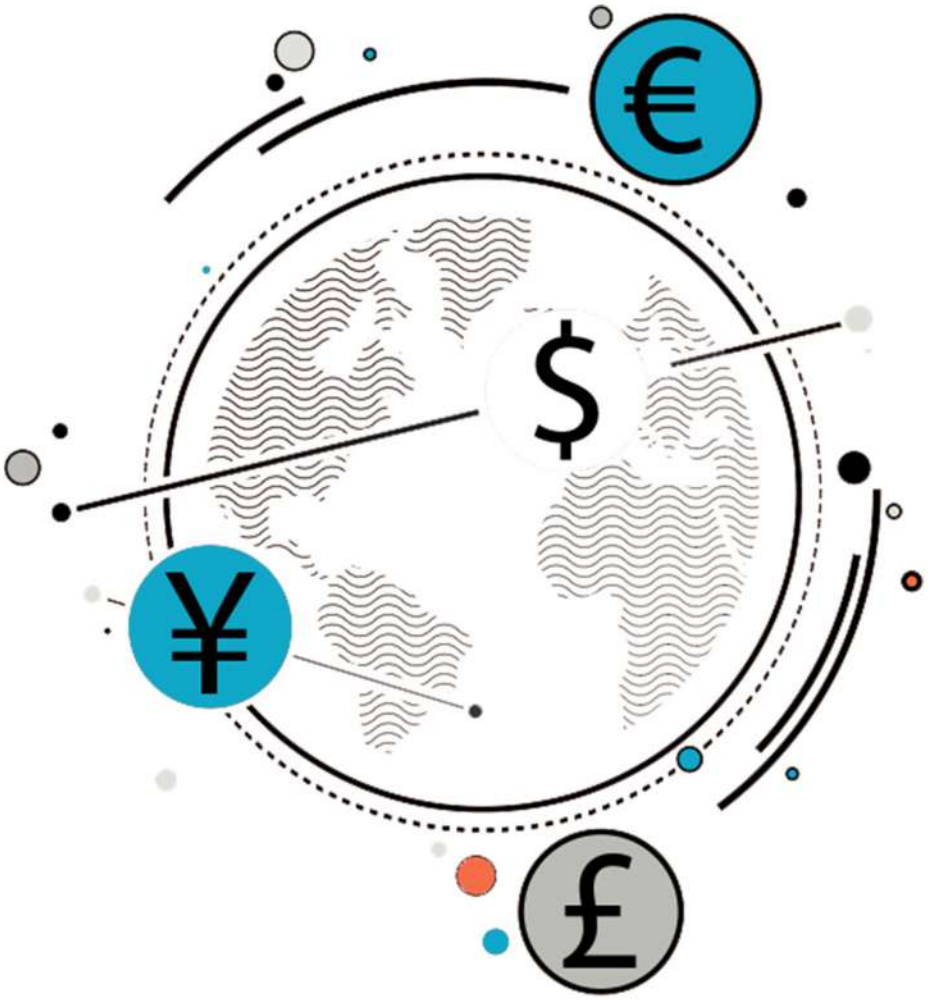
ISBN 978-966-423-787-8